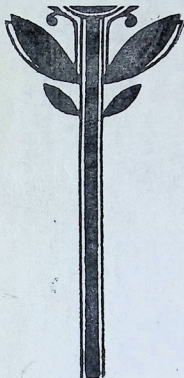

K 219695
3

პეპეა გუგუშვილი

საქართველოს
საბჭოთაო
ბიბლიოთეკა

ახალგაზრდობის სოციოლოგიის საკითხები

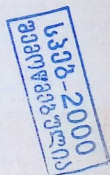

განათლება

პაპია გუგუშვილი

ახადგაზრდობის სოცოლოგიის საკითხები

გამომცემლობა „გ ა ნ ა თ ლ ე ბ ა“
თბილისი — 1981

301.0855 + 3K CM7

301

60.5

301+301 : 30 33

8 927

33

ნაშრომში განხილულია თანამედროვე ახალგაზრდობის, უმთავრესად ქაშულო სკოლებში მოსწავლეთა და სტუდენტთა მოძრაობის სოციალური ზსნათი, ამ მოძრაობის დამახასიათებელი სპეციფიკური ნიშნები: — აქსელერაციისა და ასაკობრივი ჯგუფების, ახალგაზრდობის პროფესიული დსაქმებულობისა და განათლების, პროფესიული ორიენტაციის, პროფესიის რაობის, სტიმულირებისა და სხვა საკითხები.

K 249695₃

10505 — 035

176—81 © გამომცემლობა „განათლება“, 1981 წ.

M-602 (08) — 81

საქართველოს
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ახალგაზრდული მოძრაობისა და პროფესიული ორიენტაციის საკითხები

1. თანამოქალაქთა მოვალეობისათვის

„შენ, ხალხსავე მოედნებზე უსაქმოდ რომ დაეხეტები, გინდა [თუ არა] მიიღწიო წარმატებას? მაშ[ინ] შეხედე შენზე აღრინდელ თაობებს. წადი სკოლაში, ეს შენ სიკეთეს მოგიტანს, ჩემო ვაჟო! შეხედე წინანდელ თაობებს, სთხოვე მათ პასუხი. შენ გასტეხე [დააუძლურე] ჩემი გული... იმის გამო, რომ შენ ისე არ იქცევი, როგორც შეჰფერის აღამიანს, ჩემი გული თითქოს გარუჯულია ბოროტი ქარით.“

შენი ბუზღუნით [წუწუნით] შენ მე უკიდურესობამდე გამიჭირვე, შენ მე სამარის პირამდე მიმიყვანე... სხვები, შენი ტოლები, მუშაობენ, ეხმარებიან მშობლებს. შენ კი, შენ ვაჟკაცი ხარ მხოლოდლა შენი ჭიუტობით, მაგრამ მათთან შედარებით შენ სრულებით არ ხარ ვაჟკაცი“.

ეს 3700 წლის წინათ შუმერების ფირფიტებზე დაწერილი მამის სიტყვებია მოწიფული ვაჟისადმი.

შუმერები — ესაა ძველ მესოპოტამიაში — ევფრატსა და ტიგროსს შორის, შუამდინარეთში, ძვ. წ. აღ-ით VI ათასწლეულის დასაწყისში წარმოქმნილი ცივილიზაცია. აქ ძვ. წ. აღ-ით IV ათასწლეულის დასასრულს ანუ III ათასწლეულის დასაწყისში წარმოიშვა პიკტოგრაფიული დამწერლობა.

უკვე ძვ. წ. აღ-ით III ათასწლეულის პირველ ნახევარში ირიგაციის სისტემაზე წარმოიქმნა მონათმფლობელური სახელმწიფო. ეს იყო ლეგენდარული გილგამეშის სამეფო („გილგამეში“, ეპიკური პოემა, ქართულად თარგმნილია აქადურიდან).

შუმერთა ცივილიზაციის ნანგრევებზე ძვ. წ. აღ-ით II ათასწლეულიდან აშენდა და განვითარდა ბაბილონის სახელმწიფო — ქ. ბაბილონით (აქადური სიტყვაა, „ბაბილუ“ — „ღვთის კარიბჭე“). ეს უკანასკნელი მერმე, VIII ს., დაიპყრეს ასურელებმა, შემდეგ, VI ს., სპარსელებმა (კიროსმა); მერმე — IV ს. ბერძნებმა (ალექსანდრე მაკედონელმა, 331 წ.). ქ. ბაბილონის ადგილას ახ. წ. ა. II ს. მხოლოდლა ნანგრევები იყო.

— ეს სიტყვები, როგორც სიტყვები, თითქოს დღესაც ისევე ცოცხალია და ყოველდღიური ჩვენს ცხოვრებაში, როგორც მრავალი საუკუნის წინათ.

ძველად ტრადიციით, ასე თუ ისე, მინიშნებული იყო, თუ რა ასაკიდან თავდებოდა პატარაობა და შეიძლებოდა აღამიანი ჩაეთვალიათ დი-

დად — სრულწლოვანად (მოწიფულად). ეს დრო დგებოდა, როდესაც მას შეეძლო გაეჩინა შთამომავლობა, ოჯახი, — როდესაც შეეძლო ეჩინა თავისი თავი, ეტარებინა საბრძოლო იარაღი, გაეყეთებინა კავი (სახვწელი იარაღი), გაეყვანა კვალი — ორნატი (კავით მოეხნა მიწა), გაეხედნა ცხენი და ა. შ. მაგრამ ყოველივე ესეც პირობითი იყო.

არ იყო და არც არის რაიმე ზუსტი და მტკიცედ გარკვეული ზღვარი: დღეიდან შენი ბავშვობა გათავდა, შენ უკვე დიდი ხარ, წადი, იარე, იცხოვრე ისე, როგორც შეგიძლია; — შენ შენს თავს ეკუთვნი, შენი თავი შენ გეკუთვნის, შენზეა დამოკიდებული როგორ გადახვალ სათამაშოებიდან ნამდვილი შრომისა და ბრძოლის იარაღების ათვისებაზე;

— მაგრამ შენ ამიერიდან არა თუ მხოლოდ უნდა აითვისო წინაპართაგან მიღებული ეს იარაღები და მათი საქმეები, არამედ შენ უნდა თვითონაც აკეთო ასეთი და, რაც მთავარია, აკეთო უკეთესი იარაღები და საქმეები, შენ უნდა ყველაფერში გაუსწრო, გადააჭარბო მამაპაპათა ნაამაგარს და თანაც ისე, რომ მათზე უკეთესად დაიცვა და შეუნახო შენს მომავალ თაობებს თვით წინაპართაგან მიღებული ნივთიერი თუ სულიერი მემკვიდრეობა;

— რათა ყოველივე ის, რასაც შენ გააკეთებ, მტკიცე საფუძველზე იყოს დამყარებული, რადგანაც ის, რაც შენ მიიღე, როგორც დედულმამული, საძირკველია იმისა, რაც შენ შეგეძლება გაუკეთო და დაუტოვო შენს საკუთარ შვილებსა და შვილიშვილებს, რომლებიც შენ და თვით შენს წინაპრებს დაგაფასებენ თქვენი საქმეების მიხედვით.

მაგრამ სინამდვილე აგრე მარტივი და ადვილად გამჭვირვალე როდია. თვით უძველეს და ძველ ხალხებში ადამიანის ასაკში შესვლა დიდმნიშვნელოვან მოვლენად იყო მიჩნეული და სპეციალური ინიციაციით (initiatio — განდობით, დალოცვით) აღინიშნებოდა, როდესაც დაასაკებულს ასწავლიდნენ ყოველივე საჭირო საქმეს, გამოცდიდნენ ვარგისობაში, გაანდობდნენ გვარის, ტომის, აშკარა (საჯარო) თუ ფარულ საიდუმლო ტრადიციებს და, საერთოდ, ამოწმებდნენ და აზიარებდნენ ყოველივეს, თუ როდის როგორი უნდა ყოფილიყო იგი, როგორც უკვე დიდი, რომელიც ამიერიდან ეთხოვებოდა ბავშვობას და დიდების წრეში გადადიოდა ხოლმე. ერთიდან მეორე ასაკობრივ (სოციალურ) სტატუსში ეს გადასვლა სხვადასხვა ხალხებში სხვადასხვა წეს-ჩვეულებათა, მისტერიულ რიტუალთა, კურთხევის, განდობის (ინიციაციის) შესრულებასთან იყო დაკავშირებული... ამიერიდან ბავშვი „ახლად იბადებოდა“ და დიდების წრეში შედიოდა.

თანამედროვე, XX ს. მეორე ნახევრის, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ახალგაზრდობის სოციოლოგიის პრობლემათა შორის ერთ-ერთი დიდმნიშვნელოვანი მომენტი აქსელერაციის საკითხი.

აქსელერაციის (ტერმინი შემოიღო გერმანელმა მეცნიერმა ე. კოხ-მა) შედეგები გასათვალისწინებელია ახალი თაობის როგორც ბიოლოგიურ, ისე სოციალურ ცხოვრებაში. თუ მე-19 საუკუნეში და ადრე ადამიანი იზრდებოდა (მოწიფულობაში შედიოდა) 22-25 წლამდე, ამჟამად იგი, საშუალოდ: ქალი 16-17 წლისა, ხოლო ვაჟი 18-19 წლისა, ასე ვთქვათ, უკვე ამთავრებს ზრდას, თანაც ისე, რომ ტანით მშობლებზე უფრო მოზრდილი ხდება. ფიზიკურ განვითარებასთან ერთად მეცნიერებისა და ტექნიკის, კულტურის მიღწევების, ინფორმაციისა და სწავლის გავრცელების დიდი წარმატებების მეოხებით ახალი ახალგაზრდობა უფრო ადრე და უფრო ფართო ინტელექტუალურ განათლებას ღებულობს, ვინემ მათი უახლოესი წინაპრები, ამასთანავე, რამდენადაც მათი, როგორც პიროვნების, როგორც მოქალაქის ფორმირება შეცვლილ ვითარებაში ხდება, ბუნებრივია, რომ ასაკისა და თაობათა საკითხებშიც მათი ეთიკური და ფსიქოლოგიური ნორმებიც განსხვავებულია.

ამ მხრივ უწინარეს ყოვლისა საჭიროდ მიგვაჩნია მოვიყვანოთ საბჭოთა ახალგაზრდობის საყვარელი პოეტის ლეონიდ მარტინოვის ერთი ლექსის ნაწყვეტი:

«...Мы те, которых не бывало прежде,
И прошлогоднейшие ярлыки
Вы к нашей не прищиплите одежде.
Сказать точнее, есть у нас черты,
В которых ни малейшей капли сходства
С чертами богачей и бедноты,
Здесь речь идет о праве первородства...»

ახლა საჭიროა აღინიშნოს, რომ კანადაში 12-წლამდელი ბავშვები საქალაქო ტრანსპორტით უფასოდ სარგებლობენ. ამ უფლებით უფროსებს რომ არ ესარგებლათ, ქალაქ ტორონტოს ხელისუფალთ საკითხი ასე გადაჭრეს: ავტობუსის ან ტროლეიბუსის შესასვლელ კარებთან დაკიდებულია სასიგნალო რგოლი; — ვინც მას თავით შეეხება, ბილეთი უნდა იყიდოს. მაგრამ აქაც კონტროლის ერთმა სიძნელემ იჩინა თავი. როგორც ცნობილია, ბავშვების საშუალო სიმაღლე სულ იზრდება, რის გამოც აუცილებელი ხდება დროდადრო რგოლის აწევა.

1921 წ. რგოლები ეკიდა 127 სმ. დონეზე

1942 წ. " " 133 " "

1956 წ. " " 146 " " , ხოლო ამჟამად,

1973 წლიდან, რგოლები ეკიდა 151 სმ დონეზე.

ამგვარად, ახლა 12 წლის კანადელი ბავშვების საშუალო სიმაღლე არ

აღმატება 151 სმ; ე. ი. ნახევარი საუკუნეც კი არ დასჭირდა, რომ იგი თითქმის 25 სანტიმეტრით გაზრდილიყო.

ამეამად, გასაგებ გარემოებათა გამო, ახალგაზრდობის სოციოლოგიის საკითხის შესწავლაში ჩაერივნენ მედიცინის, საერთოდ ბიოლოგიის სხვადასხვა დარგის სპეციალისტებიც.

ქვემოთ საჭიროდ მიგვაჩნია გაგაცნოთ ამ მხრივ ერთი დიდმნიშვნელოვანი გამოკვლევის შინაარსი, უკეთ ვთქვათ შედეგები. ამ საინტერესო გამოკვლევის ავტორია გამოჩენილი პოლონელი მეცნიერი, პედიატრი და სოციოლოგი პროფ. ოლეს შჩეპსკი. (იხ. ჟურნ. „Polfa“ 1971, № 3, ვარშავა).

სიმწიფის პერიოდში შემავალი ახალგაზრდის აღზრდის საკითხებში ო. შჩეპსკის დასკვნების შინაარსი ასეთია:

მომწიფების პერიოდის განმავლობაში ადამიანი საბოლოოდ აღწევს თვითმყოფლობასა და დამოუკიდებლობას მშობლებისა და აღმზრდელთაგან; აღწევს სექსუალურ იმპულსთა ინტეგრაციას, ითვისებს გარემომცველ საზოგადოებრივ წრეს, რათა მასში მონახოს თავისი ადგილი.

მომწიფების პროცესში მყოფ პიროვნებაზე ზეგავლენის და მის მიმართ ფსიქოთერაპიის მიზანი უნდა იყოს მის მიერ სინამდვილის, რეალური ცხოვრების ფასეულობათა და საზოგადოებრივი თანაარსებობის აზრის შეცნობა. ყმაწვილი ბიჭისა და გოგონასაგან უნდა შეიქმნას ნებისყოფის მქონე ადამიანი, რომელიც პასუხს აგებს თავისი ყოფაქცევისათვის.

მომწიფების პერიოდის მთელი ამ ფენომენოლოგიის შეფასებისათვის აუცილებელია დეტალური ანალიზი როგორც ფსიქოლოგიური, ასევე სომატოლოგიური¹ ასპექტებისა, რომლებიც ამ დროს ვლინდებიან.

მომწიფების წლები ყოველი ინდივიდის ცხოვრებაში ყველაზე ჭანსალი, ფიზიკური განვითარებისა და ყველაზე მცირე ავადმყოფობის პერიოდია. ამის შედეგი ისაა, რომ ამ პერიოდში ექიმი-პედიატრი იშვიათადაა კონტაქტში მომწიფებად ინდივიდთან, ვინემ მისი ცხოვრების უფრო ადრინდელ პერიოდში. მაგრამ, სამაგიეროდ უფრო ხშირად ხდება მას ფსიქოლოგი და ფსიქიატრიც კი, აღმზრდელობითი თუ მკურნალობითი კონსულტაციების საჭიროების შესაბამისად.

ერთ-ერთი ძირითადი და, სამწუხაროდ, ხშირად განმეორებადი შეცდომა ისაა, რომ ახალგაზრდები სამყაროს აფასებენ უკვე მოწიფულთა თვალებით და მათივე კრიტერიუმებით. შეხედულება, რომ მომწიფების პერიოდი ესაა იმავე დროს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის პერიოდი, რომ ბავშვს სჭირდება მყუდროება, რომ იგი პირადი ცხოვრების

¹ Soma — სხეული, სხეულის (ტანის) ორგანოთა ნიშნები.

პრობლემებში ხდება კარჩაეტილი (განსაკუთრებით მშობლების მიმართ), რომ ესაა აღდგენა ძველი, კიდევ გადაუჭრელი კონფლიქტებისა და სხვა მრავალი... აუცილებლად სწორი და მართებულია, მაგრამ პრაქტიკულად ნაკლებად გამოსაცდელი და ძნელად გამოსაყენებელი. საქმე ისაა, რომ ყოველი ბავშვი მოითხოვს არა სქემატურ, არამედ ინდივიდუალურ შეფასებას, რაც გულისხმობს მისი წარსულის და აქამდე შეძენილი გამოცდილების გათვალისწინებას.

თავისი ცხოვრების 1—3 წლებში ბავშვი იწყებს განკარგულებათა და აკრძალვების გაგებას და ავითარებს თავის ნებისყოფასა და ინდივიდუალობას, იწყებს სიხარულის შეგრძნობას თავის ცხოვრებაში დამოუკიდებლად რაიმეს შეძენის (შემატების) გამო.

შემდგომი 3—6 წლის განმავლობაში მას უვითარდება ფსიქო-სექსუალური ორიენტაცია და შემეცნების ელემენტები... ამ ხანებში ხდება ოჯახის დაურღვევლობის გრძნობის ფორმირება, ჩნდება ოცნება მეუღლეობაზე, საოჯახო ცხოვრების როლსა და მნიშვნელობაზე. მართალია, ყოველივე ეს ბავშვურია და მიამიტური (მაგ., ბავშვის შეპირება, რომ ის შეირთავს დედას და სხვ.), მაგრამ მაინც ამ დროს გაჩენილი ცნებები მეუღლეობის და ოჯახის შესახებ სამუდამოდ ჩაიბეჭდება ბავშვის გონებაში როგორც კანონები, რომლებიც განსაზღვრავენ ამ მოვლენებს. ამიტომაც ყოველად მიუღებელია ამ პერიოდში ბავშვების მათი სქესისათვის შეუსაბამოდ მორთვა, რასაც ხშირად უფროსების გასართობადაც კი აკეთებენ.

6—12 წლის ასაკში ბავშვის სასიცოცხლო ენერგია სცილდება სქესობრივი სფეროს ფარგლებს—თამაშობათა, სპორტის, მეცნიერებისა და სხვა მიმართულებით. ამავე ხანებში მათში ვითარდება პასუხისმგებლობის, გამარჯვებისა და დამარცხების გრძნობები, რაც მიღებულ გამოცდილებათა ბაზაზე (ოჯახი, სკოლა) მას უვითარებს საკუთარ ინდივიდუალობას, საკუთარი ღირსების გრძნობას¹.

ცნობილი საბჭოთა მეცნიერი აკად. ს. სტრუმილინი არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ წერდა: აღზრდის საზოგადოებრივ ფორმებს ყველა სხვასთან შედარებით უნდა მიენიჭოს უდავო უპირატესობა. ამიტომაც ჩვენ უახლოეს წლებში ისეთი ტემპებით უნდა გავაფართოოთ ეს ფორმები, რომ 15—20 წლის შემდეგ საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი გახდეს ქვეყნის მთელი მოსახლეობისათვის — აკვნიდან სიმწიფის მოწმობამდე. „ყოველი საბჭოური მოქალაქე, საშუალოდ სახლიდან გამოსვლისთანავე იგზავნება საბავშვო ბაგაში, აქედან — საბავშვო ბაღში მთელი დღე-ღამის განმავლობაში ანდა საბავშვო სახლში; მერმე სკოლა-ინტერნატში, ხოლო შემდეგ აქედან იგი უკვე დაადგება დამოუკიდებელი ცხოვრების გზას — მიდის წარმოებაში ანდა სწავლის გასაგრძელებლად შერჩეული სპეციალობის მიხედვით“².

მაგრამ ამგვარად აღზრდილმა მოქალაქემ, ცხადია, არ იცის თუ რაა დედის ალერ-

¹ Б. Спок, Ребенок и уход за ним, 1971, М.

² С. Струмилин, Наш мир через 20 лет, 1964, М., стр. 156.

სი, მშობლური სიყვარული, მზრუნველობა და ამაგი. ამასთანავე უდავოა, რომ ყოველივე ამას ბავშვის ემოციური ფორმირებისათვის, მასში აღმზრდელ გრძნობების აღზრდისათვის დაახლოებით ისეთივე მნიშვნელობა აქვს, როგორც რძეს მისი ფიზიკური განვითარებისათვის.

მას, მერმე, რაც ს. სტრუმილინი ამას წერდა, 20 წელზე მეტმა გაიარა და მაღლობა ღმერთს, რომ მისი პროგნოზი ოდნავდაც არ განხორციელებულა, მაგრამ საქმე ისაა, რომ ასეთი და უფრო აჩქარებული პროგნოზები, სამწუხაროდ, ბევრი იბეჭდება.

ცხადია, სხვადასხვა ასაკში თამაშის იდეური ჩარჩოები და თვით თამაშო ნივთები იცვლება ბავშვის (ადამიანის) გონებრივი განვითარების შესაბამისად. უკანასკნელ ხანებში დასავლეთის ქვეყნებში ფართოდ გავრცელებული ცნობილი შვეიცარიელი ფსიქოლოგის ჟან პიაჟეს (Jean Piaget — დ. 1897) მიერ შემუშავებული გონებრივი განვითარების თეორია ცოდნის რაობისა და განვითარების ოთხ ძირითად სტადიას განასხვავებს:

1. პირველ, სენსორულ-მოტორულ სტადიაზე (დაბადებიდან 1,5 — 2,0 წლის ასაკში) ბავშვი გრძნობათა ორგანოების კონტროლით იწყებს სისტემატურ მოქმედებათა ფორმირებას;

2. ოპერატიულობამდელ სტადიაზე (2 — 7/8 წლის) ბავშვი გამოიმუშავებს უნარს ობიექტები და მოვლენები შეცვალოს სიმბოლოებით... — უნარს ნამდვილი გონებრივი განვითარებისა, მოსაზრებისა, რაც შეიძლება გაუზიაროს სხვებს;

3. კონკრეტული ოპერაციების სტადიაზე (6/7 — 11/12 წლის) ბავშვის აზროვნება ხასიათდება უკუმიუქცევლობით (ერთმიმართულებიანობით) და იგი კონცენტრირებულია ობიექტის ანუ სიტუაციის ერთადერთ თვისებაზე; ეს სტადია ხასიათდება „აზრის მიქცევადობით“, — ბავშვს შეუძლია შეასრულოს გონებრივი ოპერაციები (მიმატება, გამოკლება, გაყოფა და სხვ.), რომლებიც შეიცავენ კლასთა ლოგიკას და რეალურ ობიექტთა მიმართებებს;

4. მეოთხეა ფორმალური ოპერაციების სტადია (11/12 — 15/18 წლის ბავშვის გონებრივი განვითარების დონე), — თუ აქამდე ბავშვი ორიენტირებული იყო მხოლოდ კონკრეტულ ობიექტებსა და მოვლენებზე, ამიერიდან ფორმალისებული აზრი შესაძლებლობას იძლევა განსჯის საგანი იყოს ყოველგვარი კომბინაციები და მოვლენები, რაც კი შესაწავლ სისტემას შეეხება.

ახლა აქ, ამ თეორიის მიხედვით, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მეორე სტადიიდან თამაში (გართობა, მოცალოება) და სწავლა (მუშაობა, შრომა) თავიანთ იდეურ საფუძვლებში სულ უფრო ახლოვდებიან და... გამოიყოფიან ერთმანეთისაგან დროსა და სივრცეში და ეს დიფერენციაცია ადამიანის მთელი სიცოცხლის მანძილზე გრძელდება და ღრმავდება...

საერთოდ „თამაშის ასაკის“ პერიოდში, როგორც ცნობილი მეცნიერი დიმიტრი უზნაძე წერს, ბავშვის თამაშის პირველი ძირითადი თავისებურება ისაა, რომ აქ „ყველაფერი ყველაფრად შეიძლება აქციო: ეს შენს ნებაზეა დამოკიდებული... თამაშის ცნობიერება ყოველთვის სახეს უცვლის სინამდვილეს, ყოველთვის სხვა რამედ გარდაქმნის მას...“ ამასთანავე ბავშვმა კარგად იცის, რომ ჯოხი მართლა ცხენი არაა და მაინც: „აჩუ“, „აჩუო“ უძახის და დააქენებს... ჯოხი რომ ერთბაშად... ცხენად იქცეს და ჭიხვინი მორთოს... ბავშვი, ცხადია, ფრიად შეშინდებოდა და სიხარულიც ასევე ერთბაშად გაუქლიდა...

სწორედ ამიტომ აკად. დ. უზნაძე ამ თამაშს დიფუზიურ სინამდვილეს უწოდებს — ის ერთდროულად ფანტასტიკური სინამდვილეცაა და ნამდვილი სინამდვილეც. საქმე ისაა, რომ „თამაშის შინაარსი ფანტაზიით გადამუშავებულს, გარდაქმნილ რეპროდუქციას წარმოადგენს იმისას, რაც ბავშვს ნახული ან გაგონილი აქვს და არა თავისუფალი ფანტაზიის დამოუკიდებელ ნაყოფს“¹.

მაგრამ ბავშვები არა თუ არსებული ნივთებით (საგნებით) თამაშობენ, ისინი აკეთებენ ახალ სათამაშოებს — ხის თოხს, ბარს, სატევარს, ფარს, ჟრემს, ჩონგურს, სალამურს, ცხენს, ძაღლს, თოფს და ამაში მათი შემოქმედებითი ფანტაზია კიდევ ახალ აღმაფრენას აღწევს. თამაშობენ საკუთრად მათ მიერ გაკეთებული ნივთებით და... მათ მიერ წარმოდგენილ თამაშში (პიესაში) ისე მოხანს, თითქოს მათი წარმოსახვითი უნარი უკიდვანოა... მათ შეუძლიათ ძლიერ დასცილდნენ არსებულ ნორმებს (ე. ი. არ იყვნენ შეზღუდულნი გარემოების, მშობელთა ყოფიერების შაბლონით) და შეაღწიონ შორეულ სივრცეებსა და დროში...

მაგრამ ინდუსტრიულ საზოგადოებაში ადრე თუ გვიან წარმოიქმნება მთელი საწარმოები, ფაბრიკები, რომლებიც ბავშვებისათვის აკეთებენ სათამაშოებს. ამ დროიდან ბავშვთა თამაშში სულ ახალი ფენომენი შეიჭრება, რომელიც კი არ ამდიდრებს, არამედ, პირიქით, ერთი მხრით, აღარბებს კიდევაც მას. ფაბრიკა-ქარხნებში დამზადებული სათამაშოები ასახავენ საზოგადოებრივი ცხოვრების იმ სისტემის ფასეულობათ, რაც მოზრდილებს მიაჩნიათ მართებულად და რაც ადრე, როდესაც თვით ბავშვები (ან მათი უფროსი ძმები და დები, მშობლები) აკეთებდნენ სათამაშოებს, მარტოოდენ ერთ-ერთი (ქვეშეცნეული) მიზანძვის ობიექტი შეიძლებოდა ყოფილიყო.

ამ დროიდან ბავშვი, გარკვეული გაგებით, თვით იქცევა სათამაშოდ უფროსებისათვის, რომლებიც მზამზარეული სათამაშოების — ავტომო-

¹ დ. უზნაძე, „ზრომები, ტ. III—IV, 1964, გვ. 606—608; ტ. V, 1967, თბ., გვ. 152—164, 559.

ბილის, პისტოლეტის, თოჯინის, ტანკის, ტრაქტორის... — მიწოდებით (ჩუქებით) ბავშვებს სოციალიზაციის სავსებით განსაზღვრულ ჩარჩოებში ამყოფებენ, ათამაშებენ. ფაბრიკული სათამაშო არა მხოლოდ სათამაშო ნივთის გაკეთებისაგან, ე. ი. თამაშის ყველაზე უფრო აქტიური და თვითამაღლების ფუნქციისაგან ანთავისუფლებს ბავშვს, არამედ საერთოდ თამაშის ფორმებსა და ნორმებსაც კარნახობს მას. ამ მხრივ ამიერიდან ბავშვის ფანტაზია შეზღუდულია... მას უკვე სულ უფრო ნაკლებად შეუძლია (სჭირდება) ჯოხი ცხენად ან ჩონგურად აქციოს, რამდენადაც ეს ნივთები უკვე ფაბრიკული და, მაშასადამე, მასობრივი და სტანდარტული ნაკეთობის სახით ეძლევა.

მხოლოდ ის ფაქტი რაოდენ მნიშვნელოვანია, რომ ათასობით ბავშვის მიერ ნაკეთები ურემი, ჩონგური, ძაღლი, თოფი ყველა სხვადასხვანაირი იყო, ხოლო ახლა საერთოდ ბავშვის სათამაშო ათიათასობით ურემი (ავტომობილი), ჩონგური (მუსიკალური ინსტრუმენტი), პისტოლეტი, ძაღლი ერთფეროვანია, ერთნაირია, სტანდარტულია.

მაგრამ ბუნებრივია, უნდა ვიფიქროთ, რომ სათამაშოს გაკეთებისაგან თავისუფალი ბავშვის აზრს შეუძლია სხვა მიმართულებით წარიმართოს და, მაშასადამე, სხვა რამ გააკეთოს, ანდა უკვე მიწოდებული მზამზარეულის გაუმჯობესებაზედაც იფიქროს... მით უფრო, რომ თამაშშიც თავისებურად განსაზღვრავს მოთამაშის გონებრივი განვითარების დონეს და პირიქით.

საზოგადოება განსაზღვრავს თამაშების, როგორც ტექნიკურ ასევე სოციალურ სისტემას და არა მხოლოდ ბავშვებისათვის, არამედ საერთოდ (ჭაღრაკი, ტურნირები, დოღი, ყაბახი, ცეკვები, შაირობა...). მაგრამ თამაშში ბავშვთა ასაკობრივი ჯგუფის განსაზღვრის იდეაც აისახებოდა... ყმაწვილობის პერიოდის დამთავრების რიტუალები, რაც ახლა ინდუსტრიულ ქვეყნებში მივიწყებულია და რასაც ყმაწვილი ბიჭები და გოგონები თვითონ სტიქიურად „გადიან“ სხვადასხვა უწყინარი და სახიფათო „თამაშების“ (სიგარეტის წევა, ნარკოტიკების მიღება, უმანკოების „შემოწმება“, თმების მოშვება და სხვ.) სახით, რომელთაც აშკარად გმობს ოჯახისა და თემის ტრადიცია. ასეთი „თამაშები“ მეტნაკლები ზომით შეიძლება მავნებელი იყოს მთელი საზოგადოების პროგრესის თვალსაზრისითაც.

თამაშის როლი დიდია ბავშვის, როგორც ადამიანისა და მოქალაქის ფორმირებაში¹. ბავშვი თამაშში სწავლობს, იწრთობა, აკეთებს, აფუ-

¹ ამ მხრივ ფრიად ნიშანდობლივი იყო, მაგალითად, ჩვენს სოფლებში დღესასწაულების დროს რომ იმართებოდა ბურთის თამაში „ლელო“. მთელი სოფელი იყოფოდა: ცოლიანები და უცოლოები ეთამაშებოდნენ ერთმანეთს, როდესაც ცოლიანები ბაბუები, მამები (მ. შ. მამასახლისი, მღვდელი და სხვა თანამდებობის პირნი) პირისპირ და თანასწორ საწყისებზე უპირისპირდებოდნენ — უცოლოებს, ახალგაზრდებს, ყმაწვილებს...

კებს, მარცხდება, იმარჯვებს და ყველაფერი ეს აუცილებელი გარდამავალი საფეხურებია, რათა წარმატებებს მიაღწიოს სკოლასა და ცხოვრებაში, სადაც შემდგომ განვითარებას პოულობს მისი ფიზიკური და გონებრივი, მორალური და ეთიკური, ინდივიდუალური და საზოგადოებრივი, მეგობრული და მეზობლური ცხოვრების, საერთოდ სოციალიზაციის ელემენტები და ნორმები.

და ამ უწყვეტ პროცესში თამაში არა მხოლოდ აცოცხლებს, ამდიდრებს და ინახავს წარსულს, არამედ ძალიან ხშირად აქ, ძველი და ახალი თაობის შეჯახებათა ვითარებაში ისახება საკვებით ახალი ცხოვრების ნიშნები, რომელთაც თავისი რამდენადმე სრული გამოვლინება მხოლოდ შორეულ მომავალში შეიძლება პოვონ (იხ. „კ. იუნესკო“, 1980, თებერვალი).

ეტყობა, საზოგადოების განვითარების თავდაპირველ საფეხურებზე თამაშსა და მოცალებას შორის ესოდენ მკვეთრი განსხვავება არ იყო, როგორცაა თანამედროვე მაღალგანვითარებულ საზოგადოებაში, სადაც შრომისა და მოცალების პირობები (პროცესები) სულ უფრო დაშორებულია ერთმანეთს დროსა და სივრცეში და სადაც თამაშის განვითარების საფეხურებზე გამოეყოფა სპორტი, როგორც საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი ცხოვრების საკვებით დამოუკიდებელი სფერო.

სპორტი შეიქმნა თანამედროვე საზოგადოების ადამიანთა (განსაკუთრებით ახალგაზრდობის) მოღვაწეობის (საქმიანობის) ერთ-ერთი ყველაზე მიმზიდველი, პრესტიჟიანი და პოპულარული სახეობა (დარგი); — ამასთანავე იგი სულ უფრო მწვავე და ფართო იდეოლოგიური ბრძოლის სარბიელიც ხდება.

აქ ყველაზე დამახასიათებელი მოვლენა ისაა, რომ სპორტი წარმოებრივი საქმიანობის, მეცნიერების, ხელოვნების დარგებთან შედარებით ადვილად იტაცებს ადამიანს, განსაკუთრებით კი როგორც მაყურებელს, ე. ი. გართობის, სეირის მაძიებელს.

ფიქრობენ, რომ სპორტი მეტ-ნაკლები ზომით ყოველთვის შეიცავს თამაშის ელემენტებს, გართობის ხასიათს. მეცნიერთა უმრავლესობის აზრით სპორტი სპორტსმენისათვის არა თამაში, არამედ თვით სიცოცხლეა, ცხოვრებაა, „შრომის დარგია“... სპორტის საბოლოო მიზანი შეჯიბრებაა, — მოქმედება, რომელიც ვლინდება როგორც სპორტული მიღწევა და გამარჯვება.

აღსანიშნავია, რომ სპორტული შეჯიბრება უძველესი დროიდანვე დემოკრატიული და ღია ხასიათისა იყო. ამ მხრივ ნიშანდობლივია ვადმოცემა: ალექსანდრე მაკედონელს, რომელიც თავის ტოლ-სწორებში

¹ А. Визитай, Социальная природа современного спорта, 1979, Кишинев.

თურმე ყველაზე ფეხმალი იყო; შესთავაზეს მონაწილეობა მიეღო მორბენალთა ოლიმპიურ შეჯიბრებაში. მან იკითხა: იქ მეფეები თუ მიიღებენ მონაწილეობასო! არაო! — უპასუხეს. მაშინ ალექსანდრემ განაცხადა: ვერ მივიღებ მონაწილეობას, რადგან, თუ გავიმარჯვე, იტყვიან მეფეა და ...იმიტომაც ...და თუ დავმარცხდი — რალა მეფე ყოფილა, უბრალო მომაცვდავმა აჯობაო!...

სპორტულ შეჯიბრებათა დემოკრატიულობა, ცხადია, მეტ-ნაკლები ზომით ირღვევა პროფესიულ-კომერციული სპორტის ვითარებაში, თუმცა, პროგრესული ძალები იბრძვიან, რათა უხეშობა, ძალდატანება, აგრესიულობა, მოსყიდვა, აგრეთვე ნარკოტიკები და სხვა აქ არ იქნას დაშვებული.

სოციალისტურ საზოგადოებაში სპორტსმენი, როგორც წესი, არ ხდება პროფესიონალი ამ სიტყვის ვიწრო გაგებით. სსრ კავშირში სპორტი სოციალისტური მორალის პრინციპების განმტკიცების, პიროვნების (კერძოდ ახალგაზრდობის) ზნეობრივი აღზრდისა და ფიზიკური კულტურისადმი მასობრივი ინტერესის გაღვივების საშუალებაა.

* * *

ადამიანი „სოციალურ“ და „ბიოლოგიურ“ დაპირისპირებულობათა ურთიერთშედწევადი და ურთიერთზემოქმედების ისეთი დიალექტიკური ერთიანობაა, რომელიც თავისი ბიოლოგიური სპეციფიკურობისა და სოციალური არსობის ერთიანობაში, სოციალურ ურთიერთობათა სისტემაში მოძრაობს.

ხოლო „საზოგადოების გარებიოლოგიურ ურთიერთობაში ადამიანი უფრო უმწეო და ნაკლებად განვითარებული ჩანს, ვინემ სხვა მაღალგანვითარებული ცხოველი“. „...ადამიანის ფილოგენეზი, როგორც ეტყობა, არა ევოლუციური, არამედ სოციალურ-ისტორიული პროცესია“¹. — და ეს პროცესი ახლა ბევრად უფრო სწრაფია, ვიდრე ოდესმე წარსულში.

ადამიანთა ფიზიკურ განვითარებასა და რიცხოვნობაში მიმდინარეობს რაოდენობრივი ცვლილებები, იცვლება დაავადებათა სტრუქტურა, იზრდება სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლიობა, მიმდინარეობს აქსელერაცია... „არა ბიოლოგიური ბუნებრივი შერჩევა და არა არსებობისათვის ბრძოლა, არამედ წარმოების საზოგადოებრივი ფორმის ეკონომიკურ და სულიერ ადამიანურ ურთიერთობათა და, ამგვარად, ცხოველმყოფელობის განსაკუთრებული სისტემის ისტორიული განვითარება

¹ К. Тарасов, Е. Черненко, Социальная детерминированность биологии человека, 1979, стр. 86, III.

განსაზღვრავს ფილოგენეტიკურ ცვლილებებს ადამიანის მორფოლოგიასა და ფიზიოლოგიაში¹.

სოციალური ფაქტორები (შრომისა და ცხოვრების პირობები, მედიცინა, ჯანდაცვა და სხვ.) გავლენას ახდენენ ონტოგენეზის ყველა ფაზაში; ისინი ასტიმულებენ და აადვილებენ გენოფონდის ცვლილებებსა და ზრდას, — ამასთანავე კასტური, წოდებრივი, კლასობრივი და რასობრივი ბარიერების ლიკვიდაციას. მაგრამ არსებობენ სოციალური წარმომავლობის არასასურველი და სახიფათო ფაქტორებიც (გარემო-ბუნების გაჭუჭყიანება, ალკოჰოლი და ნარკოტიკები, სტრესები, ფსიქონერვიული დაძაბულობანი და სხვ.), ასეთ ვითარებაში წინა პლანზე გამოდის სოციალური კეთილმოწყობის პრობლემა. იზრდება მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დადებითი როლი ონტოგენეზისა და სოციალ-გენეზის მიმართ.

სოციალურ გარემოში ადამიანის ბიოლოგიური სახეცვალების, განვითარების ძირითადი ფორმა და შინაარსია შრომა... ჩვენს ქვეყანაში მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის წარმატებები, შრომის კანონმდებლობა, შრომითი აღზრდის საშუალებები და სხვა აძლიერებენ შრომის როლს ონტოგენეზში. ამასთანავე კვების რაციონალურ რეჟიმთან შეთანწყობილი ფიზიკური და თავისუფალი დროის ორგანიზაციაც ონტოგენეზის ძლიერი ფაქტორებია.

რა თქმა უნდა, საზოგადოების კლასობრივი და პროფესიული სტრუქტურა, ტექნიკისა და შრომის მწარმოებლურობის დონე, მოსახლეობის კულტურული მომსახურების, ჯანმრთელობის დაცვისა და დასაქმებულობის ხარისხი, წარმოებისა და მოხმარების მიმართ სახელმწიფოებრივი კონტროლი და სხვა განაპირობებენ ფიზკულტურისა და სპორტის გავლენას ონტოგენეზზე².

* * *

მოზარდთა და ყმაწვილთა, როგორც საერთოდ ქალთა და ვაჟთა შორის სქესობრივი პოზიციებიდან გამომდინარე ყოფაქცევითი ხასიათის განსხვავებულობანი თავის საწყისებს საერთოდ ადამიანთა საზოგადოებრივი ცხოვრების გენეზისისაკენ მიუთითებენ. პირველყოფილ-თემური წყობილების დროს შრომის ასაკობრივი და სქესობრივი დანაწილება და ამის ნიადაგზე ჩამოყალიბებული საზოგადოებრივი ჯგუფების საქმიანობა და, მაშასადამე, ყოფა-ცხოვრება ფრიალ განსხვავებული იყო.

ქალთა და ვაჟთა ჯგუფების განსხვავებული ბიოლოგიური და სოციალური დანიშნულება და ფუნქციები. თვით მათი ცხოვრების და შრო-

¹ К. Тарасов, Е. Черненко, Социальная детерминированность биологии человека, 1979, стр. 114.

² იქვე, გვ. 192.

მის პირობები, ბავშვთა აღზრდისათვის ზრუნვა და სხვა განაპირობებდა ქალთა და ვაჟთა ყოფაქცევის, მანერების, ხასიათის ფორმირების, ინტელექტუალური განვითარების, ტრადიციებისა და სხვა თავისებურებებს, რაც ხშირად ფრიად ღრმა და მტკიცე განსხვავებულობებით განირჩეოდა.

მაგრამ დროთა მსვლელობაში კულტურის, ცივილიზაციის განვითარების კვალობაზე ქალ-ვაჟთა შორის არსებული სოციალური დაშორებების ნიველირება სულ უფრო თანამიმდევრულ ხასიათს ღებულობდა. მაინც, დღევანდელ, საერთოდ განვითარებულ და თვით სოციალისტურ საზოგადოებაშიც, მიუხედავად ქალ-ვაჟთა ერთად სწავლისა, საქმიანობისა, ქალთა ემანსიპაციისა და უფლებრივი თანასწორობისა სხვადასხვა სქესთა ყოფიერების, ოჯახური ცხოვრების, მორალისა და სხვა განსხვავებულობანი, ცხადია, არსებობენ და სათანადო ყურადღებასაც იმსახურებენ.

ახლა, თუ მხოლოდ ახალგაზრდობაზე ვილაპარაკებთ, ყველა შეამჩნევს, რომ, მაგალითად, საოჯახო სამუშაოებით გოგონები უფრო არიან დასაქმებულნი, ვინემ ჭაბუკები. ბიჭებს მეტი თავისუფალი დრო რჩებათ. სკოლიდან დაბრუნებული გოგონები ოჯახის გარეთ ყოფნისას მშობელთაგან უფრო მეტ და მტკიცე კონტროლს ექვემდებარებიან, ვინემ მათი ასაკის ჭაბუკები. უფრო ადრინდელ, ბავშვობის ასაკშიც გოგონებისა და ბიჭუნების სქესობრივი პოზიცია მინიმუმებულია ტანისამოსით, სამკაულებით, თმის ვარცხნილობით და სხვა, რასაც საზოგადოებრივი მორალი მეტ-ნაკლები სიმტკიცით ყოველთვის კარნახობს და რაც, უწინარეს ყოვლისა, უშუალოდ ოჯახიდან მომდინარეობს.

ზღრ ახალგაზრდობის კვლევის ცენტრალური ინსტიტუტის (ლაიპციგი) და სხვა სამეცნიერო დაწესებულებათა მიერ ჩატარებული გამოკვლევების ერთი ნაწილი გამოქვეყნდა ცალკე წიგნად, რომლის რუსული თარგმანიც გამოიცა¹. აქ მოთავსებულ კ. შტარკეს სტატიაში ვკითხულობთ:

„სტუდენტთა ნახევარზე მეტს, უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებაში შესვლისას, აქვს სქესობრივი ცხოვრების გამოცდილება. სწავლის განმავლობაში ეს პროცენტი სწრაფად იზრდება. ორივე სქესის ახალგაზრდობის დიდი ნაწილი სქესობრივ ცხოვრებას უფრო ხშირად იწყებს 17-18 წლის ასაკში. სტუდენტების ნახევარს (სწავლების პირველი წლის ბოლოს) ჰყავს მეორე სქესის მუდმივი პარტნიორი, „განუყრელი მეგობარი“, რომელთანაც იმყოფება ინტიმურ ურთიერთობაში.

მეორე სქესის პარტნიორთან ურთიერთობა დიდმნიშვნელოვან როლს ასრულებს სოციალისტური საზოგადოების სტუდენტის პიროვნების

¹ Исследование проблем молодежи в ГДР, М., 1976.

ფორმირებაში. გამოკვლევის მონაცემები მოწმობენ, რომ სტუდენტთა უმრავლესობას დადებითი განწყობა აქვს მეორე სქესის წარმომადგენლის მიმართ, რაც შეესაბამება ადამიანის სოციალურ გაგებას. პარტნიორთა ურთიერთობა დამყარებულია ერთმანეთის პატივისცემასა და თანასწორუფლებიანობაზე და, როგორც წესი, არ ატარებს წმინდა სექსუალურ ხასიათს¹.

ეს უკანასკნელი მომენტი დასტურდება აგრეთვე მომავალი მეუღლის შერჩევამდე დათმენის ხასიათით. „იგი უწინარეს ყოვლისა უნდა იყოს ცხოვრების თანამგზავრი, ადამიანი, რომელსაც ყველაზე უფრო ენდობი და რომელიც გიყვარს“.

ამასთანავე ყველა გამოკითხული დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა იმას, რათა ორივეს ერთნაირი შეხედულება ჰქონდეს ცხოვრებაზე, ქალის უფლებაზე პროფესიული მოღვაწეობის სფეროში. სოციალურ მდგომარეობაში მომხდარი და მიმდინარე ცვლილებათა ასპექტში საინტერესოა ის გარემოება, რომ ოჯახის შექმნაში მოქმედ ფაქტორთა შორის, ისეთები, როგორიცაა „ზრუნვა მატერიალური უზრუნველყოფისათვის“, „მეურნეობის ერთობლივი გაძღოლა“ და სხვა როგორც ვაჟის, ისე ქალის მიერ პარტნიორის შერჩევისას უკვე „არავითარ როლს არ ასრულებს“.

სტუდენტი ქალი თუ ვაჟი გათხოვილი ქალის პროფესიული მოღვაწეობის აუცილებლობას არ უკავშირებს არც გათხოვებას, არც პირველი ბავშვის დაბადებას და ამის გამო ოჯახის ხარჯების გადიდებას. გათხოვილი ახალგაზრდა ქალი მოწადინებულია იმუშაოს სპეციალობის მიხედვით და, თუ აუცილებელი შეიქნა, მზადაა მუშაობა შეწყვიტოს დროებით, სანამ ბავშვები პატარები არიან. თითქმის ყველას სურვილია იყოლიონ ორი ბავშვი.

ძველი თაობის გოგონები ქორწინებამდე უმანკოებას იცავდნენ და ვაჟებიც ამას ფასებდნენ. ახლა ამ მხრივ შეხედულება შეიცვალა. გაჩნდა და გავრცელდა ჩასახვის საწინააღმდეგო ხელსაყრელი საშუალებები — კონტრაცეპტივები. აბორტიც გაადვილდა. ერთ ინგლისელ სოციოლოგს ეს მიაჩნია თანამედროვე ცივილიზაციის საფუძველზე ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში გაჩენილი „ახალგაზრდული კულტურის“. ე. ი. 14—22 წწ. ასაკის ახალგაზრდების ცხოვრების თავისებური მანერის გამოვლინებად. მათ მიაჩნიათ, რომ „ახალგაზრდობა ყოველთვის სჯობია სიბერეს“, რაც ისედაც ყოველთვის იყო აღიარებული, მაგრამ „ყმაწვილობის კულტურის“ ახალი აღმადარები ახლა ამაში ხედავენ „თავისებურ ღირსებას, თითქოს ეს იყო არა უბრალო შედეგი მათი ფიზიკური ბუნებისა, არამედ რაღაცნაირი მორალური ხარისხი“.

¹ Исследование проблем молодежи в ГДР, М., стр. 299.

ზოგი ბურჟუაზიული სოციოლოგი გაცემულია თანამედროვე ახალგაზრდობაში ფესვადგმული ინტერნაციონალიზმის იდეებით და იმით, თუ „რაოდენ ძლიერ ჰგავს ერთმანეთს ყველა ქვეყნის ახალგაზრდობის საზოგადოებრივი შეხედულებანი და ყოფაცხოვრებითი პრინციპები“, მათ შორის იმ მხრივაც, რომ „რიგი ახალგაზრდა ისე იქცევა თავის სახლში (მშობლების ოჯახში), თითქოს იგი სასტუმროში ან სანატორიუმებში ცხოვრობდეს და მაინც ფიქრობს, რომ მშობლები ამას უნდა ითმენდნენ და იტანდნენ“.

სტუდენტის პიროვნების ფორმირებაში დიდ როლს ასრულებს ოჯახი, — თვით იდეოლოგიური განწყობისა და პროფესიის შერჩევიდან დაწყებული სამუშაო, დასვენებისა თუ გართობის (მოცალების) დროის ორგანიზაციითა და საერთოდ ცხოვრების ყაიდით გათავებულის, — მიუხედავად იმისა, რომ უმაღლესში სწავლის დაწყების დროიდან მათი უმრავლესობა მოკლებულია მშობლების სახლში ცხოვრების შესაძლებლობას.

სტუდენტი და, თუმცა უფრო ნაკლები ზომით, მაგრამ მაინც, საზოგადოებრივ წარმოებაში სხვაგან დასაქმებული მუშა ახალგაზრდობაც ხშირად მიდის მშობლებთან; — ამ მხრივ მთავარია არა მატერიალური დახმარების მიღება, არამედ მორალური მხარდაჭერა, მშობლური სიბოძისა და სიყვარულის გამამხნეველი და გამამაგრებელი ფაქტორი. მშობლებთან ასეთი კავშირი უმეტეს შემთხვევაში გრძელდება მას შემდეგაც, რაც ახალგაზრდა იჩენს საკუთარ ოჯახს. პროფ. კ. შტარკეს აზრით, სტუდენტთა იდეურ-აღმზრდელობით მუშაობაში ოჯახის განმტკიცების თვალსაზრისით საჭიროა ამ დადებითი მოვლენის აქტიური გამოყენება, პოპულარიზაცია¹.

* * *

თანამედროვე დასავლური მხატვრული ლიტერატურის, კერძოდ, რომანის ერთ-ერთი ცენტრალური ფენომენია ახალგაზრდობის თემა, რომელზედაც წერენ ისეთი გამოჩენილი მწერლები, როგორიც არიან ბაზენი, შამბროლი, მერლი, კურტისი, შატონე, სიმენონი და სხვ.

ჟორჟ სიმენონმა² შექმნა „ახალგაზრდა კაცის“ თავისი ვარიანტი.

¹ Исследование проблем молодежи, стр. 302.

² ჟორჟ სიმენონ — 1903. ლიეჟი, ბელგია. 20 წლისაც არ იყო, როდესაც გადაწყვიტა ეწერა რომანები „საკუთარ ბედთან მებრძოლი ადამიანის“ ცხოვრებაზე. 1922 წლიდან პარიზშია. წერს გასართობ რომანებს (romans populaires), რომელთათვისაც მთავარი გმირის ძიებაში აღმოაჩინა კომისარი მეგრე. „მეგრეს შემთხრებაში“ (1950) მისი გმირი პყვება არა მხოლოდ საკუთარ, არამედ ავტორის ამბებსაც. — ეს ორიგინალური ხერხი იყო ლიტერატურაში. შერლოკ ჰოლმსისა და სხვათა განსხვავებით მეგრეს მიზანია არა დამნაშავეს შეპყრობა, არამედ დანაშაულის ჩაღენის

მისი გმირები ვერ ურიგდებიან თანამედროვე დასავლური საზოგადოების რუტინულ წიაღში მათს წილზედრ ერთფეროვან, უსიცოცხლო, სტანდარტულ როლებს; — მათ სურთ რაღაც ახალი, სხვანაირი და მის ძიებაში აწყობენ წვრილ-წვრილ აფეთქებებს, გაქცევას და თავისებურ ქცევას, რაც საბოლოოდ, მოასწავებს დაბრუნებას ისევ და ისევ ძველ კალაპოტში... თუმცა იგი ძლიერ „მინგრეულ-მონგრეულია“, „ძირფესვიანად შერყეულია“... მაგრამ ჯერ მაინც ბოგინობს და ვინ უწყის სანამდე წავა, რა სახეს მიიღებს... მის გმირებთან ერთად რომ უსასრულო ცვალებადობას განიცდის... მაინც ერთი რამ ცხადია: „ძნელი საქმეა — იყო ადამიანი“ და მიუხედავად ამისა ეს ატყილებელი მიმართულება... როგორც გინდა დაუძლეველი არ იყოს წინააღმდეგობა... ახალგაზრდობა ყოველთვის წინმისწრაფებული ძალაა.

ახალგაზრდობა ე. სიმენონის სამყაროში ყოველდღიურად ლებულობს და უარყოფს მშობელთა ადამ-ჩვეულებას, რაც მართებულსა და არსებულს, ნებაყოფლობას და ძალდატანებას, კანონიერებას და უსამართლობას, პირდაპირობასა და მლიქვნელობას, გამბედაობასა და ლაჩრობას, სიუხვესა და სიძუნწეს, სიკეთესა და ბოროტებას შორის მიაბიჯებს და ოჯახური ცხოვრების ჩარჩოებშია მოქცეული, მაგრამ, ცხადია, ყოველთვის მთელი საზოგადოებრივი ყოფიერების ამა თუ იმ მხარეს ასახავს, რომლის განმსაზღვრელი სიღრმისეული ძალები არა ამორალური ახალგაზრდობის „სექსუალური აჯანყების“, „საოცრად მანერული“ ჩაცმულობისა და „უტუქცეული ყოფაქცევის“, არამედ მთელი დასავლური ცივილიზაციის კრიზისულ ვითარებაშია საძიებელი. და ე. სიმენონი „შიშველი ადამიანის“ — ე. ი. ადამიანის, როგორიც ის არის სინამდვილეში, პოზისა, შესამოსლისა და შელამაზების გარეშე — დახატვით, გამოვლინებით, ჩვენებით და მისი სხვა ამგვარადვე წარმოსახულ ადამიანებთან დაპირისპირებით ფიქრობს გზა გაუნათოს თავის საზოგადოებას, საერთოდ, და, კერძოდ, თვით ახალგაზრდობას.

ადამიანის ინდივიდუალობა შედგება ისეთი ელემენტებისაგან, რო-

„ცილება...“ ე. სიმენონის სოციალური ფილოსოფია: „მჩაგვრელი ვერასოდეს ვერ გაიგებს დაჩაგრულის სულიერ სამყაროს“ და ვერც მის კულტურასა და ცივილიზაციას.

რომანში „ძე“ — «Le Fils» (1957) მამა იმ მიზნით, რათა ააცდინოს თავისი 16 წლის ვაჟი სიყმაწვილთ ჩადენილ გამოუსწორებელ შეცდომებს, სწერს მას ბარათ-აღსარებას, სადაც ოჯახის დრამა გაშლილია საზოგადოებრივი ყოფიერების ასპექტში... შეყვარებული ქალ-ვაჟის უბედობა სოციალური განსხვავების შედეგია. სამსახურებრივი თვალსაზრისი ვერ მოიცავს საზოგადოებრივ მორალს — მამების სიცოცხლის მიზანს, რომ ისინი შვილების ცხოვრებით ხარობდნენ... მამა თავის თავზე იღებს შვილის დანაშაულს (მუცლის მოწყვეტისას ორსული სატრფოს სიკვდილს), რათა არ წახდეს მისი ძის მომავალი... მამა ჯდება ციხეში..., რათა ნაშვირებმა ისწავლონ, როგორ უნდა აფასებდნენ წინაპრებს, მამებმა — როგორ უნდა ზრდიდნენ შვილებს...

2. პ. გუგუშვილი

საბარათველი
მ. მ. მ. მ. მ. მ.
ბიბლიოთეკა

გორიცაა სალი გონება, ემოციური რეაქტიულობა, გაბატონებული სოციალური მიდგომა და მოქმედების ეფექტურობა.

სწავლაში ბავშვის წარმატებათა შეფასებისას არ უნდა დავივიწყოთ შეფასება იმ წრისა, საიდანაც ის წარმოდგება, რამდენადაც თავისი სწორი ინტელექტუალური განვითარებისათვის ბავშვი დროთა მსვლელობაში სულ უფრო მეტ სტიმულს მოითხოვს. თუ ნაკლებად ინტელიგენტურ წრეში ეს სტიმულები არასაკმაოა — ეს არ შეიძლება არ აისახოს ბავშვის გონებრივ განვითარებაში.

თავისი სწორი და მართებული განვითარებისათვის ახალგაზრდობას უზრუნველყოფილი უნდა ჰქონდეს საშუალება აწონ-დაწონოს თავისი მსჯელობა, გაშალოს დისკუსია, იფილოსოფოსოს მაშინაც კი თუნდაც ამან აბსურდული ფორმებიც მიიღოს. ჯანსაღ ახალგაზრდობას მაინც აქვს უფლება და იგი ცდილობს კიდევაც შექმნას თავისი საკუთარი ცხოვრების უკეთესი კონცეპციები, მას სურს, რომ ეს იყოს რაღაც ახალი. თუ ეს უბრალო ქეშმარიტება მოწიფულთ, დიდებს არ ესმით, ამას შეუძლია გამოიწვიოს კონფლიქტები ახალგაზრდობასთან. ახალგაზრდობას უნდა ჰქონდეს ნება ფილოსოფიის სარბიელზე გაშალოს ექსპერიმენტები. გვიან ეს იწვევს ენერგიის გაძლიერებას, მოხერხებულობის შეძენას და გრძნობათა განვითარებას, რაც ზელს უწყობს შეჩვიოს ახალგაზრდობა შრომას, სწავლას და უნარს, რათა გაიგოს თავისი ვინაობა. მოწიფულობამდე ბავშვის მშობლებთან ბრძოლის პერიოდი, ალბათ, ფრიად მტკივნეულია ორივე მხარისათვის, მაგრამ ამის გარეშე წარმოუდგენელია ცხოვრება. მშობლები, რომლებიც თავიანთი ასაკისა და გამოცდილების საფუძველზე უფრო ობიექტურად აფასებენ ამ მდგომარეობას, კი არ უნდა განაწყენიანდნენ, არამედ უნდა აწესრიგებდნენ მას და ყველაზე უკეთესი იქნება, თუ ეს გაკეთდება, ყოველგვარი ძალდატანების გარეშე.

ახალგაზრდობის აჯანყება არაა აუცილებელი იყოს აქტი ნგრევისა. პირიქით, ის უნდა იყოს აქტი ქმნადობისა. ახალგაზრდობა — ეს არა მხოლოდ მრისხანებაა, არამედ, უწინარეს ყოვლისა, ცხოვრებისეული გაქანება. თუ ამ პერიოდში ახალგაზრდები არაერთხელ წყვეტენ ურთიერთობას მშობლებთან, იმიტომ კი არა, რომ განმარტოებულნი დარჩნენ, არამედ იმისათვის, რათა გაერთიანდნენ ამხანაგებთან, რაც ბანდასაც შეიძლება წარმოადგენდეს. ახალგაზრდობას ეჩვენება, რომ იგი სწორედ ამ დროს იქცევა საზოგადოებად. ზოგჯერ ამის მიზეზია თვალთმაქცობა და გარემომცველი წრის სიყალბე, რასაც, საბოლოოდ, ადვილად ამხელს თვით ახალგაზრდობა.

მცირეწლოვანთა დანაშაულების მიზეზთა განხილვისას არ შეიძლება არ მოვიხსენიოთ ერთი ელემენტი: ესაა ამ ასაკისათვის დამახასიათებელი სენსაციის წყურვილი, რაც არის მრავალი ხულიგნური გამოსვლის

მიზეზი. აღსანიშნავია აგრეთვე ისეთი აქრძალები და განკარგულებანი, რომელთა აუცილებლობისა და მიზანშეწონილობის დასაბუთება ჩვენ არ შეგვიძლია, და ასევე ბავშვის მეტისმეტი, დანაშაულის არაადეკვატური დასჯა.

ახალგაზრდობამ უნდა იცოდეს, რომ მოწიფულებს ესმით მათი საქციელი სქესობრივი ცხოვრების სფეროში და რომ ამ პრობლემის გაგებაზეა დამყარებული თვით უფროსი თაობის ყოფაქცევისა და მორალის ცნობილი პრინციპები, რაც უსაფუძვლოდ და აუცილებლობის გარეშე არ უნდა ზღუდავდეს ცხოვრებისეულ თავისუფლებას. ამასთანავე უნდა გვახსოვდეს, რომ ახალგაზრდობა, რომელიც ნასწრაფევად და არასაფუძვლიანად აკვირდება უფროსთა მოქმედებას, იმყოფება ისეთ სიტუაციაში, რაც მთლიანად არაა მისთვის გარკვეული. მათგან მოითხოვენ მორალური პრინციპების დაცვას, მაშინ როდესაც მათში მოქმედებს ძლიერად გამოვლინებადი ინსტინქტის ძალა. ბიჭუნა, რომელიც მიისწრაფვის დამოუკიდებელი ცხოვრებისაკენ, დაეჭვებულა, რომ თუ დაიწყებს ქორწინებამდელ (შეუღლებამდელ) სექსუალურ ცხოვრებას, ამისათვის დაისჯება ჩადენილი დანაშაულის გრძნობით. გოგონა თავის შინაგან ბრძოლაშია. მას მოუწოდებენ უკვე გახდეს ქალი, ხოლო იგი თავს იცავს, ცდილობს, უმანკოების (ქალწულობის) შენარჩუნებას. ყოველივე ეს ერთად აღებული, ეტყობა, ხელს არ უწყობს წონასწორობის დამყარებას და, პირიქით, იწვევს გრძნობათა გაორადებას, სიძულვილისა და სიყვარულის, მტრობისა და მორჩილების (შერიგების), უნდობლობისა და იმედის მონაცვლეობით გამოვლინებას. ცხოვრების ამ პერიოდში მოზარდის თავის თავში დაურწმუნებლობის შედეგი შეიძლება იყოს ის, რომ მას არ გააჩნია ძლიერი ნებისყოფა და იგი ხშირად განიცდის დეპრესიებს.

ახალგაზრდობა — მოქანდაკეა, რომელიც თვითონვე აყალიბებს თავის ცხოვრებას, ხოლო ყმაწვილკაცობა უეჭველად ისეთია, როგორსაც ჩვენ მას ვზრდით.

ბავშვის, ყმაწვილისა და, საერთოდ, ახალგაზრდობის ბიოლოგიური და უმთავრესად, ცხადია, მოქალაქეობრივი ფორმირების ზოგიერთი ძირითადი ეტაპი, ჩვენ ვფიქრობთ, სწორადაა მინიშნებული პროფ. ი. შჩეპსკის მრავალმხრივ საინტერესო გამოკვლევაში და შედეგები, რაც მან დასკვნის სახით მიიღო, ამა თუ იმ ზომით, აუცილებლად გასათვალისწინებელია სოციოლოგიურ ასპექტშიაც.

ახლა აქ უნდა მოვიყვანოთ ერთი გამოჩენილი ბიოლოგის დასკვნის შინაარსი:

ბუნება, ანაწილებს რა თავის გენებსა და ქრომოსომებს, არ ეწევა მათს დაყოფას — დადებითისას ცალკე მშრომელთათვის, პატიოსან, თავმდაბალ, კეთილსინდისიერ ადამიანთათვის და უარყოფითისას —

ცალკე პარაზიტებისათვის, ხულიგნებისა, დაუდევართა. ზარმაცებისა და ანტისაზოგადოებრივი ელემენტებისათვის... ბავშვები — ეს ბავშვები, როგორც ფაცხაში (ქოხში), ისე მდიდრულ ვილაშიაც (მრავალოთახიან ბინაში) და თუ ისინი ხულიგნებად და გარეწრებად იქცევიან, ეს ხდება წრის, მათი გაზრდის პირობების გავლენით, რაც თვით ცხოვრების მიერ შექმნილ სოციალურ ვითარებაში წარმოიქმნება ხოლმე.

2. ახალგაზრდული მოძრაობის საფუძვლები

ახალგაზრდობის სოციოლოგიის რიგი საკითხი ჩვენ განხილული გვაქვს „სოციოლოგიურ ეტიუდებში“, ხოლო აქ უმთავრესად ვეხებით უკანასკნელი წლების მოვლენებსა და ამასთანავე, ცხადია, ზოგიერთ ზოგად საკითხსაც.

როგორც ცნობილია, უკანასკნელ წლებში ახალგაზრდობის მოძრაობა მსოფლიო საზოგადოებრივი აზრის უმნიშვნელოვანესი პრობლემა გახდა. უწინარეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს ის ახალი დემოგრაფიული პროცესი, რომ მსოფლიოს მოსახლეობაში ახალგაზრდობის ხვედრითი წონა სულ იცვლება.

„ახალგაზრდობის“ ცნებას უპირატესად განსაზღვრავენ ასაკობრივი ნიშნით და გულისხმობენ 15—24 წწ. ასაკის თაობას. მოსახლეობის ეს ჯგუფი მოქალაქეობრივი სრულწლოვანობისა და სქესობრივი სიმწიფის ფარგლებს, რაც, თავის მხრივ, სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვანაირია, ცხადია, არ ემთხვევა.

საერთოდ რასობრივი, ნაციონალური, ეკონომიკური, საზოგადოებრივი, ფსიქოლოგიური მდგომარეობა ახალგაზრდობისა იმდენად მრავალგვარია, რომ ფრიად ძნელია „ახალგაზრდობის“ ცნების (ტერმინის) უნივერსალური განმარტება.

სხვადასხვა საზოგადოებრივი აზრი და სახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა ახალგაზრდობად მიიჩნევს სხვადასხვა ასაკის, სოციალური ჯგუფის, ოჯახური, მორალური და სხვა მდგომარეობის თაობას.

ახალგაზრდობის სხვადასხვა კატეგორიათა შორის განსაკუთრებით გამოყოფენ: 1. სოფლისა და ქალაქის, 2. სკოლის გარეშე დარჩენილ, 3. საშუალო სკოლების, სტუდენტ და 4. მუშა ახალგაზრდობას.

დღეს მსოფლიოში ყველაზე მრავალრიცხოვანი და მრავალფეროვანია სოფლის ახალგაზრდობა. მათ რიცხვში დიდი ადგილი უჭირავს აზიის, აფრიკისა და ამერიკის განვითარებადი ქვეყნების ახალგაზრდობას. ამ ქვეყნებში ცხოვრობს თანამედროვე ახალგაზრდობის დაახლო-

1. 3. გუგუშვილი, სოციოლოგიური ეტიუდები, 1971, ტ. II, გვ. 404—490.

ებით 75% (435 მლნ. კაცი). ისინი დიდმნიშვნელოვან როლს ასრულებენ თავიანთი ქვეყნების აგრარულ ცხოვრებაში, საერთოდ საზოგადოებრივ ურთიერთობებში და ნაკლებად არიან ჩაბმული ახალგაზრდობის მსოფლიო მოძრაობაში.

ამ ქვეყნების ქალაქთა ახალგაზრდობის ძირითად სოციალურ პრობლემად შეიძლება მივიჩნიოთ არასრული დასაქმებულობა, უმუშევრობა, რომელთა, განსაკუთრებით მატერიალურად არაუზრუნველყოფილ, ჯგუფებს ავსებენ სოფლიდან წამოსულებიც და ქმნიან სოციალურად მრავალგვარ და მეტ-ნაკლებად უკმაყოფილოთა მრავალრიცხოვან ფენებს. სკოლის გარეთ დარჩენილი, უწიგნური და თითქმის უწიგნური ახალგაზრდობა მსოფლიოში შეადგენს დაახლოებით 150 მილიონს. მათი უდიდესი ნაწილი ცხოვრობს აზიისა და აფრიკის განვითარებად ქვეყნებში, სადაც ნაცულად იმისა, რომ იყვნენ პროგრესის ძალები, ისინი ხშირად აფერხებენ კულტურულ-ეკონომიკური განვითარების ტემპებს, უარყოფითად მოქმედებენ საზოგადოების სოციალურ და მორალურ ვითარებაზე.

საშუალო სკოლის მოსწავლეთა თითქმის 0,5 მილიარდიანი არმია დღეს სულ იზრდება და — მით უფრო, რაც ადრე იწყება სწავლა. უკანასკნელი კლასების მოწაფეები ადვილად უერთდებიან სტუდენტთა მოძრაობას, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, სადაც დეკოლონიზაციისა და საერთო აღმავლობის ვითარებაში იზრდება ახალგაზრდობის აქტივობა.

დაახლოებით 22 მილიონი სტუდენტი, რაც ამჟამად საშუალო სკოლის მოსწავლეთა 4% შეადგენს, თანამედროვე მსოფლიოს საზოგადოებრივი განვითარების უძლიერესი ფაქტორია. მათი როლი განათლებისა და მეცნიერების პროგრესის შესაბამისად სულ უფრო იზრდება.

ტექნიკური პროგრესისა და ინდუსტრიული რევოლუციის პირობებში ზრდადი მუშა ახალგაზრდობის რაოდენობა და როლი, ბუნებრივია, დიდ ყურადღებას იპყრობს. ახალგაზრდობის ამ ჯგუფის წინაშე მდგარი ძირითადი პრობლემებია: 1. პროფესიული ცოდნისა და დახელოვნების მიღების, 2. სოციალური მობილურობისა და 3. დასაქმებულობის უზრუნველყოფა.

თითქმის ყოველ ეპოქალურ გარდატეხებში ახალგაზრდობა იყო ერთ-ერთი ძირითადი მამოძრავებელი ძალა, ხოლო ზოგჯერ კიდევ უმთავრესი და წამყვანი ბირთვი მთელი მოძრაობისა. სწორედ ასეთი ვითარებაა დღეს, როდესაც ახალგაზრდობის, როგორც ახალი თაობის ფორმირებაზე, გავლენას ახდენენ რიგი სავსებით ახალი ფაქტორები.

ასეთია, მაგალითად, ცვლილებები ოჯახის სტრუქტურაში. თანამედროვე მსოფლიოში შვილები მშობლებს უფრო ადრე გამოეყოფიან, ვიდრე წინათ. შედარებით სწრაფად ირღვევა თა-

ნასოფლელობა (თანამეთემეთა), თანამეგვარეთა (სახლისკაცთა), მეზობ-
ლური და ნათესაურ-მოყვრული კავშირები. ახალგაზრდობა ისწრაფვის
დამოუკიდებელი, მშობელთაგან უმეურვეო, თავისუფალი ცხოვრებისა-
კენ, ცვლილებებისაკენ. სწრაფი ტემპით იცვლება სოციალური ინსტი-
ტუტები. ზნე-ჩვეულებები, ეკონომიკური პირობები, ნათესაური დამო-
კიდებულების შინაარსი, მორალური, ეთიკური ნორმები. მიმდინარეობს
მთელი ყოფიერების, კომუნიკაციების, ინფორმაციის საშუალებათა, სა-
ბოლოოდ, ცნობიერების ძირეული ცვლილებები.

ასეთ ვითარებაში თანამედროვე ახალგაზრდობა უფრო გვიან ებმება
აქტიური მოქალაქეობრივი, ოჯახური, საზოგადოებრივი ცხოვრების
ფერხულში, და, მაშასადამე, ის ჯერ კიდევ არ ითვლება „ძირითად ბირ-
თვად“.

ამ მოვლენამ არ შეიძლება თავისებური რეაგირება, აღგზნება არ გა-
მოიწვიოს ახალგაზრდობაში, რომელიც მიისწრაფვის სათავეში ჩაუდ-
გეს ცხოვრების მსვლელობას, თავისი წვლილი შეიტანოს ახალი ცხოვ-
რების ჩამოყალიბებაში.

აქაა ძველ და ახალ თაობას შორის კონფლიქტის საწყისები, რაც
თავს იჩენს ყველგან: სოფელსა და ქალაქში, ფაბრიკა-ქარხნებში, სკო-
ლებში, უნივერსიტეტებში. ახალი იდეებით ამოძრავებული ახალგაზრ-
დობა მოითხოვს საპატიო მდგომარეობას, ყურადღებას, ანგარიშის გა-
წევას.

მეცნიერების, ტექნიკის, ეკონომიკის თანამედროვე სწრაფმა რევო-
ლუციურმა პროგრესმა, რის იდეებსა და საერთოდ შედეგებს ფართოდ
ავრცელებს კომუნიკაცია-ინფორმაციის უახლესი საშუალებები, ფრიად
გააადვილა ნაციონალურ და თვით რასობრივ თავისებურებათა საზღვ-
რების გადალახვა და სხვადასხვა საზოგადოებრივ კულტურათა გაცნო-
ბა-გაზიარება.

— ამით კი შესაძლებელი გახდა ახალგაზრდობის მიერ ახალი კულ-
ტურის სწრაფი ათვისება და, ამგვარად, ძველი ტრადიციის მატარებ-
ლი ძველი თაობისაგან მისი განსხვავებულობის ნაპრალობა გადიდება,
კონფლიქტების გაზიარება და გამკაცრება— ყოფაქცევის, ზნე-ჩვეულებ-
ათა, ვნებათა, მისწრაფებათა, მორალის და სხვა შეხედულებათა და,
მაშასადამე, მთელი საზოგადოებრივი ცნობიერების რიგ კარდინალურ
საკითხში.

ახალგაზრდობა ხედავს, რომ მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლესი
მიღწევები შესაძლებელი ზომით არ გამოიყენება მთლიანი საზოგადოებ-
რივი სიკეთისა და ფართო მოხმარების საგანთა სიუხვისათვის, რომ არ-
სებული სახელმწიფოებრივი და პოლიტიკური ნორმები ზღუდავენ
საყოველთაო სამართლიანობისა და მშვიდობის, სოლიდარობისა და
მეგობრობის დამყარებასა და, მაშასადამე, კომუნიკაციებისა და ინფორ-

მაციის საშუალებების სრულ გამოყენებას — სხვადასხვა ერის, რასის, კონტინენტის ადამიანთა თავისუფალი პირადი, ფიზიკური შეხვედრების, ურთიერთგაცნობის, დაახლოებისა და დამეგობრებისათვის, მაშასადამე, ომების, უწიგნურობის, უინფორმაციულობის, უმუშევრობისა და მატერიალური ხელმოკლეობის წინააღმდეგ.

ხდება ისე, რომ საერთოდ უფროსები, სკოლებში მასწავლებლები, ადმინისტრაცია, ხელისუფლების წარმომადგენლები, თვით სახელმწიფოებრივი და პოლიტიკური სისტემები არ (ან ვერ) ითვალისწინებენ ახალგაზრდობის ხსენებულ მისწრაფებებს — დამოუკიდებელი ქცევისა, აზროვნებისა და ორგანიზაციის, თავისებური, „ახალგაზრდული კულტურის“ მოთხოვნილებათა სფეროებში და შედეგად... იბადება გაუგებრობანი.

ახალგაზრდობა ვერ ეგუება და არც ღებულობს უფროსთა ავტორიტეტის რიგ გამოვლინებას.

სპეციალურად „ახალგაზრდული ბაზრების“ ორგანიზაცია, ე. ი. საკუთრად ახალგაზრდობისათვის განკუთვნილი საქონლის წარმოება — ჟურნალ-გაზეთების, წიგნების, ტანისამოსის, გართობა-სანახაობათა, ყოფაქცევის, საკმლისა და სხვა, — არც ისე ახალი მოვლენაა, მაგრამ განსაკუთრებით მე-20 ს. მეორე ნახევრიდან ის ღებულობს მასობრივ და საყოველთაოდ აღიარებული წარმოების, გავრცელებისა და მოხმარების ხასიათს.

ამ მოვლენებს, ცხადია, არ შეუძლია, ამა თუ იმ ზომით, არ იმოქმედოს ახალგაზრდობის უფრო მეტი განცალკევებულობის სასარგებლოდ და მით უფრო, როდესაც ახალგაზრდობა განწყობილია ზურგი შეაქციოს მამა-პაპათა ტრადიციებს, ბიუროკრატიულ სახელმწიფოებრივ აპარატს, კონფორმისტულ ურთიერთობათ და ადვილად გაჰყვეს ახალ მოვლენებს, რომელთა ტალღების ქიმებზე ტიეტყვი მისთვის ისე წარმატაცია, როგორც კოსმოსურ სივრცეში ფრენა.

ცხადია, სხვადასხვა ქვეყანაში ახალგაზრდობის მოძრაობას ახასიათებს რიგი თავისებურებანი.

განვითარებადი და კოლონიური ქვეყნების ახალგაზრდობის მისწრაფების ძირითადი აზრია სწავლა-განათლების, ნაციონალური დამოუკიდებლობის, სოფლის მეურნეობის და, საერთოდ, აგრარული პროგრესის პრობლემები.

ინდუსტრიული ქვეყნების ახალგაზრდობა იბრძვის პროფესიული ცოდნის შეძენის, დასაქმებულობის უზრუნველყოფის, ცხოვრების ნამდვილი დემოკრატიზაციის, სიტყვის, ბეჭდვის, სინდისის, კომუნიკაციის ყველა საშუალების თავისუფლებისათვის — ყოფიერებაში განმტკიცებული დრომოქმული ტრადიციების აფეთქებისათვის.

ამ მიმართულებით წარუმატებელ ბრძოლაში ის გამოიმუშავებს თა-

ვისებურ მორალს და მოუწოდებს „სიყვარულის კეთებისაკენ“, სქესობრივი ურთიერთობის თავისუფლებისაკენ, უშვებს გრძელ თმებს, ეტანება ალკოჰოლიან სასმელებს, ნარკოტიკებს და იცვამს „ახლებურად“, რათა ვნებათა გაღიზიანების გზით დახიოს ძველ ჩვევათა საბურველი, დაარღვიოს მამა-პაპათა ტრადიცია.

15 წელზე მეტია საზოგადოებრიობის ყურადღების ცენტრშია ყმა-წვილკაცობის და მცირეწლოვანთა დანაშაულობანი. მას ხსნიან: არადამაკმაყოფილებელი ეკონომიკური პირობებით, არასრული შრომითი დასაქმებულობით, უმუშევრობით, ცუდი საბინაო პირობებით, ოჯახსა თუ სკოლაში აღმზრდელობითი მუშაობის ნაკლოვანებებით, გარკვეული სახის ლიტერატურისა და კინოფილმების, ქუჩისა და სხვათა გავლენით.

როგორც არ უნდა იყოს, ერთი რამ ნათელია, — რომ ეს მოვლენა უკანასკნელ ხანებში სულ უფრო მასობრივ ხასიათს ატარებს და ახალგაზრდული მოძრაობის ზემოხსენებულ სხვა მოვლენებთან ერთად ამწვავებს თანამედროვე საზოგადოებრიობის დამახასიათებელ კონფლიქტს, ამწიფებს ტრადიციონალიზმის საწინააღმდეგოდ ძალდატანებითი ხასიათის ღონისძიებათა მოახლოვებას.

ამის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი სიმპტომია სტუდენტთა გამოსვლები, რაც, მაგალითად, 1977/78 სასწავლო წელს მოხდა პლანეტის ყველა კონტინენტზე, როგორც „ახალგაზრდობის პროტესტის“ აშკარა გამოვლინება, მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში — განვითარებადსა და ინდუსტრიულში, დემოკრატიულსა თუ პოლიციურ სახელმწიფოებში — ამ გამოსვლების, დემონსტრაციების, პროტესტების, გაფიცვების ხასიათი და ძირითადი მამოძრავებელი ძალა ნაწილობრივ სხვადასხვანაირი იყო.

ამათგან, მაგალითად, თუ გვერდს ავუვლით წმინდა პოლიტიკური და ეკონომიკური ხასიათის მოთხოვნებს, ნიშანდობლივია, კერძოდ, მოთხოვნები უნივერსიტეტების მმართველობის, ადმინისტრაციის, სასწავლო პროგრამების, გეგმების, პროფილების, სპეციალობათა, ბოლოს, თვით სახელმძღვანელოებისა და პროფესორთა და სტუდენტთა ურთიერთდამოკიდებულების არსებულ ნორმათა გადასინჯვის, რეორგანიზაციის, მოდერნიზაციის მოთხოვნები.

სტუდენტები მოითხოვდნენ, რათა თანამედროვე უმაღლესი სასწავლებლები თავიანთი სტრუქტურითა და პროგრამებით, მთელი თავიანთი ცხოვრებით უფრო მეტად შეესაბამებოდნენ ახალი ახალგაზრდობის მისწრაფებებს პირადი, კულტურული, პროფესიული, სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრების სფეროებში.

ახალგაზრდობის მოძრაობის და, სიერთოდ, ოპოზიციურობის განწყობილებას გარკვეული ზომით ამწვავებს მათდამი უტაქტო დამოკი-

დებულება, მამათა თაობის და, მაშასადამე, ოფიციალური საზოგადოებრიობის ჯიუტობა და ნაკლები მონდომება — გაიგონ არსებულ შეფასებამობათა აზრი და იზრუნონ თანხმობის საფუძველთა გაძლიერებისა და გაფართოებისათვის.

არიან ისეთებიც, რომლებიც ახალგაზრდობის მისწრაფებათა მოწესრიგების მიზნით მოითხოვენ, რომ მშობელთა სურვილის ყოველგვარი შეუსრულებლობისათვის ბავშვი უნდა დაისაჯოს. მათი აზრით, სანამ ბავშვს, ახალგაზრდას, არ შეუძლია საკუთარი შრომით ირჩინოს თავი და ამბობს „მამი, მომე“, ის სხვის კმაყოფაზეა და უფლება არა აქვს იყოს მამის სრულუფლებიანი პარტნიორი.

ამგვარ მამებს ხშირად ავიწყდებათ, რომ მშობლის, უფროსის, ბუნებრივი ავტორიტეტი, უწინარეს ყოვლისა, მორალური ცნებაა და შეუძლებელია იგი შეიქმნას და განმტკიცდეს ძალდატანებითი ღონისძიებით. მათ ავიწყდებათ იტიქრონ იმის შესახებ, რომ წითელი ხომ არ არის მწვანის მეორე მხარე.

ამავე დროს სტუდენტები და, არა მხოლოდ ისინი, საერთოდ სოფლის და ქალაქის ახალგაზრდობა სულ უფრო მეტად აქტიური ხდება თავის მისწრაფებათა გამოხატვაში და მოითხოვს უფრო გულწრფელ, ღია, თავისუფალ, თანასწორუფლებიან „ადამიანურ დამოკიდებულებას“. ისინი აცხადებენ, რომ არსებული სახელმწიფოებრივი სისტემები, პოლიტიკური გაერთიანებანი, ნაციონალური და საერთაშორისო ურთიერთობანი, რომელშიც ისინი როგორც მოქალაქეები უნდა გამოვიდნენ სამოღვაწეოდ, „შეიცავს მრავალ ღრმა უსამართლობას, რაშიც ახალგაზრდობას არ სურს მონაწილეობდეს“.

აქ წინა პლანზე გამოდის დასაქმებულობისა და ამ ასპექტში უმუშევრობის პრობლემა. აღსანიშნავია, რომ 1977 წელს ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციაში შემავალი 24 ქვეყნის 17 მლნ უმუშევართა 40%-ს შეადგენდნენ 25 წელზე უფრო ნაკლები ასაკის ახალგაზრდები. საერთოდ უმუშევართა შორის სულ იზრდება ახალგაზრდობის ზვედრითი წილი. 1976 წელს ევროპული თანამშრომლობის ქვეყნების უმუშევართა მესამედზე მეტი 25 წლისაზე უფრო ახალგაზრდა იყო. ავსტრალიაში იმავე წლის ბოლოს რეგისტრირებულ ყველა უმუშევართა 40%-ს 21 წლისაზე უფრო ახალგაზრდები შეადგენდნენ („კურიერ იუნესკო“, 1978, XII). საერთოდ, განვითარებულ ქვეყნებში ათი უმუშევრიდან ოთხი 25 წლისაზე უფრო ახალგაზრდაა; ხოლო სულ მსოფლიოში ამჟამად 50 მლნ უმუშევარია. მოსახლეობის ბუნებრივი მატების მაღალი ტემპები კიდევ უფრო ართულებს ამ მდგომარეობას, მით უფრო, რომ სამუშაო ადგილების რიცხვი (მოთხოვნილება მუშახელზე) შედარებით ნელა იზრდება და განათლებულობაც საქმეს მხოლოდ ნაწილობრივ შველის. სულ უფრო იზრდება განათლებულ (განსწავლულ) უმუშევართა რიცხვიც.

იუნესკოს მიერ 1964 წ. აგვისტოს ახალგაზრდობის საკითხებზე გრენობლში მოწყობილ საერთაშორისო კონფერენციის გადაწყვეტილებაში ნათქვამია:

1. „წინათ თვლიდნენ, რომ ახალგაზრდობის ერთადერთი მიზანდასახულობაა მომავალი აქტიური ცხოვრებისათვის მომზადება“.

2. ახლა ცხადი გახდა, რომ ახალგაზრდობას უნდა — და აქვს უფლება — რაც შეიძლება ადრე მიიღოს მონაწილეობა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, თავისი ადგილი დაიჭიროს საზოგადოებაში...

3. სწორედ ამიტომ აუცილებელია ახალგაზრდობა „ჩაერთოს საზოგადოებაში და მისი წარმომადგენლები უნდა მივიჩნიოთ, როგორც ახალგაზრდა დიდი ყმაწვილები და არა როგორც მოზარდი ბავშვები“.

და მართლაც, ახალგაზრდობის მისწრაფება, მონაწილეობდეს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში, სულ უფრო პოულობს აღიარებას.

სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციები ქმნიან კლუბებს, ცენტრებს, ახალგაზრდობის სახლებს, სადაც ყმაწვილ გოგო-ბიჭებს შეუძლიათ შეხვდნენ ერთმანეთს და იმსჯელონ თავიანთ პრობლემებზე. მაგრამ უფროსი თაობის მიერ მოწყობილ ამ ცენტრებში ისინი თავს არ გრძნობენ თავისუფლად და არჩევენ ერთმანეთს შეხვდნენ სხვაგან: კაფეებში, საცეკვაო დარბაზებში და სხვა, სადაც შეუძლიათ „თავისუფლად ილაპარაკონ და მოიქცნენ“.

და აი, ახალგაზრდებს სურთ თვითონ უხელმძღვანელონ მათთვის შექმნილ დაწესებულებებს, მათ სურთ თვითონ გააკეთონ თავიანთი მოცალებობისათვის დროსტარების (ექსკურსიის, სპორტის და სხვ.) ორგანიზაცია, რათა აქ თავისუფლად ეკუთვნოდნენ თავიანთ თავს...

ახალგაზრდობა სულ უფრო ესწრაფვის ერკვეოდეს და მონაწილეობდეს საერთაშორისო ურთიერთობათა საქმეებში. მშვიდობის, ატომური ომისა და სხვა პრობლემები მათ აღელვებთ არანაკლებ უფროსი თაობისა, მამებისა და დედებისა.

— მათი დიდი ნაწილი თვლის, რომ საჭიროა „ქვეყანა შეიცვალოს“ და გაუკეთესდეს.

— ისინი მოითხოვენ: ძმობა, ერთობა და სიყვარული არა მხოლოდ დეკლარაციებში და წესდებებში იყოს ფიქსირებული, არამედ დამყარდეს რეალურ ცხოვრებაში.

— მათ უნდათ მონაწილეობდნენ არა მხოლოდ ამ ღონისძიებათა განხორციელებაში, არამედ ამ მიზნით შექმნილი ნაციონალური თუ

საერთაშორისო დაწესებულებების ორგანიზაციაში და ამ უკანასკნელთა პროგრამების, გეგმების შედგენაში;

— რამდენადაც ერთია მონაწილეობდე სხვის მიერ წარმართულ საქმეში და მეორეა თვითონ იყო წარმმართველი, თვითონ გეკუთვნოდეს იდეაც იმ საქმისა, რომლის განხორციელებისთვისაც იღვწი.

ერთნი ფიქრობენ, რომ დღევანდელი ახალგაზრდობის ამ მოთხოვნებში ახალი არაფერია. ყოველთვის იყო და იქნება კონფლიქტები მამებსა და შვილებს შორის, ძველ და ახალ თაობას შორის და მათი ურთიერთსაყვედურის მოტივებიც ძველია, მხოლოდ ახალ სამოსელში.

და ამიტომ, მაგალითად:

1. როდესაც ახალგაზრდობა გამოდის ტექნოკრატის წინააღმდეგ, ამბობენ, რომ ისინი ლაყბობენო;

2. როდესაც ახალგაზრდობა აღშფოთებულია კონფორმიზმისა და „ძლიერთა ამა ქვეყნისა“ წინააღმდეგ, მას ბრალს სდებენ უპასუხისმგებლობაში, ზერელობაში, სერიოზულ მოვლენათა გაუგებლობაში.

3. როდესაც ახალგაზრდობა გამოდის თავისი საკუთარი სოციალური წრის წინააღმდეგ და სოლიდარობას უცხადებს მოპირდაპირე ბანაკს, აცხადებენ — ესეც ძველებური ბრძოლაა „მამებსა და შვილებს შორის“.

ნამდვილად ეს ასე არაა. მამებს შორისაც ბლომად არიან არსებული ყოფიერების ნორმათა შეცვლის მომხრენი.

მამებს შორისაც ბევრნი მერმე, გვიან, ნანობენ, რომ თავის დროზე სათანადო ყურადღებას არ აქცევდნენ ახალგაზრდობას და ახლა მოწადინებული არიან ჩასწვდნენ მათი უკმაყოფილების მიზეზებსა და მოთხოვნათა იდეებს.

ეს მამები აღიარებენ, რომ ახალგაზრდობას თავისი წვლილი შეაქვს ახალ მატერიალურ, სულიერ და მორალურ ფასეულობათა შექმნაში და, მაშასადამე, მას უფლება აქვს ამხილოს არსებული ბურჟუაზიული საზოგადოების ნაკლოვანებანი, მიუთითოს იმ წყლულებზე, რაც აბრკოლებს ყოფიერების ჯანსაღი გზით განვითარებას, და იბრძოლოს კიდევაც მათი აღმოფხვრისათვის.

პროგრესული უფროსი თაობა ამ ასპექტში აღიარებს, რომ ახალგაზრდობის აქტიური მონაწილეობა, მაგალითად, განათლების სისტემის რეორგანიზაციის, დაძველებული სოციალური ტრადიციის და პოლიტიკური სტრუქტურის შეცვლისა და გარდაქმნის საქმეში უთუოდ ნაყოფიერი იქნება.

ამ მხრივ, ცხადია, არც ის პოზიცია იქნება სწორი, რომ ყველაფერი, რასაც ახალგაზრდობა მოითხოვს, ყოველივე, რაც მას მოეპრიანება, თითქოს უეჭველი ჭეშმარიტება და მისაღები მოვლენა იყოს, რომ თითქოს ყოველივე ახალგაზრდული „აბსოლუტური პროგრესულობით“

ხასიათდებოდეს და ამიტომ ყოველგვარი „ყმაწვილური თაოსნობა“ მხარდაჭერისა და მით უფრო წაქეზების ღირსი იყოს.

ალსანიშნავია ისიც, რომ სოციოლოგთა შორის, ახალგაზრდობასთან ერთად, არიან იმის მომხრეები, რომ თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოებრივი ინსტიტუტები დაძველდნენ, აბრკოლებენ განახლების ფერმენტების განვითარებას და სწორედ ამ დაძაბულობის შედეგია ახალგაზრდობის უკმაყოფილება და განახლების ძალთა გაძლიერებისადმი მისწრაფება, რათა დააჩქაროს თანამედროვე ინდუსტრიული საზოგადოების შესაბამისი ახალი ნორმებისა და ფორმების გამოვლენა და განმტკიცება.

ერთნი ფიქრობენ, რომ ახალგაზრდობის მოძრაობა სხვადასხვა ქვეყანაში სულ სხვადასხვანაირია, სპეციფიკურია და მათ შორის არაა რაიმე არსებითი კავშირი.

მეორენი იმ აზრს ავითარებენ, რომ ეს მოძრაობა საყოველთაო ხასიათისაა, ახალგაზრდობა ყველგან გრძნობს და განიცდის თანამედროვე კაცობრიობის სოციალური და პოლიტიკური ინსტიტუტების კრიზისულ მდგომარეობას, რომ ახლანდელი „ახალგაზრდობის კულტურა“ ინტერნაციონალურია და ეს მოძრაობა, ურთიერთშედწევისა და ურთიერთგავების არსებულ ვითარებაში, უნივერსალურ ხასიათს ატარებს, — ცხადია, რიგ ადგილობრივ, ნაციონალურ თავისებურებათა გათვალისწინებით.

საქმე ისაა, რომ, თუ წინათ ახალგაზრდობის პრობლემა, ასე ვთქვათ, ეპიზოდურ და რეგიონალურ ხასიათს ატარებდა, ახლა, ამ მხრივ, შეცვლილ ვითარებაში, რიგი ქვეყანა უკვე ატარებს წინასწარ შემუშავებულ „საახალგაზრდო პოლიტიკას“, რაც ვულისხმობს კანონმდებლობით, აღმზრდელობით, ფინანსურ და სხვა ხასიათის ღონისძიებათა კომპლექსს, რასთანაც დაკავშირებულია, კერძოდ, ახალგაზრდობის პრობლემის სისტემატური სოციოლოგიურა შესწავლის ცდები¹.

¹ ბავშვთა და ახალგაზრდობის საერთაშორისო მოძრაობის უძველესი ორგანიზაცია სკაუტების კავშირი. სკაუტიზმი ბავშვთა და ახალგაზრდობის ბურჟუაზიული იდეოლოგიის ფარვატერში აღზრდის ერთ-ერთი გავრცელებული ფორმაა. სკაუტების მსოფლიო ბიურო შეიქმნა 1907 წელს ენევეაში. მისი შტაბბინა ახლაც იქაა. 1918—1920 წწ. სკაუტების მოძრაობა წაისახა საქართველოში და მალეც გაქრა. სკაუტების ორგანიზაცია ამჟამად აერთიანებს მრავალ ათეულ ნაციონალურ ასოციაციას და ითვლის 14 მლნ წევრს. განსაკუთრებით ძლიერი და მრავალრიცხოვანია აშშ და კანადის ასოციაციები. წესდების მიხედვით სკაუტები ფიცს დებენ „პატიოსნად შეასრულონ თავიანთი მოვალეობა ღვთისა და ქვეყნის წინაშე“. ამავე წესდების თანახმად წევრობა ნებაყოფლობითია, ხოლო ორგანიზაცია, ვითომ, დამოუკიდებელია სახელმწიფოსა და პოლიტიკური პარტიებისაგან. სკაუტიზმი თავისებურად ხელს უწყობს ახალგაზრდობის საერთაშორისო ურთიერთობათა განვითარებასა და ურთიერთდახმარებას.

საყოველთაო მოვლენა შეიქმნა, მაგალითად, განათლების სფეროში დიდი კაპიტალდაბანდებები იმ მიზნით, რათა სახელმწიფომ უფრო ღრმა, ორგანიზებული, გააზრებული და თანამიმდევრული გავლენა მოახდინოს ახალგაზრდობის აღზრდაზე, ქვეყნის მომავალ ხელმძღვანელთა მოქალაქეობრივ ფორმირებაზე.

ქვეყნები, რომლებიც რეალურად ზრუნავენ თავიანთი ეკონომიკის მოდერნიზაციისა და აღმავლობისათვის, ცდილობენ ამ საქმეებში ჩართონ ახალი ინდუსტრიული რევოლუციისა და ტექნიკური პროგრესის მაჯისცემისადმი უფრო მგრძნობიარე, აღქმადიანი, ახალი იდეებით უფრო მდიდარი ახალგაზრდობა და ამ მიზნით ქმნიან კიდევაც შესაბამის ადმინისტრაციულ აპარატს — ახალგაზრდობის სამსახურის სახელმწიფოებრივ ორგანოებს.

ახალგაზრდობის „ზედაფენების“ „თავგასულობას“ „კონსერვატორული“ განწყობილების ადამიანები იმით ხსნიან, რომ „ახალგაზრდობა მოწყენილია“, რადგან მას უზრუნველად აქვს ყოველივე, რაც კი სჭირდება და რაც უნდა, — ანდა იმით, რომ შესუსტდეს საზოგადოებრივი ყოფიერების მორალური და რელიგიური საწყისები, — იმით რომ ახალგაზრდები მოწყვეტილნი არიან მშობლებს და სარგებლობენ მეტისმეტი სექსუალური თავისუფლებით.

ეს ადამიანები სწორედ ამ მიზეზებით ხსნიდნენ ახალგაზრდობის მასობრივ მოძრაობას, რაც დემონსტრაციებით, მანიფესტაციებით და პროტესტის რიგი სხვა ფორმით იყო გამოხატული, მაგალითად, 1968 წ. 150 000 ახალგაზრდის — ჯაბუკებისა და გოგონების, სტუდენტებისა და მოსწავლეთა — მიერ პარიზში მოწყობილ დემონსტრაციებს, როდესაც ამ ბობოქარმა მასამ გაავსო ნაციათა სასახლე და თავისი რადიკალური მოთხოვნები წამოაყენა. ანალოგიურ მოვლენებს უკანასკნელ წლებში ადგილი ჰქონდა ინგლისში, გერ-ში, იტალიაში, ნიდერლანდებში და სხვ.

ასე თუ ისე, გაჩნდა ე. წ. „ახალგაზრდობის კულტურის“ მეწარმეობა. საქმოსნობის შემოსავლიან დარგად გადაიქცა საყმაწვილო ტანისამოსის, ლიტერატურის, გრამფირფიტების, სიგარეტების, ალკოჰოლიანი სასმელების წარმოება.

გაჩნდა თავისებური ახალგაზრდული მანერა სიარულის, ყოფაქცევის, ცეკვის, სიყვარულის, ასევე სპეციალური რადიო, ტელეგადაცემები

თანამედროვე სკაუტიზმის თეორიული საფუძველი პრაგმატიზმისა და ნეობრაგმატიზმის იდეალისტური ფილოსოფია. გამოიცემა ყოველწარტალური ბიულეტენი „მსოფლიო სკაუტური მოძრაობა“ (ინგლ. ენაზე). უკანასკნელ წლებში სკაუტების მოძრაობა ფართოდ ვრცელდება განვითარებად ქვეყნებში. სკაუტების საერთაშორისო ბიურო სულ უფრო ცდილობს დაუახლოვდეს ახალგაზრდობის ზოგიერთ საერთაშორისო პროგრესულ ორგანიზაციას (Зарубежное молодежное движение, 1978, М.; The Europa, Year book, Vol. I—II, 1977; The international Year book statesmen's who who..., 1973; The statesmen's Year-book, 1977—1978).

და ყოველივე ამაში თავს იჩენს სისწრაფის, ძალდატანების, უზომო გა-
ტაცების, უძირო ნეტარების, უსაზღვრო აღტაცების წადილი, მისწრა-
ფება, რომ მთელი საზოგადოება გაითიშოს „თავისისა“ და „უცხოთა“
სახით.

ცნობილია, რომ ამ გზით დასავლეთის ქვეყნებში კაპიტალისტურმა
მეწარმეობამ ახალგაზრდობა ადვილად გაიხადა მომგებიანი საქონლის
რეალიზაციის „ახალ ბაზრად“.

ამ ახალგაზრდობის მოძრაობის სახეობათა შორის აღსანიშნავია ისე-
თებიც, როგორიცაა, მაგალითად, „გ ა უ ლ მ ო ს უ ლ ი (გ ა ბ რ ა ზ ე-
ბ უ ლ ი) ა ხ ა ლ გ ა ზ რ დ ო ბ ი ს“ ოპოზიციური მოძრაობა ინგლი-
სურ ლიტერატურასა და თეატრში; ბიტნიკებისა — აშშ უნივერსიტე-
ტებში, რომელთა წრიდან გამოვიდა არაერთი ცნობილი პოეტი და
პროზაიკოსი. მაგრამ ეს მოძრაობა, როგორც მასობრივი მოვლენა, სა-
ბოლოოდ, იქცა დეკლასირებული და ნ ი ჰ ი ლ ი ს ტ უ რ ი ა ხ ა ლ-
გ ა ზ რ დ ო ბ ი ს უ თ ა ვ ბ ო ლ ო „მიმართულების“ გამოვლინებად.

პოლანდიაში წარმოქმნილი „პროვოს“ ჯგუფი იბრძოდა რიგი პროგ-
რესული იდეისათვის, როგორიცაა მონაწილეობა ვიეტნამის ომის,
აგრეთვე ჰაერისა და წყლის გაჭუჭყიანების საწინააღმდეგო ღონისძიე-
ბებში, აგრეთვე ისტორიულ ძეგლთა დაცვის, პოლიციის ჰუმანურობის
გაძლიერების მოთხოვნები და სხვ. ისინი განსაკუთრებით აკრიტიკებ-
დნენ უფროსი თაობის ფარისევლობასა და ორპირობას.

ამგვარ მოვლენათა შორის ერთ-ერთი უახლესია, მაგალითად,
1968 წ. სტუდენტთა მღელვარება კალიფორნიაში (აშშ), რაც ბერკლის
უნივერსიტეტში დაიწყო. რობერტ კ ე ნ ე დ ი მ ჯერ კიდევ 1967 წ.
24 თებერვალს ერთ თავის გამოსვლაში ანალიზი გაუკეთა ამ გარემოე-
ბას და მოიყვანა (გაიმეორა) სიტყვები ბერკლის უნივერსიტეტის სტუ-
დენტთა საბჭოს ხელმძღვანელისა, რომელიც უკვე მაშინ აღნიშნავდა
სტუდენტთა ახლანდელი მოძრაობის საერთაშორისო ხასიათს:

„ჩვენ მოვითხოვდით, რათა მოგესმინათ ჩვენთვის, — თქვენ უარი
გვითხარით.

ჩვენ მოვითხოვდით სამართლიანობას — თქვენ მას ანარქია უწოდეთ.

ჩვენ მოვითხოვდით თავისუფლებას — თქვენ ამას თავაშვებულობა
უწოდეთ.

თქვენ არაფერი არ გააკეთეთ იმისათვის, რომ გაგეფანტათ შიში და
სასოწარკვეთილება, რაც თვითონვე დათესეთ და ყოველივე ამას კომუ-
ნიზმი უწოდეთ.

თქვენ ბრალი დაგვდეთ ჩვენ იმაში, რომ ჩვენ არ ვსარგებლობთ
ლეგალური საშუალებებით, მაგრამ თქვენ დაკეტეთ ჩვენთვის ეს არხები.
თქვენ ააშენეთ, და არა ჩვენ, უნივერსიტეტი, რომელიც ეპესა და შეუ-
რაცხყოფაზეა დაფუძნებული“.

კალიფორნიაშივე წარმოიშენენ „პიპეი“, რომელთაც ალაბამა-
კეს მთელი ქვეყანა. მათი უმრავლესობა შეძლებული ბურჟუაზიული და
არისტოკრატიული ოჯახიდანაა გამოსული. ამ ახალგაზრდებმა მიატო-
ვეს ოჯახები, რათა შეერთდნენ „ერთიან ჯგუფებად“. ყვავილი, არაძალა-
ღობა, სექსი, პაციფიზმი, პასიურობა, სინამდვილის უგულვებელყოფა,
ნარკოტიკები — აი მათი მისწრაფება და განმასხვავებელი ნიშნები,
თვით ზოგიერთი ბურჟუაზიული სოციოლოგის წარმოდგენით. უკანას-
კნელ წლებში „პიპის“ მოძრაობა შესამჩნევად მინელდა.

* * *

ახალგაზრდობა ცდილობს ტანისამოსითაც განირჩეო-
დეს და ამისათვის ხშირად აცოცხლებს ძველ მოდელებს, იცვამს ძველ,
ნახმარ, კოსტიუმებს, რომელთაც ზოგჯერ გადააკეთებენ კიდევაც —
აგრძელებენ, უფრო კი ამოკლებენ და ა. შ. მთავარი კი მათი აზრით ისაა,
რომ მათ აქცევდნენ ყურადღებას, განირჩეოდნენ და ატარებდნენ იმას,
რაც ესიამოვნებათ: რაკი შენ ახალგაზრდა ხარ, მაშასადამე, დამოუკი-
დებელიც და ამიტომ არაფერს კარგავ, არც გეშინია, არ ჰგავდე
სხვებს.

ახალგაზრდობის ერთი ინგლისელი მოდელიერი აცხადებს: „ჩემ
მიერ შეკერილი კოსტიუმები განამტკიცებენ თავისუფლებას. აბსოლუ-
ტურად არავითარი წესები არ არსებობენ. მთავარია მხოლოდ ის, რათა
არ გაწუხებდეს, თუ რას ფიქრობენ ადამიანები!“ ინგლისური მოდელების
ჟურნალის „Tailor and Cutter“-ის [„მკერავი (თერძი) და გამომჭრე-
ლი“] რედაქტორის ჯონ ტეილორის აზრით, ახლა კოსტიუმში ხაზი
ესმება ფიგურას (მოყვანილობას)... და ეს წმინდა პრაქტიკული მოსაზ-
რებით შემდეგშიც იქნება შენარჩუნებული: „ადამიანის სხეული სულ
უფრო ლამაზდება, ადამიანი უკეთესად იკვებება, არ ავადდება რაქიტით,
უვლის თავის სხეულს. ახლა ადამიანები ცდილობენ კი არ დაფარონ
თავიანთი ფიგურა (ტანი), არამედ უჩვენონ იგი“.

ფიქრობენ, რომ კოსტიუმის დიდი სიჭრელის გავრცელება შედე-
გია იმისა, რომ ყოველი სოციალური ჯგუფი, რომელთა რიცხვი სულ
მრავლდება, ქმნის საკუთარ ნორმებსა და ფორმებს და ისე ხდება, ეს
ბედის ირონიაა, რომ ანტიკონფორმიზმი და ექსტრავაგანტობა თვითონ
აწესებენ თავიანთ ნორმებს.

ამასთანავე წარმოიქმნა რაღაც „შეუთავსებლობის“ ტენდენცია.
ახალგაზრდობის ზოგიერთი ჯგუფი სქესობრივ ცხოვრებას სცლის სირ-
ცხვილის გრძნობიდან და, ეტყობა, ესეც ხელს უწყობს, რომ ქალმა და
ვაჟმა ერთნაირი (მეტადრე ვაჟის) კოსტიუმი ატაროს. ასეთ ვითარებაში
გაჩნდა ე. წ. „ორსქესა კოსტიუმები“. ეს ტენდენცია იქითკენ კი არ

მიდის, რომ ვაეებმა ქალების კოსტიუმები ატარონ. არამედ პირიქით: ქალებმა ჩაიცვან ჭინსები, შორტები და უსახელოიანები.

ამასთანავე დიდი მისწრაფება ეცვათ ისე, როგორც არავის. ეს ძველისძველი „ადამიანური“ სურვილია. ამგვარად, გავრცელდა სანდალ-ები, ხის სქელ ძირზე დამაგრებული ფეხსაცმელი, რაც, როგორც ფიქრობენ, თავისი ფორმის მეოხებით, ფეხის ყველა კუნთს აიძულებს იმუშაოს. ვრცელდება მრავალგვარი ჩექმა... ტანისამოსის ამ სიჭრელესა და მრავალგვარობაში და არა მხოლოდ ფერადობის, არამედ გამოჭრის მხრივაც თავს იჩენს ესკეპიზმისა და სნობიზმის ელემენტებიც.

ტანისამოსის მოდების ამ ახალი აბურდულობის თაობაზე დეს-მონ დ მორისი წიგნში „შიშველი მაიმუნი“, წერს: „მასკარადის მთელი აზრი ისაა, რომ იგი რამდენიმე წუთით ჩვენ ხსნას გვანიჭებს ყველაზე ახალგაზრდებისათვის ეს მასკარადი შეიქმნა გრძელვადიან დასაქმებულობად — გამუდმებულ ხსნად (თავის დაღწევად) მათი როლებისაგან, რაც უნდა თავს მოახვიონ მთელ საზოგადოებას. თუ შენ აზრად გაქვს აჯანყდე საზოგადოების წინააღმდეგ, მაშინ შენი კოსტიუმიც, რაც შეიძლება აშკარად უნდა განსხვავდებოდეს იმ კოსტიუმებისაგან, რომლებიც მიღებულია ამ საზოგადოებაში“.

არსებითად ეს „მასკარადი“ ისევე მარადიულია, როგორც ახალგაზრდობა. ახალი თაობა საერთოდ; თუმცა გამორიცხული არაა, რომ ამ შემთხვევაში, რუტინიზმისა და დამყაყებული ტრადიციის წინააღმდეგ „მოაჯანყის“ სულში მოქმედებდეს სული განახლებისა და გარდაქმნისა“ („Англия“, 1979, № 38).

იცვლება საზოგადოებრივი, სოციალური, ცნობიერებითი და ყოფიერებითი მოვლენები. იცვლება ახალგაზრდული ჩაცმულობის იერი. თვით ლევი შტრაუსი, რომელიც გამდიდრდა საყმაწვილო ტანისამოსის (განსაკუთრებით კი ჭინსების) წარმოებით, ახლა იმის ცდაშია დროის შესაბამისი ცვლილება შეიტანოს თავის ნაკეთობაში. გამოუშვას კოსტიუმი, რაც დაამშვენებს „ადამიანებს. რომლებიც ფეხბურთელებიდან გადაიქცნენ მაყურებლებად“.

* * *

ახლა ათუ ზოგად ასპექტში შევეხებით საკითხს, ზედმეტი არაა ვიცოდეთ, რომ ახალგაზრდობის კონფერენციის დელეგატი, მარსელ იქტერი აღნიშნავს: ძველ და ახალ თაობათა შორის ბრძოლაში სტრუდენტთა იდეები მომავლისაკენაა მისწრაფებული, ხოლო უფროსთა რეაქცია, ბუნებრივია, კონსერვატიულია.

საქმე ისაა, რომ ჩვენ ვცხოვრობთ ისეთი საზოგადოებრივი წყობილების პირობებში, სადაც სულ იზრდება პროცენტი ხანში შესული ად-

მიანებისა, რომელთაც წამყვანი პოსტები უჭირავთ მთავრობაში, ადმინისტრაციაში, მეცნიერებისა და კულტურის დაწესებულებებში, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, ვაჭრობის, ტრანსპორტის საწარმოებში.

და ამ ხანდაზმულ ადამიანთაგან, — განაგრძობს მ. იქტერი, — ბევრს არ გააჩნია ისეთი ფიზიკური და გონებრივი ენერგია, რაც აუცილებელია იმისათვის, რათა არ ჩამორჩნენ ცხოვრების ჩქარ დინებას და გეზი აუღონ მომავლისაკენ მისწრაფებულ ძალთა მიმართულებას. მართალია, მათ დიდი დამსახურება მიუძღვით ქვეყნის წინაშე და სამართლიანად შეუძლიათ კიდევაც ამით იამაყონ, მაგრამ ფაქტია, რომ მათი უმრავლესობის დრო უკვე გავიდა და მათგან დიდმა ნაწილმა თავისი კალო უკვე გალენა.

4. კომუნიკაციების უახლეს საშუალებათა როლი

როგორც ბელგიელი სოციოლოგი ანრი ჟანრე წერს, ამჟამად კომუნიკაციისა და ინფორმაციის ისეთი საშუალებებია, რომ „ყოველგვარ ოდნავად მნიშვნელოვან მოვლენაზე დაუყოვნებლივ გადაეცემა ცნობები და ის ცნობილი ხდება ასეულ მილიონობით ადამიანისათვის დედამიწის ყოველ კუთხეში... პირველად ისტორიაში ადამიანთა მოდგმამ შეიგნო თავისი ერთიანობა. დღევანდელი დღის პრობლემები ეხება არა მხოლოდ ერთ ცალკე აბსტრაქტულ პიროვნებას, არამედ მთელ კაცობრიობას — თითოეულ კონკრეტულ ადამიანს“.

მისი აზრით, ზოგიერთ უძლიერეს სახელმწიფოებშიც კი აზროვნებენ გუშინდელი მასშტაბებით. მაგრამ დღეს სხვა მასშტაბებია და ეს, მთელი კაცობრიობის მომავალი სიტუაციის ვითარებაში, უწინარეს ყოვლისა და ყველაზე იოლად საცნაურია ახალგაზრდობისათვის.

ჩვენი საუკუნე ინფორმაციათა მსოფლიო გავრცელების, მასობრივი კომუნიკაციების, მასობრივი კულტურის („მონოკულტურის“) საუკუნეა და დღევანდელი ახალგაზრდობა — ესაა პირველი თაობა, რომელიც ტელევიზიის ეკრანის წინაშე გაიზარდა, რომლის ორგანიზმში შეიჭრა აქამდე საერთოდ ცოცხალი არსებისათვის უცხო ნივთიერება — ატომური მტვერი.

ამ ახალ თაობას ბავშვობიდანვე ტელევიზორის ეკრანიდან მიაწყდა გაუთავებელი ნაკადი ურთიერთგადაბმული სიტყვების, ფერებისა და სახეებისა, რომელთა კლასიფიკაცია, გააზრება და სისტემური ანალიზი მით უფრო ძნელია, რაც უფრო ურთიერთშეუდარებელი, ნაწყვეტ-ნაწყვეტი, მრავალმხრივი და ჭრელია ინფორმაციის ეს დაუმრეტელი დინება. ამ ახალგაზრდობას არ ამძიმებს თავისი სოციალური ინერცია და არც ადრე მიღწეულ გადაწყვეტილებათა ტვირთი.

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ: 1. წიგნის (ბეჭდვითი სიტყვის) და 2. რადიოს (ტელევიზიის, კინოს) მეოხებით ცოდნის (ინფორმაციის) მიღება და ათვისება სულ სხვადასხვა პრინციპზეა აგებული. 1. წიგნს ადამიანი ნებისმიერი სიჩქარით კითხულობს, მას შეუძლია ტექსტს ხელახლა მიუბრუნდეს, გახაზოს, N B მიაწიშნოს, კიდეც წაიკითხოს, სანამ კარგად არ გაიგებს. 2. ზეპირი ინფორმაციის ყველა წყაროს კი საკუთარი ტემპი აქვს და მსმენელი (მაყურებელი) შეიძლება მიწოდებული ცნობების გააზრებას ვერც ასწრებდეს ისე, რომ მის შუბლს (აღქმის გარკვეულ უნარს) ტელევიზიით ახალ-ახალი ინფორმაცია აწყდებოდა, რომელთა საფუძვლიანი გაგება ზოგჯერ ძნელია და ამდენადვე ადამიანის გონება (ცნობიერება) ბევრი ზერელე ცოდნითაც იტვირთება.

სსრკ ტელევიზორების რიცხვმა 1976 წ. 60 მლნ. მიაღწია¹. ეს იმას ნიშნავს, რომ მოსახლეობის 76—80 პროცენტს პრაქტიკულად აქვს შესაძლებლობა ისარგებლოს ამ „ცისფერი ჯადოსნით“. სოციოლოგიური დაკვირვების მიხედვით თანამედროვე მსოფლიოში ტელეხედვა ადამიანის ცხოვრებაში შედის უკვე ორი წლის ასაკიდან. დიდ ბრიტანეთში ბავშვი ტელევიზორის პირისპირ თითქმის იმდენ საათს რჩება, რამდენსაც მასწავლებელთან ატარებს. მაგრამ ტელევიზიის გავლენაში მოქცეულია არა მხოლოდ ბავშვები, არამედ მათი მშობლებიც. აშშ სოციოლოგების მონაცემებით, როგორც თვით ამერიკაში, ასევე კანადასა, გერმანიაში და იაპონიაში 10—14 წლის ბავშვები თავიანთი ინფორმაციის წყაროდ ყველაზე ხშირად ასახელებენ ტელევიზიასა და კინოს. უკვე გაჩნდა ტელევიზიით განათლებულ ადამიანთა თაობა. აღსანიშნავია, რომ განათლების სფეროში ტელევიზიამ განსაკუთრებით ფართო მასშტაბს მიაღწია იაპონიაში, სადაც ათეულათასობით სკოლაში მოწყობილია საგანმანათლებლო ტელეგადაცემები².

მთელი ინფორმაციის დაახლოებით 90% ადამიანი აღიქვამს თვალე-ბით. ამ მხრივ ტელევიზიის დიდი უპირატესობა ისაა, რომ იგი ხმისა და გამოსახულების ერთიანობის მეოხებით საოცრად აძლიერებს ინფორმაციის მიწოდებისა და აღქმადობის პროცესს. საკმარისია ითქვას, რომ ტელეგადაცემის ერთი დღე იმდენ ინფორმაციას იძლევა, რომ ოთხ-გვერდიანი 8—9 გაზეთის ტექსტს ავსებს, რაც საერთოდ გაზეთის 35 გვერდს შეადგენს.

ტელევიზორი მასობრივი ინფორმაციის ყველაზე ინტერნაციონალუ-

¹ 1979 წელს სსრკ რადიომიმღებ წერტილთა (რადიომიმღებების, ტელევიზორებისა და სატრანსლაციო წერტილთა) რაოდენობამ მიაღწია 208.309 ათასს, კერძოდ, საქართველოში კი — 2.652 ათასს (НХ СССР в 1979 г., стр. 354).

² В. Коробейников, Голубой чародей. Телевидение и социальная проблема, М., 1975.

რი საშუალებაა და არა მხოლოდ იმიტომ, რომ გამოსახულებათა მიღება შეიძლება პლანეტის ყველა ადგილზე. საერთაშორისო კულტურული გაცვლის მეოხებით, ამასთანავე სამეცნიერო, სპორტული, საერთოდ მრავალგვარი ცნობის მიწოდებით იგი ფრიად აფართოებს და აადვილებს მოსახლეობის ცნობიერების ინტერნაციონალიზაციას. ამასთანავე ასეთი ინფორმაციის მიღების სიადვილე და მისი კრიტიკული ათვისების სიძნელე არ შეიძლება მეტნაკლები ზომით არ იწვევდეს ტელემაყურებელთა ზოგიერთი კონტინგენტის სოციალური აქტიურობის მოჩლუნგებას, დაქვეითებას, რასაც ბურჟუაზიულ ქვეყნებში ადვილად ამჩნევენ და აღნიშნავენ კიდევაც პროგრესულად მოაზროვნე მეცნიერები.

სულ სხვა ვითარებაა სოციალისტურ საზოგადოებაში. მაგალითად, ლენინგრადის მოსახლეობის გამოკითხვამ უჩვენა, რომ მოანკეტეთა 48% ტელევიზორს დასვენებისა და გართობისათვის უყურებს, ამასთანავე აუცილებლად პოლიტიკური და მეცნიერული ცოდნის და საერთოდ მსოფლმხედველობის გაფართოებისათვის საჭირო ინფორმაციის მიღების მიზნით.

1976 წ. დამდეგს აშშ 700-ზე მეტი კომერციული და 270 კულტურულ-საგანმანათლებლო სატელევიზიო სადგური იყო. 68,5 მლნ ამერიკულ ოჯახზე 112 მლნ ტელევიზორი მოდიოდა. ბოლო ხანებში ყოველწლიურად სატელევიზიო პარკი დაახლოებით 18 მლნ ერთეულით იზრდება. ტელევიზია მასობრივი კომუნიკაციის ყველა სხვა საშუალებათა შორის ინფორმაციის ყველაზე ავტორიტეტულ და ძირითად წყაროდაა მიჩნეული. მან ხელი შეუწყო საერთოდ ინფორმირებულობის, ცოდნისა და, კერძოდ, პოლიტიკური ცოდნის ამაღლებას, გამოიწვია პერიოდული პრესის, რადიოს, კინოს დიფერენციაცია. კინოფილმების წარმოება განახევრდა. ძლიერი დარტყმა განიცადა რადიომიმღებებმა. ის სასტუმრო ოთახიდან სამზარეულოში გადაბარგდა და უპირატესად „თავისი აკუსტიკური ბუნების“ შესაბამისად გარდაიქმნა. მოხდა რადიოსადგურთა სპეციალიზაცია; ის წინა პლანზე დილის ინფორმაციაში. 1975 წ. ტელევიზიამ რეკლამიდან მიიღო დაახლოებით 5 მლრდ დოლარი. სატელევიზიო გადაცემის 20% ეთმობა კომერციულ რეკლამას. საოცრად განვითარდა აუდიტორიის შესწავლის მექანიზმი. მრცხვებში „აუდიომეტრი“ ხედვის დროს გადაცემათა მიღების არხის რეგისტრაციით რეგულარულად ეწევა აუდიტორიის ელექტრონულ აზომვას. — თუ რა ზომის აუდიტორია ჰყავს განათლების, სქესის, ასაკისა და საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. ამ მასალის გათვალისწინებით ადგენენ პროგრამას, იყენებენ აგრეთვე ანკეტურ გამოკითხვასაც.

გადაცემის დროის 10% ეთმობა ახალი ამბებისა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ინფორმაციას, დილასა და ღლისით უჩვენებენ მსუბუქ ვიქტორინებს, თამაშებს, სანტიმენტალურ მელოდრამებს დიასახლისებისათვის. საღამოობით უჩვენებენ სერიებიან „სიტუაციურ კომედიებს“, კოვბოურ ფილმებს, ვესტერნებს, დეტექტივებს, საესტრადო პროგრამებს და კინოფილმებს. გარდა გასართობებისა ტელევიზია გადაცემებს აწყობს სერიალულ პრობლემებზეც, როგორიცაა: „ურბანიზაცია“, „ახალი დემოგრაფია“, „კანონი და წესრიგი“, კინოფილმები ცნობილ რომანებზე... თუ 1960 წ. აშშ მოსახლეობის 19%-ს ჰქონდა კოლეჯის დონის განათლება, ვარაუდობდნენ, რომ 1980 წ.—ის ექნებოდა 25% და ამის შესაბამისად უნდა ამაღლებულიყო სატელევიზიო პროგრამათა ინტელექტუალური დონე.

აშშ ტელეპროგრამის მხოლოდ 2%-ია იმპორტული (უმთავრესად: ინგლისი, კანადა, იაპონია, იტალია). ექსპორტის მხრივ აშშ შორს გაუსწრო ყველა ქვეყანას. ტელეპროგრამის ექსპორტი ყოველწლიურად უდრის გასართობი პროგრამის 150 ათას საათს და იძლევა 110—112 მლნ დოლარ წმინდა მოგებას. დას. ევროპაში ტელეპროგრამების 20% მოდის ამერიკულ პროდუქტიაზე. ისინი დემონგის ფასებით იყიდება და ქადაგებენ „ამერიკული ცხოვრების წესს“, სოციალურ კონფორმიზმს, „ძალის კულტს“ და ამდენადვე ზიანს აყენებენ განვითარებადი ქვეყნების ნაციონალურ კულტურას ისევე, როგორც საერთოდ ჰუმანიზმის პრინციპებზე ახალგაზრდობის აღზრდის დიდ საქმეს.

ახლა აქ ცოტა რამ უნდა ითქვას ახალგაზრდობასა და საერთოდ საზოგადოებაზე, კერძოდ, კინემატოგრაფიის გავლენის, კინოს როლის თაობაზე.

ადამიანი ინფორმაციის უდიდეს ნაწილს ღებულობს მხედველობით, რაც დიდი ადამიანური და საერთოდ ცხოველური ფენომენია. მაგრამ ადამიანი ყველა სხვა ცოცხალი არსებისაგან განსხვავებით არა მხოლოდ ხედავს, არამედ აზროვნებს, განიცდის, აღიქვამს და ამასთანავე ფლობს უნარს ეს თავისი განცდები სხვას გადასცეს, გააგებინოს, სიტყვებით მოუთხროს და გაუზიაროს მომავალ თაობებსაც, რომელთაც იგივე მოვლენები კიდევ შეუძლიათ სხვანაირად, თავისებურად აღიქვან და განიცადონ, დაინახონ და გაიაზრონ, აამაღლონ და განავითარონ.

სწორედ ამიტომაც, რომ ინფორმაციის, კომუნიკაციის სფეროში უდიდეს როლს ასრულებს კინო, ჯერ კიდევ მუნჯი კინო. მაგრამ კინემატოგრაფიამ („უდიდესმა მუნჯმა“) ენაც აიღვა და, აი, ამ დროიდან იგი ახალგაზრდობაზე, საერთოდ ადამიანებზე მოქმედებს არა მხოლოდ როგორც სანახაობა, არა მხოლოდ მხედველობითი გრძნობით აღსაქმელი ფენომენი. ამ დროიდან მხედველობითი და სმენითი გრძნობა, უნარი ადამიანისა, მის მიერ გარემო სამყაროს აღქმისა და გაგების თითქმის მთელი უნარი დაიპყრო კინომ.

სწორედ ამიტომაც კინო ახალგაზრდობაზე ზემოქმედების უდიდესი საშუალება და ამ ასპექტში დიდად დაახლოებულია სინამდვილის გაგებას ცნობილი ამერიკელი კინორეჟისორი ფრენკ კაპრა. იგი აცხადებს, რომ ფილმის შემქმნელი ფლობს ადამიანზე ზემოქმედების ისეთ ძალას, რომლითაც აქამდე არ სარგებლობდა არც ერთი ადამიანი მსოფლიოში; არც გამოჩენილი პიროვნება, არც დიქტატორი, არც წმინდანი, არც მწერალი, არც პოეტი, — არც ერთ მათგანს არასოდეს არ ჰქონდა ისეთი ძალა (გავლენა) მსოფლიოს ასეულ მილიონობით ადამიანის გონებაზე, როგორითაც ორი საათის განმავლობაში ბნელ დარბაზში სარგებლობს ფილმის შემქმნელი. ეს საოცარი (წარმოუდგენელი) ძალაა და მხოლოდ ის ფლობს ამასო.

ვინ უწყის... იქნებ ბედია თანამედროვე ცივილიზაციისა, რომ ეს ძალა მხოლოდ 2 საათს გრძელდება ისიც ბნელ დარბაზში.

და ეს ძალა ზეგავლენისა უწინარეს მაინც მხედველობითი ინფორ-
მაციის მიღება-გადაცემის სახით მოველინა თანამედროვე ცივილიზა-
ციას, ადამიანს საერთოდ. მაგრამ სწორედ აქ, კინოფილმის დემონსტრა-
ციის ძალის, ადამიანზე ზედმოქმედებისა და გავლენის ძალის უდიდეს
ძლიერებას, თუმცა ხანმოკლეს, ორ საათიანს, განსაკუთრებულ მნიშვნე-
ლობას ანიჭებს ბ ნ ე ლ ი დ ა რ ბ ა ზ ი. ეს სიბნელე დარბაზისა გამო-
გონილია მხოლოდ იმისთვის, რომ გაზარდოს მ ხ ე დ ვ ე ლ ო ბ ი ს
ძ ა ლ ა, ეკრანზე ამოძრავებულ გმირთა, ადამიანთა მოქმედების, უფრო
ნათელხილვის, გარკვევით დანახვისა და ჩვენების ტექნიკური მიზნით.

მაგრამ არც მის, ბნელი დარბაზის გამომგონებელს და არც არავის
დღემდე არ აუხსნია და არ უჩვენებია, არ განუმარტავს და არ აღუწე-
რია, თუ რაოდენ საოცარ ფენომენს წარმოადგენს ეს
ბ ნ ე ლ ი დ ა რ ბ ა ზ ი თ ვ ი თ ი მ ადამიანისათვის, რო-
მ ე ლ ი ც 2 საათი ზის ამ სიბნელეში და უყურებს
ფილმის დემონსტრაციას.

საკითხის მთელი არსი ისაა, რომ ადამიანი ფილმს უყურებს ბნელ
დარბაზში და დარბაზის ეს სიბნელე მას, ადამიანს, ანიჭებს იმ საოცარ
მდგომარეობას, ე. ი. უწინარეს დამოუკიდებლობას, რასაც იგი დარბაზ-
ში, 200—2000 კაციით გაჭედულ დარბაზში, ე. ი. ადამიანთა დიდი კოლექ-
ტივისაგან ყოველგვარი ფარდით, კედლებით გამოყოფის გარეშე, თვით
ამ კოლექტივში ჩაფლული ლეზულობს (ამ დამოუკიდებლობას) იმისა-
თვის რომ, იმავდროულად, იყოს მარტო, იყოს ისე, რომ მას არავინ არ
უყურებდეს (ხედავდეს), იყოს თავისთავთან და ფილმში ნაჩვენები მოვ-
ლენები, ადამიანები და მათი ბედი თუ უბედობა, სიტუაცია, რაშიც
ისინი იმყოფებიან, ისე განიცადოს, რომ დარწმუნებული იყოს, რომ
მისი გაცნობის, ე. ი. ფილმის გავლენის ეფექტს, რაც შეიძლება მის
სახეზე აისახოს, არავინ არ უყურებს, არავინ არ აკონტროლებს¹.

ადამიანი, ახალგაზრდა, ეკრანზე უყურებს სხვათა სქესობრივი სიყ-
ვარულის პერიპეტიების, ოჯახური კონფლიქტების, თაობათა ბრძოლე-
ბის, სკოლასა თუ საწარმოში თანატოლთა, უფროსთა და ხელქვეითთა
შორის შექმნილ მძაფრ სოციალურ სიტუაციების და სხვ. დემონსტრა-
ციას ისე, რომ სხვა თვითონ მას არ უყურებს, თუ როგორ განიცდის და
ღელავს იგი როგორც მაყურებელი და ვინ იცის კიდევ... როგორც ანა-
ლოგიურ მდგომარეობაში ნამყოფი თუ მყოფი, თუ კიდევ... მოლოდინ-
ში მდგარი...

აქ მთავარი კი ისაა, რომ სიბნელე იმას, ვინც მოწყურებულია სინათ-
ლეში სხვას უყუროს, ე. ი. ეკრანს უყუროს, გამოყოფს სინათლისაგან,
რომლის მეოხებითაც ის თვითონ სინათლეში არ ზის, ის თვითონ არაა
იმავდროულად ობიექტი, რომელსაც შეიძლება სხვა უყურებდეს; —

¹ ვახსენეთ სცენა სცენაზე — შექსპირის „ჰამლეტიში“.

იმას შეუძლია ისე უყუროს, ისე ხედავდეს და, მაშასადამე, განიცდიდეს, რომ თვითონ მას არ უყურებდნენ. ის განმხილველია სხვათა მზერის არედან, ხოლო თვითონ ინარჩუნებს სხვათა მზერის უპირატესობას, ე. ი. დამოუკიდებლობას, რაც ყოველგვარი ადამიანური გრძნობისა და შეგნების, მიზნისა და მისწრაფების ყველაზე უმთავრესი ადამიანური ფენომენია და რომლისგან დაცლა იმ არსებას, რომელსაც ადამიანი ეწოდება, უკეთ გამოთიშავს ადამიანთა, მოაზროვნე არსებათა, ე. ი. თვითმოქმედ და თვითმყოფურ ინდივიდთა წრიდან თუნდაც მხოლოდ იმის ძალით, რომ იგი უკვე არაფრით განსხვავდება ყველა სხვისაგან; — ის ისეთი არსებაა ანუ ლანდია, რომელსაც არ გააჩნია არავითარი ინდივიდუალობა; არ გააჩნია ის, რისი ძალით ადამიანი, ყოველი ინდივიდი ერთადერთია მთელ სამყაროში, რომლის ბადალი და მსგავსი არ ყოფილა, არ არის და არც იქნება არასოდეს მილიარდობით ადამიანებით სავსე პლანეტაზე.

მხოლოდ გაპირუტყვებული ადამიანი თუ მოისურვებს სხვათა გრძნობებისა და განცდების გაშიშვლების საყურებლად თვითონ შიშველი მოვიდეს. და განა თვით ტანისამოსიც არ განასხვავებს ადამიანს პირუტყვისაგან? — ტანისამოსი, რაც ადამიანთა ცხოვრებისა და მორალის ათასწლოვან განვითარებას ასახავს და, მაშასადამე, უაღრესად ადამიანური ფენომენია, ურომლისოდაც იქ, სადაც იგი მორალის ნორმას წარმოადგენს, ყოვლად წარმოუდგენელია ადამიანმა ადამიანთა შორის თავისი ადამიანობა განაცხადოს. ტანისამოსი ფარავს იმას, რაც ადამიანს, მცოვანს თუ ახალგაზრდას, არ უნდა სხვა ადამიანის სამზერლად გამოაჩინოს. ანდა, სხვა სიტყვებით, ტანისამოსი ადამიანს გამოაჩენს ისე, როგორც თვით ადამიანს უნდა (შეუძლია) თავისი თავი გამოაჩინოს სხვა ადამიანთა შორის, საზოგადოების წინაშე.

მაგრამ ყოველი ანალოგია პირობითია. სიბნელე კინოს დარბაზში უფრო მეტია, თუმცა მხოლოდ ორი საათით, ვინემ ტანისამოსი, რაც ადამიანს, თავისი სხეულის სიშიშვლის დასაფარავად და სითბოს (სიცოცხლის) შესანახადაც მუდამდლე ამკობს...

...და რაკი სიბნელეშია, ბნელ დარბაზშია, ე. ი. არავინ არ უყურებს, მაყურებელს შეუძლია ეკრანისეული ჩვენება (გამოსახულება) ისე მიიღოს, როგორც შეუძლია მიიღოს აბსოლუტურად დამოუკიდებელ, ნებიერ, თავისუფალ, მოურიდებელ, თვით მისი ინდივიდუალური ბუნებისათვის მისაღებ და გასაგებ, ასათვისებელ და ასატან პირობებში... ასეთ დიდ, არსებითად შეუზღუდველ თავისუფლებას სინათლისადმი მისწრაფებულ ადამიანს ანიჭებს სიბნელე, რაც მის გარშემო სუფევს, სიბნელე, რომელშიც ის თვითონ შევიდა და რომლისგანაც თვითონვე თავისუფლად გადის და სწორედ ამიტომ ეს ისეთი სიბნელეა, რომელიც ჩრდილს არ აყენებს მას, როგორც მოქალაქეს, როგორც ადამიანს, ხო-

ლო საშუალებას და შესაძლებლობას აძლევს (როგორც საერთოდ თე-
ატრი) უყუროს სხვა ადამიანთა ცხოვრებას, მათ მისწრებებს, ინტე-
რესებს, ენებებსა და განცდებს, რომლებიც მით უფრო სანახაობადია,
რომ გაკეთებულია სხვა ადამიანთა ვაგებითა და მოქმედებით. სცენა-
რისტი, დრამატურგი მოგვითხრობს სხვებზე და იმ სხვებს კიდევ სხვები
(მსახიობები, არტისტები) წარმოგვიდგენენ, ვითარცა სინათლეზე (სცე-
ნაზე) გამოსული აჩრდილები, რომლებიც ჩრდილს (სიბნელეს) არ ეფა-
რებიან და არც იფარებენ... კინოს ბნელი დარბაზი მსჯელობის გრძელი
თემაა...

ტორონტოს უნივერსიტეტის პროფ. მარშალ მაკლუანი წერს,
რომ „ჩვენმა საზოგადოებამ, რომელიც დაფუძნებულია დამწერლობის
ხაზობრივ ფორმებზე, შექმნა თვალებისა და გონების კულტურა... მაგ-
რამ წრე, რომელსაც ქმნის ადამიანი, თავის მხრივ, ახდენს მისი როლის
დეტერმინაციას ამ წრეში. მასობრივ კომუნიკაციებში ელექტროტექნი-
კის გამოყენებით, განსაკუთრებით ტელევიზიის გაჩენით, ადამიანმა და-
ტოვა დამწერლობითი სიტყვის ეპოქა, რათა შევიდეს ზეპირი სიტყვის
ახალ ეპოქაში, როდესაც ქვეყანა „მსოფლიო დასახლებად იქცევა“.

პროფ. მაკლუანის მიხედვით არსებობს ხარისხობრივი განსხვავება
არა მხოლოდ ახალგაზრდობისა და უფროსი თაობის აზროვნებაში, არა-
მედ განსხვავება მათი თვით აზროვნების ბუნებაშიც და მაშინ შეუძლე-
ბელია მათ შორის სერიოზული საუბარი, რამდენადაც არ არსებობს
აზროვნებისა და არგუმენტაციის საერთოობა (საერთო ურთიერთგაგების
კატეგორიები).

კომუნიკაციის, ინფორმაციის თანამედროვე საშუალებებმა (პერი-
ოდულმა პრესამ, საპაერო ფოსტამ, ტელეფონმა, რადიომ, კინომ, ტე-
ლევიზიამ, გრამფირფიტებმა და სხვ.) წარმოქმნეს ადამიანთა შემეცნე-
ბის ფორმირების ინდუსტრია, რომელიც მეტ-ნაკლები ზომით იწვევს
თვით აზროვნების (გონებრივი განვითარების) სტანდარტიზაციას და სა-
წყისებს უდებს საერთოდ განათლების ინდუსტრიალიზაციას, ერთგვარ
საერთაშორისო ფსიქოლოგიურ ძალდატანებას ადამიანის შეხედულება-
თა ჩამოყალიბებაში.

მართალია, ასეთი ძალდატანება ადრეც იყო, მაგრამ ინფორმაციის
არქაული საშუალებების პირობებში ის სპორადულ და ამდენადვე ნაწი-
ლობრივ, ეპიზოდურ, რეგიონალურ, ზერელე გავლენას ახდენდა.

1969 წ. „თანამედროვე ცივილიზაციის შესწავლის ცენტრმა“ (ნიცა)
გამოსცა სიმპოზიუმის მასალა თემაზე „ძალდატანება თანამედროვე
მსოფლიოში“, რომელშიც, სხვათა შორის ვკითხულობთ:

„როგორც გინდა პარადოქსული არ იყოს, ძალდატანებამ მიაღწია
დიდ გაქანებას, მიიღო ისეთი ცინიკური და რაფინირებული ფორმები,
რომ ყველაზე უფრო სისხლიან ღროთა სისასტიკე ფერს კარგავს დღე-

ვანდებლობასთან შედარებით: წამება, მეცნიერულად ორგანიზებული გენოციდი, სხვადასხვაგვარი დევნა, მოსახლეობის მასობრივი გასახლება, უმწეო მსხვერპლთა ანუ მთელი ხალხების განადგურება მჩაგვრელთაგან, ტერორის ყველაზე არაადამიანური ფორმების აღდგენა, დასასრულ, ატომური ომის მუქარა და ე. წ. შიშის წონასწორობა.

...ტექნიკისა და მეცნიერების განვითარებამ ხელი შეუწყო ამასთანავე ფიზიკური და მორალური ძალდატანების ახალი ფორმების, მ. შ. თვით კერძო ცხოვრებაში შეღწევის, ტვინის გამორეცხვის, ადამიანის შემეცნების მანიპულაციის — იდეათა შთაგონებისა და ზეგავლენის სხვა საშუალებათა გაჩენას.

...ეს შენიღბული, შეპარებული ძალდატანება, ცხადია, უფრო საშიშია, ვინემ დაუფარავი, აშკარა ფორმები ძალდატანებისა, რაც ჩვენში მაშინვე იწვევს სათანადო რეაქციას“.

ძალდატანების ეს ფორმები, ცნობილი მიზეზების გამო, განსაკუთრებით აქტიურად მოქმედებს ახალგაზრდობაზე, რომელთა დიდი მასები ამჟამად თავს იყრის უნივერსიტეტებსა და სკოლებში, რადგან სწორედ ისინი წარმოადგენენ ყოველი გონებრივი, ცნობიერებრივი ზეგავლენისათვის, ასე ვთქვათ, თვითწარმოქმნილ, ნაყოფიერ ნიადაგს და მით უფრო დიდი ზომით, რომ ახლა ამ ახალგაზრდობის მიმართ სასწავლო პროგრამებით გათვალისწინებულ ზეგავლენაზე უფრო ძლიერია გარეშე ზეგავლენა, ინფორმაციის უახლეს საშუალებათა მეოხებით რომ ხორციელდება.

წინათ უნივერსიტეტში პროფესორი ლექციას უკითხავდა 10, 15, 20 სტუდენტს, და მათ შორის უშუალო მკვიდრო კავშირი, ხშირი საუბრები, შეხედულებათა, აზრთა აუჩქარებელი გაზიარება მეგობრულ ურთიერთობამდე აღწევდა და ზეგავლენაც ამდენადვე თანამიმდევრული და მიზანსწრაფული იყო.

ამჟამად სტუდენტთა რაოდენობა ფრიალ დიდია და ყოველწლიურად კიდევ იზრდება — ერთი თაობის მანძილზე მოსწავლეთა რიცხვი 5 და 10-ჯერ გაიზარდა.

პროფესორის ყურადღება, ცხადია, ვერ სწვდება მათ და თვით სტუდენტიც, სანამ აუდიტორიაში შევა, სახლში, ქუჩებში, მოედნებზე, თვით ტრანსპორტში — მეტროსა და ტრამვაიში, ავტობუსში, ავტომობილში — ლებულობს დიდძალ ინფორმაციას: რადიო, ტელევიზია, გაზეთები ათასნაირი ურთიერთსაწინააღმდეგო და შეუსაბამო ცნობები ტვირთავენ მის ტვინს და ასეთ ვითარებაში სტუდენტსა და პროფესორს შორის ძველებური ურთიერთდამოკიდებულება, გასაგებია, ირღვევა.

რაოდენობრივ ცვლილებას ადრე თუ გვიან მოჰყვება თვისებრივი. ახალი ახალგაზრდობის მოქალაქეობრივ და გონებრივ ფორმირებაზე გავლენას ახდენს არა მხოლოდ სასწავლებელთა პროგრამებით გათვა-

ლისწინებული აღმზრდელობითი სისტემა, არამედ, და ვინ უწყის, ზოგჯერ უფრო ძლიერსაც, ზემოხსენებული ათასგვარი ინფორმაცია და თანაც არა ერთი საზოგადოებრივი სისტემის, არამედ სხვადასხვა ნაციის, რასის, კონტინენტის სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარებაში შემუშავებული და მთელ ქვეყანას მოდებული მრავალაზრიანი იდეები.

წარსულს ჩაბარდა ის დრო, როდესაც ახალგაზრდამ, ადრინდელ სტაბილურ დროს, წინასწარ იცოდა, თუ რომელ თავსაბურავზე გაცვლიდა უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ ის სტუდენტის ქუდს და როგორ კოსტიუმში გამოეწყობოდა თავისი სპეციალობის (უწყების) ფორმის შესაბამისად.

ბრიუსელის უნივერსიტეტის პროფ. პოლ სივადონი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ადამიანის მომწიფების პერიოდი უფრო გრძელი გახდა, ვიდრე წინათ იყო. წინათ ბავშვობიდან ყმაწვილობაზე გადასვლა სულ რამდენიმე თვე გრძელდებოდა, ახლა კი თითქმის 10 წელიწადი ჰქონდა.

30—50 წლის წინათ ყმაწვილთა უმრავლესობა, უკვე 15 წლის ასაკში ირჩევდა თავის მომავალ კარიერას. ახლა 25 წლის ახალგაზრდას ხშირად კიდევ ვერ მიუღია ეს გადაწყვეტილება. ქაბუკთა 26% და გოგონების 50%-მა, რომელიც საშუალო სკოლას ამთავრებს, არ იცის რა პროფესია აირჩიოს...

შედგვი კი ისაა, რომ სულ უფრო დიდი რაოდენობა ახალგაზრდა ცოლ-ქმრისა, მათ შორის შვილებიანებიც კი მთლიანად დამოკიდებული არიან მშობლებზე.

ახლანდელი ახალგაზრდობა ფიზიკურად და სექსუალურად უფრო ადრე მწიფდება, ვინემ მათი წინამორბედნი, ამასთანავე მათ ბევრად მეტი დრო სჭირდებათ, რომ მიაღწიონ მოქალაქეობრივ, მორალურ და გონებრივი განვითარების შესაბამის დონეს.

ისიც აღსანიშნავია, რომ ახლანდელ მოზარდს ოჯახური წრის სოციალური ზეგავლენა სჭირდება არა 5-6 წლამდე, როგორც წინათ, არამედ 15—20 წლამდე. მაშასადამე, მშობელთა როლი არა მხოლოდ იცვლება, არამედ აგრეთვე იზრდება და რთულდება, ხანგრძლივი ხდება.

მეორე მხრივ, თუ ადრე მოზარდის პიროვნების ფორმირებაში წამყვან როლს დედ-მამა ასრულებდა, ახლა წინა პლანზე გამოდიან მისი (მოზარდის) მეგობრები, თანატოლნი და სხვადასხვა სათაყვანებელი პერსონები და ამიტომაც, როგორც პ. სივადონი ამტკიცებს, „მშობლები — მეგობრები“ უკვე ვერ სარგებლობენ წინანდელი ავტორიტეტით მოზარდთა შორის.

ამგვარად, მოზარდის ბიოლოგიურ ცვლილებებს თან სდევს სოციალური ცვლილებებიც. პოლონელი პროფ. ზიგმუნდ ბაუშმანის მიხედვით აქ პირველი მომენტი ისაა, რომ თითქმის „მოზარდ თაობას არ

გააჩნია სოციალური ფუნქცია“, რაც გამომდინარეობს იმ ფაქტიდან, რომ ახალგაზრდობა უფრო გვიან ებმება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომაში.

ასეთ ვითარებაში საზოგადოებას ახალგაზრდობა თითქმის, „მიშვებუ-ლი ჰყავს“ ანუ როგორც ამერიკელი სოციოლოგი ოგასტ ჰოლინგ-ბედი წერს, „გაგდებული ჰყავს“ „უპატრონო მიწაზე“, სადაც მათ თვითონვე უნდა მოიძიონ თავიანთი გზები მომწიფებისათვის.

— ნამდვილად, ცხადია, ასე არაა ყოველთვის და ყველგან; მაგრამ ისიც უდავოა, რომ ბევრგან სწორედ ასეთია ვითარება და ამ წრის ახალგაზრდობას ფრიად დიდი გავლენა აქვს საერთოდ ახალგაზრდობა-ზე (იხ. „კურიერ იუნესკო“, 1969, აპრილი).

ამგვარად, ბურჟუაზიული ქვეყნების სტუდენტთა ჯანსაღი მოთხო-ნები, საბოლოოდ დაიყვანება სამ მოთხოვნაზე: 1. უნივერსიტეტისა და სტუდენტთა ორგანიზაციების ავტონომია, 2. თვითმმართველობა და 3. აზრის, სიტყვის, ბეჭდვის თავისუფლება.

ავტონომიის მოთხოვნა უწინარეს ყოვლისა მიმართულია წინააღმ-დეგ სახელმწიფოსი, რომელიც მიიღტვის სულ უფრო მეტი ცენტრალი-ზაციისაკენ; მიმართულია ბიუროკრატიზმის, ფორმალიზმისა და ოფიცია-ლური ინდიფერენტიზმის წინააღმდეგ.

მეორე მხრივ, ავტონომია უნივერსიტეტს აიძულებს უფრო მეტად იზრუნოს თავის პრესტიჟზე — მის მიერ მინიჭებული ხარისხებისა და მიცემული (დადგენილი) კვალიფიციური სტანდარტების საყოველთაოდ აღიარებისათვის.

სტუდენტთა თვითმმართველობის იდეა ძველია. ჯერ კიდევ 400 წ. წინათ სტუდენტები მონაწილეობდნენ სალამანკის (ესპანეთი) უნივერ-სიტეტის ადმინისტრაციულ გამგებლობაში. ამჟამად აშშ უნივერსიტე-ტებში სტუდენტები ირჩევენ თავიანთ დეკანს და სხვ.

ამას გარდა სტუდენტები მოითხოვენ დისკუსიისა და კრიტიკის თავისუფლებას, პარალელურ კურსებს ლექციებისა, რომელსაც წაიკითხა-ვენ მოწინააღმდეგე აზრის მატარებელი ლექტორები; — ამ ლექციების განხილვასა და შეფასებას და სხვ; მოითხოვენ მეცნიერების უახლესი მიღწევების გაცნობას და ჩამორჩენილ ლექტორთაგან განთავისუფლე-ბას; ისინი ხედავენ, რომ თუ უნივერსიტეტი ჩამორჩება ცხოვრებას, ის უკვე ვერ უპასუხებს თავის დანიშნულებას.

ახლა ის დრო უკვე არაა, როდესაც 10, 15, 20, 25, 30 წლის წინან-დელ დონეზე შეიძლებოდა მეცნიერებაში გაჩერება. საჭიროა უნივერ-სიტეტში შეთვისებული მეცნიერების, თუნდაც უახლესი მიღწევების დონის შემდგომი სისტემატური გამდიდრება და განახლება, კვალიფიკა-ციის გამუდმებული ამაღლება და, მაშასადამე, უნივერსიტეტში დრო-დადრო ისევ და ისევ დაბრუნება, ცხადია, მცირე დროით მაინც, გადა-

ხალისებისათვის, განახლებისათვის, ცოდნის ამაღლებისათვის, უახლეს მიღწევათა ათვისებისათვის.

ყოველივე ამისათვის აუცილებელია თვით უნივერსიტეტების გაფართოება, სასწავლო და სამეცნიერო ხარჯების სისტემატური გადიდება. კაპდაბანდების ყველაზე მომგებიანი და საზოგადოების მომავლის თვალსაზრისით გამართლებული ფორმაა დაბანდება სწორედ ყველაზე უძვირფასესი კაპიტალის — თვით ადამიანების აღზრდაში, ახალი კადრების აღწარმოებაში.

ახლანდელი ახალგაზრდობა იბრძვის არა იმდენად არსებობის საშუალებისათვის, რამდენადაც ცხოვრების აზრისათვის და გამოდის წინააღმდეგ საზოგადოებრივი წყობილებისა, სადაც ადამიანი სინამდვილეში არ წარმოადგენს თავისი ბედის უფალს, თუმცა მას ოფიციალურად უწოდებენ თავისუფალს.

მათი აზრით, ახალი ადამიანი საკუთარი შეხედულებებით უნდა განაგებდეს თავის სვე-ბედს, რათა სოციალური სისტემა, სახელმწიფოებრიობა ემსახურებოდეს ადამიანს და არა პირიქით, — ასეთია 1968 წ. დასავლეთის ქვეყნების სტუდენტთა დემონსტრაციების ლოზუნგების შინაარსი.

საქმე ისაა, რომ სოციალური ფსიქოლოგების დაკვირვებით, უკანასკნელ ხანებში ფრიად დაეცა მატერიალურ ღირებულებათა უპირატესობის იდეა. ახალგაზრდობის სულ უფრო დიდი ნაწილი მიიღტვის არა იმდენად „ფულიანი“ პროფესიების, არამედ შემოქმედებითი ხასიათის მატარებელი სპეციალობების შესწავლისაკენ, სულიერ ფასეულობათა (სიმდიდრის) შეძენისაკენ.

ბიტლზებს აქვთ ერთი სიმღერა „გოგონა მიდის სახლიდან“: ერთ დღეს ის მიდის მშობლების სახლიდან. ხოლო მშობლებს არ ესმით მისი და აცხადებენ: „ჩვენ ხომ ვაძლევდით მას ყველაფერს, რისი ყიდვაც კი ფულით შეიძლებოდა“.

ახალგაზრდობა კი ფიქრობს, რომ ფულით ყველაფრის ყიდვა არ შეიძლება და ფულზე არც გადაიყვანება ყველაფერი.

ეტყობა, ზოგადი მიზეზი ახალგაზრდობის უკმაყოფილებისა იმ ქვეყნებში, სადაც 1968 წ. გავრცელდა სტუდენტთა არეულობები, ესაა. ერთი მხრივ, კონცენტრაცია (კავშირი) უფროსი თაობისა, რომელთაც აქვთ თანამდებობები და ხელისუფლება, ხოლო მეორე მხრივ, მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი ფუნქციების გარეშე დარჩენილი, თანამდებობებს და ხელისუფლებას მოკლებული, პოლიტიკური ცხოვრებისაგან მოწყვეტილი ახალგაზრდობის უპერსპექტივო მდგომარეობა. ეს ახალგაზრდობა აცხადებს, რომ განიცდის ექსპლუატაციას თუნდაც მხოლოდ იმით, რომ სამხედრო სამსახურში გაჰყავთ 17—18 წ. ასაკისა, ხოლო არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას ღებულობენ მხოლოდ 20-21 წლის ასაკს მიღწეულნი.

წარმოების ავტომატიზაციამ გამოიწვია ის, რასაც ბურჟუაზიული სოციოლოგები უწოდებენ „ქარხნების გაუქმებას“. შესაფერისი ახალი სამუშაო ადგილები უფრო ნაკლებ იზრდება, ვინც ახალგაზრდა სპეციალისტების, საერთოდ, მუშების რიცხვი.

ზოგიერთი ავტორიტეტული ბურჟუაზიული სოციოლოგი აღნიშნავს, რომ, როგორც საწარმოთა უდიდეს უმრავლესობაში, ისე სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში გაბატონებულია ტექნოკრატია. ტექნიკა თანამედროვე საზოგადოებაში, განსაკუთრებით ქალაქებში, თითქოს, გამოდის როგორც თავისებური იდეოლოგიური, მსოფლმხედველობრივი ფაქტორი და ამის საფუძველზე წარმოიქმნება განსაკუთრებული კლასი — ტექნოკრატია.

ყოველივე ეს ბურჟუაზიულ მსოფლიოში აპირობებს ახალგაზრდობის გამოსვლათა ექსტრემისტულ ხასიათს.

5. ახალგაზრდული მოძრაობის სოციალური გუნება

გ. ი. ლენინმა ჯერ კიდევ 1903 წ. მოგვცა სტუდენტთა მოძრაობის სოციალური ბუნების განმარტება.

„სტუდენტობა ინტელიგენციის ყველაზე გულისხმიერი ნაწილია. ხოლო ინტელიგენციას იმიტომ ჰქვია ინტელიგენცია, რომ ის ყველაზე შეგნებულად, ყველაზე გაბედულად და ყველაზე ზედმიწევნით ასახავს და გამოხატავს კლასობრივ ინტერესთა და პოლიტიკურ დაჯგუფებათა განვითარებას მთელ საზოგადოებაში. სტუდენტობა არ იქნებოდა ის, რაც არის, მისი პოლიტიკური დაჯგუფება რომ არ შეეფერებოდეს მთელი საზოგადოების პოლიტიკურ დაჯგუფებას, — „შეეფერებოდეს“ არა სტუდენტთა და საზოგადოებრივი ჯგუფების სრული პროპორციულობის აზრით მათი ძალისა და რიცხოვნობის მიხედვით, არამედ სტუდენტობაში იმ ჯგუფების აუცილებელი და გარდუვალი არსებობის აზრით როგორნიც არიან საზოგადოებაში“¹.

1960-იან წლებში აშშ სოციოლოგმა ს. ლუბელმა (S. Lubell) ჩაატარა სტუდენტთა მასობრივი გამოკითხვა: — რამდენად განსხვავდებიან ისინი თავიანთი მშობლებისაგან და რამდენად ემსგავსებიან მათ.

გამოკითხულთა 10%-ს მიაჩნია, რომ ძლიერ განსხვავდებიან. ერთი მესამედი საერთოდ ვერ ამჩნევს არსებით განსხვავებას, მეორე მესამედი ცნობს ზოგიერთ ზომიერ განსხვავებას, სამ მეოთხედზე მეტი მხარს უჭერს იმავე პოლიტიკურ პარტიას, რომელსაც მშობლები. უფრო არსებითია მამათა და შვილთა შორის განსხვავება ყოფიერების სფეროში.

¹ გ. ი. ლენინი. თხზ., ტ. 7, 1949, გვ. 37—38.

ნარკოტიკების, სექსუალური ქცევის ნორმების მიმართ. ამასთანავე გამოკითხულთა 50%-ზე მეტმა განაცხადა, რომ მათ სურთ თავიანთ მომავალ შვილებს დაახლოებით ისეთივე განათლება მისცენ, როგორიც თვითონ მიიღეს.

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში სტუდენტთა რიცხოვნობა მოსახლეობის 10 000 სულზე 1971/72 წწ. უდრიდა:

სსრკ	— 187	ავსტრიაში	— 63 (1970/71)
მ. შ. ინჟინრები	— 88	ინგლისში	— 86 (1969/70)
რსფსრ	— 204	ბელგიაში	— 87 (1966/67)
უკრაინის სსრ	— 168	დანიაში	— 117 (1970/71)
ბელორუსიის სსრ	— 156	ესპანეთში	— 56 (1969/70)
უზბეკეთის სსრ	— 187	იტალიაში	— 91 "
ყაზახეთის სსრ	— 149	პორტუგალიაში	— 47 "
საქართველოს სსრ	— 186	გერმანიაში	— 56 "
აზერბაიჯანის სსრ	— 188	ფინეთში	— 122 "
ლიტვის სსრ	— 182	საფრანგეთში	— 117 (1968/69)
მოლდავეთის სსრ	— 119	შვეიცარიაში	— 149 (1970/71)
ლატვიის სსრ	— 170	ირანში	— 25 (1969/70)
ყირგიზეთის სსრ	— 159	თურქეთში	— 44 "
ტაჯიკეთის სსრ	— 149	იაპონიაში	— 129 (1970/71)
სომხეთის სსრ	— 211	ალბანიაში	— 7 (1968/69)
თურქმენეთის სსრ	— 128	ეგვიპტის ა. რ.	— 51 "
ესტონეთის სსრ	— 158	ინდონეზიაში	— 21 (1965/66)
ბულგარეთში	— 112	მაროკოში	— 8 (1969/70)
უნგრეთში	— 83	ეთიოპიაში	— 2 "
გერმანიაში	— 89	კანადაში	— 150 (1968/69)
მონგოლეთის სახ. რეს.	— 66	მექსიკაში	— 38 (1969/70)
პოლონეთში	— 106	აშშ სულ	— 243 "
რუმინეთში	— 72	მ. შ. ინჟინრები	— 17 "
ჩეხოსლოვაკიაში	— 89	ბრაზილიაში	— 37 "
ალბანეთში	— 110 (1969/70)	ჩილეში	— 76 "
იუგოსლავიაში	— 137		

როგორც ეს მონაცემები გვიჩვენებენ, ფრიად დიდია განსხვავება განვითარებული (ინდუსტრიულ და განვითარებადი ქვეყნების მოსახლეობის საერთო მასაში ინტელიგენციის, კერძოდ, სტუდენტთა ხვედრითი წონის მხრივ. საკმარისია ითქვას, რომ თუ აშშ მოსახლეობის ათი ათას სულზე 243 სტუდენტი მოდის, ხოლო განვითარებად ქვეყნებში როგორც არიან, მაგალითად, ეთიოპია (2), სომალი (2), ავღანეთი (4), განა (6), ალჟირი (7) და სხვები, ეს რიცხვი, 2, 4, 6, 7 და 20—25 იშვიათად აღემატება.

სსრ კავშირში მოსახლეობის ათი ათას სულზე 10—15-ჯერ მეტია სტუდენტი, ვინემ, მაგალითად, ინდონეზიაში, ბირმაში, ეგვიპტეში, ტუნისსა და კონგოში.

1960—1970-იან წლებში თითქმის მთელ მსოფლიოში მოხდა უმაღლეს სასწავლებელთა გამსხვილება, რამაც გამოიწვია სტუდენტთა დიდმა მასების კონცენტრაცია. შესამჩნევად იცვლება სქესობრივ-საკობრივი სტრუქტურა. ქალთა ხვედრითი წონა, მართალია, მცირეა, მაგრამ იგი სწრაფად იზრდება. ქალთა და ვაჟთა განცალკევებული სწავლა სულ უფრო უთმობს ადგილს ერთად სწავლას. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის შესაბამისად მიმდინარეობს სტუდენტთა სოციალური შემადგენლობის დემოკრატიზაცია, რაც ბურჟუაზიულ ქვეყნებში ხელს უწყობს სტუდენტთა მოძრაობაში პროგრესული და რევოლუციური იდეების გაძლიერებას. 1965 წელს საფრანგეთის უნივერსიტეტებში 1 000 სტუდენტთაგან მუშის შვილი იყო 94, სოფლის მეურნეობის დაქირავებული მუშისა — 6; კაპიტალისტურ საწარმოთა მფლობელისა — 148; მოსამსახურისა — 86; გლეხისა — 58, თავისუფალი პროფესიისა და მაღალკვალიფიციური სპეციალისტისა — 289, საშუალო კვალიფიკაციის სპეციალისტისა — 167 და სხვათა — 152.

სტუდენტის სტატუსის თავისებურებაა, რომ მისი, როგორც სტუდენტის, მდგომარეობა დროებითია (4—6 წ.) და მარგინალური. მშობლების ოჯახის გარეთ (სხვა ქალაქებში) მცხოვრები სტუდენტი თავისუფალია დედ-მამის კონტროლისაგან და არც საწარმოში თუ სამსახურში დამყარებული რეგლამენტირებული შრომის რეჟიმს არ ემორჩილება იგი. ეს ვითარება მას ანიჭებს, თუმცა დროებით, მაგრამ შედარებით მაინც თავისუფალი ცხოვრების სტატუსს, რასაც დიდი ზომით აქარწყლებს ინფლაცია, ფასების ზრდა, ფრიად შეზღუდული ფინანსური ბიუჯეტი.

ასეთ პირობებში სწავლის დაწესებულ ვადაში (4—6 წ.) დიპლომს საფრანგეთში ლებულობს უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხულთა მხოლოდ 50%, იტალიაში — 63%, გერ — 60%, პოლანდიაში — 58%, დანარჩენი ან მეტხანს უნდება კურსის დამთავრებას. ზოგჯერ 10 წლამდეც, ანდა განითესება.

ეს, ცხადია, აიხსნება არა მხოლოდ იმით, რომ ამ სტუდენტობას ხელს არ უწყობს ნივთიერი პირობები და არც იმით, რომ დრო არ ჰყოფნის ისწავლოს. მათ მნიშვნელოვან პროცენტს ხშირად საკმაოდ დრო აქვს არა მხოლოდ სწავლისა, არამედ დასვენებისთვისაც. ვინ უწყის, იქნებ თავისუფალი დროის სიჭარბეც იყოს, გარკვეული გაგებით, სტუდენტთა ნაწილის დროის ბიუჯეტის აბურღულობის, დროის უმიზნოდ, არარაციონალურად ხარჯვის მიზეზი.

კაპიტალისტურ ქვეყნებში, როგორც აკად. პ. კაპიცა წერს, ახალგაზრდობის ნაწილი რაციონალურად ვერ იყენებს მოცალეობას, რაც მას საკმაოდ ზომით აქვს. „გრძნობენ რა, რომ მშობლები უზრუნველყოფილნი არიან, ახალგაზრდები არ განიცდიან ხვალისდელ

დღის შიშს, არსებობისათვის ბრძოლის აუცილებლობას და ყოველსავე ამას მიყვავართ იქამდე, რომ ასეთ პირობებში ახალგაზრდობის წინაშე არ დგას ამოცანები, რომელთა გადაჭრისას შეეძლოთ თავიანთი ძალებისა და ნებისყოფის განვითარება. ყოველივე ეს, ერთად აღებული, ახალგაზრდობის ცხოვრებას აცლის მუდმივ შინაგან შინაარსს, რამდენადაც გატაცება სპორტით, სანახაობით, ესტრადით, სექსით და სხვ., ასე თუ ისე მალე ამოიწურება და მერმე მოდის ნარკოტიკები და სხვა ნეგატიური მოვლენები, რაც იწვევს მათი სულიერი დეპრესიის გაღრმავებას.

* * *

სტუდენტობა როგორც ახალგაზრდობის, ასევე ინტელიგენციის მნიშვნელოვანი ნაწილია, მაგრამ ბურჟუაზიულ ქვეყნებში ინტელიგენციის ძირითადი მასების მდგომარეობა სულ უფრო უახლოვდება დაქირავებული პროლეტარიატისას და ორივე ერთდროულად განიცდის უმუშევრობის, საერთოდ, სოციალური და პოლიტიკური თავისუფლების შეზღუდულობის გავლენას. უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულთა სულ უფრო ნაკლები რაოდენობაა უზრუნველყოფილი სპეციალობის შესაბამისი სამსახურით, თანამდებობით. უფრო მძიმეა ამ მხრივ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დარგების კურსდამთავრებულთა პერსპექტივა. შეიმჩნევა ტექნიკური სპეციალობებისადმი ინტერესის შენელებაც.

1968 წ. მაისის არეულობასთან დაკავშირებით გამოკითხულ პარიზელ სტუდენტთა 56% უჩვენა, რომ „უწესრიგობის უპირველესი მიზეზი იყო უიმედობა, რომ იშოვნონ განათლებით მიღებული სპეციალობის სამუშაო. 35% მეორე მიზეზად დაასახელა უნივერსიტეტების (პროგრამების, სწავლების მეთოდებისა და სხვ.) შეუხამებლობა განათლების რეალურ საჭიროებებთან, ხოლო დაახლოებით 10% „მომხმარებლური საზოგადოების“ „ზოგადიდეოლოგიური“ უარყოფითი მხარეები მიაჩნა.

აშშ სტუდენტთა მოძრაობის მეთაურები და ორგანიზატორები არიან უპირატესად საზოგადოებრივ მეცნიერებათა და საერთოდ თეორიულ სპეციალობათა წარმომადგენლები, რომელთა შორის ბურჟუაზიული ბიზნესის წინააღმდეგ ბრძოლა ხშირად უტოპიური იდეებითა და „ანტიინდუსტრიული“ დევიზების გამოცხადებით აისახება.

ამერიკელ სოციოლოგთაგან ზოგიერთი კარგად ამჩნევს, რომ სტუდენტთა მოძრაობას არა კერძო, არამედ ფართო საზოგადოებრივი ხასიათი აქვს, ფრანგი სოციოლოგი ალენ ტურენი (A. Touraine) წერს, რომ უნივერსიტეტში თავს იჩენს ახალი სოციალური კონფლიქტები სწორედ იმიტომ, რომ აქ სოციალური იძულება სუსტია, ვინემ სხვაგან, იმიტომ,

რომ აქ „იდეათა მოძრაობა უსწრებს პოლიტიკური ბრძოლის ორგანიზაციას, იმიტომ რომ ცოდნის სოციალური როლი წარმოადგენს საყოველთაო პრობლემას“.

ამავე დროს, მისი აზრით, მუშათა კლასი უკვე არ წარმოადგენს სოციალური მოძრაობის წამყვან ძალას. ახალი სოციალური კონფლიქტების ცენტრი ხდება არა ინდუსტრიული საწარმო, არამედ უნივერსიტეტი. ამიტომაც იცვლება თვით სოციალური კონფლიქტის ბუნება და ისტორიული განვითარების პროცესის მთავარი სუბიექტიც. მაგრამ ბურჟუაზიულ სოციოლოგთა შორის არიან ისეთებიც, რომლებიც ქადაგებენ, რომ სტუდენტობა წარმოადგენს „ახალ რევოლუციურ კლასს“, რომელიც იკავებს ვითომდა უკვე „გაბურჟუებული“ პროლეტარიატის ადგილს.

ასეთ შეხედულებათა არამეცნიერულობას დიდი მტკიცება არ სჭირდება. ჯერ კიდევ ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა: „განა თავისთავად ცხადი არ არის, რომ სტუდენტობის გარეგოლუციურებაზე ლაპარაკი შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუ საკვებით გარკვეული შეხედულება არსებობს ამ გარეგოლუციურების შინაარსსა და ხასიათზე? მაგალითად, სოციალ-დემოკრატიისათვის ეს ნიშნავს, ჯერ ერთი, სოციალ-დემოკრატიულ რწმუნათა გავრცელებას სტუდენტობაში და ბრძოლას იმ შეხედულებებთან, რომელთაც თუმცა „სოციალისტურ რევოლუციურს“ უწოდებენ, მაგრამ რევოლუციურ სოციალიზმთან საერთო არაფერი აქვთ, მეორე, ეს ნიშნავს მისწრაფებას — გააფართოო, უფრო შეგნებული და უფრო გაბედული გახადო სტუდენტობის ყოველგვარი დემოკრატიული, მათ შორის აკადემიური მოძრაობაც“¹.

გასაგებია, რომ მხოლოდ მუშათა კლასის რევოლუციურ ბრძოლებთან დაკავშირებულ სტუდენტთა ორგანიზაციების მოძრაობა შეიძლება გახდეს ნამდვილად პროგრესული ძალა.

ამჟამად „სტუდენტთა ფართო მასები იბრძვიან არა მარტო სწავლების ჩამორჩენილი სისტემის ნაკლოვანებათა წინააღმდეგ, არა მარტო იმ უფლებისათვის, რომ ჰქონდეთ თავიანთი ორგანიზაციები და ეფექტინად მონაწილეობდნენ სასწავლო ცენტრების ხელმძღვანელობაში, არამედ გაბატონებული კლასების პოლიტიკის წინააღმდეგაც... მხოლოდ მუშათა მოძრაობასთან და მის კომუნისტურ ავანგარდთან მჭიდრო კავშირს შეუძლია დაუსახოს ახალგაზრდობას ნამდვილად რევოლუციური პერსპექტივა“².

სტუდენტობა საერთოდ მნიშვნელოვანი თავისებურებით განსხვავ-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 7, გვ. 42.

² კომუნისტური და მუშათა პარტიების საერთაშორისო თათბირის დოკუმენტები, 1969, თბ., გვ. 31—32.

დება დანარჩენი ახალგაზრდობისაგან. ტ. იშჩენკოს აზრით სტუდენტობის, როგორც საზოგადოებრივი ჯგუფის განმასხვავებელი ნიშანი, უწინარეს ყოვლისა, ესაა სტუდენტის შრომის ხასიათი, რაც გამოიხატება მეცნიერული ცოდნის სისტემატურ დაგროვებასა, ათვისებასა და დაუფლებაში და, აგრეთვე, მისი მთავარი სოციალური როლი, რაც განსაზღვრულია იმით, რომ სტუდენტობა არის ინტელიგენციის რეზერვი და ამასთანავე მიეკუთვნება ქვეყნის ახალ თაობას, ახალგაზრდობას¹.

სტუდენტის სწავლის პერიოდი თავიდან ბოლომდე რეგლამენტირებულია. ახალგაზრდის, როგორც სტუდენტის, მდგომარეობა განსხვავებულია მისი ადრინდელი შრომისა და ცხოვრების პირობებისაგან. ის, ქალია თუ ვაჟი, ამიერიდან დამოუკიდებელია და უმრავლეს შემთხვევაში მშობლების ოჯახისა კონტროლისაგანაც გამოსულია და თითქოს „ჩიტივით თავისუფალია“. ის საზოგადოების ახალ წრეში—ინტელიგენციის რიგებში გადადის. როგორც საკუთარი თავისა და მშობლების, ასევე საზოგადოების, სახელმწიფოს წინაშე მისი პასუხისმგებლობა ახალ ორბიტაში უნდა გამოვლინდეს, ახალ, დამოუკიდებელ ხასიათს ატარებს.

საბჭოთა სტუდენტობის უდიდესა უმრავლესობა თვლის, რომ იგი სწავლის დამთავრების შემდეგ მოწოდებულია ცხოვრებაში, პრაქტიკაში დანერგოს მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლესი მიღწევები, იყოს ნოვატორი, იყოს მოწინავე კომუნისტური პარტიის, საბჭოთა ხელისუფლების მიერ დასახულ ეკონომიკურ და კულტურულ ღონისძიებათა განხორციელების, ხალხის მატერიალური და სულიერი ცხოვრების ღონის განუხრელი ამაღლებისათვის ბრძოლის ყველა საფეხურზე, იყოს კომუნისტური საზოგადოების შეგნებული და აქტიური მშენებელი.

6. სტუდენტთა მოძრაობა ამერიკის შეერთებულ შტატებში

ალკკ XVI ყრილობაზე (26. 5. 70) ამხანაგი ლ. ი. ბრეჟნევი ამბობდა: ჩვენ მოწმენი ვართ კაპიტალის ქვეყნებში „ახალგაზრდული მოძრაობის მძაფრი აღმავლობისა. ეს არის კაპიტალიზმის საერთო კრიზისის გაღრმავების დიდმნიშვნელოვანი სიმპტომი“².

თანამედროვე რადიკალური ახალგაზრდობის მოძრაობა წარმოიშვა 50-იანი წლების მიწურულს. ეს იყო სხვადასხვა დემოკრატიული ორგა-

¹ Т. И ш е н к о, Место студенчества в социальной структуре советского общества (Молодежь, как общественная группа. Сб. статей, М., 1972).

² ლ. ი. ბრეჟნევი, ლენინური კურსით, სიტყვები და სტატიები, ტ. II. 1973, გვ. 38.

ნიზაციის სტიქიური გაერთიანების შედეგი და თავდაპირველად მას ექცეოდა სერიოზული ყურადღება. მაგრამ 60-იანი წლების შუაში ამ მოძრაობამ მასობრივი დემონსტრაციებით, სტუდენტთა მღელვარებით და სხვ. უკვე დაიმსახურა „თაობათა კონფლიქტის“ სახელი.

„მოჯანყე ახალგაზრდობის იდეოლოგიაში“ ერთიანდებოდა მრავალგვარი მიმდინარეობა, რომელთა შორის ყველაზე გავლენიანი იყვნენ „ახალ მემარცხენეთა“ ჯგუფები — „სტუდენტთა დემოკრატიული საზოგადოება“ (SDS). მათვე მიაკუთვნებდნენ ჰიპებს, რომლებიც მსოფლმხედველობრივი პრობლემისადმი „ინდიფერენტულად“ არიან განწყობილი, რადგან ისინი ფიქრობენ, რომ „იდეოლოგიებმა ფუნქციურად უკვე ამოწურეს თავისთავი“ და ახლა ყველა ისინი „დოქტრინერული“ და დემაგოგიურია; ხოლო თანამედროვეობა მოითხოვს არა თეორიებსა და მოსაზრებებს, არამედ მოქმედებას.

რაც შეეხება „ახალ მემარცხენებს“, — ესენი კრიტიკულად უყურებენ როგორც წარსულს, ასევე თანამედროვე წყობილებას, კულტურას, ყოფიერებას, „მამათა ფასეულობას“. ბურჟუაზიული სოციოლოგები ფიქრობენ, რომ ესაა იმპერიალისტური ომების, კრიზისების, მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის, სახელმწიფო აპარატის ბიუროკრატიზაციის, პრესტიჟისა და გამდიდრებისაკენ მისწრაფების შედეგები. ისინი უარყოფენ ანტიკომუნიზმსაც, რამდენადაც ამაში ხედავენ დემოკრატიული ძალების დათრგუნვის საშუალებას.

„ახალი მემარცხენენი“ (ა. მ.) „თავიანთ“ იდეებს სესხულობენ უმთავრესად იმ ფილოსოფოსთა და სოციოლოგთა ნაწერებიდან, რომლებიც ყურადღებას ამახვილებენ თანამედროვე ინდუსტრიულ საზოგადოებაში ადამიანის კრიზისულ მდგომარეობაზე, „ტექნიკური“ ცივილიზაციის მანკიერებაზე. ესენი არიან ჰ. მარკუზე, რ. მილსი, ე. ფრომი, ა. რისმენი და სხვ. მაგრამ ა. მ. იშველიებენ აგრეთვე კ. მარქსის, ვ. ლენინის იდეებსაც, უმთავრესად „კაპიტალიზმის ფასეულ კრიტიკას“; ისინი უარყოფენ „ისტებლიშმენტს“.

ა. მ. ბრალს სდებენ თანამედროვე ბურჟუაზიულ საზოგადოებას მისი გარყვნილი აზროვნებისათვის, რომელიც ითმენს უსამართლობას და ურიგდება არაადამიანურობას, სიცრუესა და სიმკაცრეს, ამტყუნებენ ბიზნესს, სახელმწიფოსა და უნივერსიტეტის ხელისუფალთ იმაში, რომ ისინი არ ისახავენ რაიმე უფრო მაღალ მიზნებს, ვინემ სტატუს-ქვოს შენარჩუნებას, რაც ფრიად დაშორებულია იდეალებს.

ა. მ. თეორეტიკოსი და ცნობილი მოღვაწე ჰოვარდ ზინსი წერს (1969 წ.): „ნაცვლად იმისა, რომ ვიღავო მოგების დაცემისა ანუ კაპიტალის ორგანული სტრუქტურის შესახებ, მე ვარჩევდი ყურადღების კონცენტრაციას იმაზე, რაც ადვილად დასანახია, სახელდობრ იმაზე, რომ ჩვენს ქვეყანას აქვს აუარებელი რესურსები, რომელსაც ის იყე-

ნებს სამარცხვინოდ და ანაწილებს უსამართლოდ“. თანამედროვე რევოლუციონერებს, პ. ზინსის აზრით, არ მართებთ უბრალოდ ხარჯონ დრო თეორიულ დისკუსიებზე, რამდენადაც „სანამ ჩვენ ვდავობთ, მსოფლიო მოძრაობს, სანამ ჩვენ ჩვენს ნაშრომებს ვაქვეყნებთ, სხვა ადამიანები იღუპებიან“.

ა. მ. მთავარი შეცდომა ისაა, რომ ისინი ყურადღებას ამახვილებენ კაპიტალიზმის მორალურ-ემოციურ და არა მეცნიერულ კრიტიკაზე, რომ უგულებელყოფენ რაციონალური და მეცნიერული მსჯელობის გზით პოლიტიკური პლატფორმის განსაზღვრის აუცილებლობას.

პიპების ყურადღების ცენტრშია პიროვნების პრობლემა და რომანტიზაცია „მარტივი ცხოვრებისა“, რასაც ისინი უპირისპირებენ „ტექნიკითა და ხელოვნური მოთხოვნილებებით“ დატვირთულ ცხოვრებას. ისინი აძაგებენ „კორუპციაში ჩამპალ საზოგადოებას“. მათი დევიზია: „გამოერთე, ჩაერთე, გაითქვიფე“ და ნარკოტიკების საშუალებით ცდილობენ განერიდონ საზოგადოებაში მიმდინარე კლასობრივ ბრძოლას, სიღარიბეს, ტანჯვას, ნამდვილად კი ურიგდებიან (ითმენენ) არსებულ მანკიერებათ. მართალია, ისინი კიცხავენ ოფიციალურ რელიგიას, მაგრამ სინამდვილეში ცხოვრების მიერ წამებულია და დათრგუნვილათვის თავიანთ სავანეში დავანების შეპირებით კისრულობენ შეასრულონ ეკლესიის ტრადიციული ფუნქციები.

პირიქით ა. მ. (SDS) დეკლარაციაში (1968) ვკითხულობთ: „ადამიანი ჩვენ წარმოგვიდგება, როგორც სამყაროს უმაღლესი ფასეულობა, როგორც არსება, რომელიც ფლობს არარეალიზებულ შესაძლებლობებს გონისა, თავისუფლებისა და სიყვარულისათვის. ჩვენ გამოვდივართ წინააღმდეგ დებერსონალიზაციისა, რომელსაც ადამიანი დაჰყავს ნივთების დონეზე“.

ეს, ეტყობა, მარკუზესა და ეგზისტენციალისტებისაგან ათვისებული იდეებია, რომ თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოება ესაა „ჩახშობილი მოთმინების“ საზოგადოება, რამდენადაც აქ ახალგაზრდა ინტელიგენცია განწირულია იყოს მორჩილი ამსრულებელი კორპორაციული და სახელმწიფოებრივი მანქანისა. ეს ინტელიგენცია განსაკუთრებით მტკივნეულად განიცდის თავისი პროფესიის სოციალური მნიშვნელობის დევალვაციას.

ა. მ. აცხადებს: „ჩვენ მივდივართ კოლეჯში და კოლეჯი ეწევა ჩვენს გადამუშავებას იმგვარად, რომ ჩვენ გავხდეთ მანქანის ნაწილი და დავიკავოთ ადგილი რომელიდაც უმიზნო ინსტიტუტში. ჩვენს უმრავლესობას სწორედ ასეთი როლი აქვს განკუთვნილი მთავრობის, კორპორაციისა და ბიუროკრატიულ ორგანიზაციებში, სადაც ჩვენ უნდა ვასრულებდეთ რაღაც მოსაწყენ სამუშაოს, რომელსაც, როგორც ჩვენ ვგრძნობთ, არ გააჩნია არავითარი შინაგანი ფასეულობა“ („C III A“, 1971, № 9).—

ასეთია შედეგი შრომისა და განათლების დეჰუმანიზაციის ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში.

როგორც ერთი სწავლული ეკონომისტი შენიშნავს, ა. მ. საკმაოდ კარგად იციან რა არ უნდათ, მაგრამ მთელი მათი ტრაგედია ისაა, რომ არ იციან რა უნდათ.

აშშ სტუდენტთა დემონსტრაციებისა და გაფიცვების აუცილებელ ატრიბუტად გადაიქცა „მონაწილეობის დემოკრატიულობის“ (participatory democracy) მოთხოვნა, რათა ახლანდელი ამერიკული დემოკრატია შეიცვალოს უშუალო, მომუშავე, საყოველთაო, ე. ი. ნამდვილ დემოკრატიად, რათა დაფინანსებისა და სხვა უმნიშვნელოვანეს საქმეთა შესახებ ყველა გადაწყვეტილება ხორციელდებოდეს უბრალო ადამიანთა მიერ და უბრალო ადამიანთა სახელით (1966).

„ისტებლიშმენტისა“ და მისი მანკიერებათა დამხობის შემდეგ ა. მ. აზრით წარმოიქმნება „თავისუფალი საზოგადოება“ კომუნობის ახალი ტიპით, ოჯახის ახალი ფორმით, სექსუალური ცხოვრების ახალი მორალით, ახალი საზოგადოებრივი ყოფიერებით, ახალი ესთეტიკური ფორმებით.

ამისათვის კი აუცილებელია საზოგადოების დეცენტრალიზაცია, მისი დაყოფა თემებად, სადაც მოქალაქენი რეალურად მონაწილეობენ სახელმწიფოებრივ, პოლიტიკურ და სხვა საკითხთა გადაჭრაში. ამ „მომავალ საზოგადოებაში“ გამეფდება „ეკონომიკური და სოციალური სამართლიანობა, მოისპობა ექსპლოატაცია და უმცირესობის ეკონომიკური ინტერესები ვერ იბატონებენ და ვერ გამოიყენებენ ეკონომიკურ რესურსებს თავიანთი ეგოისტური მიზნებისათვის“.

1970 წ. 13 ივნისს აშშ პრეზიდენტმა რ. ნიქსონმა შექმნა სპეციალური კომისია იმავე წლის მაისში მომხდარ სტუდენტთა და ახალგაზრდობის მღელვარებისა და დემონსტრაციების მიზეზთა შესწავლის მიზნით. კომისიის მეთაურად დაინიშნა უილიამ სკრენტონი. ამ კომისიამ თავი მოუყარა დიდძალ მასალას, ახალგაზრდობის პრობლემებზე დაწერილ ნაშრომებს, გამოკითხა და მოუსმინა ასეულობით სტუდენტსა და ლექტორს, მასწავლებელს, უნივერსიტეტების პრეზიდენტებს, კონგრესის წევრებს, სამხედრო მოხელეებს, პოლიციისა და ადმინისტრაციის წარმომადგენლებს.

როგორც გამოირკვა, მღელვარება მოედო აშშ 410 უმაღლეს სასწავლებელს. ამასთანავე 227 კოლეჯი დაიხურა. სკრენტონის კომისიის მოხსენებაში ნათქვამია, რომ ეს იყო უმაღალითო კრიზისი, რომელიც თავისი ფესვებით ღრმადაა შეჭრილი თვით ამერიკული საზოგადოების ბუნებაში. კომისიამ დაგმო ამ წვავე პრობლემათა გადაჭრისათვის ძალდატანებითი ბრძოლის მეთოდები.

„სტუდენტები, რომლებიც იყენებენ ბომბებს და აჩენენ ხანძრებს,

ბოროტმოქმედნი არიან. პოლიციელები და ნაციონალური გვარდიის ჯარისკაცები, რომლებიც საჭიროების გარეშე ესვრიან სტუდენტებს და კლავენ მათ, აგრეთვე ბოროტმოქმედნი არიან. ყველა, ვინც მხარს უჭერს ამ ბოროტმოქმედებას, მათთან ერთად სჩადის დანაშაულს. ამის წინააღმდეგ ჩვენ უნდა გამოვაცხადოთ საერთონაციონალური ბრძოლა“.

კომისია აქვეყნებს გამოძიებათა ფედერალური ბიუროს დირექტორის ე. ჰუგერის ცნობას, რომ 1968/69 სასწავლო წელს დაპატიმრებული იყო 4 ათასი სტუდენტი; ხოლო 1969/70 წ. — 7,2 ათასი. სტუდენტთა გამოსვლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზი იყო რასობრივი პრობლემა. მრავალი მათგანი მოითხოვს სოციალურ სამართლიანობას, ზანგთა და სხვა ნაცუმცირესობათა ღირსების პატივისცემას. „შავი, ყვითელი და თეთრი სტუდენტების ეს მოთხოვნა დღეს მრისხანეაო“, — ნათქვამია მოხსენებაში.

სკრენტონის კომისია საბოლოოდ იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ახალგაზრდობის „გაუცხოურებას“ მივეყვართ თაობათა შორის განხეთქილებისა და „თუ ეს ტენდენცია გაგრძელდება და კრიზისი გაიზრდება, მაშინ შეიძლება წარმოიშვას თვით ნაციის არსებობის საშიშროება“.

ამერიკელ სოციოლოგს პროფ. კ. კენისტონს მიაჩნია, რომ ა. მ. მიუხედავად ზოგიერთი მათი შეხედულების არაპრაქტიკულობისა, ზოგჯერ ისინი გამოიყურებიან როგორც „ერთადერთი საღად მოაზროვნე აღამიანები საზოგადოებაში, რომელიც თავის მასაში კიდევ ვერ ამჩნევს ღრმად ფესვებგამდგარი განხეთქილების არსებობას, როგორც პირად (მორალურ პრინციპებსა და პრაქტიკას შორის), ასევე სახელმწიფოებრივ (ნაციონალურ იდეალებსა და პოლიტიკას შორის) ასპექტში“. მათ ეყოფათ ის დამსახურება, რომ წამოაყენეს „ჩვენი დროის ცენტრალური პრობლემები და ეს პრობლემები ჩამოაყალიბეს უფრო გაბედულად და მკაფიოდ, ვინც ჩვენს შორის უმრავლესობაა“¹.

თვით SDS-ს მიერ 1969 წ. გამოქვეყნებულ ბროშურაში ნათქვამია: „წავიდა ის დრო, როდესაც მჩაგვრელებს ჰქონდათ ძალდატანების მონოპოლია. კარგა ხანი დასჭირდა, რომ მოძრაობა ამ დასკვნამდე მისულიყო. ჩვენ დიდხანს ვეწეოდით დებატებს, მაშინ როდესაც ჩვენი საზოგადოების რესპექტაბელური წევრები განაგრძობდნენ თვითნებობას. ამ დრომ გაიარა“².

მემარცხენე ახალგაზრდობის ზოგიერთ ექსტრემისტულ ჯგუფში „რევოლუციური შემართება“ გადაიზარდა ანარქიზმსა და ტერორიზმში. ასეთია, მაგალითად, უეზერმენების მცირერიცხოვანი, მაგრამ ფრიად აქტიური ჯგუფი, რაც SDS-ს გამოეთიშა. მათი აზრით ბომბი და დინამიტი, ძალდატანება უეზარი საშუალებაა ინერტული საზოგადოების

¹ K. Keniston, *Young Radicals*, 1968, p. 239, 290.

² *Investigation of SDS...*, 1969, Washington, p. 204.

გამოსაფხიზლებლად (ალსანიშნავია, რომ 1970 წ. უეზერმენებმა ბომბები შეყარეს რიგ უმსხვილეს კორპორაციათა შენობაში). უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ SDS-ში იმთავითვე, 1967 წ., სტუდენტთა გაფიცების დროს, იჩინა თავი ანარქიზმის ელემენტებმა, რაც ჩანდა, მაგალითად, ლოზუნგში „მოქმედება და არა ფიქრები“.

პიკები და უეზერმენები გარეგნულად დიდად განსხვავდებიან, თუმცა ორივეს ახასიათებს ანარქისტული მოუწესრიგებლობა და აღრევა, ამასთან ეს ანარქიზმი აშშ იმადროულად არის თავისებური რეაქცია რევოლუციურ მოძრაობაში კონფორმიზმის, პასიურობის, ოპორტუნიზმის მიმართ.

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ნეოფრეიდისტები სტუდენტთა მოძრაობაში ხედავენ „ოიდიპოსის კომპლექსის“ გამოხატულებას, ე. ი. შვილების მხრივ მამებისა და მათი მრწამსისადმი სიძულვილს და დაუხარჯავი ემოციური ენერგიის გამოვლინებას.

პროფ. ს. ლიპსეტს (S. Lipset) ახალი თაობის უკმაყოფილების ძირითად წყაროდ მიაჩნია ოჯახის მსუბუქი ატმოსფეროს, მის ლიბერალურ ფასეულობათა და საზოგადოებრივი ცხოვრების მკაცრ წესებს შორის კოლიზია¹. ხოლო კენისტონის რწმენით სტუდენტთა არეულობების საფუძველია არა განვითარებული ქვეყნების ნაკლოვანებანი, არამედ ის, რომ მათმა წარმატებებმა რიგ სფეროში ყველა მოლოდინს გადააჭარბეს.

ახალგაზრდობის მოძრაობათა მიზეზების ბურჟუაზიული სოციოლოგების ეს შეფასება, როგორც ჩანს, სინამდვილის მეცნიერული ახსნისაგან დიდად დაშორებულია.

საქმე ისაა, რომ დღევანდელ დასავლეთის ქვეყნებში უნივერსიტეტები, რომელთაც ოდესღაც თავი მოჰქონდათ თავიანთი აკადემიური თავისუფლებითა და დამოუკიდებლობით, სულ უფრო იქცევიან დიდი ბიზნესის ტიპურ ორგანიზაციებად, რომლებიც ერთგულად ემსახურებიან მონოპოლიებს და ბურჟუაზიულ სახელმწიფო აპარატს, მათ სამხედრო მიზნებს.

სამი-ოთხი ათეული წლის წინათ აშშ-ში ის აზრი სუფევდა, რომ სტუდენტები არიან მომავალი კაპიტალისტები, ანდა მსხვილ კაპიტალისტურ საწარმოთა და სახელმწიფო აპარატის ფუნქციონერები. დღეს გარემოება არსებითად შეცვლილია. სხვანაირია სტუდენტთა კლასობრივი შედგენილობაც: მათი 30% მუშათა ოჯახებიდანაა. ამასთანავე მათი რაოდენობა ისე გამრავლდა, რომ მხოლოდ უმნიშვნელო პროცენტს შეუძლია იქონიოს ბიზნესის სათავეში მოქცევის იმედი. სტუდენტთა სოციალური მდგომარეობა სულ უფრო უახლოვდება დაქირავებული მუშის-

¹ S. Lipset, American Student Activism in Comparative Perspective, 1969, Washington.

სას, ვინემ მენეჯერისა და მით უფრო კაპიტალისტის სტატუსს. ბურჟუაზიულ პროპაგანდას არ ძალუძს „ადამიანი მასალა“, „ადამიანი კაპიტალი“ გადაქციოს გაბატონებული ელიტის მორჩილ მანქანად.

აშშ-ის კომპარტიის ახალ პროგრამაში (1970 წ.) ნათქვამია: „ახალგაზრდობა აცხადებს თავისი ცხოვრების ძალას, თაოსნობას, გამბედაობას და მაღალი იდეალების ერთგულებას... ის, რასაც კაპიტალისტური საზოგადოება არ აძლევს ახალგაზრდობას, შეიძლება მოპოვებულ იქნას მხოლოდ მუშათა კლასთან კავშირით მონოპოლიების ბატონობის წინააღმდეგ ბრძოლაში“¹.

ბურჟუაზიული იდეოლოგიის ჭირისუფალნი თავგამოდებით იბრძვიან ახალგაზრდობის რაც შეიძლება დიდი მასების მიმხრობისათვის, ე. ი. — რათა ჩამოაცილონ ისინი მათთვის ესოდენ მიმზიდველი მარქსისტულ-ლენინური იდეებისაკენ მისწრაფებას. ამ მიზნით გამოიყენება აუარებელი წიგნი, ჟურნალი, გაზეთი, ეწყობა სატელევიზიო გადაცემები, გამოიყენება რადიო, კინო და, საერთოდ, კომუნიკაციის ყოველგვარი საშუალება, მუშაობენ სამეცნიერო ცენტრები, ინსტიტუტები, ცნობილი მეცნიერები.

ზოგიერთი კრიტიკოსი ფიქრობს, რომ მათი დებულებების ჰაიპარა განხილვა და განქიქება ანდა თვით ამ აზრების არასრული და არაზუსტი გადმოცემა და მერმე მათი კრიტიკის გაადვილება ვითომ მომგებიანი იყოს იდეოლოგიურ ბრძოლაში, რაც დღეს გაჩაღებულია მსოფლიოში ახალგაზრდობისათვის. ასეთი გაგება და მიდგომა მით უფრო გაუმართლებელია, რომ ზოგიერთ მეცნიერს ახალგაზრდობა წარმოდგენილი ჰყავს, როგორც პასიური კვარცხლბეკი, მაშინ როდესაც ამ ბრძოლაში ის თვითონ ღებულობს უაღრესად აქტიურ მონაწილეობას არა მხოლოდ როგორც მექანიკური, არამედ როგორც შემოქმედი ძალა...

ბურჟუაზიულ სოციოლოგთა ერთ ნაწილს ტყუილად მიაჩნია, რომ ახალგაზრდობას თანამედროვე საზოგადოებაში არა აქვს თავისი მტკიცე ადგილი, გარკვეული როლი და მათში მხოლოდ სტუდენტობა წარმოადგენს ყველაზე რევოლუციურ და თანაც ყველაზე განათლებულ და დაჩაგრულ კლასს, რომელთანაც, და საერთოდ რევოლუციურ მოძრაობასთან, ვითომ არავითარი კავშირი არა აქვს მუშა-ახალგაზრდობას².

ცხადია, მცდარია პ. დიტცის შეხედულებაც, რომ დღევანდელმა ახალგაზრდობამ (ძირითადად მხედველობაშია დას. გერმანელი ახალგაზრდობა) გული აიცრუა „უტოპიურ და იდეოლოგიურ შეხედულებებზე“ და თავისთვის ეძებს (აქეთებს) „იდეოლოგიისაგან თავისუფალ ნეიტრალურ ზონას, პოსტიდეოლოგიურ ვაკუუმს“ და უნდობლობით

¹ «США», 1974, № 1, стр. 83.

² см. Дж. Уолдс, Новые теории революции, 1975, М., Э. Баталов, Философия бунта, 1978, М.

შორდება, როგორც „მემარცხენეთა ცალმხრივობას“, ისე „წითელ პროგრამებს“.

ზოგიერთი მარქსისტი სოციოლოგი ფიქრობს, რომ ძველ და ახალ თაობას, მამებსა და შვილებს შორის კონფლიქტს, წინააღმდეგობას ადგილი (საფუძველი) არა აქვს სოციალისტურ საზოგადოებაში. უკანასკნელ ხანებში მრავალი ბურჟუაზიული სოციოლოგი ამტკიცებს, რომ თანამედროვე კაპიტალისტურ საზოგადოებაში გაქრა კონფლიქტი თაობათა შორის, რამდენადაც ეს იყო წინააღმდეგობა შრომასა და კაპიტალს შორის, რომლებიც ამჟამად შეთანაწყობილად (რომ არა ვთქვათ შეხმატებილებულად) არსებობენო. მაგალითად, დას. გერმანიაში მამებსა და შვილებს შორის, ერთგვარ აზრთა სხვადასხვაობის მიუხედავად, ვითომ ოჯახში წინააღმდეგობა, კონფლიქტი აღარაა და ჰარმონიულობა სუფევს. გერმანელი დედები განსაკუთრებულ შემწყნარებლობას იჩენენ თავიანთი შვილებისადმი, ხოლო ოჯახში დედის გავლენა უფრო მეტია, ვინემ მამისაო და სხვ¹.

დიდი დავაა — მაინც რა უნდა იყოს თაობათა (მამათა და შვილთა) შორის კონფლიქტის საფუძველი?

— გამომდინარეობს იგი ახალგაზრდობის განსაკუთრებულობიდან და, ამგვარად, ბიოფსიქიური ხასიათის ფენომენია, თუ ბიოლოგიურ და ფსიქოლოგიურ მოვლენებთან ერთად აქ დიდ როლს ასრულებს სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები.

და, მაშასადამე, იმთავითვე მოსდგამს ადამიანთა საზოგადოებას თაობათა შორის კონფლიქტი, თუ ეს მხოლოდ თანამედროვე საზოგადოების დამახასიათებელი მოვლენაა?

ე. ფრიდენბურგი (E. Fridenburg) და სხვები ფიქრობენ, რომ იგი მხოლოდ თანამედროვე საზოგადოების სენია, ხოლო ფ. ჰეერი (F. Heer) ამტკიცებს, რომ „კაცობრიობის მთელი ისტორია ესაა ბრძოლა თაობათა შორის“, თანაც ასეა ყველა ქვეყანაში, მისი სოციალური და პოლიტიკური წყობილების მიუხედავადო. ამ შეხედულებასაც საკმაოდ ბევრი მომხრე ჰყავს. თუმცა არიან ისეთებიც, რომლებიც ქადაგებენ, რომ თაობათა შორის ბრძოლა ფიქტიურია, ილუზიაა, და რომ მამებსა და შვილებს შორის კონფლიქტზე ბევრად უფრო მწვავე ხასიათს ატარებს ბრძოლა თვით ახალგაზრდობას შიგნით, ახალგაზრდობას შორის².

რამდენადმე განსხვავებულ შეხედულებას ავითარებს დ. ბელისა და სხვა ბურჟუაზიულ სოციოლოგთა ერთი ჯგუფი. ესენი არიან ე. წ. ახალგაზრდული „კონტრკულტურის“ თეორიის მიმდევრები. მათი ერთ-ერთი წარმომადგენელი ჩ. რეიჩი (Ch. Reich) ამტკიცებს, რომ ახალი შეგნება

¹ იხ. И. Кок, Студенческие волнения и теория «конфликта поколений», 1977.

² Социологические исследования, 1977, № 3.

შეიძლება წარმოიშვას და ჩამოყალიბდეს მხოლოდ ახალ თაობაში, მხოლოდ ახალგაზრდობას, მისი გულწრფელობის, პიროვნებაზე ძალდატანების ყოველგვარი ფორმის უარყოფისა და უკუგდების მეოხებით, შეუძლია იყოს ისეთი სოციალური ფენა, რომელიც მთლიანად გადაახალისებს მთელი საზოგადოების ცნობიერებასო და სხვ.

ახალგაზრდობის სოციალური მნიშვნელობისა და პოლიტიკური როლის პრობლემა სულ უფრო მეტად ხდება მეცნიერების, საზოგადოებრიობის, სახელმწიფოებრივი მმართველობისა და სხვა დაკვირვებისა და მსჯელობის საგანი. 1971 წელს სოციოლოგთა VI საერთაშორისო კონგრესზე (ვარნაში) ახალგაზრდობის, როგორც სოციალური ცვლილებების ფაქტორის საკითხი სპეციალური განხილვის საგანი იყო. სკკპ XXV ყრილობაზე (1976 წ.) ხაზგასმით აღინიშნა ახალგაზრდობის აქტიური მონაწილეობა ანტიიმპერიალისტურ მოძრაობაში. ახალგაზრდობის საკითხს ჰეროვანი ყურადღება მიაქცია ევროპის კომუნისტური და მუშათა პარტიების ბერლინის (1976 წ.) კონფერენციამ.

საერთოდ ახალგაზრდობის მდგომარეობა შესამჩნევად შეიცვალა 1970-იანი წლების მეორე ნახევარში. ამერიკელი სოციოლოგები და პოლიტოლოგები ამტკიცებენ, რომ 60-იანი წლების მოჯანყენი „მოთვინიერდნენ“, უფრო ნაკლებად რადიკალური გახდნენ და მათ, ადრე თუ გვიან, „ისტებლიშმენტში მოიკალათეს“. ასე რომ ჟურ. „ი. ს. ნიუს ენდ უორლდ რიპორტის“ (1978. მარტი) სარედაქციო მიმოხილვის მიხედვით, „ხმაურიანი ეპოქის შემდეგ, ამჟამად 20—30 წლის ასაკის ამერიკელები ძირითადად ამერიკული ცხოვრების კალაპოტში თავსდებიან“ და დემოკრატიული მოძრაობის ბევრი აქტივისტი რელიგიური სექტების საქმიანობასა თუ პრაქტიკულ მოღვაწეობაშია გართული.

სინამდვილეში მდგომარეობა მაინც სხვანაირია. 1970-იანი წლების მიწურულში ამერიკელი ახალგაზრდობა, „მიწიფული ახალგაზრდობა“, აქტიურად მონაწილეობს მასობრივ მოძრაობაში — სამხედრო ხარჯების შემცირების, ნეიტრონული ბომბის აკრძალვის, პროფბიუროკრატიის ალაგმვისათვის და სხვ. ჩნდება ახალი მემარცხენე, პროგრესული ორგანიზაციები, მაგალითად, ისეთები, როგორიცაა „რადიკალ-პოლიტეკონომისტთა კავშირი“, „მარქსისტ-სოციოლოგთა კავშირი“ და სხვები, რომლებიც, ასე თუ ისე, ეწევიან თანამედროვე ამერიკული მონოპოლისტური კაპიტალიზმის კრიტიკას, თუმცა მათი კონცეპციები უფრო ხშირად არ სცილდებიან წვრილბურჟუაზიული რადიკალიზმის ფარგლებს¹.

¹ Массовые движения социального протеста в США в 70-е годы, 1978, М.; «США», 1979, № 5, стр. 104—106.

საბჭოთა და პოლონელ სოციოლოგთა შედარებითმა გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ საწარმოებში კადრების დენადობის ძირითადი მიზეზია 1. შრომის შინაარსით დაუკმაყოფილებლობა, ე. ი. ამა თუ იმ მუშის შეუსაბამო პროფესიით (სპეციალობით) დასაქმება, ის გარემოება, რომ მოცემული სამუშაო მუშაკს არ იზიდავს, არ ახალისებს და 2. სამუშაო დროის სტრუქტურა ახალგაზრდა მუშებისათვის, მით უფრო მეტი ზომით, რაც მათ უფრო მეტი განათლება და, მაშასადამე, მოთხოვნილება აქვთ.

საქმე ისაა, რომ ამჟამად საშუალო სკოლა ახალგაზრდობას ორიენტაციას აძლევს უპირატესად გონებრივი შრომის პროფესიებზე. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ, როგორც 1967—1969 წწ. ჩვენს მიერ საქართველოს სსრ საშუალო სკოლების უფროსი კლასების მოსწავლეთა ანკეტურმა გამოკითხვამ უჩვენა, მოწაფეთა დიდი უმრავლესობა, სახელდობრ 81 პროცენტი, აპირებს განაგრძოს სწავლა სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებელში, ე. ი. აირჩიოს გონებრივი შრომის პროფესიები¹.

ამავე დროს უკვე 1974 წ. ჩვენი რესპუბლიკის მთელი დასაქმებული მოსახლეობის საერთო რაოდენობის 74,4 % მუშაობდა მატერიალური წარმოების დარგებში, ხოლო არამატერიალური წარმოების სხვადასხვა დარგში — 25,6 %; იგივე მაჩვენებლები 1970 წელს, შესაბამისად, უდრიდა 75,7 და 23,8 %, ე. ი. ჩვენს საზოგადოებაში მატერიალური წარმოების დარგებში დასაქმებულთა ხვედრითი წონა, მართალია, შესამჩნევად მცირდება, მაგრამ, ზოგიერთ განვითარებულ ინდუსტრიულ ქვეყანასთან შედარებით ჯერჯერობით მაინც მაღალია.

ასეთ პირობებში ზემოთ მოყვანილი მონაცემები სავსებით გარკვევით მოწმობს იმას, რომ თუ უკვე ჩამოყალიბებული ტენდენცია და, მაშასადამე, ახალი კადრების მომზადების სტრუქტურა არსებითად არ შეიცვალა თვით სახალხო მეურნეობაში, საზოგადოებაში მიმდინარე ეკონომიკური და კულტურული მშენებლობის დარგობრივი სტრუქტურის შესაბამისად, კიდევ უფრო გამრავლდება განათლების არაშესაბამისი სპეციალობის მიხედვით დასაქმებულთა და, მაშასადამე, თავისი საქმიანობით უკმაყოფილოთა რაოდენობა და, ცხადია, არ შემცირდება, ანდა ნაკლებად შემცირდება მუშახელის დენადობა.

ახალგაზრდობის პროფესიულ ორიენტაციაში დიდ როლს ასრულებს ოჯახის სოციალური მდგომარეობა. მაინც ფიზიკური შრომის, კერძოდ, სოფლისმეურნეობრივი შრომის მასობრივი პროფესიები შედარებით ნაკლებად იზიდავს თვით სოფლის ახალგაზრდობას. სწორედ ამიტომაც,

¹ 3. გუგუშვილი, სოციოლოგიური ეტიუდები, ტ. II, გვ. 404—462.

რომ სოფლისმეურნეობრივი წარმოების მექანიზაციას, სასოფლო გზებისა და, საერთოდ, სოფლად შრომისა და ცხოვრების სხვა პირობათა გაუმჯობესებას დღეს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა ენიჭება. სოფლის ყმაწვილკაცობის არმიაში გაწვევა, ქალაქებში და სხვა რაიონებში მშენებლობაზე წასვლა, როგორც წესი, იწვევს იმას, რომ გოგონებიც მიდიან სოფლიდან და არა იმდენად თავიანთი ცხოვრების მატერიალური პირობების გაუმჯობესების, არამედ „პირადი ცხოვრების“ მოგვარების მიზნით.

მაგრამ შრომისადმი დამოკიდებულებაში დიდ როლს ასრულებს და, მაშასადამე, დიდი გავლენა აქვს მასთან დაკავშირებულ ფასეულობრივ ორიენტაციას, — მისწრაფებას ახალგაზრდა მუშისა იმუშაოს, რათა მიიღოს უმაღლესი განათლება. საბჭოთა სოციოლოგების ვ. იადოვისა და ა. ზდრავომისლოვის გამოკვლევებმა უჩვენეს, რომ განათლებაზე ორიენტირებული მუშა, როგორც წესი, კარგი მეწარმეობეა, მაღალ შეფასებას აძლევს საზოგადოებრივ შრომას, თუმცა შედარებით ნაკლებადაა თავისი შრომით კმაყოფილი. ანალოგიურ როლს ასრულებს მუშის ფასეულობრივი ორიენტაცია — იმუშაოს თავისი ოჯახის კეთილდღეობისათვის, წარმოების რაციონალიზაციის ინტერესებისათვის და სხვ.

რასაკვირველია, „შრომის მიმზიდველობა“, როგორც ტერმინი, ასე ვთქვათ, მრავალგანზომილებიანია. აქ გასათვალისწინებელია, პროფესიის საზოგადოებრივი პრესტიჟი, შრომის სიფაქიზე, სიმსუბუქე, შემოქმედებითი ხასიათი, ხელფასის დონე, სპეციალობის შესწავლის სიადვილე, თვით შრომითი გამოცდილება, ტრადიცია და ა. შ., ასე რომ აქ მნიშვნელოვანია როგორც სუბიექტური, ასევე ობიექტური ფაქტორები. სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის ადამიანისათვის ძირითადი ორიენტირი სხვადასხვაგვარი მოტივი შეიძლება იყოს, როგორც მისი ინფორმირებულობის, საზოგადოებრივი გარემოცვის, ასევე პირადი გამოცდილების შესაბამისად. მოსწავლის პროფესიული ორიენტაცია, ყოველივე ამის მიხედვით, პირველ ხანებში შეიძლება ადვილად იცვლებოდეს.

ამავე დროს პროფესიის შერჩევას საერთოდ დიდი მნიშვნელობა აქვს ახალგაზრდობის ცხოვრებაში მრავალი სოციალური ასპექტის თვალსაზრისით. არასწორი და საერთოდ შეუსაბამო ორიენტაცია შეიძლება გახდეს მიზეზი ანტისოციალური მოვლენების (როგორიცაა ნარკომანია, ლოთობა, სხვადასხვა სახის ბოროტმოქმედება), მუშახელის დენადობისა და მიგრაციის გაძლიერების, საზოგადოებრივი შრომის მწარმოებლურობის შემცირებისა და ყოველივე ამათგან გამომდინარე რიგი ნეგატიური შედეგებისა.

ახლა თუ ვიკითხავთ: როგორი უნდა იყოს თანამედროვე ახალგაზრდობის და, საერთოდ, მუშაკთა პროფესიული მომზადება?

უკანასკნელი ათეული წლების გამოცდილება უჩვენებს და შესაძლებელია მისი სოციოლოგიური გამოკვლევები ადასტურებენ, რომ პროფესიული ორიენტაცია ამიერიდან სულ უფრო უნდა ემყარებოდეს არა ვიწრო სპეციალურ, არამედ ფართო ზოგადი განათლების საფუძვლის, რიგი მომიჯნავე პროფესიების ზოგად საწყისთა ცოდნას. დღევანდელი ინგლისური ტრადიციით პროფესიული მომზადება უკვე გულისხმობს მონათესავე სპეციალობათა შესწავლას. საფრანგეთში, რამდენიმე ხნის წინათ ტექნიკური ნორმირების ინსტიტუტმა სპეციალურ საერთაშორისო კონფერენციაზე განიხილა მრეწველობის მუშათა შრომითი ფუნქციების გაფართოების საკითხები. ამ კონფერენციაში მონაწილე აშშ, ინგლისის, გერმანიის, იტალიის, პოლანდიის და სხვა წარმომადგენლებმა — ინჟინრებმა, ეკონომისტებმა, მეწარმეებმა მხარი დაუჭირეს ამ ინიციატივას; ოღონდ საქმე ისაა, რომ პრობლემას ისინი იხილავდნენ შეზღუდული, კერძომეწარმეობრივი სარფიანობის თვალსაზრისით.

საერთოდ, ბურჟუაზიული მეცნიერები და თვით საზოგადოება, ცხადია, ვერ გადაჭრიათ ამ საკითხს. საქმარისია აღინიშნოს, რომ გამოჩენილი ინგლისელი ფიზიკოსი, ნობელის პრემიის ლაურეატი ჯორჯ ტომსონი თავის თხზულებაში „გასათვალისწინებელი მომავალი“ აღნიშნებს ყოფს სამ ჯგუფად: 1. უნარიან, ნიჭიერ ადამიანებად, რაც სჭირდება ნაციას, 2. შეზღუდული ინტელექტუალური უნარისა და 3. „უიმედო უქკუთა“, ბრიყვა (სულელთა) ჯგუფებად. თანაც იგი შეწუხებულია იმის გამო, რომ ნიჭიერთა ხვედრი წონა მცირდება... რის გამოც ის ფიქრობს, ცხოვრება ისე უნდა აეწყოს, რათა კვალიფიციური მუშები უფრო მეტ ბავშვებს აჩენდნენ, ვინემ უკვალიფიკაციონი, და წუხს, რომ სინამდვილეში პირიქით ხდება. ეს, ცხადია, ბურჟუაზიული, იდეალისტური, ანტიმეცნიერული შეხედულებაა.

დასავლეთ ბერლინში მაქს პლანკის „განათლების ინსტიტუტში“ სამიოდე წლის წინათ ჩატარდა გამოკვლევა თემაზე: „მომავალში ევროპული განათლების შესაძლებელი ვარიანტები“. ესაა მხოლოდ ნაწილი დიდი სამუშაოსი, რასაც ეწოდება „ევროპა 2000 წელს“ და რასაც აფინანსებს „დას. ევროპის კულტურული ფონდი“. ამ პროექტით 2000 წლისათვის დაწყებითი და საშუალო განათლებას შორის საზღვარი აორთქლდება. საშუალო სკოლა მიიღებს „ერთიანი“ სასწავლებლის ხასიათს და სავალდებულო სასკოლო განათლებას მთელი ახალგაზრდობა გაივლის 17—18 წლის ასაკამდე. მრეწველობა არ დაზოგავს სახსრებს განათლების გავრცელებაზე. ყველაზე უფრო სარფიანი და მიმზიდველი იქნება საუნივერსიტეტო განათლება. განათლება ხელს შეუწყობს ადამიანთა ბუნებრივი ნიჭიერების გამოვლინებას და განვითარებას ეკონომიკის მოთხოვნილებათა შესაბამისად. გაბატონებულ ადგილს დაიჭერს ბუნებათმცოდნეობა და ტექნიკა, რასაც განაპირობებს მომსახურ-

რების განაწილებისა და მრეწველობის განვითარების ხასიათი. ტექნიკურ დისციპლინათა მასწავლებლების პრესტიჟი სხვებისაზე უფრო მაღალდება.

მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების მაღალი ტემპები გამოიწვევს იმას, რომ ინდივიდის აქტიური შრომითი ცხოვრების მანძილზე არასაკმარისი გახდება სწავლის ერთი პერიოდი. საქმე ისე წავა, რომ ადამიანი, განსაკუთრებით საზოგადოებრივი მატერიალური წარმოებისა და მომსახურების სფეროს მუშაკი, მთელი პროფესიული მოღვაწეობის განმავლობაში დროდადრო, „წარმოებისაგან მოუწყვეტლად“, კვლავ და კვლავ უნდა ჩაერთოს სწავლის პროცესში, რამდენადაც შრომითი საქმიანობის პერიოდში მეცნიერების ახალ მიღწევებთან მისი „კონტაქტები“ არასაკმარისი იქნება, რათა მხარი აუბას ტექნოლოგიური განვითარების შეუწყვეტელ პროცესს. ეს პროცესი, ამასთანავე სულ უფრო ფართო მასშტაბით მოითხოვს ახალ-ახალ პროფესიულ ჩვევათა ათვისებას. პროფესიების ხშირი ცვლა (შრომის გამოცვლა), ჩვეულებრივი მოვლენა გახდება ცალკე ინდივიდის ცხოვრებაში. ბოლოს თვით სახელმწიფოებრივი აპარატი ისეთ სავადასახადო პოლიტიკას გაატარებს, რომ რეალურად წააქეზებს პროფესიების გამოცვლას, სტიმულს მისცემს, რათა ადამიანმა მიიღოს კიდევ ახალი, განათლება, კიდევ სხვა პროფესია. ეს აუცილებელი იქნება როგორც მუშის, ასევე მოსამსახურისა და, საერთოდ, თვით საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებისათვის, რამდენადაც განათლების უმთავრესი ამოცანა იქნება, რათა ადამიანი მოამზადოს წარმოებრივი მოღვაწეობისათვის. ხოლო თვით განათლება წარმოგვიდგება, როგორც ადამიანის თანაბარ შესაძლებლობათა ძირითადი უფლება. ამ მხრივ უთანასწორობა მარტოოდენ ადამიანთა ინდივიდუალურ უნარიანობასა (შესაძლებლობასა) და ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური სისტემის ფუნქციურ მოთხოვნებზე იქნება დამოკიდებული¹.

ასეთია, მოკლედ, გარეგნულად ამ არცთუ იმდენად უტოპიური პროგნოზის არსი. თუმცა იგი საერთოდ უტოპიურია, რამდენადაც მთელ თავის ვარაუდებს კაპიტალისტურ ურთიერთობათა მარადიულობაზე ამყარებს.

საქმე ისაა, რომ განათლების აპარატის, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებისათვის მიმართულების მიმცემი ფენომენის წარმოდგენას არაფერი აქვს საერთო რეალურ სინამდვილესთან. სკოლას, როგორც განათლების სისტემას, არასოდეს არ შეეძლება „შექმნას ახალი საზოგადოებრივი წესწყობილება“.

ფუტუროლოგიის, საერთოდ, თანამედროვე ბურჟუაზიული სოციოლოგიისა და პოლიტოლოგიის ერთერთი აზრი ისიც არის, რათა ჩააქრონ,

¹ Т. Хюсен, Образование в 2000 году, М., 1977.

ანდა რამდენადმე მაინც შეანელონ ახალგაზრდობის ზრდადი ინტერესი ისტორიისადმი, მიაჩუმათონ (მიჩქმალონ) კაპიტალისტურ წარმოებრივ ურთიერთობათა წინააღმდეგობანი და წვრილბურჟუაზიული, ნაწილობრივ კიდევ პრიმიტიული უტოპიური თვალსაზრისით დახატული იდილიური მომავლის სურათებით აიყოლიონ ისინი. ფუტურისტული კონცეფციები უმეტეს შემთხვევაში წარმოადგენენ ისეთ „მომავლის მოდელებს“, რომლებიც მოწყვეტილნი არიან როგორც ისტორიული წარსულისაგან, ასევე რეალური მყობადისაგანაც¹.

მათ ავიწყდებათ ყველაზე მთავარი. ახალგაზრდობა არა მხოლოდ შეჰყურებს და ელის მომავალს, ის მეტ-ნაკლები ზომით ყოველთვის აქტიურად მონაწილეობს მის მშენებლობაში, რაც მას შესაძლებლობას აძლევს პრაქტიკული ცხოვრების პროცესში ამოწმებდეს ფუტუროლოგთა იდეების ვარგისიანობას. ხოლო რაც შეეხება სკოლას (სასწავლებელს), სადღაც ახალგაზრდობას ამ იდეებს აწვდიან, ის სავსებით განსაკუთრებული, თავიდან ბოლომდე მომავლისაკენ მისწრაფებული სოციალური ინსტიტუტია. სწორედ ამიტომ დიდ ხნით „სკოლის დაპყრობა“ ბურჟუაზიული პოლიტოლოგებისათვის ისევე შეუძლებელია, როგორც თვით „ისტორიის მსვლელობის“, ცხოვრების განვითარების შეჩერება.

1977 წ. ნოემბერს იუნესკომ ვენეციაში მოაწყო ევროპის ახალგაზრდობის რეგიონული თათბირი თემაზე: ეკონომიკური მდგომარეობის გავლენა ახალგაზრდობის მიერ განათლების, კულტურისა და სამუშაოს მიღებაზე. თათბირის ძირითადი დასკვნა ის იყო, რომ „ყოველ ახალგაზრდას ისეთივე ხელშეუვალი უფლება აქვს სამართლიანი ხელფასის საზღაურიან შემოქმედებით შრომაზე, როგორც ყველა სხვა ადამიანს“. თათბირზე სიტყვით გამოსულთა ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემა იყო უმუშევრობა. სოციალისტური ქვეყნების წარმომადგენლები აღნიშნავდნენ, რომ მათს სამშობლოში კონსტიტუციით რეალურად გარანტირებულია შრომის უფლება და, მაშასადამე, უმუშევრობის პრობლემა არ არსებობს. ამასთანავე აღინიშნა უმუშევრობის სხვა ასპექტებიც: უნარის (ნიჭის), განათლებისა (სპეციალობისა) და მისწრაფების შესაფერისი სამუშაოს შოვნის და თვით უმუშევრობისადმი უფრო ჰუმანური მიდგომის აუცილებლობის სახით; — რომ შრომა განიხილებოდეს როგორც კულტურული ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი და რომ განათლების სისტემა უნდა ითვალისწინებდეს ამ ვითარებას („კურიერ იუნესკო“, 1978, XII, 33).

ახალგაზრდობა, რომელიც ახლა საშუალო და უმაღლესი სასწავლებლების მერხებს უზის, საზოგადოებრივი შრომის სხვადასხვა დარ-

¹ Торстен Хюсен, Образование в 2000 году, М., 1977.

გში ჩაერთობა, სამსახურებრივი და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის სარბიელს დაიკავეს 20—25 წლის შემდეგ, ე. ი. მომავალი 21-ე საუკუნის დასაწყისამდე, 2000 წლიდან. სწორედ ამიტომ ახლანდელი სკოლები ისე უნდა ზრდიდნენ მათ, ისეთ რამეებს ასწავლიდნენ, რაც ცხოველ-ყოფელი და განვითარებადი იქნება იმ დროს, როდესაც ახლანდელი მათი მასწავლებლების უმრავლესობა, საპენსიო ასაკს მიტანებული, მწყობრიდან იქნება გასული.

ამ ახალ მომავალ საზოგადოებაში, სწრაფი მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ეპოქაში, მეცნიერული ცნობიერებისა და, საერთოდ, ცოდნის მიღების, ე. ი. განუწყვეტელი შეტენის პროცესი სულ უფრო ყოველდღიურ ხასიათს მიიღებს. სწავლების პერიოდი არა თუ მხოლოდ ახალგაზრდობის პერიოდით, ვთქვათ 25 წლის ასაკამდე, გაგრძელდება, არამედ მთელი შრომაუნარიანობის პერიოდს მოიცავს. სწავლა სიკვდილამდე, რომ იტყვიან, სწორედ ეგრე იქნება.

მაგრამ ერთია სწავლა და მეორე — რა უნდა ისწავლო, ცოდნის რომელი დარგი გახდება ყველაზე უფრო პერსპექტიული, საჭირო და, მაშასადამე, პრესტიჟიანი? ეს კი დამოკიდებულია არა მხოლოდ იმაზე, თუ როგორი იქნება ამ მხრივ ახალი საზოგადოება, არამედ იმაზედაც, თუ რა სახისა და შინაარსის იქნება ის ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების გზებსა და ფარგლებს, ტემპებსა და ფორმებს.

აშშ ზოგიერთი შტატის მოსწავლე ახალგაზრდობის ანკეტურმა გამოკითხვამ (1972—1976) უჩვენა, რომ ამ ახალგაზრდობის აზრით სკოლას ახლო კავშირი არა აქვს იმ დიდმნიშვნელოვან მოვლენებთან, რაც თანამედროვე მსოფლიოში ხდება, რომ სკოლა მათ უმაღლეს რეალური ცხოვრების უკუღმართობას. ამიტომაც მათ მიაჩნიათ, რომ ისინი სკოლაში არიან რალაცნაირი „გადამუშავების ობიექტები“, ხოლო თვით სკოლა კი სხვა არაფერია, თუ არა „პროპაგანდისტული ორგანიზაცია“, სადაც ჩვენს გარდაქმნაზე მუშაობენ, როგორც ფაბრიკაში „ნედლეულის გადამუშავებაზე — ავტომატები“. რაც შეეხება სასკოლო სახელმძღვანელოთა დიდ ნაწილს, ძნელია დაჯერება იმისა, რომ ისინი მოსწავლეებს აწოდებენ ობიექტურ ცოდნას, ხოლო ზოგიერთი იმდენად მოსაწყენია და უგერგილო, რომ მოსწავლეს სწავლის ყოველგვარ ინტერესს უკარგავს. ამასთანავე მოსწავლე ახალგაზრდობისათვის აუხსნელ ამოცანად რჩება, თუ როგორ ხდება, რომ ისინი, ვინც სწავლის, ბეჭითობის, ცოდნის მხრივ სკოლებში არ განირჩეოდნენ, კიდევ მეტი, სხვებზე უფრო ჩამორჩენილები იყვნენ, ცხოვრებაში, განსაკუთრებით პოლიტიკური და ადმინისტრაციული კარიერის მხრივ, ბევრად უფრო მნიშვნელოვან წარმატებებს აღწევენ...

სირაკუზის უნივერსიტეტის გრიფით გამოცემული წიგნის, „სკოლე-

ბი და ადგილობრივი ხელისუფალნი: გახედვა მომავალში“ (1969), ავტორი ტ. გრინი იმ აზრისაა, რომ სკოლისა და საზოგადოების ერთიანობის და, მეორე მხრივ, როგორც ფასეულობათა სისტემის ერთიანობის და, მეორე მხრივ, მათ შორის შეუსაბამობათა და კონფლიქტის შესაძლებლობა იმაზეა და მოკიდებული, თუ როგორ მოქმედებს განათლების აპარატი, როგორც „სოციალური სტრატეგიკაციის ინსტრუმენტი“, რაც, ცხადია, ე. წ. ინდუსტრიული და პოსტინდუსტრიული საზოგადოების თეორიით ნასაზღვრობი უტოპიური შეხედულებაა.

აშშ შრომის სამინისტროს შრომის სტატისტიკური ბიურო ორ წელიწადში ერთხელ ბეჭდავს სქელტანიან წიგნს — პროფესიათა ცნობარს (Occupational outlook handbook). ამ გამოცემის მიზანია დაეხმაროს ახალგაზრდობას პროფესიის არჩევაში. პროფესიული ორიენტაცია აქ გულისხმობს ახალგაზრდის ნიჭის, მისწრაფების, ინდივიდუალური მიდრეკილების შესაბამისი სპეციალობის მონახვას; ამასთანავე გათვალისწინებულია ის ცვლილებანი, რაც ქვეყნის ეკონომიკურმა განვითარებამ უნდა განიცადოს მომავალი 10—15 წლის განმავლობაში.

ეს ინფორმაცია შემუშავებულია სახელმწიფო თუ კერძო კომპანიებისა და დაწესებულებათა, პროფკავშირებისა და სასწავლო თუ სხვა ორგანიზაციებიდან მიღებულ ცნობათა საფუძველზე. აქ (1974 წ. ცნობარში) მოცემულია საკმაოდ დეტალური ინფორმაცია სახალხო მეურნეობის 30 დარგის 800 პროფესიაზე: შრომის პირობების, განათლების დონის, მუშახელზე მოთხოვნის პერსპექტივის, ხელფასისა და სხვათა შესახებ. ამასთანავე მინიშნებულია, თუ როგორი იქნება წარმოების, გაცვლის, მომსახურების და სხვა დარგში დასაქმებულობის ტენდენცია, რომ მუშაძალის პროფესიული სტრუქტურა ათი წლის შემდეგ უფრო რთულ და სპეციალიზებულ ხასიათს მიიღებს: 1985 წ. უფრო გაიზრდება (37%) „თეთრსაყელოიანთა“ პროფესიები, შემცირდება „ლურჯსაყელოიანთა“ ზრდის (15%) ტემპი და გაიზრდება მოთხოვნა „ნაცრისფერსაყელოიანთა“ (მომსახურების სფეროს) მუშაკებზე. შემცირდება (აბსოლუტურადაც) სოფლისმეურნეობრივი წარმოების მუშების რიცხოვნობა.

საერთოდ, მომიჯნავე პროფესიების ათვისება, შრომის გამომცვლა კაპიტალისტურ და სოციალისტურ წარმოებაში კარდინალურად განსხვავებული სოციალური პროცესია¹. ინდუსტრიული განვითარების შესაბამისად სულ მატულობს მაღალკვალიფიციურ მუშაკთა ხვედრითი წონა და შეფარდებით კლებულობს დაბალი კვალიფიკაციის მუშათა რიცხვი.

ამეამად ინდუსტრიულ საწარმოში ავტომატური ხაზის მუშაობისას, როდესაც აქ ჩართულია ათეულობით დაზგები, რომლებიც სხვადასხვა

¹ Д. К а й д а л о в, Закон перемены труда..., 1978, М.

ოპერაციას ასრულებენ, წარმოების პროცესს უნარიანად შეიძლება გაუძღვეს მხოლოდ ისეთი მეავტომატე, რომელიც ფლობს რიგ პროფესიას: ხარატის, ამწყობის, მღარავის, გამკრიალებლის, მღესავის, ზეინკლისა და სხვ. ასე რომ, საბოლოოდ, როგორც კ. მარქსი აცხადებს: შრომა სავსებით კარგავს სპეციალობის ხასიათს, ვითარდება ინდივიდის ყოველმხრივი განვითარებისადმი მისწრაფება¹.

* * *

მას მერმე, რაც ცოლ-ქმარი შეთანხმდა ბავშვის გაჩენაზე, ისინი თვლიან, რომ მეორე დიდმნიშვნელოვანი ფენომენია სკოლის დამთავრების შემდეგ შვილისთვის პროფესიის შერჩევა. ესაა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენა, რაც ადამიანის ცხოვრების მრავალ მომენტს განსაზღვრავს.

წინათ, თუნდაც რაღაც ნახევარი საუკუნის ადრეც, ნაკლები სოციალური მობილურობის ვითარებაში (სხვა სოციალურ ჯგუფში გადასვლის სიძნელის მეოხებით) პროფესიის არჩევა ფრიალ შეზღუდული და, ამდენადვე, მარტივი იყო.

ამჟამად, საერთოდ სწრაფი მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის, ინდუსტრიული რევოლუციისა და განსაკუთრებით ჩვენში, სოციალისტურ საზოგადოებაში, ანტაგონისტური წოდებრივი და კლასობრივი ბარიერების მოსპობის და თვით განათლების მიღების მატერიალური მხარის გაადვილების გამო უაღრესად ფართო გასაქანი აქვს სოციალური მობილურობას.

* * *

თუ ადრე გლეხის შვილი გლეხი ხდებოდა, ზეინკლისა — ზეინკალი, ღურგლისა — ღურგალი, მეჩექმისა — მეჩექმე, ვაჭრისა — ვაჭარი, მეთულუხჩისა — მეთულუხჩე, ნალბანდისა — ნალბანდი, მეეტლისა — მეეტლე; ექიმისა — ექიმი და ა. შ. ახლა გლეხის შვილი ხდება არა მხოლოდ გლეხი, არამედ — აგრონომი, ტრაქტორისტი, მექანიზატორი, ექიმი, იურისტი, ეკონომისტი, ზეინკალი, მეფოლადე, მონტიორი, მფრინავი, მეზღვაური, ინჟინერი, ქიმიკოსი, გეოგრაფი, გეოლოგი, ბიოლოგი, ფილოსოფოსი და ვინ მოთვლის კიდევ რა.

ანალოგიური პროფესიული მრავალფეროვნება მოელით ხელოსნის, ღურგლის, მეჩექმის, ოფიციანტის, ვაჭრის, ხუცესის, მეეტლის, ნალბანდის, ხარაზის, თერძის, მეწულისა და სხვადასხვა ხელობის ადამიანთა შვილებსაც. ამის შესაძლებლობა დღეს არსებითად არსად არაა შეზღუდული კლასობრივი, წოდებრივი, კორპორაციული, კასტური, რელიგიური, ნაციონალური, რასობრივი და სხვა გადაულახავი ბარიერებით.

ამგვარად, სულ უფრო ქრება ე. წ. „სოციალური ინერცია“

¹ К. Маркс Ф. Энгельс, Соч., т. 4, стр. 160.

მშობლის კვალზე დარჩენის არქაული ვითარებისა, თუმცა, ცხადია, უარყოფილიც არაა. მოსახლეობის, ახალგაზრდობის სულ უფრო ნაკლები პროცენტი მაინც რჩება „თავის სოციალურ წრეში“, ე. ი. მშობლების პროფესიას ირჩევს.

სხვა პროფესიებზე გადასვლას ხელს უწყობს არა მხოლოდ სოციალური ბარიერების სულ უფრო გაქრობა, არამედ, ამასთანავე, უარებელი ახალი პროფესიის გაჩენა, შედეგად შრომის დანაწილების პროცესისა, რაც მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის კვალობაზე სულ უფრო სწრაფი ხდება.

დაახლოებითი გამოანგარიშებით საშუალოსტატისტიკურ ახალგაზრდას XX ს. მეორე ნახევარში მის პაპასთან (ბაბუასთან) შედარებით პროფესიის (სპეციალობის) შერჩევის 150—250-ჯერ მეტი ვარიანტი გააჩნია და, ამგვარად, მით უფრო ადვილად, თავისუფლად, შეუძლია ახლა განათლებულ და უნარიან ახალგაზრდას „მონახოს თავისი თავი“.

ცხადია, პროფესიის დიფერენციაციის, როგორც წესი, მოსდევს არა მხოლოდ ნაკეთობის გაუმჯობესება, მოთხოვნილებათა ზრდა, გაცვლის გაფართოება, არამედ ამასთანავე შრომის მწარმოებლურობისა და, მაშასადამე, დასაქმებულის, საერთოდ მუშაკის მატერიალური და კულტურული კეთილდღეობის ღონის ამაღლება.

სამაგიეროდ, ახალგაზრდობას (მშობლებთან ერთად) ახლა ბევრად უფრო მეტი დროისა და, ასე ვთქვათ, ნერვების ხარჯვა უხდება პროფესიის შერჩევაზე, ვინემ მის წინაპრებს.

არის კიდევ ერთი გასათვალისწინებელი მომენტიც — ზოგიერთი პროფესიის პრესტიჟი, სპეციალობის ფასეულობითი მხარე იწვევს იმას, რომ მოდიდან, მოწონებიდან, პატივისცემიდან გამოსულ პროფესიებში ძნელდება მუშაკთა მოზიდვა, მობილიზაცია, შოვნა.

პროფესიული პრესტიჟის ფაქტორი იმასაც იწვევს, რომ საშუალო თუ უმაღლესი განათლების მიღების შემდეგ, ნივთიერად უზრუნველყოფილი ზოგიერთი გოგონა და ქაბუკი არჩევს დროებით სულაც არ იმუშაოს... უცადოს სასურველ პროფესიაში დასაქმებას.

არსებულ ვითარებაში განათლების პრესტიჟი სულ უფრო იზრდება, განსაკუთრებით სოციალისტურ ქვეყნებში. ცნობილი ამერიკელი ეკონომისტისა და სოციოლოგის ჯონ გელბრეითის (Galbraith) კლასიფიკაციით (1969 წ.), რაც არც თუ ისე დიდადაა სინამდვილეს დაცილებული, ისტორიული განვითარების პროცესში იცვლება წარმოების ცალკე ფაქტორთა როლი.

1. ადრე უპირატესი ადგილი ეკუთვნის მიწას (მიწა იყო ყველაზე დეფიციტური და ძვირფასი სიმდიდრე და მიწათმფლობელი საზოგადოებაში გაბატონებული).

2. მერმე უპირატესი ადგილი დაიჭირა კაპიტალმა (ის გახდა ყველაზე დეფიციტური) და „პირველი ვიოლინო“ კაპიტალისტის (მოძრავე, სელიდან ხელში გარდამავალი ქონების მფლობელის) ხელშია.

3. ახლა უპირატესი ადგილი უკავია ცოდნას და ის გახდა ყველაზე დეფიციტური და ყველაზე საჭიროც. ახლა ძალაუფლება ნელ-ნელა გადადის ასოციაციებში გაერთიანებულ სხვადასხვა დარგის სპეციალისტთა ხელში, რომლებიც ფლობენ თეორიულ ცოდნას, გამოცდილებას და სხვა ტალანტებს, რაც აუცილებელია თანამედროვე მაღალ-განვითარებული და მაღალტექნიკური ეკონომიკის გასაძლიერად.

განათლების, ცოდნის წარმოების, როგორც თანამედროვე საზოგადოებრივი ცხოვრების უდიდესი ფაქტორის, შესახებ ამჟამად ბევრს წერენ და ლაპარაკობენ ისეთი ბურჟუაზიული მეცნიერები, როგორებიც არიან, მაგალითად, პროფესორები ტეოდორ შულცი, უ. ჰანსენი და სხვ.

პოლონელმა სოციოლოგმა ა. სარაპატამ საგანგებოდ შეისწავლა „პროფესიული დაწინაურების პრობლემა“. აღსანიშნავია, რომ მუშის ასაკის, პროფესიისა და განათლების დონის მიხედვით, თვით დაწინაურება გამოკითხულებს სხვადასხვაგვარად ესმით: უფრო მაღალი თანამდებობა, მეტი ხელფასი, უფრო საინტერესო სამუშაო, უფრო მშვიდი, მუდმივი, ადვილი სამუშაო, საზოგადოებისათვის უფრო ეფექტური სამსახური.

ამასთანავე, ა. სარაპატას აზრით, დაწინაურებისაკენ მისწრაფება უმრავლეს შემთხვევაში ნიშნავს მუშაკის მზადყოფნას უფრო მწარმოებლური, ნაყოფიერი და საპასუხისმგებლო მუშაობისათვის, — წადილს არა მხოლოდ „მიიღოს“, არამედ „მისცეს“ კიდევაც.

მუშაკთა მნიშვნელოვან ნაწილს, განსაკუთრებით ახალგაზრდობას, სურს პროფესიული დაწინაურება, მაგრამ აქვს კია თავის საწარმოში ამის პირობები და იძლევა თუ არა სამუშაო, რომელსაც ის ასრულებს, პროფესიული კვალიფიკაციის ამოღების შესაძლებლობას? გამოკითხულთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ამ კითხვაზე უარყოფით პასუხს იძლევა. მკვლევარის აზრით, დაწინაურების დროს უმთავრესად გასათვალისწინებელია განათლების დონე. მუშაკთა დიდი ნაწილი მაინც აღნიშნავს, რომ განათლების დონეს „მცირე“ ან „თითქმის არავითარი“ გავლენა არა აქვს პროფესიულ თანამდებობაზე, მაღალი განაკვეთის მიღების საქმეში. ა. სარაპატა, იხილავს რა დაწინაურების სისტემაში არსებულ ნაკლოვანებებს, ასკვნის, რომ კადრების დენადობა მნიშვნელოვანი ზომით არის იმის შედეგი, რომ მოცემულ საწარმოში მუშაკებს არა აქვთ დაწინაურების შესაძლებლობის იმედი.

ჩვენ ეპოქის, თანამედროვე ინდუსტრიული საზოგადოების, ახალი აღმავლობის ფორმირებისა და სხვადასხვა თაობათა შორის ურთიერთ-დამოკიდებულების ასპექტში ახლა აქ ერთი საკვებით თავისებური და, მაშასადამე, ახალი სოციალური ფენომენი უნდა განვიხილოთ.

სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრების განვლილი მრავალსაუკუნოვანი სხვადასხვა ეპოქის საზოგადოებრივი ყოფიერებისა და აზრის ისტორია იცნობს ორი თაობის, — მამებისა და შვილების თაობის ურთიერთმიმართებათა, მათ შორის მეგობრობის, ბრძოლებისა და დაპირისპირებათა მოვლენებს.

მეოცე საუკუნის შუა წლებიდან, განსაკუთრებით მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ინდუსტრიული ქვეყნების მოსახლეობის ასაკობრივ სტრუქტურაში გარკვეულად იჩინა თავი ახალმა მოვლენამ, რასაც „დემოგრაფიულ მოხუცებულობას“ უწოდებენ. გაიზარდა 60 წელს გადაცილებულთა (ხანდაზმულთა, ჭარმაგთა) და 80 წელს გადაცილებულთა (დაბერებულთა, მსცოვანთა, მრავალწლოვანთა) ხვედრითი წონა. ამჟამად ამ ქვეყნებში 60 წელს გადაცილებულნი შეადგენენ 15%-ზე მეტს და ვარაუდობენ, რომ 2000 წლისათვის 22% მიაღწევენ.

ეკონომიკური და სოციოლოგიური თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა აქვს მოსახლეობის მწარმოებლურობამდელი, მწარმოებლური და მწარმოებლურობის შემდგომი სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფების შეფარდებას. ამჟამად ამ ჯგუფთა შორის საზღვრის გადანაცვლება უფრო შესამჩნევია, ვიდრე ოდესმე. ამასთანავე ინდუსტრიულ ქვეყნებში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის დასაქმებულობის დაწყებისა და მიტოვების ასაკი სულ მალღდება.

როგორც ცნობილია, სსრ კავშირში შრომაუნარიანობის ასაკი იურიდიულად იწყება 16 წლიდან, ხოლო თავდება ქალთათვის 55 და ვაჟთათვის — 60 წლის შესრულებით. ნამდვილად კი საზოგადოებრივ წარმოებაში ჩაბმულთა მუშაობის დაწყების საშუალო ასაკია 19 წელი, ამასთანავე ვაჟთა და ქალთა მნიშვნელოვანი ნაწილი კარგა ხანს განაგრძობს მუშაობას საპენსიო ასაკის შემდეგაც.

ვ. პერვედენცევის გაანგარიშებამ (1975 წ.) გვიჩვენა, რომ სსრკ მოსახლეობის სამი უკანასკნელი აღწერის (1939, 1959, 1970 წ.წ.) პერიოდში სამუშაო ასაკის (პირობითად 20—59 წლის) მოსახლეობის ხვედრითი წონა შეადგენდა მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობის 48,7% — 1939 წელს, 53,2% — 1959 წელს და 50,2% — 1970 წელს. ხოლო 60 და მეტი წლის ასაკისანი შეადგენდნენ თანამიმდევრობით: 6,8; 9,4, და 11,8 პროცენტს¹.

¹ Соревнование двух систем, 1975, стр. 403—404.

ეს მონაცემები მოწმობენ, რომ სსრ კავშირის მოსახლეობაში იზრდება ხანდაზმულთა და დაბერებულთა ხვედრითი წონა. ამავე დროს შრომაუნარიანი მოსახლეობის ხვედრითი წონა ნაკლებად იცვლება, ხოლო ბავშვობისა მცირდება. ეს იმის მომასწავებელია, რომ შრომაუნარიანი, ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის დატვირთვა იზრდება. ე. როსეტის წერს, რომ „დაბერებულის მოთხოვნილებები აღემატება ბავშვის მოთხოვნილებებს“¹.

დაბერების შესაბამისად დასაქმებული მოსახლეობის შრომის მწარმოებლურობა კლებულობს, განსაკუთრებით 60 წლის ასაკს გადაცილებულთა შორის, კლებულობს მათი მობილურობა როგორც მიგრაციის, ასევე პროფესიული კვალიფიკაციურობის მხრივ. მით უფრო, რომ ინდუსტრიული რევოლუციის ვითარებაში მთლიანად ან ნაწილობრივ ისპობა, ქრება, იზღუდება რიგი ძველი პროფესიებისა და იმავდროულად ჩნდება ახალი პროფესიები, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი წარმოების ფართო მექანიზაციის, ტექნიკური რევოლუციის პირობებში მოითხოვს უფრო მაღალ ფსიქო-ფიზიოლოგიურ დაძაბულობას, სწრაფ რეაგირებას. აღსანიშნავია ისიც, რომ მეწარმოებს ახლა მოეთხოვება უფრო მეტი როგორც საერთო, ისე სპეციალური, პროფესიული ცოდნა.

ამასთანავე სპეციალურმა გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის თანამედროვე მიღწევათა სრული რეალიზაციის ვითარებაში ფიზიკურ შრომაუნარიანობას ადამიანი დიდხანს ინარჩუნებს, წარმოების მექანიზაციისა და ავტომატიზაციის პირობებში კი უფრო მეტი დროის განმავლობაში, ხოლო გონებრივ, შემოქმედებით შრომაუნარიანობას (ცენტრალური ნერვული სისტემის ჯანმრთელობისას) ადამიანი მთელი სიცოცხლის მანძილზე ინარჩუნებს.

მაგრამ ჩვენი მსჯელობის ცენტრშია არა იმდენად ეს უფროსი თაობა, არამედ საერთოდ მოსახლეობის სიცოცხლის გახანგრძლივების მეოხებით გამოყოფილი ახალი თაობის, ახალგაზრდობის ახალი ადგილი თაობათა უკვე სამსაფეხურიან სტრუქტურაში.

თანამედროვე, განსაკუთრებით ინდუსტრიული ქვეყნების, საზოგადოებაში, სადაც ადამიანის სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა ფრიად გაიზარდა და დაახლოებით 70 წ. უდრის, მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური ცხოვრების სარბიელზე უკვე გამოვიდა შვილიშვილთა თაობა, ახალი ახალგაზრდობა, რომელთა ხვედრითი წონა მოსახლეობის საერთო მასაში ახლა უფრო მეტია, ვიდრე ოდესმე იყო, მაგრამ ახლა მათი როლი და მნიშვნელობა მხოლოდ ახალგაზრდული ასაკობრივი მდგომარეობითა და რაოდენობრივი მაჩვენებლებით როლი გაიზომება.

¹ Э. Россет, Процесс старения населения, 1968, стр. 340.

თანამედროვე ინდუსტრიული საზოგადოების ეს პირველი თაობა, შეილიშვილთა თაობა, გაიზარდა ტექნიკური და მეცნიერული რევოლუციის, მიმოსვლისა და კავშირგაბმულობის, კომუნიკაციებისა და ინფორმაციის მიღების (ათვისების) ისეთ საშუალებათა პირობებში, ჯანმრთელობის დაცვის, სოციალური უზრუნველყოფის, ნივთიერ და სულიერ სიმდიდრეთა ისეთი სიუხვის ვითარებაში, რომ ის არა მხოლოდ ადრე მომწიფდა ფიზიკურად, არამედ ადრევე განვითარდა ცნობიერების თვალსაზრისით და, მაშასადამე, სახელდობრ არა მამების, არამედ თვით ბაბუების (პაპების) გვერდით ადრევე გამოვიდა საზოგადოებრივი, სახელმწიფოებრივი თუ მეურნეობრივი მოღვაწეობის სარბიელზე.

ყოველივე ეს უკვე იმის მომასწავებელიცაა, რომ დღეს ერთდროულად სარბიელზე გამოდის სამი თაობა — ისეთი სამი თაობა, რომელმაც მატერიალური და სულიერი კულტურის განვითარების სხვადასხვა დონეზე შემუშავებული სხვადასხვაგვარი სასკოლო განათლება მიიღო, როდესაც სხვადასხვა, ხშირად ურთიერთსაწინააღმდეგო სოციალურ და პოლიტიკურ იდეებს ეზიარა და ზოგიერთი ადრე სათაყვანებელ ფენომენთა გაუფასურების მეტად თუ ნაკლებად ღრმა გავლენა სხვადასხვანაირად განიცადა.

ამგვარად, ჩვენ წინაშე სამოქმედო სარბიელზეა სამი თაობა: I. ახალგაზრდობა — 15—25 წწ. ასაკის (ახალი თაობის სტატუსი), II. მოწიფულთა თაობა — 26—55 წწ. ასაკის (საშუალო თაობის სტატუსი) და III. ჭარბაგთა — 56—75 წწ. და მეტი ასაკის (უფროსი თაობის სტატუსი). ამათ შემდეგ მოდის მსცოვანთა თაობა — 80 წელს გადაცილებული მოსახლეობა.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის საფუძველზე გაკეთებული შეფასებით პლანეტის მოსახლეობის შრომაუნარიანი ასაკის 3/4 ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობას შეადგენს, ხოლო მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობის მიხედვით ეკონომიკურად აქტიურია ინდუსტრიული ქვეყნების მოსახლეობის დაახლოებით 45% და განვითარებადი ქვეყნების 42%. პროგნოზის მიხედვით 1985 წელს მსოფლიოში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის ზედრითი წონა დაიკლებს და მიუახლოვდება 40%, მ. შ. ქალები — 27%, ვაჟები — 53%.

ჩვენ მხედველობაში გვყავს სხვადასხვა თაობა ინდივიდებისა, რომელთაც თავიანთი ახალგაზრდობა — 15—25 წწ. ასაკი — განელეს ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების სხვადასხვა სტადიაში, სხვადასხვა საფეხურზე და სხვადასხვა წყობაშიც კი.

აქ ლაბარაკია საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების არა მხოლოდ ქრონოლოგიურად სხვადასხვა ეტაპზე, არამედ სოციალურ-პოლიტიკური, ეკონომიკური და თვით წარმოებრივ ურთიერთობათა თვალ-

საზრისით განსხვავებულ ეტაპებზე, ისეთ პერიოდებზე, როგორც იყო:

1. მსოფლიო ომის, რევოლუციის, სამოქალაქო ომის, სახალხო მეურნეობის აღდგენის პერიოდი, რაც მოიცავს დაახლოებით 1914—1925 წწ.;

2. სოციალიზმის მშენებლობის, II მსოფლიო ომის და მერმინდელი ოთხი ხუთწლედ — 25—55 წწ.;

3. უკანასკნელი 25 წელიწადი, ახალი ინდუსტრიული რევოლუციის და განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების დასაწყისი პერიოდი — 56—80 წწ.

ამჟამად აქტიური მოსახლეობის რიგებშია, ე. ი. პოლიტიკური თუ მეურნეობრივი ცხოვრების სფეროში მნიშვნელოვანი ზომით მონაწილეობს ის „ახალგაზრდობა“, რომელიც 1915—1925 წლების ახალ თაობას წარმოადგენდა, ხოლო ახლა უფროსთა (მესამე) თაობას ეკუთვნის და რომელმაც გაიარა ყველა ზემოხსენებული პერიოდი ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში — ესაა 56—80 წწ. და კიდევ უფროსი ასაკის მოსახლეობა, რომელსაც, კაპიტალისტური და ფეოდალურ-პატრიარქალურ ურთიერთობათა წიაღიდან გამოსულს, წილად ხვდა საბჭოთა სახელმწიფოებრივი წყობილების ყველა საფეხურისა და თვით განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების მშენებლობაშიც თავისი წვლილი შეეტანა. (ანტიკური დროის ადამიანთა წარმოდგენით ასეთ თაობას ალბათ „ტიტანების თაობას“ უწოდებდნენ).

ამ თაობის გვერდით თანამედროვეობის უკვე ძირითად წამყვან ძალას წარმოადგენს საშუალო თაობა, რომელიც 1926—1955 წწ. მოწიფულთა თაობა იყო და, ამგვარად, ახლა 56—80 წლის ასაკის მოსახლეობაა...

საშუალო და უფროსი თაობის მხრებზეა ამაღლებული ახალი ახალგაზრდობის თაობა, რომლებიც მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, 1950—1960 წწ. არიან დაბადებულნი და რომელთა ასაკი ამჟამად 20—30 წლებს შეადგენს. ეს თაობა თანამედროვე მსოფლიოს მეცნიერული და ტექნიკური პროგრესის, ინდუსტრიული რევოლუციის ყველა მონაპოვართა საფუძველზე, ცოდნის წარმოებისა და ათვისების ყველა საშუალებათა გამოყენების საფუძველზე მათი ასაკის ყველა ეპოქის წინა თაობებზე უფრო მეტად განათლებული და გათვითცნობიერებულია.

ეს თაობა, მართალია, მხოლოდ 20—30 წლის ასაკისაა, მაგრამ მათ უფროსწლოვანთა უმრავლესობას უკვე მიღებული აქვს საშუალო, საშუალო-სპეციალური და უმაღლესი განათლება და აქტიურად მონაწილეობს არა მხოლოდ მეურნეობრივ ცხოვრებაში, ფიზიკური შრომის დარგებში (სადაც, მატერიალური წარმოების სფეროებში, როგორც ცნობილია, აგრარულ საზოგადოებათა ახალგაზრდობა უფრო ადრეც მონაწილეობს), არამედ მიისწრაფვის სულ ფართო და ქმედითი მონაწი-

ლეობა მიიღოს წარმოებისა და თვით ქვეყნის მართვის, მაშასადამე, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების საქმეებში.

ჩვენ აღვნიშნეთ ამ სამი თაობის მიერ განათლების მიღების მეთოდისა და თვით შინაარსის განსხვავებულობა, რაც განსაკუთრებით დიდია საერთო განათლების დონეზე. ადრინდელ თაობათა ეს განათლება უპირატესად წიგნური ხასიათისა იყო, ხოლო ახალი თაობის ახალგაზრდობის განათლებაში დიდი ზომით შეიჭრა ინფორმაციის ახალი საშუალებები — რადიო, ტელევიზია, რითაც ცოდნა უპირატესად სმენითა და მხედველობით, ამასთანავე დიდი ზომითა და მასშტაბით, თანაც ბევრად უფრო სწრაფად და წინაუქმოდ, უსისტემოდ მიიღება. ამ გარემოებას არ შეუძლია სხვადასხვანაირი გავლენა არ მოახდინოს ადამიანის აზროვნების აპარატზე, მის ფსიქიკასა და საერთოდ სულიერ და იქნებ ფიზიკურ ცხოვრებაზეც.

ეს ნათელი უნდა იყოს უბრალო შედარებიდან. რადიოსა და ტელევიზიის გადაცემები მეტ-ნაკლები ზომით პირუტყვებზედაც ახდენს გავლენას, ტელევიზორს ძალიან კი უყურებს; ხოლო ჰომეროსის, სოფოკლეს, სტრაბონის, ტაციტუსის, დანტეს, რუსთაველის, შექსპირის, გოეთეს, ბალზაკის, მარქსის, დოსტოევსკის, ჰემინგუეის წაკითხვა და გაგება მხოლოდ ადამიანს შეუძლია.

ხსენებულ და მრავალ სხვა მიზეზთა გამო ამ სამი თაობის ადამიანთა შორის არ შეიძლება ერთგვარი დაპირისპირებულობა და თვით წინაღმდეგობაც არ იყოს, რაც სოციალისტურ საზოგადოებაში, ცხადია, არ ატარებს ანტაგონისტურ ხასიათს და უმთავრესად მიიმართება მართვისა და წარმოების განვითარების უკეთესი გზების ძიებისათვის ბრძოლის (შეჯიბრების) ფარგატერში, ხოლო ბურჟუაზიულ წარმოებრივ ურთიერთობათა პირობებში მას შეუძლია თაობათა შორის მწვავე და შეურიგებელი ბრძოლის ხასიათი მიიღოს.

* * *

ამ ასპექტში აუცილებელია კიდევ ორიოდ საკითხს შევხებით.

ცნობილია ბიბლიური გამონათქვამი: „უწინარეს იყო სიტყვა“, რაც დოქტორმა ფაუსტმა შეასწორა: „უწინარეს იყო საქმე“... ბავშვისათვის კი უეჭველია, რომ „უწინარეს იყო მოქმედება“ და ეს „მოქმედება“ დაახლოებით ექვსწლამდელი ბავშვისათვის, როგორც მრავალმხრივი დაკვირვება მოწმობს, უპირატესად თ ა მ ა შ ი ა და სხვა არაფერი. მაგრამ ეს ბავშვები „თავიანთ თავს“ არ თამაშობენ. მათ უყვართ ითამაშონ უფროსები: „დედა“, „მამა“, „მამიდა“, „პაპა“, „ბები“... მათი თამაში ასახავს უფროსთა თაობის ყოფიერებას. ისინი უფროსების როლებში გამოდიან და მათი ცხოვრების ინსცენირებას ღვამენ თავიანთ სცენაზე (თამაშში).

მაინც ყველაზე მთავარი მათს თამაშში ესაა — თავისუფლება, — აკეთონ ისე, როგორც ეპრიანებათ და ეს თავისუფლება მათი სიხარულია და ორივე: თავისუფლება და სიხარული ერთიანობაშია. ხოლო ეს ერთიანობა მათს მოქმედებაში აისახება, როდესაც ისინი თვითონვე ხედავენ და ამოწმებენ იმას, რასაც და როგორც აკეთებენ და აკეთებენ იმას და ისე, რასაც (როგორც) ხედავენ, თუ როგორ (რას) აკეთებენ უფროსები, რომელთა როლებში თავისუფლად, სიხარულით (თამაშ-თამაშით) მოქმედებენ ისე, როგორც მათ ეს-მით და ახარებთ.

ამ თამაშში (დაუწერელ პიესაში, ბავშვები რომ დგამენ) არა მხოლოდ ფუნქციებია შეცვლილი, შეცვლილია და საოცარ წარმოსახვაშია წარმოდგენილი თვით ნივთები, საგნები... 5 წლის ბიჭუნა „მამაა“, 4 წლის გოგონა „ბებიია“, პაპის ჯოხი „ცხენია“, მაგიდა „სახლია“, ფანქარი „თერმომეტრია“, სავარძელი „ავტომობილია“... ასე, რომ ლოგიკური მეთოდებისგან თავისუფალი ბავშვთა მიერ წარმოდგენილი პიესები არა თუ წარმოსახვითაა უფრო რთული და მაღალი, არამედ შეიძლება ბევრად უფრო პარადოქსული, ჰიპერბოლური იყოს და, მაშასადამე, ემოციური და ფანტასტიკური, ვინემ უფროსებისა.

ამ ვითარებიდან იწყება ბავშვის, როგორც ახალგაზრდის, ინდივიდუალიზაციის პროცესი...

* * *

ადამიანის, ახალგაზრდის ინდივიდუალიზაციის, პერსონალიზაციის პროცესი ისეა ჩართული საზოგადოებრივი ცხოვრების კულტურული ევოლუციის დიდ მდინარებაში, რომ „მისი ფორმირება წარმოგვიდგება არა როგორც რაღაც დამოუკიდებელი ფენომენი, არამედ როგორც მოვლენათა ბუნებრივი პროცესი... ასე იყო უხსოვარი დროიდან მოყოლებული, როდესაც იგი პრიმიტიულ, ნატურალურ ურთიერთობათა პირობებში მოძრაობდა და ასეა დღესაც, თანამედროვე კომუნიკაციების, მაშინიზაციის, ინდუსტრიული რევოლუციის, მსოფლიო მეურნეობისა და ყოველდღიურად ცვალებად საერთაშორისო კავშირების ვითარებაში, როდესაც მეტ-ნაკლები ვარიაციით ცხოვრება იქითკენ მიემართება, რომ „ყოველი ადამიანის თავისუფალი განვითარება წარმოადგენს ყველას თავისუფალი განვითარების პირობას“¹.

ეს იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი, საბოლოოდ, თავისი საზოგადოებრივი ეპოქის პროდუქტია და განიცდის ყველა ცვლილებას, რასაც გადის დაუსრულებლად ცვალებადი ევოლუციის ბუნებრივ-ისტორიული პროცესი².

¹ К. Маркс, Ф. Энгельс, Соч., т. 4, стр. 447.

² К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. 3, стр. 440.

მაგრამ ყოველივე ეს, ცხადია, არ გამორიცხავს ადამიანთა ინდივიდების მრავალფეროვნობას, სხვადასხვაგვარობას, რაც თვით ბუნების კანონია, დაახლოებით ისეთივე, როგორც, მაგალითად, მინდვრად ათასგვარი და ათასფერი ფლორა და ფაუნა, კერძოდ, ყვავილები, რომლებიც ქმნიან მთელი ველის მთლიან ხავერდოვან ფერადოვნებას, რაც არათუ მხოლოდ ბუნების კანონზომიერებას, არამედ, ამასთანავე, თვალშეუდგამ მარადიულ მშვენიერებასა და იგავმიუწვდომელ ჰარმონიულობასაც წარმოადგენს.

საქმე ისაა, რომ, როგორც ვ. ი. ლენინი მიუთითებს, ის, ვინც სწავლობს ადამიანთა გარკვეულ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, სწორედ ამითვე უკვე სწავლობს რეალურ პიროვნებებსაც, რომელთა მოქმედებიდან შედგება კიდევაც ეს ურთიერთობანი!... ეს გარემოება სრულებითაც არ გამორიცხავს ადამიანის კონკრეტულ-ისტორიულ სახეს, რაც ამასთანავე შესაბამისი ეთნიკური კულტურის განუმეორებელი ინდივიდუალური სპეციფიკურობებით ხასიათდება და რაც თვით საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებასთან ერთად განიცდის მარადიულ ცვალებადობას²...

* * *

ცნობილია, რომ თანამედროვე ახალგაზრდობის საერთაშორისო მოძრაობის შესწავლაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს იუნესკოს, რომლის გენერალური დირექტორი რენე მაიო „მსოფლიოს ყველა ახალგაზრდა ადამიანისადმი“ მიმართვაში მოუწოდებდა: საერთაშორისო თანამშრომლობა ეს არის აუცილებლობაცა და იდეალიც... ეს აუცილებლობაა თანამედროვე ცივილიზაციისათვის, რამდენადაც შესაძლებლობა განვითარებისა... და განვითარების პრობლემათა გადაჭრა მიიღწევა მხოლოდ ცოდნათა გაზიარებით, აზრთა დაპირისპირებით და ღონისძიებათა გაერთიანებით — სულ უფრო ფართო და რთულ სფეროებში, რაც შორს სცილდება ცალკეული ქვეყნების შესაძლებლობას, როგორც გინდ ვრცელი და ძლიერები არ იყვნენ ისინი...

ეს იდეალია..., რამდენადაც ყოველი ადამიანი სულ უფრო გრძნობს, რომ იგი შეუძლებელია სავსებით ბედნიერი იყოს, როდესაც სხვები მონობასა და სიღატაკეში იტანჯებიან, რომ იგი არ შეიძლება ტყებობდეს მშვიდობიანობით, თუ მსოფლიოში სადმე ომია გაჩაღებული; სხვა სიტყვებით, ის არ შეიძლება თავის თავს გრძნობდეს ადამიან-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 1, გვ. 424.

² ვრცლად იხ. И. Кон, Социология личности, 1967; его же, Открытие «Я», 1978; К. Тарасов, Е. Черненко, Социальная детерминированность биологии человека, 1979.

ნად, ამ სიტყვის სრული გავებით, თუ უსამართლობა და უბედურება ყოველ ადამიანს — ყველას გამოსაკლისს გარეშე — არ აძლევს შესაძლებლობას მიაღწიოს მის თანაბარ მდგომარეობას. მე ვამბობ „ყველას“, ეინაიდან ჩვენ ჩვენს ფიქრებსა და ან საქმეებში თუ დავუშვებთ, რომ ვინმე დარჩა კაცობრიობის დიდი ოჯახის გარეთ, დავკარგავთ ჩვენი საკუთარი ადამიანობის ნაწილს.

...და მე თქვენ მოგიწოდებთ ენთუზიაზმითა და დიდსულოვნებით, რაც ახალგაზრდობას ახასიათებს, ამიერიდან თქვენი თავი მიუძღვნით ამ საქმეს... გამიგეთ მე სწორად. — მე თქვენ არ მოგიწოდებთ ხელი აიღოთ იმ ამოცანებზე, რომელთაც თქვენს წინაშე აყენებს თქვენი ოჯახი, პროფესია, სამშობლო. — მე მხოლოდ გთხოვთ, რათა ასრულებდეთ რა ამ ამოცანებს, თქვენ მტკიცედ გახსოვდეთ, რომ ხარტ კიდევ ნაწილი სხვა ოჯახის, სხვა სიცოცხლის, სხვა საზოგადოების, რომლის სახელია — კ ა ც ო ბ რ ი ო ბ ა.

თქვენ უნდა შეიგნოთ, რომ აზრი და ფასი თქვენი სიცოცხლისა სცილდება თქვენი პირადი ცხოვრების (ბედის) საზღვრებს, რომ თქვენ მონაწილეობას ღებულობთ მთელი კაცობრიობის უდიდეს მოღვაწეობაში, რომლის აღსრულება ყველა ადამიანის გაერთიანებულ ძალაზეა დამოკიდებული.

— დასასრულ, მე თქვენ მოგიწოდებთ ყოველი ადამიანი მიიჩნიოთ თქვენს ძმად, ე. ი. ისეთად, რომელსაც მისი რასის, ეროვნებისა და ენისაგან, საზოგადოებრივი და რელიგიური მდგომარეობისაგან დამოუკიდებლად, აქვს ისეთივე ღირსება, მისწრაფებანი და სურვილები, როგორიც თქვენ გახასიათებთ.

თქვენ ვაუკაცდებით აქამდე არყოფილი ტექნიკური პროგრესის ეპოქაში. თქვენი თაობა მიაღწევს ვარსკვლავებს, მაგრამ თქვენი მთავარი მიზანია — ა დ ა მ ი ა ნ ი, და ჩემი სურვილი იქნებოდა, რომ თქვენ პატივს სცემდეთ და ზრდიდეთ მას — თავისთავშიც და სხვებშიაც („კ. იუნესკო“, 1976, XI, გვ. 30).

* * *

ამავე ასპექტში რამდენადმე უფრო ვრცლად უნდა შევეხოთ ე ი ჯ ი ზ მ ი ს საკითხს.

ადამიანურ ურთიერთობათა, ადამიანის უფლებათა პრობლემების შესწავლამ გამოიწვია ახალი ცნების (ტერმინის) შემუშავება და გავრცელება. ესაა ეიჯიზმი (ინგლ. age — ასაკი).

მოსახლეობის ასაკობრივი ჯგუფების მდგომარეობისა და ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემაში ეიჯიზმი გულისხმობს პიროვნებათა გარკვეული უფლებებისა და პასუხისმგებლობის უარყოფას (ინგორაციას), განსაკუთრებით მათი ასაკის გამო.

იუნესკოს მიერ „ახალგაზრდობის უფლებათა და მოვალეობათა“ სახებ“ 1972 წ. შემუშავებულ მოხსენებით ბარათში ნათქვამია:

„...ამ თვალსაზრისით განხილული ახალგაზრდა ადამიანთა პასუხისმგებლობა, ნაცვლად იმისა, რომ ნიშნავდეს ახალგაზრდობისათვის შესაძლებლობას თვითონ გამოვიდნენ ინიციატორებად იმ საკითხებში, რაც მათ შეეხება და რაც, ბოლოს და ბოლოს, შეეხება მთლიანად საზოგადოებას, უწინარეს გამოიყურება, როგორც ვალდებულება, რაც მათ ეკისრებათ სრულსაკოვანთა (მოწიფულთა) საზოგადოებისაგან — ვალდებულება დამოორჩილონ ოჯახის, თემის ანუ სახელმწიფოს ხელისუფლებას; ვალდებულება მიიღონ განათლება, რაც ძირითადად განსაზღვრულია მოწიფულთაგან, ანდა არ მიიღონ იგი, თუ მხედველობაშია უუფლებო სოციალური ჯგუფები; ვალდებულება იმრომონ, არაიშვითად ადრეულ ასაკში და მძიმე პირობებში, ანდა, პირიქით, პირველთაგანნი დაზარალებენ უმუშევრობისაგან; და, დასასრულ, ვალდებულება აღიარონ (სცნონ) მსოფლიო წესრიგი, რაც დამყარებულია მათგან დამოუკიდებლად და რაც მათთვის სულ უფრო უცხო ხდება“.

ეიჯიზმი გულისხმობს მისწრაფებას გაბატონებისა და დანარჩენთა დამორჩილებისაკენ... ეს ვითარება აისახება სქემით. „მშობლები — ბავშვები“, „მოწიფულნი — ხანდაზმულნი“. აქ წინა პლანზე გამოდის ავტორიტეტი, რისი მეოხებითაც, როგორც ელიზა ბოულდინგი (აშშ — 1979 წ.) წერს, საშუალო ასაკისანი აიძულებენ ბავშვებსა და ხანდაზმულთ აკეთონ ესა თუ ის..., ძალდატანების გამოყენების გარეშე. აქ არსებობს სხვაგვარი დამოკიდებულებაც, თუმცა არც ისე ყოველდღიური იგი: ურთიერთპატივისცემა და ურთიერთმხარდაჭერა მთელი სიცოცხლის მანძილზე მარადი განვითარების მიზნით.

მოწიფულთა უმრავლესობა არასოდეს არ გაბედავს (არ იკადრებს) თავის თანატოლს ელაპარაკოს ისე, იმ ტონით, როგორითაც იგი ელაპარაკება ბავშვებს... ისინი უფროსები, მასწავლებლები არიან, მათ არ უნდათ, რომ შეაწყვეტინონ ლაპარაკი და მით უფრო — გაუსწორონ... იმათ, რომელთა მასწავლებლები არიან.

მაგრამ არის ახალი ვითარება... ამჟამად ბავშვები შეადგენენ პლანეტის მთელი მოსახლეობის ნახევარზე მეტს და ისინი მთლიანად მორიყხული არიან მოწიფულთა საზოგადოებაში ისეთი პროცესებისაგან, რასაც ეწოდება ინფორმაციის, შეფასებისა და გადაწყვეტილებათა მიღება...

თავისი დაინტერესებულობის გამოთქმამუნარიანი მთელი ახალგაზრდობისათვის, მათი ასაკისაგან დამოუკიდებლად, ამ პროცესებში მონაწილეობის მიღება, ელიზა ბოულდინგის უფრო ემოციური ვინემ მეცნიერული მსჯელობით, აქამდე უნახავი გაქანების რევოლუციას გამოიწვევდა ყველა ქვეყანაში („კურიერ იუნესკო“, 1979 წ., თებერვალი).

მაგრამ რამდენად მართებულია ის მოსაზრება, რომ ბავშვებს, სანამ ისინი სრულასაკოვანი შეიქმნებიან, შეუძლიათ გამოიმუშაონ უნარი რათა მონაწილეობდნენ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და, მაშასადამე, ოჯახისა თუ საზოგადოებრივი საქმეების თაობაზე მიიღონ თავიანთი ინტერესებისა და უნარის შესაბამისი გადაწყვეტილებანი?!

1979 წელს, ბავშვთა საერთაშორისო წელს, მრავალი ანალოგიური საკითხი წამოიჭრა მოაზროვნე საზოგადოებათა წრეებში... ყველასათვის ნათელია, რომ ბ ა ვ შ ვ ბ ა ისევე, როგორც ახალგაზრდობა და მოწიფულობა უნივერსალური და საყოველთაო ხასიათის ფენომენია ადამიანის სოციალურ მდგომარეობაში (ვითარებაში).

ბავშვები (ახალგაზრდები), მოწიფულნი და მცოვანნი — ყველა ეპოქისა და ყოველი საზოგადოებრივი წყობილების, ყველა წოდებისა და ყველა კლასის, ყოველგვარი ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობის ვითარებაში ერთი და იგივე ფიზიკური (ასაკობრივი) ნიშნებით (მაჩვენებლებით) განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან; ესაა თაობათა უნივერსალური განსხვავება და მსგავსება, რაც მათ თიშავს ერთმანეთისაგან და რაც მათ აკავშირებს (აერთიანებს) ერთმანეთთან.

ისინი, სხვადასხვა სოციალურ სიტუაციაში, დაახლოებით ერთგვარად განიცდიან სიხარულსა და მწუხარებას, ავადმყოფობასა და შიმშილს. ილუბებიან ომების ვითარებაში. მაგრამ საზოგადოებრივი ყოფიერებისა და ცნობიერების „ცენტრში“ ყოველთვის და ყველგან საშუალო ასაკის (მოწიფულნი) დგანან, ხოლო ახალგაზრდები და მცოვანნი ქმნიან თავისებურ „პერიფერიებს“, რომელნიც ჩვეულებრივ პირველნი არიან იმათ რიცხვში, რომელთაც „ემუქრებათ შიმშილი, განსაკუთრებით თუ ისინი ღარიბნი არიან, ხოლო ყველაზე ღარიბთა ჯგუფებს მსოფლიოში მიეკუთვნებიან როგორც ყველაზე ახალგაზრდანი, ასევე ყველაზე მოხუცებულნი...“

ბავშვის ასაკში შესვლის გზა უაღრესად რთული ბიოლოგიური და სოციალური პროცესია. ჩვენი მსჯელობის საგანი შეიძლება იყოს მხოლოდ იმ პროცესის საფეხურები, რომელსაც იგი მიჰყავს თავისი ინდივიდუალობის თვითშეგნების, თვითშეცნობის აღმავალი მიმართულებით.

პროფ. ი. მეიერსონმა (საფრ.) სპეციალურად შეისწავლა პრობლემა, თუ რა როლს ასრულებს „სახელი“ ბავშვის ცნობიერების ევოლუციაში...: „ბავშვი არ არსებობს, სანამ იგი სახელს არ მიიღებს“.

სახელი არა მხოლოდ წარმოადგენს მის ვინაობას, არამედ ქმნის მის ინდივიდუალობასაც, გამოყოფს მას ადამიანთა ჯგუფისაგან. სახელი მას ანიჭებს იდენტიფიკაციის განსაკუთრებულ სახეობას... მას პაპის სახელი ჰქვია და ამით იგი ღებულობს და აგრძელებს წინაპართა გვარსა და საქმეს; იგი... ხელს აწერს, აწერს თავის სახელს და ამით კისრულობს პასუხისმგებლობას, ღებულობს ვალდებულებას როგორც წარსულის,

ასევე მომავლის ასპექტში... სახელი შეიძლება გავლენას ახდენდეს ბავშვის პიროვნების, „მეს“, ფორმირებაზე და ამ პროცესის ემპირიონებში როგორც უახლესი დაკვირვებებით ირკვევა, ადრე იწყება. — უკვე 2-3 წლის ასაკიდან.

მაგრამ ისიც ხდება, რომ თავის „სამუშაოთა და დღეთა“ ვითარებაში ადამიანს შეიძლება დასჭირდეს ბავშვობიდანვე ნატარები და ნალო... ლიანები ნამდვილი სახელის დამალვა, სხვა სახელის მიღება და, მაშა... სადამე, ფსევდონიმს ამოფარებული ცხოვრება და მოღვაწეობა თავის თუ უცხო ქვეყანაში.

ცნობილმა ფსიქოლოგმა და ფილოსოფოსმა ჟან პიაჟემ და ან-მარი ვეილმა დაადგინეს, რომ სამშობლოს იდეის შემეცნების თვალსაზრისით ბავშვი დაახლოებით 6-7 წლამდე ჯერ კიდევ ვერ ანცალკევებს თავის თავს იმ ადამიანთა წრისაგან, რომელშიც ცხოვრობს. მაგრამ 10—13 წლისა რომ გახდება, მასში უკვე იხადება წარმოდგენა თავისი ნაციონალობის თაობაზე, ასევე როგორც უჩნდება „მიცემისა და მიღების“ კონცეფციის, ვითარცა ადამიანური ურთიერთობის ელემენტების, გავება... და ასეთ ბავშვს უკვე აქვს (უნდა ჰქონდეს!) სამშობლოს უფლება. ე. ი. უფლება იმის თქმისა, რომ იგი წარმოშობით ამა და ამ ნაციას ეკუთვნის, ამა და ამ ქვეყნიდანაა და იმის უფლებაც, რომ სურვილისამებრ დაბრუნდეს თავის სამშობლოში, რაც შეიძლება მას არასოდეს არც უნახავს...

საშუალო ასაკის მოსახლეობა ქმნის პირობებს, რომელშიც ყალიბდებიან ბავშვები (ახალგაზრდები), აკეთებს მათთვის სათამაშოებს (რასიც ჩაქსოვილია არა მხოლოდ სიმბოლოები და იდეები, არამედ იდეოლოგია), თვით სასწავლო პროგრამებს, სახელმძღვანელოებს, სკოლებს... და ასე ქმნის მათთვის შესაძლებლობას თავისუფლად განვითარდნენ თავისუფალ საზოგადოებაში...

პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანები ყოველთვის აღიარებდნენ, რომ ყოველივე ეს მაინც არ არის საკმარისი „ბედნიერი ახალი თაობის თავისუფალი აღზრდის“ ორგანიზაციისათვის. — ისინი სულ უფრო ამჩნევენ, თუ როგორ ქმნიან თამაშის პროცესში მათი ბავშვები თავიანთ ახალ, განსხვავებულ სამყაროს, ... ამჩნევენ და უფრო ხშირად არ იმჩნევენ, რომ ამჩნევენ...

როგორც ვიცით, ინდუსტრიულამდელ დასავლეთ ევროპაში და ახლაც განვითარებადი ქვეყნების უმრავლესობაში 10—12 წელს გადაცილებული ადამიანი უკვე მოწიფულად ითვლება, რომელსაც თავისი შრომით საკუთარი წვლილი შეაქვს ოჯახისა თუ თემის კეთილდღეობაში. სოფელში კი ბავშვები კიდევ უფრო ადრე, 5—6 წლიდან, ებმებიან შრომითს საქმიანობაში და ეს ვითარება კიდევ უფრო გაამწვავა თანამედროვე ურბანიზაციის პროცესმა, რაც სულ უფრო საყოველთაო ხა-

სიათს ლეზულობს, და კომუნიკაციების უახლესმა საშუალებებმა.

მრავალმხრივ მართებულია პროფ. კაძუხიკო გორტის (ტოკიოს უნივერსიტეტი) მიერ იაპონიის მაგალითზე მიღებული დასკვნა, რომ „ახლა ბავშვები ცხოვრობენ არა მხოლოდ ბუნებრივ გარემოში და სხვა ადამიანთა გარემოცვაში, არამედ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით შექმნილ ხელოვნურ წრეშიც“, ხოლო თანამედროვე ინდუსტრიულ საზოგადოებათა შორის იაპონური — „ტელევიზიაზე ერთ-ერთი ყველაზე უფრო ორიენტირებული საზოგადოებაა“ („კურიერ იუნესკო“, 1979, IV; გვ. 10).

დღეს დასავლეთის ინდუსტრიულ საზოგადოებაში შეძლებული მოსახლეობის ბავშვებს მოუწოდებენ სასპორტო მოედნებისაკენ, თამაშისა და გაღრმავებული სწავლისაკენ, ხოლო ღარიბები დახეტებებიან ქუჩებში, იქნებ რაიმე სამუშაო იშოვნონ. მაინც თითქმის ყველა ესენი — სკოლებში, სპორტულ მოედნებსა თუ ქუჩებში — ერთი პროგრესული ამერიკელი სოციოლოგის სიტყვებით რომ ვთქვათ, თავს გრძნობენ საპატიმროში გამომწყვდეულებად და არჩევდნენ ჰქონოდათ თავიანთი საკუთარი სამუშაო....

ბავშვთა, მცირეწლოვანთა შრომის საკითხი დიდი ხანია, რაც საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების მტკივნეული პრობლემაა. ამასთანავე არც ერთ ქვეყანაში, არც ერთ ეპოქაში არასოდეს არ ყოფილა არმიაში ახალგაზრდობის გაწვევა დავის საგანი და ქვეყნის თავდაცვის სიმძიმის უდიდესი ნაწილი ყოველთვის ეკისრება 20—21 წლისაზე უფრო ნაკლებ ასაკიანებს.

იმ გარემოებამ, რომ მაღალი ინდუსტრიული ქვეყნების სკოლებში გადიდდა სწავლების დრო, ასე თუ ისე, გამოიწვია ბავშვობის პერიოდისა და, მაშასადამე, თვით ბავშვის მშობლებისადმი დამოკიდებული მდგომარეობის გაგრძელება, რამაც ახალი ელფერი შეიტანა არა მხოლოდ შვილისა და მშობლების, არამედ საერთოდ შვილების (ახალი თაობის) საზოგადოებრივ მდგომარეობაში — ისინი სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრების სარბიელზე უფრო გვიან და უფრო მომზადებულნი გამოდიან.

მაგრამ ჩვენ ახლა გაკვრით მაინც უნდა შევეხოთ კიდევ ერთ მოვლენას თანამედროვე ბავშვთა და ახალგაზრდობის ცხოვრებაში. ეს გახლავთ ის უაღრესად დამაფიქრებელი ფაქტი, რომ, მაგალითად, 60 მილიონი ქალიდან, რომლებიც დედები გახდნენ 1975 წელს, მცირეწლოვანი იყო თითქმის 13 მილიონი. დასავლეთის ქვეყნების სპეციალისტთა მიერ 1976 წ. აშშ მოწყობილი ნაადრევი დედობისადმი მიძღვნილი კონფერენციის მასალებიდან ჩანს, რომ ეს მოვლენა სულ უფრო ვრცელდება და ზოგიერთ ქვეყანაში სერიოზული პრობლემა ხდება, რამდენადაც იწვევს სამედიცინო მომსახურებისა და თვით დემოგრა-

ფიულ მოვლენათა შემდგომ გართულებას, განსაკუთრებით ახალგაზრდა დედებისა და მათი შვილების სოციალური უზრუნველყოფის ასპექტში.

ელიზა ბოულდინგი წერს, რომ ადამიანთა არც ერთ საზოგადოებაში არ შეიძლება მოისპოს „არასრულწლოვანთა სქესობრივი აქტიურობა, როგორც არ უნდა იყოს ამ მხრივ ოფიციალური ნორმები... სქესობრივი სიმწიფე იწყება 10—15 წლის ასაკში. მოზარდი გოგონების ერთ-ერთი ტრაგედია ისაა, რომ, თუმცა მათი უმრავლესობა ცხოვრობს ქვეყნებში, სადაც არსებობს ოჯახის დაგეგმვის სამსახური და სადაც გარკვეულ პირობებში დაშვებულია აბორტი, მაგრამ მიუხედავად ამისა ამ 10—15 წლის ასაკის გოგონებს, რომლებიც ექვემდებარებიან დაორსულების რისკს, თითქმის არა აქვთ შესაძლებლობა ისარგებლონ ამ მომსახურებით.

მაგრამ პასუხისმგებლობა, რაც ეკისრებათ ქმრიან მცირეწლოვან დედებს, ბევრად უფრო ადვილია იმასთან შედარებით, რაც ეკისრებათ მათ თანატოლ უქმრო დედებს, რომელთა უმრავლესობა იძულებულია ბავშვს თვითონ უპატრონოს და ამასთანავე იმუშაოს (იმსახუროს), რათა იშოვნოს ფული საკუთარი თავისა და თავისი შვილის სარჩოსათვის და შეეძლოს იყოს მისი ერთადერთი მშობელი...

უკანონო შვილის მცირეწლოვანი მარტოხელა დედა ქმნის ოჯახს, — რომელსაც ყველაზე მძიმე განსაცდელი, ყველაზე ნაკლებად უზრუნველყოფილი ცხოვრება და ყველაზე მეტად ფატერაკიანი გზა ელის დასავლეთის ცივილიზებულ მდიდარ ქვეყნებშიც კი, რომ არა ვთქვათ რა განვითარებადი ქვეყნების თაობაზე („კურიერ იუნესკო“, 1979, II, 34).

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მიერ მოწონებულ (1959 წ.) „ბავშვის უფლებათა დეკლარაციაში“¹ ნათქვამია: „ბავშვი არ უნდა იქნას მიღებული სამუშაოზე, სანამ ის არ მიაღწევს სათანადო ასაკობრივ მინიმუმს; მას არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დაევალოს, არც ნებართვა მიეცეს შეასრულოს ისეთი სამუშაო ანუ საქმიანობა, რომელიც მავნე იქნება მისი ჯანმრთელობისათვის ანუ განათლებისათვის ან ხელს შეუშლის მის ფიზიკურ, გონებრივ ანუ ზნეობრივ განვითარებას“ (მეცხრე პრინციპი).

როგორც ვხედავთ, ჭეშმარიტად ოქროს სიტყვებია, რაც ცხადია, მსგავსად მრავალი სხვა ასეთი დეკლარაციისა, დასავლეთის საზოგადოებებში, რომელთაც თავი მოაქვთ ანალოგიური მიღწევებით, ფრიალ

¹ „ბავშვის უფლებები“ პირველად მიღებული იყო ჯერ კიდევ 1924 წელს ქნევაში. 1979 წელს აღინიშნა ამ დეკლარაციის დამტკიცების (1959 წ.) 20 წლისთვი და ამასვე დაემთხვა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ 1979 წელს ბავშვის საერთაშორისო წელიწადად გამოცხადება.

დიდი ზომით რჩება „ხმად მლაღადებლისა უდაბნოსა შინა“. საკითხავია, მაგალითად, როგორ დაეხმარება დეკლარაციის ზემოდმოყვანილი „პრინციპი“ 10—15 წლის ასაკის გოგონებს, რომლებმაც მოასწრეს და უკვე გახდნენ დედები, თანაც უქმრო დედები, რომელთაც საკუთარი შრომით უნდა შეინახონ თავიანთი ოჯახები?...

ანდა, მაგალითად, იმავე დეკლარაციის მეოთხე პრინციპი, რომელიც ლაღადებს: „ბავშვი უნდა სარგებლობდეს სოციალური უზრუნველყოფის სიკეთით. მას უნდა ჰქონდეს ჯანმრთელი ზრდისა და განვითარების უფლება; ამ მიზნით უზრუნველყოფილი უნდა ჰქონდეს სპეციალური მოვლა-პატრონობა და ცვა-ფარვა, როგორც მას აგრეთვე მის დედასაც, მშობიარობამდელი და მშობიარობის მერმინდელი მოვლის ჩათვლით. ბავშვს უნდა ეკუთვნოდეს ჯეროვანი აგების, ბინის, გართობისა და სამედიცინო მომსახურების მიღების უფლება“.

ეხება რა ბავშვის უფლების დეკლარაციის მიღების ოცი წლისთავს, ჩვენს მიერ ზემოთ ამოწერილი დეკლარაციის მეცხრე პრინციპი რომ მოჰყავს, ცნობილი პედიატრი პროფ. ფერნანდო მონკებერგ ბაროსი (ჩილი) წერს:

„...უნდა ვაღიაროთ, რომ ბავშვთა უფლებები დიდად რომ არაა მთლიანად დაცული და რომ ბავშვთა ფრიად დიდი რიცხვისათვის ისინი რჩებიან მარტოოდენ დეკლარირებულ პრინციპად... უშველებელი დემოგრაფიული აფეთქების შედეგად, რასაც ვაკვირდებით მე-20 საუკუნეში, არასოდეს ადრე მსოფლიოში არ ყოფილა ესოდენ მრავალი ბავშვი, რომლებიც იტანჯებიან სიღარიბისა და ნაკლკვებისაგან. არსებული გამოანგარიშებით ამჟამად მსოფლიოში 500 მილიონი ადამიანი, რომელთა უმრავლესობა ბავშვები არიან, შიმშილობს და კიდევ 2 მილიარდი მოკლებულია საკმაო საკვებს... შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ დღეს მთელ მსოფლიოში ექვს წლამდე ასაკის ბავშვთა ნახევარი ამა თუ იმ ზომით იტანჯება ნაკლკვებისაგან და საბოლოოდ საფრთხე ემუქრება მათს ჯანმრთელობასა და მთელი მათი გენეტიკური პოტენციალის განვითარებას. ეს ნათლად მეტყველებს იმის შესახებ, რომ დეკლარაცია ბავშვების უფლებათა შესახებ მსოფლიოს მნიშვნელოვან ნაწილში არსებითად ფარატინა ქალაქად რჩება“...

* * *

ასეა თუ ისე, უახლესი მსოფლიო საზოგადოებრივობის ვითარებაში, როგორც ახალგაზრდობის, ბავშვების, ასევე საშუალო (მოწიფულთა) და ხანდაზმულთა თაობების სამი თაობის მდგომარეობასა და ურთიერთმიმართებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები აღინიშნება.

ახალგაზრდობის პრობლემა ქართველი „სამოციანელების“ (თერგ-დალეულების) ლიტერატურული და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ერთ-ერთი ცენტრალური საგანი იყო. ნაციონალურ-განმანათლებლებელი და რევოლუციურ-დემოკრატიული მოძრაობის საყოველთაოდ აღიარებული მეთაური ილია ჭავჭავაძე ქვეყნის განვითარება-გარდაქმნის საქმეში უდიდეს როლს ანიჭებდა ახალგაზრდობას, იმ ახალგაზრდობას, რომელსაც შესწავლილი ჰქონდა სამშობლოს წარსული და თანამედროვე ცხოვრება, ე. ი. იცოდა საიდან მოდიოდა, სად იყო (რა ვითარებაში ცხოვრობდა) და, მაშასადამე, შეეძლო ცოდნოდა, თუ საით, რა მიმართულებით უნდა წასულიყო, წასძლოლოდა თავის ხალხს.

საქართველოში ლიტერატურული ხასიათის პირველი დიდი დიპაზონის ბრძოლა ახალ და ძველ თაობას, მამებსა და შვილებს შორის გაიმართა ილია ჭავჭავაძის მიერ 1863 წელს ჟურნალ „საქართველოს მოამბის“ გამოცემის დროიდან... ნ. ნიკოლაძე 1872 წ. წერდა: „...ვის არ ახსოვს ეს წელიწადი... როცა ატყდა სასტიკი ბრძოლა ახალგაზრდობასა — ე. ი. ახალი ცხოვრებისა და ძველი კაცობის, ე. ი. ძველ წესს და სჯულს შუა?...“ და იგი განაგრძობს: „...რაც კი რამე იყო ჩვენში ახალგაზრდა, მხნე, ახალი წესის და ცხოვრების მოყვარე, ყველამ იცნო ის პატიოსანი მომავლის დროშა, რომელიც მხნედ ეკავა ილ. ჭავჭავაძეს. ძველმა წესმა, ძველმა კაცობამ თავი შეაფარა „ცისკარში“ და ამნაირად იმ ბრძოლაში, რომელიც გაიმართა „საქართველოს მოამბესა“ და „ცისკარს“ შუა, სჩანდა ის ნამდვილი და ძლიერი ბრძოლა, რომელიც იმ დროს სდუღდა ძველსა და ახალს შუა ჩვენს ცხოვრებაში“¹.

1860-იანი წლების შუაში საზღვარგარეთ მყოფმა ნიკო ნიკოლაძემ სპეციალური წიგნი უძღვნა რუსეთის ახალგაზრდობას: „მთავრობა და ახალი თაობა“². ნ. ნიკოლაძე ახალგაზრდობაში ხედავდა რუსეთის საუკეთესო მომავალს, მიუხედავად იმისა, რომ „შინაური აღზრდის დამაჩლუნგებელი სისტემა და ამაზე არა ნაკლებ გამომაყვანებელი სისტემა სასწავლებლებში გამეფებული აღზრდისა — ძალიან ადრე, ჩანასახშივე ჰკლავს თავისუფალი აზროვნების ყოველგვარ გამოსახულებას“³. — მიუხედავად იმისა, რომ „მთავრობამ გონიერი საზოგადოებრივი

¹ „კრებული“, 1872, № 10—12, ვრცლად იხ. პ. გუგუშვილი, ქართული ჟურნალისტიკა, 1941, ტ. I, გვ. 201—353.

² Правительство и молодое поколение, 1866, Женева. ცხადია, ეს იყო ცარიზმის ცენზურის გარეშე გამოცემა; იგი დაიბეჭდა ავტორის ფსევდონიმით: რიონელი.

³ ნ. ნიკოლაძე, თხზულებანი, I, 1962, გვ. 323.

მოდვაწეობისათვის ახალგაზრდობას გზას მოუქრა“¹. მაინც. ნ. ნიკოლაძეს სწამდა რომ ის ახალგაზრდობა, „რომელსაც საშუალება ჰქონდა წაეკითხა დობროლიუბოვისა და ჩერნიშევსკის ნაწერები“², ქვეყნის მომავალი ცხოვრების სწორ გზას აიღებდა.

კიდევ უფრო ფართო ინტერესს იჩენდა შემდგომი წლების, განსაკუთრებით 1880-90 წლების, ქართული პუბლიცისტიკა და მეცნიერება ახალგაზრდობის საკითხისადმი. ჩვენ აქ აღგილი არ გვაქვს მისი ვრცელი განხილვისათვის, მაგრამ სანიმუშოდ, ვფიქრობ, საჭიროა მოკლედ გავეცნოთ ერთი სპეციალური ნაშრომის აზრს. მხედველობაში მაქვს მ. საღარაძის წიგნი ახალი თაობის შესახებ³. რამდენადაც მკითხველისათვის ეს ავტორი უცნობია, უნდა ითქვას, რომ მას ეკუთვნის ისეთი ნაშრომები, როგორიცაა, «Краткий очерк греческой философии», „უმთავრესი კითხვები სალიტერატურო კრიტიკისა“ და სხვ.

მ. ი. საღარაძის მსჯელობის საგანია ის ახალი თაობა, „რომელთაც რაიმე მოღვაწეობით მიიქცეეს ჩვენი საზოგადოების ყურადღება ამ უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში“. იგი უმთავრესად ეხება იმათ, „რომელნიც მოღვაწეობენ სალიტერატურო ანუ სამეცნიერო ასპარეზზე“. ესენია უმაღლეს სასწავლებლებში „კურსდამთავრებული ახალგაზრდა კაცები, რომელთაც იურიდიულადაც და ზნეობრივადაც სრული უფლება აქვთ მიითვისონ ინიციატივა და მიმართვა ცხოვრების ყოველმხრივი მიმდინარეობისა“⁴.

დასახელებულ წიგნში იგი გადმოცემს შინაარსს თავის სტატიისას, რომელიც 1890 წ. დაუბეჭდავს „ივერიაში“ (№ 257) და რომლის აზრისაა, რომ „საქართველოს საზოგადო მოძრაობა მეტად დაქვეითებულია“ და „ყველანი: ვუჩივით ჩვენს ბედს, სასოწარკვეთილებაში ვართ ჩვენი მომავლის შესახებ“. ხოლო ახლანდელი მოსწავლე ახალგაზრდობა ჩვენს იმედებს ვერ ამართლებს. „ჩვენი ცხოვრება მეტად უფერულია, მოკლებულია მხნეობასა და ძალას, ... კერძო კაცთა ნაყოფიერ მოქმედებას“... მაინც „მეტი რომ არა ვსთქვათ, ყველა რუსეთის უნივერსიტეტში ასამდე ქართველი სტუდენტი იქნება, რომელთა შორის ყოველწლით ოც-ოცი კაცი მაინც ასრულებს კურსს. მართლაც და სახუმარო არ არის ეგ რიცხვი. ჩვენს პატარა ქვეყანას ოცის განათლებულის კაცის მიმატება ყოველს წელიწადში უეჭველად უნდა დაეტყოს, მაგრამ... ნასწავლი ახალგაზრდები ცხოვრებაში შესვლისთანავე ივიწყებენ თა-

¹ ნ. ნიკოლაძე, თხზ., ტ. I, გვ. 365.

² იქვე, გვ. 323—324.

³ მ. ი. საღარაძე, ჩვენი ახალი თაობა. კრიტიკული მიმოხილვა, 1897, ქუთაისი.

⁴ მ. საღარაძე. ჩვენი ახალი თაობა, გვ. 7—8.

ვიანთ ზნეობრივ მოვალეობას და... ეძლევიან მდორე და უაზრო ცხოვრებას. მათთვის არ არსებობს... არც საზოგადო მოღვაწეობა“ დასხვ.

ამის მიზეზი ისაა, რომ „ახლანდელი სტუდენტობა დიდათ დაცემული და დაქვეითებულია“, ხოლო „სამოციანი წლების სტუდენტობა ბევრად წარჩინებული იყო ესლანდელზე“, ისინი „დიდის ხალისითა და სიხარულით ეძლეოდნენ გონების განვითარებას, ტვინის ვარჯიშობას... სამოციანმა წლებმა ნათელი მოჰფინა მთელს რუსეთს, ყოველი მხარე შინაგანი ცხოვრებისა განახლდა... მოისპო ბატონყმობა, გავრცელდა სწავლა, დაარსდა უთვალავი ჟურნალ-გაზეთი, დამკვიდრდა ახალი მართულება მწერლობისა“... „სამოციანი წლებიდან იწყება ნამდვილი ცნობიერი ცხოვრება რუსეთის ერისა“².

და რუსეთის უნივერსიტეტებში განათლებული ქართველი ახალგაზრდობა „სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ გულმხურვალედ და წრფელის სურვილით ეკიდებოდა ხალხის განათლების საქმეს, რაც შეადგენდა მაშინდელ უმთავრესს იდეალს“.

1890-იან წლებში, მდგომარეობა შეიცვალა. სამოციანი წლების სიახლე და სიხალისე უკვე დაძველდა განვლილ 30 წლის მანძილზე: „მაშინ სტუდენტი ცხოვრების ყოველმხრივის განახლების მოწმე იყო“; — „ესლა კი სტუდენტი მაღალ აზრებს თავს ანებებს ... ჩვენი ცხოვრება ჯერ ფრთამოკვეცილი და დაქვეითებულია“... ამისთვის დაიბადა ახლანდელ სტუდენტობაში რაღაც კრიტიკული შეხედულობა, იდეალების შედარება ნამდვილ ცხოვრებასთან...“. მაგრამ მაინც „ალარ არის სტუდენტთა შორის ერთობა, ამხანაგური თანხმობა, საზოგადო ინტერესების დაცვა... ჩვენი ქართველი სტუდენტობაც ასეთს მდგომარეობაშია“. გულსრულად არ ეტანებიან მეცნიერული ცოდნის შეძენას... არაა ურთიერთისთვის აზრთა გაზიარება. „ყველა ერთი მეორეს ერიდება, თანდათან შორდება, რაღაც შურით შეჰყურებს, — ერთმანეთის დაცინვა და გაკიცხვა... საზოგადო მოვლენაა“, რასაც თან სდევს პარტიკულარიზმი, ინტრიგანობა³.

შემდეგ, იხილავს რა არსებულ მდგომარეობას, ავტორს მიაჩნია, რომ ქვეყნის მოწინავე ინტელიგენციამ, რაც იმდროინდელ საქართველოში უწინარეს ყოვლისა მწერლებისა და პუბლიცისტების სახით იყო წარმოდგენილი, „უნდა მიაქციონ ჯეროვანი ყურადღება ახლანდელი სტუდენტობის მდგომარეობას, „გამოუჩვეონ“ მათ „მომავალი ცხოვრების აზრი“ და ცხადია დაანახონ მათი როლი და მნიშვნელობა საზოგადოებაში.

¹ მ. სალარაძე, დასახ. თხზ., გვ. 10—11.

² იქვე, გვ. 12—13.

³ იქვე, გვ. 15—16.

ეს წერილი, როგორც ითქვა, გამოქვეყნდა 1890 წ., ხოლო ექვსი წლის შემდეგ დაბეჭდილ წიგნში, ეხება რა იმავე საკითხებს, მ. სალარაძე¹ ამის მიაჩნია, რომ მას მერმე არავითარი განსაკუთრებული რამ ცვლილება არ შეიმჩნევა ჩვენს სტუდენტობაში. მერმე ეხება 1896 წ. იენის ქუთაისში ჩატარებულ ინტელიგენციის კრებას, რომელსაც „თითქმის მთელი ეხლანდელი ჩვენი სტუდენტობა დაესწრო“ და რომლის მიზანი იყო ახალი გაზეთის გამოცემის ორგანიზაცია. სწორედ აქ გამოირკვა, ავტორის აზრით, რომ ამ „სტუდენტობის უმთავრეს მიმართულებას ისევ ძველი (1880-იანი წლების — პ. გ). პრინციპები შეადგენდა“¹.

ქვემოთ იგი აღნიშნავს, რომ „ჩვენი ქვეყანა... მეტად დაქვეითებულია... ის, რაც სხვაგან დიდი ხნიდან მოპოვებული და განხორციელებულია, ჩვენთვის მხოლოდ სანატრელია, — რაც სხვაგან მოძველებულია, ...ის ჩვენთვის უმთავრესი მისწრაფების საგანს შეადგენს...“ ჩვენთვის აუცილებელია ისეთი მოღვაწეობა, „რომელსაც შეუძლია მისცეს ცხოვრების მიმდინარეობას უფრო მართალი გზა“ (გვ. 23)... ასეთს ვითარებაში, მისი აზრით, პროგრესულია, რომ ახლა „ჩვენი სტუდენტობა შეუდგა ისტორიისა, ფილოსოფიისა, სოციოლოგიისა, პოლიტიკური ეკონომიისა და სხვა ამგვარი საგნების შესწავლას, რომელთაც უმთავრესი მნიშვნელობა აქვთ გონების განვითარებაში“ (გვ. 25).

იმისათვის, რათა ვეზიაროთ ევროპის ცივილიზაციას, რაც ნელ-ნელა შემოდის ჩვენში, საჭიროა ცოდნა. „ჩვენ გვაკლია უწინარეს ყოვლისა ცოდნა, სწავლა-განათლება, რომელიც შეადგენს საფუძველს ყოველი რიგიანი მდგომარეობისა“ (გვ. 43) ცოდნა აუცილებელია კულტურის შესაძენად და ორივე ერთად — „ჩვენი მძლავრი და მდიდარი ბუნების დამორჩილებისათვის“, მაშასადამე სიღარიბისაგან თავის დაღწევისათვის.

შემდეგ (გვ. 49—126) ის იხილავს მე-19 ს. რეფორმისმერმინდელი ქართული მწერლობის, მხატვრული ლიტერატურის, პუბლიცისტიკის, პირველი დასის (სამოციანელების), მეორე დასის (ხალხოსნებისა) და მესამე დასის (მარქსისტების) მოღვაწეობის ზოგიერთ ძირითად მომენტს², ეხება მათი გამოჩენილი წარმომადგენლების ნაწარმოებებს, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მომენტებს, რაც სცილდება ჩვენი მსჯელობის საგანს. მისი სიმპათიები აშკარად ახალი თაობის, ე. ი. მესამე დასისკენაა მიმართული, რადგან მესამე დასის მწერლები „ნამდვილი პროგრესისტებია, ისინი ჩვენი ახლანდელი აზროვნების საუკეთესო წარმომადგენელნი არიან“ (გვ. 127) და ამასთანავე აკრიტიკებს

¹ მ. სალარაძე, დასახ. თხზ., გვ. 19—20.

² შედარე პ. გუგუშვილი, კარლ მარქსი ქართულ პუბლიცისტიკასა და საზოგადოებრივობაში, 1971, IV გამოცემა, გვ. 187—258.

ზოგიერთ დიპლომიან ახალგაზრდას, რომელთაგან ათეალისწუნებულნი მესამე დასელები, რადგან „ესენი უდიპლომო კაცები არიან“, დაარადენადაც უმალლესი განათლება არა აქვთ, ამიტომაც „ვითომცა უფლებაც არა აქვთ ბაასი და მსჯელობა იქონიონ მაღალ აზრებზე და მეცნიერულ საგნებზე“ და დაასკენის, რომ „დიპლომი მარტო არ არის არაოდეს ნამდვილი ცოდნისა და ქეშმარიტი განვითარების დამამტკიცებელი“¹.

საერთოდ, მ. სალარაძის წიგნის, „ჩვენი ახალი თაობა“, აზრი ისაა, რომ ყოველი ახალი თაობა და, მაშასადამე, ახალი მოძრაობა, ახალი იდეები (ცოდნა) მე-19 საუკუნეში ოცი-ოცდაათი წლის განმავლობაში ძველდებოდა და უკვე ძველი იდეების მატარებლებს არ შეეძლოთ საზოგადოება, ქვეყანა წაეყვანათ პროგრესის გზით და რამდენადაც ისინი მაინც სათავეში რჩებოდნენ, ეს იწვევდა განვითარების დაბრკოლებასა და, მაშასადამე, ცხოვრების ჩამორჩენას, რომლის წინსვლისათვის აუცილებელია გზა გაეხსნას ახალ თაობას, ახალ ახალგაზრდობას, ახალ ცოდნას, ახალ მოძრაობას, ახალ იდეებს.

მ. ი. სალარაძის ამ ნაშრომის საერთო შეფასებისას მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ იგი იხილავს და აფასებს კულტურულ და სოციალურ პირობებს და, კერძოდ, ახალგაზრდობის როლსა და მნიშვნელობას იმ დონეზე, იმ ვითარებაში, როდესაც მთელი საქართველოსათვის რუსეთის უმალლეს სასწავლებლებში მოსწავლე ასი სტუდენტი თვალსაჩინო მოვლენად ითვლებოდა, რამდენადაც ამ გზით ქვეყანა ყოველწლიურად უმალლესი განათლების მქონე 20 კაცს ღებულობდა!

10. მიგრაციისა და ურბანიზაციის მნიშვნელობა

მიგრაცია მოსახლეობის ყველა ასაკობრივ ფენაზე უფრო მეტად ახალგაზრდობის „სენია“. ეს ყველაზე მკაფიოდ შეიმჩნევა იტალიაში, სადაც სამუშაო ადგილთა ზრდა დიდი ხნის მანძილზე და სისტემატურად ჩამორჩება შრომითი რესურსების აღწარმოების პროცესს. საგარეო ემიგრაციის მხრივ იტალია შეიძლება კლასიკურ ქვეყნად მივიჩნიოთ. იტალიელი ეკონომისტის პ. ჩინანის (P. Cinanni, 1973) ვარაუდით 1870—1970 წწ. სამუშაოს საძებნელად საშუალოწლიურად იტალიიდან გადიოდა 270 000 კაცი, ხოლო სულ ასი წლის მანძილზე, დაახლო-

¹ მ. სალარაძე, დასახ. წიგნი, გვ. 125—126. ჩვენი ახალგაზრდა მეცნიერმუშათა კეთილშობილური ვალია დაწერონ გამოკვლევები, მაგალითად, თემაზე: ქართული პუბლიცისტიკა, ანუ ქართული საზოგადოებრივი აზრი ახალგაზრდობის შესახებ, რასაც ჩვენ აქ მხოლოდ მის ამოსავალ საწყისებში და საკითხის დასმის წესით ვეხებით.

ებით — 27 000 000 წავიდა. ამასთანავე 1972 წელს საზღვარგარეთ ცხოვრობდა 6,5 მლნ. იტალიელი. ემიგრაციის გამო იტალია კარგავს მუშა ძალის საუკეთესო ნაწილს, დიდ „მწარმოებლურ სიმდიდრეს“, რამდენადაც ემიგრაციაში მიდიან უმთავრესად ახალგაზრდა ვაჟები და საერთოდ 16—45 წლის ასაკისანი, რაც, ამასთანავე, იწვევს მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის დაძაბუნებას. ქვეყანაში რჩებიან და ჭარბობენ ქალები, მოხუცები, ბავშვები — ეკონომიკურად არააქტიური და ნაკლებად აქტიური მოსახლეობა.

მიგრაცია არა მხოლოდ დემოგრაფიული და ეკონომიკური, არამედ ამასთანავე უაღრესად პოლიტიკური და სოციოლოგიური მოვლენაა, რაც მასობრივი ხასიათის მიღებისას გავლენას ახდენს საზოგადოების მდგომარეობის თითქმის ყველა მხარეზე.

მიგრაციის რაციონალური და გეგმაზომიერი მოწესრიგება მხოლოდ სოციალისტური საზოგადოების სინამდვილეში შეიძლება.

სსრკ შრომითი რესურსების ფორმირებასა და რაციონალურ გამოყენებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მიგრაცია. ა. ტოპილინის გამოკვლევით სსრ კავშირში 1959—1972 წწ. საშუალოწლიურად ადგილს იცვლის დაახლოებით 12 000 000 კაცი, მთელი მოსახლეობის დაახლოებით 5%. მათ შორის 9 მილიონის მიმართულებაა: ქალაქიდან — ქალაქში (4,4 მლნ.), სოფლიდან — ქალაქში (3,1 მლნ.) და ქალაქიდან — სოფელში (1,5 მლნ.), ხოლო 3 მილიონისა სოფლიდან — სოფელში. ამასთანავე სხვადასხვა რესპუბლიკაში მიგრაციის ინტენსივობა სხვადასხვანაირია (ყაზახეთში — 5,7%, ხოლო სომხეთში კი — 1,6%)¹ მიგრაცია მოსახლეობის მატებაში მაინც გარკვეულ როლს ასრულებს ისეთ რესპუბლიკებში, როგორიცაა მოლდავეთი, ტაჯიკეთი და უზბეკეთი, სადაც შრომითი რესურსებისა და შობადობის მაღალი ინტენსივობის მიხედვით — ანდა საქართველოში, სადაც შრომის რესურსების მიხედვით არ საჭიროებენ ანდა ნაკლებად საჭიროებენ შემოსულ მუშახელს; ამ რაიონებში გარედან მუშახელის შემოსვლა აძნელებს ადგილობრივ მკვიდრთა შრომამოწყობას, რაც მიუთითებს ამ მხრივ სახელმწიფოებრივი მოწესრიგების აუცილებლობაზე².

საერთოდ, ჩვენს სოფლის მეურნეობას კიდევ გააჩნია მუშა ძალის რეზერვები, რომელთა გამოყენება შეიძლება საზოგადოებრივი წარმოების სხვა დარგებში, მაგრამ ამჟამად მიზანშეწონილია სოფლად დარჩენა, მაგალითად, ახალგაზრდა მექანიზატორთა კადრები, რომელთაც შეეძლება წარმატებით აითვისონ სოფლისმეურნეობრივი წარმოებისათვის გამოყოფილი უახლესი ტექნიკა და, მაშასადამე, მკვეთრად გაადიდონ

¹ А. Топилин, Территориальное перераспределение трудовых ресурсов в СССР, 1975, стр. 34—41.

² Журн. «Плановое хозяйство», 1975, № 12, стр. 136.

ესოდენ საჭირო პროდუქციის წარმოება. ეს აუცილებელია სოფლის მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის გაუმჯობესებისთვისაც. ცნობილია, რომ 1959 წ. აღწერით 20—29 წლის ახალგაზრდობა სსრ კავშირში შეადგენდა 16,7%, ხოლო 1970 წლის აღწერით კი მისი ხვედრითი წონა შემცირდა 9,6%-მდე.

მიგრაცია, როგორც გეოგრაფიულ სივრცეში ადამიანთა მდგომარეობის შეცვლა, მოცემული სოციალურ-ეკონომიკური ვითარების ერთობლიობიდან სამუდამო ან დროებითი ადგილგადანაცვლება სხვა ვითარებაში — უკეთესი ყოფა-ცხოვრების ორგანიზაციის მიზნით, მართალია, საერთოდ მოსახლეობის, მაგრამ უპირატესად სოფლიდან ქალაქისაკენ მისწრაფებული მობილური ახალგაზრდობის დამახასიათებელი მოვლენაა.

ანკეტური მონაცემებით აქ უმთავრესად ხუთი ძირითადი მოტივი გამოიყოფა: 1. მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესების წადილი; 2. პროფესიის შეძენის სურვილი; 3. შრომის პირობების შეცვლის საჭიროება; 4. სწავლის გაგრძელებისა და 5. კულტურულ-ყოფიერებითი პირობების გაუმჯობესებისათვის ზრუნვა¹.

ამასთანავე მიგრაცია, შეიძლება ითქვას, თაობათა ურთიერთდამოკიდებულების ერთ-ერთი შემანელებელი ფაქტორიც არის.

დიდმნიშვნელოვანი მოვლენაა ურბანიზაციის პროცესის ისეთი დაჩქარება, რასაც ზოგიერთი ბურჟუაზიული დემოგრაფი „ურბანისტულ აფეთქებას“, ანუ „ურბანიზაციულ აფეთქებას“ („The urban explosion“) უწოდებს; ტ. ელკინის (T. Elkins) დახასიათებით თანამედროვე მსხვილი ქალაქის მცხოვრებნი, სარგებლობენ რა უმეტესი ნივთიერი და კულტურული დოვლათით, ცხოვრობენ დაძაბულ ვითარებაში და გარესამყაროც მათზე დეპრესიულ გავლენას ახდენს. კერძოდ, დას. ევროპის („ქალაქების მიწაზე“), აშშ და იაპონიის მსხვილი ქალაქები წარმოიქმნენ, როგორც ქალაქური აგლომერაციის ცენტრები, რაც მოსახლეობის დიდ ნაწილს, 80—90%, ქალაქური ცხოვრების შესაძლებლობას აძლევს.

ასეთ ვითარებაში, ქალაქისა და სოფლის ურთიერთობის ახალ პირობებში, ტრანსპორტის უახლესი საშუალებები (ელექტრონის საგარეუბნო რკინიგზები, ავტომობილიზაცია და სხვ.) შესაძლებლობას იძლევა ქალაქის მუშა-მოსამსახურე დარჩეს თავის სოფელში, რომელიც თანდათან მუშათა დასახლებად იქცევა. დიდი ქალაქები თავის ყაიდაზე აწყობენ (აორგანიზებენ) მთელ რიგ გარეუბნებს, რომლებიც სულ უფრო ქალაქური ხდებიან.

თავის მხრივ, სოფლის მეურნეობის დარგებში დასაქმებულობათა

¹ Староверов, Социально-демографические проблемы деревни, М., 1976.

შემცირებაც ხელს უწყობს ქალაქური ყოფიერების გავრცელებას სოფლებში.

ამასთანავე ბავშვთა მოკვდაობის შემცირება, ჯანდაცვის პირობათა გაუმჯობესება, მიგრაცია და მოსახლეობის ბუნებრივი მატების ტემპის გაძლიერება იწვევს ქალაქის მოსახლეობის გაახალგაზრდავების ტენდენციის გაძლიერებას და ეს მაშინ, როდესაც ქალაქებში ცხოვრობს მთელი კაცობრიობის დაახლოებით ორი მესამედი.

პერსპექტიულ ასპექტებში აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ შრომაუნარიან, ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის საერთო რიცხვში თანდათანობით იზრდება დაქირავებული შრომით დასაქმებულთა ხვედრითი წონა. დაქირავებით დასაქმებულთა შორის შემცირდება გონებრივი დარგის იმ მუშაკთა ხვედრითი წონა, რომლებიც აღრიცხვისა და კონტროლის სფეროში მუშაობენ, — იმ ზომით, რა ზომითაც განვითარდება ელექტრონული გამომთვლელი მანქანები, კომპიუტერთა, გამოყენება¹. ასევე გადამუშავებითს მრეწველობაში დასაქმებულთა ხვედრითი წონაც შემცირდება წარმოების მექანიზაციისა და ავტომატიზაციის შესაბამისად. მაგრამ ყველაზე მეტი ზომით მოსალოდნელია სოფლისმეურნეობრივი წარმოების დარგებში დასაქმებულთა ხვედრითი წონის შემცირება — შრომის მწარმოებლურობის გადიდებისა და, მაშასადამე, მექანიზაციის გაფართოების, სასუქების გამოყენების გაძლიერებისა და იმ ღონისძიებათა გატარების შედეგად, რასაც ერთობლივად „მწვანე რევოლუციას“ უწოდებენ. ყველაზე მეტად გაიზრდება მომსახურების დარგებში დასაქმებულთა რიცხვი და მოთხოვნილება უმაღლესი განათლების სპეციალისტებზე, რაც, თავის მხრივ, გამოიწვევს უმაღლესი განათლების მიღებისადმი ახალგაზრდობის მისწრაფების შემდგომ გაძლიერებას. ეს მოვლენები კი უშუალო კავშირშია მუშათა პროფესიული და გეოგრაფიული მობილურობის ზრდასა და, მაშასადამე, შრომის გამომცვლის მასშტაბის გაფართოებასთან.

მაგრამ ურბანიზაცია მარტოოდენ სოციოლოგიური და გეოგრაფიული მოვლენა როდია. ის ამასთანავე არის პოლიტიკური ცხოვრების გააქტიურების და ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების მომასწავებელი დიდმნიშვნელოვანი მოვლენა, რაც სიღრმისეულ ცვლილებებს იწვევს წარმოების, განაწილების, გაცვლისა და მოხმარების სფეროებში. საქმე

¹ ბელგიელი მეცნიერი (ლუვენის კათ. უნივერსიტეტი) ამტკიცებს, რომ ეგმ, საერთოდ ინფორმაციის გადამუშავების ახალი ტექნიკა სულ მალე გამოიწვევს მთელ რევოლუციას მართვისა და გეგმიანობის სფეროში დასაქმებულ ადამიანთა საზოგადოებრივი სტატუტის, კვალიფიკაციის, ხელფასის, შრომის ხასიათის და თვით მართვისა და გეგმიანობის აუთენტურობისა და, მაშასადამე, სოციალური ფასეულობის თვალსაზრისით.

ისაა, რომ, რაც უფრო ვითარდება და ფართოვდება ქალაქური ცხოვრება, მით უფრო იცვლება გადამუშავებითი მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის წარმოების პროდუქტებზე მოთხოვნილების თანაფარდობა. მაგალითად, სულ უფრო მცირდება ხორბლის, სიმინდისა და, საერთოდ, მარცვლეულის, როგორც მასობრივი მოთხოვნილების საქონლის (მიწათმოქმედების პირველადი პროდუქტების) მყიდველთა რაოდენობა და იზრდება ფქვილეულის (მეორადი) და კიდევ უფრო მეტად გამომცხვარი პურეულის (მესამეული პროდუქტების) მყიდველთა რიცხოვნობა.

მაგრამ ზოგიერთი ბურჟუაზიული მეცნიერის აზრით, რაც უფრო უახლოვდება საზოგადოება ნივთიერ დოვლათთა სიუხვით გაჯერების წერტილს, მით უფრო ის, რაც „წინათ ფუფუნებად ითვლებოდა, ახლა აუცილებლობად იქცევა“ და, მაშასადამე, კიდევ ახალი გზა გაიხსნება მომსახურების სფეროს გაფართოებისათვის, რაც უპირატესად ახალგაზრდობის დასაქმებულობის სარბიელს წარმოადგენს და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა მეოხებით ხელს უწყობს ახალ ნივთებზე მოთხოვნათა ხელოვნურ გაძლიერებას.

სხვადასხვა ქვეყნის ახალგაზრდობას შორის კავშირის გაძლიერების საფუძველია კავშირგაბმულობის საშუალებათა, მაგალითად, ავტომობილის მრეწველობის საოცარი განვითარება. ცნობილი გერმანელი ეკონომისტი ჰორსტ ვაგენფიური (H. Wagenfür) გფრ ეკონომიკის 2000 წლამდე განვითარების პროგნოზისადმი მიძღვნილ ნაშრომში უჩვენებს, რომ ამჟამად გფრ-ში, ამა თუ იმ სახით, ავტომობილის მრეწველობაში დასაქმებულთა რაოდენობა უფრო მეტია, ვინემ სოფლის მეურნეობის წარმოებაში მომუშავეთა რიცხოვნობა. გოეთე ამბობდა: „თუ გლეხს აქვს ფული — იგი აქვს მთელ ქვეყანასაო“; ჰ. ვაგენფიური ამბობს: „თუ ადამიანებს აქვთ ავტომობილი — მთელ ქვეყანას აქვს ფული“. ავტომობილიზაცია, როგორც ყველაფერიდან ჩანს, კიდევ უფრო განვითარდება და მასობრივი გახდება, რასაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს არასამუშაო (თავისუფალი) დროის გადიდება. იგივე ავტორი ვარაუდობს: თუ გფრ-ში 1968 წ. სამუშაო კერა 48 საათს უდრიდა, 1985 წ. მისი ხანგრძლივობა იქნება 30 საათი — რვა საათიანი ოთხი სამუშაო დღე. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი და დასაქმებულობის ყველა სფეროში შრომის მწარმოებლურობის ზრდა და თვით ამ ზრდის აუცილებლობა გადალახავს საწარმოთა ბიუროკრატიული მართვის არსებულ სისტემას და, თვით მუშათა ინიციატივის სულ უფრო გაძლიერების ვითარებაში, გადიდება თავისუფალი და მოცალეობის დროის საერთო ბიუჯეტი.

ამერიკულ სოციოლოგიაში დიდი ხანია რაც მიდის დისკუსია ურბანიზმის, ქალაქური ცხოვრების თავისებურებათა შესახებ. ბურჟუაზიული მეცნიერები გ. ზიმელი, პ. პარკი, ლ. ვირტი და სხვები ქალაქებში

მოსახლეობის კონცენტრაციას უკავშირებენ მცხოვრებთა შორის უცხოურობის, დეზორგანიზაციის, ანომიის, ნორმებიდან გადახვევის მოვლენებს. მოპირდაპირენი კი ფიქრობენ, რომ ეკოლოგიური ფაქტორები (მოსახლეობის სიდიდე და სიმჭიდროვე) თავისთავად არა თუ არ იწვევენ ხსენებულ მოვლენებს, არამედ პირიქით, განამტკიცებენ პირად კავშირებს.

კალიფორნიის უნივერსიტეტის პროფ. კლოდ ფიშერი (C. Ficher) ურბანიზმის თეორიის შესახებ თავის ახალ ნაშრომში (1975 წ.) ცდილობს მოარიგოს ხსენებულ დაპირისპირებულ შეხედულებათა ავტორები, რამდენადაც იგი აღიარებს როგორც ეკოლოგიური, ასევე არაეკოლოგიური ფაქტორების როლსა და მნიშვნელობას: რაც უფრო მეტი მოსახლეობაა თავმოყრილი მოცემულ პუნქტში, მით უფრო ქალაქურია იგი და მით უფრო მეტი რაოდენობითა და ზომითაა იქ ნაკლებად ურბანიზებული საზოგადოებაში დადგენილი „ნორმებიდან“ გადახვევები და უცხოურობანი ზნე-ჩვეულებებში, კანონებში, მანერებში, მოდეებში.

კ. ფიშერი ამტკიცებს: 1. რაც უფრო შორს მიდის ურბანიზაცია, მით უფრო ძლიერია სუბკულტურების, როგორც საზოგადოების გარკვეული ნაწილის დამახასიათებელი ნორმების, წეს-ჩვეულებათა და წარმოდგენების ერთობლიობის ურთიერთგავლენა. ეკოლოგიური ფაქტორი, როგორცაა მოსახლეობის ზრდა, იწვევს მოცემული დასახლების სტრუქტურულ დიფერენციაციას, რაც აძლიერებს მის ურბანიზებულობას და სწორედ ამით იგი ხდება სხვა დასახლებათა მიზიდულობისა და, მაშასადამე, მიგრანტთა მისწრაფების ცენტრი; 2. ურბანიზაცია აძლიერებს სუბკულტურებს — ეს ანტიანომური ეფექტია; 3. რაც უფრო ძლიერია ურბანიზაცია, მით უფრო ინტენსიურია დიფუზია სხვადასხვა კულტურათა შორის, რასაც შეუძლია განმაახლებლის როლი შეასრულოს; 4. მაშასადამე, რაც უფრო მაღალია ურბანიზებულობა, მით უფრო მეტია გადახვევები საერთოდ მიღებული ნორმებიდან. ქალაქებს სწორედ ის უნდა, რათა „განსხვავდებოდნენ საშუალო სტანდარტისაგან“; 5. ამის გამოა, რომ პიროვნებათა დონეზე ქალაქსა და სოფელს შორის განსხვავება არ ისპობა. ქალაქებს ყოველთვის შემოაქვთ ახალი ნიმუშები, ხოლო სოფლები (პერიფერია) მოგვიანებით ღებულობს მას. ასე იყო, ასე იქნება.

კ. ფიშერს, სხვა რომ არა ვთქვათ, ერთი დიდმნიშვნელოვანი ფაქტორი სულ გამოორჩა: ახალგაზრდობის მობილურობის ზრდადი ტემპი და, მაშასადამე, მიგრაცია სულ უფრო აჩქარებს კონტაქტებს და, ამგვარად, ამოკლებს დაგვიანების ფენომენს.

ჯერ კიდევ არის ტოტალური წერდა: ახალგაზრდობის შეცდომა იქიდან გამომდინარეობს, რომ ყველაფერს, რასაც ისინი აკეთებენ, აკეთებენ უზომოდ, გადამეტებულად და ვნებიანად. ყველა მათი მოქმედება აღინიშნება ამ გადამეტებულობით — მათ ფრიად გადამეტებით უყვართ, ფრიად გადამეტებით სძულთ და ასეა სხვა ყველაფერში“.

ახალგაზრდობის ემოციური „გადამეტებულობის“ ეს დახასიათება ხშირად და არსებითად ახლაც ძალაშია. შავი — ახალგაზრდობისათვის „ყველაზე შავია“, თეთრი — „ყველაზე თეთრი“.

განათლება აძლიერებს მოვლენებისადმი კრიტიკულ დამოკიდებულებას, საერთოდ მომთხოვნელობას, რაც ბევრად უფრო მძაფრია, მაგალითად, სტუდენტთა შორის, ვინემ მოწაფეთა წრეში და ეს მომთხოვნელობა მიმართულია არა მხოლოდ არსებული საზოგადოებისა, არამედ აგრეთვე თვით ახალი თაობისადმი.

კითხვაზე „მოგწონთ თუ არა თქვენი თაობა“, საბჭოთა ახალგაზრდობის სოციოლოგთა მიერ შესწავლილი ჯგუფების მნიშვნელოვანმა ნაწილმა უარყოფითი პასუხი გასცა, ე. ი., უნდა ვიფიქროთ, რომ განათლებულობა ზრდის კრიტიკული მიდგომის ხარისხს.

ქალაქელი საბჭოთა ახალგაზრდობის 60—80% -ს საშუალო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ მიზნად აქვს უმაღლესში შესვლა. რამდენადაც ზოგიერთ ფაკულტეტში 1 ადგილზე 10—15 მსურველია, ცხადია, დანარჩენში ამა თუ იმ ზომით დაუკმაყოფილებლობის გრძნობა იბუდებს. მათი ნაწილი შემდეგი წლისათვის ემზადება, ნაწილი სხვა სპეციალობაზე მიდის ან სულ ემშვიდობება ამ წადილს... ამიტომაც, რომ სტუდენტთა გარკვეული პროცენტის პროფესიული ორიენტაცია არამყარია, საკმაოდ მერყევიანია.

ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ უმაღლესი სასწავლებლის კურსდამთავრებულთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ოცნებობს მეცნიერულ კარიერაზე, რომელთაგან მხოლოდ მცირე ნაწილი ახერხებენ ამას, ხოლო დანარჩენის რეაქცია არსებული ვითარებისადმი ნეგატიურ ხასიათს ღებულობს.

პროფესიული ორიენტაციის მესაქისათვის აუცილებელია ცხოვრებისა და მეცნიერების უახლეს მიღწევათა გათვალისწინება, კიდევ მეტი, — პროგნოზისტული და გეგმურობის მიხედვრილობანი და განჭვრეტანი. მიმდინარე მეცნიერულ-ტექნიკურმა (ინდუსტრიულმა) რევოლუციამ გამოიწვია არა მხოლოდ მეცნიერული ცოდნის მასშტაბის დიდი ზრდა, არამედ, ამასთანავე, მნიშვნელოვანი ცვლილებანი შეიტანა თვით სტილში მეცნიერული აზროვნებისა, რომელშიც დიდმნიშვნელოვან როლს ასრულებენ — მეთოდოლოგიური და გნოსეოლოგიური ფაქტორები.

მეცნიერების განვითარების დღევანდელ ვითარებაში აუცილებელია საზოგადოებრივი შემეცნების სტრუქტურაში სულ უფრო ინტენსიური ყურადღება მიექცეს ეკოლოგიურ და დემოგრაფიულ პრობლემებს, ხოლო სოციალური შემეცნების აზრი ისაა, რომ იგი უნდა სწავლობდეს ადამიანთა პროფესიულ საქმიანობას (მოღვაწეობას), რაც სოციალური რეალურობის (სინამდვილის) არსებობის წესში ვლინდება.

პროფესიული ორიენტაცია მომავლის კონკრეტული ხედვის (დასახვის, წარმოდგენის) რეალიზაციის სახით ხორციელდება და მისი დაგეგმვა და პროგნოზი არსებითად კადრების მომზადების ღონისძიებათა სისტემაშია მოქცეული. პროგნოზი, ამ შემთხვევაშიც, როგორც ზოგადი ხასიათის გამოცხადება — ისაა, რაც, განსაზღვრული სივრცისა და დროის ფარგლებში, შეიძლება მოხდეს მომავალში, ხოლო გეგმა — რაც უნდა მოხდეს (გაკეთდეს), — მაგრამ ის, რაც უნდა მოხდეს, წარმოდგენილია არა ფატალური აუცილებლობის, არამედ როგორც საზოგადოების მიერ შეგნებულად დასახული, მეცნიერულად დასაბუთებული მიზნის რეალიზაცია... ადამიანის პირადი (კერძო) მიზანი მით უფრო განხორციელებადია, რაც უფრო მეტადაა იგი კორდინირებული საზოგადოებრივ (სახელმწიფოებრივ) ინტერესებთან.

ცხადია, ახალგაზრდობის მოძრაობაზე, სადაც არ უნდა იყოს ის, გარკვეულ გავლენას ახდენს მოცემული ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემა. ქვეყნის ხელმძღვანელობა ყოველთვის ცდილობს მას მისცეს სასურველი მიმართულება და ამიტომ, გასაგებია, რომ ამ მოძრაობის ნამდვილი მიმართულებისა და მექანიზმის გამოკვლევა და, ბოლოს, თვით ამ გამოკვლევათა ობიექტურობა სხვადასხვა ქვეყანაში, დემოკრატიული თუ პოლიციური სახელმწიფოს ვითარებაში, სხვადასხვანაირია.

ზოგიერთი ქვეყნის ახალგაზრდობა უარყოფითად აფასებს საერთოდ არსებულ სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ სისტემას და თავიანთი მშობლების ყოფიერების ნორმებს თვლის „მოხუცებულთა დამნაშავეობად“, ხოლო თავის თავს — ახალ და მაღალ ფასეულობათა შემქმნელად და მატარებლად.

ახალგაზრდობა ხედავს, რომ თითქმის ყოველი მთავრობა, ყოველი სახელმწიფო, ყოველი საერთაშორისო ორგანიზაცია აშკარად გამოდის ომის წინააღმდეგ, საყოველთაო მშვიდობის სასარგებლოდ და მაინც არაა გამორიცხული ომები. სწორედ ამიტომ ახალგაზრდობა სკეპტიკურად უყურებს „არქაული“ ცხოვრების ნორმათა დამცველების ამ განცხადებას და ბრალს სდებს მათ ცბიერებასა და ორპირობაში.

მაღალინდუსტრიული ბურჟუაზიული საზოგადოება, რომელიც, ბურჟუაზიულ სოციოლოგთა აზრით, ხასიათდება კაპიტალისა და ტექნიკის ორგანიზებული გამოყენებით, ახალგაზრდობისათვის ვერ ქმნის

იმ „ესთეტიკურ საწყისებს“ (როგორც ამას აცხადებს ამერიკელი ნომისტი ჯონ გელბრეითი), რომელსაც შეუძლია ადამიანური მოღვაწეობის სხვადასხვა სახეობის გაკეთილშობილება.

ესთეტიკა — ეს ხომ მეცნიერებაა მშვენიერებასა და იმ გრძნობის შესახებ, რასაც ის იწვევს ადამიანში. ესთეტიკურ საწყისს წარმოადგენს ყოველივე ის, რაც მექანიზებული ცხოვრების ჩარჩოებში არ ეტევა, ყოველივე მოულოდნელი, საოცარი, საკვირველი და არაჩვეულებრივი (ფილოსოფიური გაგებით), რაც ამჟამად მსხვერპლად ეწირება „მომხმარებლობის ტექნოლოგიის“ საჭიროებას. ამჟამად ცხოვრების ყველა მხარე უნდა დაემორჩილოს ტექნოლოგიას, რომელიც ყველას და ყველაფერს ანიველირებს ერთი შაბლონის მიხედვით და ქმნის თავის „კონფორმისტულ მშვენიერებას“.

მაგალითად, ჰიპები (Hippy) ელოლიავენბიან ყვავილებს, ბუნებასა და სიყვარულს, აცხადებენ ადამიანურ ურთიერთობათა თავისუფლებას და ქცევათა უანგარობას, მხარს უჭერენ თემობრივ (ჯგუფურ) ცხოვრებას და გამოდიან ყოველდღიურ ცხოვრებაში ძალდატანების წინააღმდეგ. ისინი უარყოფენ ყველაფერს, რაც ვლინდება დაქვემდებარების ნორმების სახით: მუშაობას, კარიერას, ტანისამოსის სტანდარტს და სხვ. ეს ჰიპები, ფიქრობენ, შეიძლება გაჩენილიყო მხოლოდ მატერიალურად უზრუნველყოფილ წრეებში.

ერთ-ერთი მიზეზი ახალგაზრდობის მოძრაობის ზემოხსენებული სახით გამოვლინებისა შესაძლოა იყოს ის, რომ თანამედროვეობა, ტექნიკისა და საერთოდ ბუნებათმეცნიერების განვითარების ფრიალ დიდ ღონისძიებათა ასპექტში, ნაკლებ ყურადღებას აქცევს საზოგადოებრივ მეცნიერებებს და შეუსწავლელი რჩება სიღრმისეული სოციალური მოვლენები, რომლებიც წარმოიშობიან და ვითარდებიან ინდუსტრიული რევოლუციისა და სწრაფი ტექნიკური პროგრესის პირობებში.

ახლანდელ მშრომელ მოსახლეობას, საერთოდ, და საკუთრად ახალგაზრდობას ბევრად უფრო მეტი თავისუფალი და, კერძოდ, მეტი მოცულობის დრო აქვს, ვინემ წინანდელს.

ახლა, თუ ამასთანავე ინფორმაციისა და, მაშასადამე, ცნობიერების განვითარების უახლეს საშუალებებს გავითვალისწინებთ, აშკარა გახდება, რომ ახალგაზრდობას დიდი დრო აქვს თავისუფალი ფიქრისა და ოცნებისა, განსჯისა და კრიტიკისათვის.

ასეთ ვითარებაში ხდება სულიერი კულტურის ფასეულობათა გადაფასება და ეს პროცესები მიმდინარეობს მსოფლიო მეურნეობის, მსოფლიო კომუნიკაციებისა და, საერთოდ, ცნობათა გავრცელების უახლეს საშუალებათა პირობებში, რაც, თავის მხრივ, არ შეიძლება ხელს არ უწყობდეს მსოფლიო ახალგაზრდობის ურთიერთგაგების, ცნობათა გაზიარებისა და სოლიდარობის ჩასახვასა და განმტკიცებას მიუხედავად

იმ სოციალურ-პოლიტიკური განსხვავებებისა და სასაზღვრო კორდონებისა, რაც სხვადასხვა სახელმწიფოებს შორის არსებობს.

ახლა საჭიროა რამდენიმე კონკრეტული მაგალითი მოვიყვანოთ, კერძოდ, საქართველოს სსრ ახალგაზრდობის პროფესიული ორიენტაციის საკითხებზე.

საშუალო სკოლა ამჟამად დასავლეთისა და აღმოსავლეთის თითქმის ყველა ინდუსტრიულ, ე. ი. მაღალი ცივილიზაციის ქვეყანაში, იძლევა არსებითად ნედლ მასალას, რისგანაც მზადდება სახალხო მეურნეობისათვის მაღალი კვალიფიკაციის კადრები, რომელთა ზვედრითი წონა ყოველდღიურად იზრდება და, შესაბამისად ამისა, მცირდება დაბალი კვალიფიკაციისა და არაკვალიფიციურ მუშაკთა რაოდენობა, პროფესიული განათლების არამქონეთა რიცხოვნობა.

ასე, მაგალითად, მუშა-მოსამსახურეთა საშუალოწლიური რიცხოვნობა ჩვენი რესპუბლიკის სახალხო მეურნეობის ყველა დარგში უდრის: 1940 წელს 494.000, და სამი ათეული წლის შემდეგ, სახელდობრ, 1969 წ. — 1.432.000;

მათ შორის უმაღლესი და საშუალო განათლების სპეციალისტთა რიცხვი შეადგენდა 1940 წელს 67.000 და 1970 წ. კი — 322.000.

აღებული პერიოდის 30 წლის მანძილზე რესპუბლიკის მთელი მოსახლეობა (1939 წ.—3.540.000 და 1969 წ.—4.640.000) გაიზარდა დაახლოებით 30%-ით, ე. ი. 1/3-ით, ხოლო მუშა-მოსამსახურეთა რაოდენობა სახალხო მეურნეობაში თითქმის — 300%, ე. ი. 3-ჯერ, უმაღლესი და საშუალო-სპეციალური განათლების მუშაკთა რიცხოვნობა — თითქმის 500%-ით, ე. ი. 5-ჯერ.

მათ შორის უმაღლესი განათლების სპეციალისტთა რიცხოვნობა (1940 წ. 33,9 ათასი, 1969 წ. — 184, 5 ათასი) თითქმის — 600%-ით, ანუ 6-ჯერ.

ეს მონაცემები თავისთავად მეტყველებენ კულტურული განვითარების როგორც მაღალი ტემპის, ისე ხარისხის შესახებაც.

მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადი საშუალო განათლების სკოლა იძლევა, ასე ვთქვათ, არასავსებით მზა პროდუქციას, იგი საბოლოოდ მაინც განსაზღვრავს (უნდა განსაზღვრავდეს!) სახალხო მეურნეობისათვის კვალიფიციური კადრების მომზადების მიმართულებას.

საქმე ისაა, რომ სკოლა უშუალოდ პასუხისმგებელია ბავშვისათვის იმ ცოდნათა და წარმოდგენათა წინასწარი გადაცემა-გაზიარებისათვის, რაც ყველაზე დიდმნიშვნელოვანი ფაქტორია მოწიფულთა შრომითი მოღვაწეობისა და მორალური, ზნეობრივი, ფიზიონომიის ჩამოყალიბების თვალსაზრისით.

დაწყებითი და საშუალო სკოლა — ესაა, ოჯახის შემდეგ, პირველადი სოციალური და ამასთანავე სპეციალური გარემოცვა ფორ-

მირების ორბიტაში შეშვებული ბავშვისათვის — მომავალი ადამიანისა და მოქალაქისათვის, — როგორც მატერიალური, ასევე ზნეობრივი, სულიერი ცხოვრების სფეროში ყველა სოციალური ინსტიტუტის მომავალი მშენებლისათვის.

მოვიყვანო კიდეც ზოგიერთ საილუსტრაციო მასალას სახალხო განათლებისა და მეცნიერების განვითარების ტემპების შესახებ.

მოსწავლეთა რიცხოვნობა ყველა სახის ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში მილიონობით უდრიდა¹:

	1940/41	1979/80 წწ.	მატება %-ით
საქართველოს სსრ	0,8	1,0	25,0
აზერბაიჯანის სსრ	0,7	1,6	128,6
სომხეთის სსრ	0,3	0,6	100,0

მაგრამ კიდეც უფრო საყურადღებოა მონაცემები, რომლებიც გვიჩვენებენ მოსახლეობის 10 000 სულზე უმაღლესი სასწავლებლების სტრუქტურა რიცხოვნობის დინამიკას: 1940/41 წწ. 1979/80 წწ. მატება %-ით			
საქართველოს სსრ	77	170	121
აზერბაიჯანის სსრ	44	172	291
სომხეთის სსრ	82	178	120

არანაკლებ მნიშვნელოვანია მონაცემები მეცნიერმუშაკთა რიცხოვნობის დინამიკისა (ათასობით):

	1940 წ.	1979 წ.	მატება
საქართველოს სსრ	3,5	25	7-ჯერ
აზერბაიჯანის სსრ	1,9	22	11-ჯერ
სომხეთის სსრ	1,1	18	17-ჯერ

საქართველოს სსრ საშუალო სკოლებში სასწავლო წლის დასაწყისისათვის ირიცხებოდა (ათასობით):²

წლები	მოსწავლეთა რიცხვი	მატება ჯერადობით	მოსახლეობის რიცხოვნობა	მატება პროცენტობით
1914/15	19,1	—	2601(1914)	00,0
1940/41	388,9	20-ჯერ	3540(1939)	36,1
1970/71	783,3	41-ჯერ	4686(1970)	80,2
1975/76	799,8	42-ჯერ	4965(1976)	90,9
1979/80	776,3	41-ჯერ	5042(1980)	96,0

¹ HX СССР в 1979 г., 1980, М., 498.

² HX СССР за 60 лет, 1980, Тб., стр. 237.

ამგვარად, როგორც ვხედავთ, აღებულ პერიოდში, მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობის ზრდასთან შედარებით განუზომლად უფრო სწრაფია მოსწავლეთა რაოდენობის ზრდის ტემპი. თუ 65 წლის განმავლობაში მოსახლეობის რიცხოვნობა გაიზარდა 96 პროცენტით, საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში განხორციელებული კულტურული რევოლუციის შედეგად მოსწავლეთა რაოდენობა გადიდა 41-ჯერ და დიდი ხანია, რაც რესპუბლიკა მთლიანად წიგნიერების ქვეყნად იქცა.

ჩვენი სახელმწიფო, როგორც ცნობილია, აუარებელ ხარჯებს ეწევა როგორც საერთოდ სასწავლებლების, ისე კერძოდ უმაღლესი სასწავლებლების, მ. შ. პედაგოგიური ინსტიტუტებისა და, მაშასადამე, პედაგოგიური კადრების მომზადებისათვის, საერთოდ პროფესიული განათლების გავრცელებისათვის.

აღსანიშნავია ისიც, რომ საერთოდ წიგნიერების, კულტურის განვითარებაში მიღწეული უდიდესი წარმატებების ვითარებაში, როდესაც მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები საყოველთაოდ ხელმისაწვდომია, უკვე წავიდა ის დრო, როდესაც კულტურის გავრცელების საქმეში მთავარ როლს მასწავლებელი ასრულებდა (განსაკუთრებით სოფლად). მოწაფეებშიც, განსაკუთრებით უფროსი კლასებისა, ფრიად ამაღლდა კრიტიკული აზროვნების დონე და, მაშასადამე, შესაბამისად გაიზარდა (უნდა გაიზარდოს) მასწავლებლის პრესტიჟი, რისთვისაც აუცილებელია მისი განათლებულობის შეუწელებელი განახლება, რათა არ ჩამორჩეს იმ მოთხოვნებს, რასაც კომუნიზმის მშენებელი საზოგადოებრიობა უყენებს თავისი ახალი თაობის — შვილებისა და შვილიშვილთა აღმზრდელს როგორც მოქალაქის მორალურ, ასევე პედაგოგის პროფესიული მოღვაწეობის სფეროში.

ეს მოთხოვნები მით უფრო მაღლდება, რაც უფრო იზრდება სოციალური მოთხოვნილება და მისწრაფება უმაღლესი განათლებისაკენ. ამ ასპექტში აღსანიშნავია, რომ სსრ კავშირში საშუალო სასწავლებელთა კურსდამთავრებული ახალგაზრდობის 70—80 პროცენტი მოწადინებულია სწავლა განაგრძოს უმაღლეს სასწავლებელში, სადაც, მაგალითად, 1970 წელს მიიღეს სკოლადამთავრებულთა მხოლოდ 18,2 პროცენტი.

საჭიროა იმის აღნიშვნაც, რომ მომავალ ათეულ წელს შობადობის შემცირების შედეგად შესამჩნევად დაიკლებს უფროსკლასელთა რიცხოვნობა. მაგრამ ამ მხრივ საყურადღებოა, რომ დღესაც, და აქ მიგრავიან დიდმნიშვნელოვან როლს თამაშობს, უკვე შესამჩნევად შეცვლილია სკოლების დაკომპლექტების ვითარება. ურბანიზაციის მეოხებით მოსწავლეთა სიჭარბეა ქალაქის სკოლებში, ხოლო სოფლებისა ზოგან არასრულადაა დაკომპლექტებული.

დაკვირვებებმა ცხადყვეს, რომ სოფლის სკოლებში მოსწავლეთა მომზადების დონე მასწავლებელთა მუშაობის რთული პირობებისა და

სხვათა გამო ჩამორჩება ქალაქისას და ამასთანავე პატარა, მოსწავლეთა მცირერიცხოვან სკოლებში ერთ მოსწავლეზე გაწეული ხარჯები ბევრად უფრო მაღალია.

ერთი მოწაფის მომზადება 1 წელიწადში სსრ კავშირში საშუალოდ ჯდება 140 მან. ღირ, მრავალრიცხოვან სკოლებში, სადაც პარალელური კლასებია, ეს ხარჯი 50. მან. შეადგენს, ხოლო პატარა სკოლებში, სადაც ოციოდე მოწაფეა, 540 მან. აღემატება¹.

* * *

არის კიდევ ერთი საკითხი, რომლის შესახებ საუბარი მით უფრო აუცილებელია, რაც უფრო ძნელია აქ შესაფერის კონტექსტში მისი ჩასმა, მისთვის ადგილის მონახვა. ესაა ახალგაზრდობის სექსუალური ცხოვრების საკითხი, რომლის ერთ-ერთ მომენტს ჩვენ უნდა შევეხოთ.

1968 წ. მოყოლებული, ყოველწლიურად, ოსშუ ეკონომიკური ფაქულტეტის მეოთხე კურსის დაახლოებით 150—200 სტუდენტისაგან აგრეთვე, ეპიზოდურად, რიგ სხვა უმაღლესი სასწავლებლების უკანასკნელი კურსის სტუდენტთაგან როგორც ანკეტური გამოკითხვის, ასევე სემინარული (პრაქტიკული-სადიპლომო) ხასიათის ნაშრომთა და კიდევ რესპუბლიკის რაიონებში დემოგრაფიული ექსპედიციების მასალათა სახით ვღებულობ (ვაგროვებ) მონაცემებს.

მიღებულია ორმოც ათასზე მეტი პასუხი: ოჯახის, ქორწინების, სქესობრივი სიყვარულის, შვილების გაჩენისა და აღზრდის, ახალგაზრდობის ყოფიერების, მამებისა და შვილების (თაობათა) ურთიერთდამოკიდებულების, განათლების, პროფესიული ორიენტაციისა და სხვათა შესახებ.

გამოკითხულთა მნიშვნელოვანი ნაწილი აღნიშნავს, რომ ახალგაზრდობას შორის „პირველი სექსუალური კავშირები მიმდინარეობს (ხდება) პარტნიორებისათვის არახელსაყრელ ვითარებაში“. — აქ აღნიშნავენ: არსებულისა და მართებულის დაშორიშორებას; შიშისა და გამბედაობის უთანაბრობას; მოკრძალებისა და მიძალების დაპირისპირებას; მიმზიდველობისა და უარყოფის (უკუგდების) ძალთა შეურიგებლობას; სიყვარულისა და სიძულვილის ნებისმიერობას; ინტერესისა და ინერტიულობის გამთიშველობას; აქსელერაციისა და ინფანტილიზმის შეუწყნარებლობას; მორალის (ზნეობის) არტახებით შებოჭილობისა და თავაშვებულობის შეუთავსებლობას... და სხვა მრავალ ამგვარ მოვლენათა რთულ ერთობლიობაში ორიენტაციის სიძნელეებს და განსაკუთრებით იმას, რომ ასეთ ვითარებაში, რასაც ძალიან ხშირად უაღრესად არასასიამოვნო, უარყოფითი, ზოგჯერ კიდევ პირდაპირ საბედისწერო შედეგი

¹ Образовательная и социально-профессиональная структура населения СССР, сб. статей, 1975.

მოსდევს, ახალგაზრდას, ყმაწვილს, მოზარდ თაობას ფაქტობრივად არსად — არც ოჯახში, არც სკოლაში და არც სადმე სპეციალური დანიშნულების ადგილებში არ აძლევენ კვალიფიციურ რჩევა-დარიგებას, აუცილებელ განმარტებას, არ უწევენ კონსულტაციებს. თვით სქესობრივი ჰიგიენის უაღრესად საჭირობო საკითხიც, როგორც იტყვიან, მარტოოდენ თვითდინებაზეა მიწოდებული და ასეთ ვითარებაში კდემამოსილი ახალგაზრდა მისდაუნებურად საჭირო ინფორმაციას ღებულობს ქუჩაში, თავის „ტოლ-სწორთავან“, შემთხვევითი შეხვედრებისას, თუნდაც ხშირად ფრიად უხეში, უტაქტო და უგნური ფორმითა და ხერხებით, თვით გარყვნილი და ლოთი ადამიანებისგანაც-კი... და, აი, ჩემს მიერ გამოკითხული ახალგაზრდობა დაჟინებით მოითხოვს ამ საკითხის მოგვარებას და ზოგჯერ ისეთ ვითარებაში, როდესაც ასეთი საკითხი სრულებითაც არ უნდა გამხდარიყო მისი მსჯელობის საგანი, ე. ი. მას (გამოსაკითხს) პასუხი უნდა გაეცა სხვა, ვთქვათ, პროფესიული ორიენტაციის, განათლების, სპორტისა და სხვ. მდგომარეობის თაობაზე. ისინი თვითონ და თანაც დაჟინებით სვამენ ამ საკითხს და მოითხოვენ მის რაციონალურ, თანამედროვე საზოგადოებისათვის შესაბამის მეცნიერულ დონეზე მოგვარებას.

ისინი პირდაპირ აცხადებენ: „ახალგაზრდობის მომზადება სიყვარულის, სექსუალური ურთიერთობის, ქორწინებისა და ოჯახის შესახებ უნდა განვიხილოთ, როგორც ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი სწავლისა და აღზრდისა სოციალისტურ საზოგადოებაში“.

მათ ასეთი მოთხოვნის წამოყენების სრული უფლება აქვთ, ხოლო ჩვენი შესაბამისი სახელმწიფო დაწესებულებები, ვფიქრობთ, მოვალენი არიან სპეციალური მზრუნველობის საგნად გაიხადონ ამ საკითხის ჯეროვან დონეზე მოგვარება.

* * *

სავსებით ჩამოყალიბებული პედაგოგის პროფესია სარგებლობს საყოველთაო პატივისცემითა და მაღალი პრესტიჟით. მაგრამ მან, მიუხედავად ამისა, როგორც ჩანს, მაინც ვერ მიაღწია პროფესიონალიზაციის ისეთ მაღალ სტადიას, რასაც მიაღწია, მაგალითად, ექიმთა (მედიკოსთა) პროფესიამ.

ჩვენ ვერ დავასახელებთ ფაქტს, რომ ექიმის თანამდებობაზე მუშაობდეს ადამიანი, რომელსაც არა აქვს სათანადო სამეცნიერო უმაღლესი განათლება. კიდევ მეტიც, გულის ტკივილების მკურნალობისათვის იწვევენ სახელდობრ კარდიოლოგს, ქალური ავადმყოფობისათვის — გინეკოლოგს, თვალისათვის — ოქულისტს, ბავშვისათვის — პედიატრს და ა. შ. და არა საერთოდ ექიმს, ვთქვათ ქირურგს, როდესაც ადამიანი თვალის ჩინის დაკლებას უჩივის.

ამავე დროს, სრულებით არ გაგვიჭირდება მაგალითის მოყვანა, —

პედაგოგის თანამდებობაზე რომ მუშაობს კაცი, რომელსაც არა აქვს პედაგოგიური განათლება, ისევე როგორც, მაგალითად, ეკონომისტის თანამდებობაზე არიან ეკონომიკური განათლების არამქონე ადამიანები. სამედიცინო განათლების არამქონე კაცს არ დაუშვებენ, რომ იმუშაოს ექიმის თანამდებობაზე, ხოლო პედაგოგად, თითქმის და, შეუძლია იმუშაოს თითქმის ყოველგვარი უმაღლესი განათლების მქონე ადამიანს, რომ არა ვთქვათ რა სხვა გარემოებათა შესახებ.

უნდა აღინიშნოს, რომ პედაგოგის პროფესიის არჩევა იმის მიხედვით, თუ ვინ შედის პედაგოგიურ ინსტიტუტებში, ან ვის იწვევენ დაიკავოს პედაგოგის თანამდებობა, ჭეղჩერობით ყოველთვის არ არის მთლიანად მიმართული ისე, რომ მომავალი პედაგოგების შერჩევა ხდებოდეს, ვთქვათ, ადამიანის ფსიქოლოგიური და სოციოლოგიური შესწავლის საფუძველზე. აქვს თუ არა ამ ადამიანს სათანადო მონაცემები: მისწრაფება, ნიჭი, უნარი, სურვილი და სხვა, რომ გახდეს ნამდვილი პედაგოგი, ახალი თაობის ღირსეული აღმზრდელი.

შეიძლება ადამიანი იყოს კარგი მათემატიკოსი, ლიტერატურათმცოდნე და სხვა, მაგრამ ამ საგნების მასწავლებლად არ ვარგოდეს არა მხოლოდ საგნის ცოდნის სხვისთვის გადაცემის, ახსნის, გაზიარების უნარის უქონლობის გამო, არამედ მისი კიდევ სხვა, ვთქვათ, ზნეობრივი, მორალური ხასიათის მიზეზების გამოც.

ჩვენ სავსებით ახალ საზოგადოებას, კომუნისტურ საზოგადოებას ვაშენებთ, ახალ ადამიანებს ვზრდით. ამ ასპექტში, გასაგებია, რომ სკოლას აქვს უდიდესი მნიშვნელობა.

სახალხო განათლების საბჭოთა პოლიტიკა და სისტემა საყოველთაო მოწონებას იმსახურებს. მაინც ჩვენთან სპეციალურად არავინ არ სწავლობს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა დამოკიდებულება:

1. მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის;
2. მშობლებსა და სკოლის ადმინისტრაციას შორის;
3. მოწაფეების ქცევა გზაზე, ქუჩაში — ოჯახიდან სკოლამდე და სკოლიდან სახლამდე.
4. მოწაფეები და თვით მასწავლებლები გამოსასვლელ და უქმედლებში, არდადეგების პერიოდში და ა. შ.

აღნიშნულ და სხვა საკითხებზე ჩვენ გვაქვს გარკვეული წარმოდგენები, მზამზარეული რეცეპტებიც კი, მაგრამ უდავოა, რომ ეს არ არის საკითხის, სახელდობრ ჩვენს ცხოვრებაში მიმდინარე უახლეს მოვლენათა, სპეციალური, კონკრეტული შესწავლისა და განზოგადების მეოხებით მიღებული დასკვნები.

დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ ამ მოვლენათა მეცნიერული შესწავლა მხოლოდ გაამდიდრებს ჩვენს ცოდნას, დამოკიდებებს განათლების სისტემის შემდგომი გაუმჯობესების საქმეში.

უნდა ითქვას, რომ ჩვენი განათლების სისტემის ახლანდელი განვითარების მაღალ საფეხურზე ყველა პირობა არსებობს ამ სისტემის შემდგომი გაუმჯობესების მიზნით დავიწყოთ დეტალური შესწავლა პროფესიების შერჩევის საკითხებისა, ე. ი. როგორც პედაგოგიური კადრების, ასევე საერთოდ ჩვენი განვითარებადი სახალხო მეურნეობისათვის საჭირო მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადების საკითხებისა.

მე პედაგოგის პროფესიიდან დავიწყე მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენი მსჯელობის საგანია ახალგაზრდობის სოციოლოგიის საკითხები, რაც იმავდროულად პროფესიული ორიენტაციის საკითხიც არის და რაშიც სკოლაში, ასე ვთქვათ, პირველი სიტყვა მასწავლებელს, პედაგოგებს ეკუთვნით და ისევ პედაგოგები არიან ახალგაზრდობისათვის ამ მხრივ პირველი მისაბამი მაგალითი.

სწორედ ამიტომ უნდა შევისწავლოთ, მაგალითად, ისეთი საკითხები, როგორიცაა:

1. ფაქტორები, რაც გავლენას ახდენენ ამა თუ იმ ადამიანის გადაწყვეტილებაზე, რომ მან იმუშაოს სახელდობრ განათლების სფეროში, როგორც პედაგოგმა;

2. პედაგოგიური მოღვაწეობისადმი მიმზიდველი ფაქტორები;

3. მოღვაწეობის ამ სფეროდან ადამიანთა წასვლის მიზეზები და სხვ.

4. უნდა შევისწავლოთ მასწავლებლების მორალური სტატუსი მოსწავლეთა აღქმაში, ისეთ სიტუაციაშიც, როგორიცაა, მაგალითად, ლოთობა, არააკურატულობა, მექრთამეობა, ოჯახური ცხოვრება (განქორწინება...), დაუდევრობა და სხვ.

საფუძველი მოსაზრებათა, რაც აქ პედაგოგთა კადრების თაობაზე აღვნიშნეთ, მომცა 1965—1968 წწ. სოფლის რაიონების საშუალო სკოლების დამამთავრებელი (IX—XI) კლასების მოწაფეთა ანკეტური გამოკითხვის მასალამ, რაც ამ მხრივ, ვფიქრობ, ფრიალ ანგარიშგასაწევია.

ახლა საერთოდ პროფესიული ორიენტაციისათვის.

ჩვენ ვცხოვრობთ უაღრესად მობილურ ეპოქაში. მიმდინარეობს უძლიერესი მეცნიერულ-ტექნიკური, ინდუსტრიული რევოლუცია, რასაც მეტ-ნაკლები ზომით განიცდის მთელი ცივილიზებული მსოფლიოს საზოგადოებრივობა.

მიმდინარე ინდუსტრიულმა რევოლუციამ მთელი გადატრიალება გამოიწვია, კერძოდ, პროფესიული ორიენტაციის სფეროში, რამდენადაც ფრიალ დაჩქარდა სულ ახალ-ახალი პროფესიების (სპეციალობათა) გაჩენა და, შესაბამისად, ძველი პროფესიების, ასე ვთქვათ, აორთქლება.

ე. ი. ლენინი წერდა, რომ საშუალო სკოლა ბავშვებს, მოზარდებს უნდა ამზადებდეს კვალიფიციური შრომისათვის, რათა მოსწავ-

ლევბმა მიიღონ „ფართო საერთო განათლება... რათა მათ შეითვისონ პოლიტექნიკური განათლების საფუძვლები“¹.

ეს აუცილებელია და ისევე საჭირო დღესაც, ჩვენს პირობებშიც, რამდენადაც, როდესაც სათანადო დრო დადგება, დღევანდელმა მოსწავლეებმა, ე. ი. ახალგაზრდობამ წამყვანი როლი უნდა შეასრულოს ახალი საზოგადოებრივი ცხოვრების შენებაში.

კომკავშირის XVI ყრილობაზე (26.V.70) ამხანაგი ლ. ი. ბრეჟნევი ამბობდა:

„ყოველი თაობისათვის დგება ისეთი დრო, როდესაც იგი წინაურდება საზოგადოებრივი ცხოვრების წამყვან პოზიციებზე“.

ამ დროისათვის ეს თაობა ყოველმხრივ მომზადებული უნდა იყოს. ცხადია, პროფესიის, სპეციალობის შერჩევას, აქ საკუთარი თავის მონახვას, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის ცხოვრებაში.

ამასთანავე პროფესიის შერჩევა ახალგაზრდობისათვის მრავალ სიძნელესთანაა დაკავშირებული. ის იწყება ე. წ. პროფესიული რომანტიკით. მოზარდს სურს გახდეს გამოჩენილი და სახელოვანი ადამიანი... ეს წადილი ჯერ კიდევ ზღაპრებიდან მოდის და თანამედროვე გარემოში ახალი ჰეროიკული გრძნობებით გამდიდრებული თანდათანობით სულ უფრო კონკრეტულ ხასიათს ღებულობს ბავშვის მოწიფულობისაკენ ზრდის პროცესში.

მოზარდი ოცნებობს გახდეს უძლეველი მოჭიდავე, ვირტუოზული ტანმოვარჯიშე, სახელოვანი ფეხბურთელი, თავი გამოიჩინოს საერთოდ ფიზიკური კულტურის, სპორტის რომელსაღმე სახეობაში; მოზარდს სურს გახდეს პოეტი, მწერალი, მფრინავი, კოსმონავტი, თეატრისა თუ კინოს მსახიობი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი, მოგზაური, ქიმიკოსი, გეოლოგი, ფიზიკოსი, მათემატიკოსი, იურისტი, ეკონომისტი, ინჟინერი, აგრონომი, პედაგოგი, მომღერალი, მოცეკვავე, ექიმი, კონსტრუქტორი, მშენებელი...

არიან ისეთები, ოღონდ უფრო მოწიფულ თუ რამდენადმე გადამწიფებულ ასაკში, რომელთაც სურთ იყვნენ: მზარეული, ოფიცინატი, ფოსტალიონი, მოანგარიშე, გამყიდველი, წიგნის მკინძავი, ბიბლიოთეკარი, სტატისტიკოსი, სანიტარი, რეგისტრატორი, რადისტი... ანდა კიდევ ღურგალი, ზეინკალი, მესაათე, კალატოზი, მეჩექმე, მექუდე, მერავი, მეფოლადე, მემალაროე... მებათქაშე, მებაგირე, მეაგურე, მეპაპიროსე, მეპურე, მესახურავე, მექუდე, მებეტონე, მელვინე, ფოტოგრაფი, რადიომიმღებისა და ტელევიზორის შემკეთებელი, სტენოგრაფისტი... და ბოლოს: მევენახე, მეაბრეშუმე, მეჩაიე, მეციტრუსე, მექათმე, ტრაქტორისტი, მელორე, ვეტექიმი, მებოსტნე, მებალე, მეცხვარე, მესიმინდე, მეფუტყრე...

¹ В. И. Ленин, ПСС, т. 42, стр. 229—30.

მაგრამ აქ, ამ უკანასკნელ სფეროში, პროფესიის საკითხი სულ სხვა სიბრტყეშია განსახილველი. მიწათმოქმედებაში, საერთოდ სოფლისმეურნეობრივ წარმოებაში პროფესიული სპეციალობების დიფერენციაციის საქმე დღესაც უაღრესად რთული და მრავალწახნაგოვანი პრობლემაა (აქ, მაგალითად, მეაბრეშუმე იმავდროულად არის მესი-მინდე, მეჩაიე, მებოსტნე და ა. შ.) — ფრიად განსხვავებული, მაგალითად, მრეწველობის დარგთა პროფესიების სოციალური და ტექნიკური სტატუსისა და პრესტიჟის ვითარებისაგან. მაგრამ ამ საკითხზე, ცხადია, ჩვენ ახლა არ შევჩერდებით.

მოზარდის, მოსწავლის შეგნებაში საერთოდ გარკვეული პროფესიისაქენ მისწრაფების, პროფესიათა დიფერენციული ხილვის და, მერმე, ამ პროფესიებში საკუთარი თავის მონახვის პროცესი ახალგაზრდის მოწიფულობაში შესვლის საფეხურებზე დიდ გარდატეხებს განიცდის.

სწავლის პროცესში, უფროსთა გარემოცვის, წიგნების, ჟურნალ-გაზეთების კითხვის, რადიოს, თეატრის, ტელევიზიის და კომუნიკაციის სხვა გარემოებათა მეოხებით, მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის, მშენებლობისა და ტრანსპორტის, ვაჭრობისა და განაწილების საწარმოთა გაცნობის, გამოფენების დათვალიერების, მოგზაურობის და სხვა სიტუაციაში.

— მოზარდი თავისთვის შეიმუშავებს წარმოდგენას გარკვეულ პროფესიაზე და მასში თანდათანობით ყალიბდება ამ სპეციალობის საზოგადოებრივი მნიშვნელობის შეგნება, ამ პროფესიისადმი პატივისცემის გრძნობა და მიდრეკილება, რაც ბოლოს ამ სპეციალობის... შესწავლის ინტერესს იწვევს და, მაშასადამე, მთავრდება მოზარდის პროფესიული ორიენტაციის დადგენით, ე. ი. სასურველი სპეციალობის შერჩევით, ანუ პროფესიებში საკუთარი როლის, ანდა კიდევ, როგორც იტყვიან, თავის თავის მონახვით.

საერთოდ, მაინც, როგორც ჩანს, ინდუსტრიულ და მშენებლობის საწარმოების მუშაკთა პროფესიებისადმი მისწრაფება, ამ პროფესიების პრესტიჟი ახალგაზრდობაში, კერძოდ, სოფლის სკოლების მოსწავლეთა შორის მაღალი არაა.

ისიც უნდა ითქვას, რომ მომსახურების სფეროს რიგი პროფესიაც, ჯერჯერობით არ სარგებლობს სათანადო პატივისცემით. ასეთებია, მაგალითად, ფოსტალიონი, ოფიციანტი, სანიტარი, პარიკმახერი...

ახალგაზრდის მოწიფულობაში ხდება მისი ყმაწვილური იდეალების, ასე ვთქვათ, ჩამოხურდაცება და ის, რომელიც ოცნებით უნდა ყოფილიყო:

მფრინავი — ხდება... ფოსტალიონი;

მეცნიერი — მოანგარიშე, კალკულატორი;

მსახიობი — სტატისტიკის როლში გამოდის;

ექიმი — სანიტრის, მოწყალეების დის თანამდებობაზე რჩება და ა. შ.

ზოგიერთს, და ეს „ზოგიერთები“ არც ისე ცოტაა, ისე ეჩვენება, რომ ეს არის იმათი გზა, რომელთაც ცხოვრებაში „წარმატებას ვერ მიაღწიეს“, — ამათ თითქოსდა „შესაფერისი ქუდი არ ახურავთ...“

ჩვენ აქამდე სკოლების მუშაობის შესახებ ვმსჯელობდით იმის მიხედვით, თუ სკოლადამთავრებულთაგან რამდენი შევიდა უმაღლესში, მაგრამ, როგორც ჩანს, ყურადღებისა და აღრიცხვის ღირსია ისიც, თუ მათგან რამდენი გახდა სოფლის მეურნეობის, მრეწველობისა და წარმოების სხვა დარგთა მოწინავე მუშაკი... ცხადია, ამ მაჩვენებლებითაც უნდა ამაყოფნდეს სკოლა, საერთოდ, და მისი ადმინისტრაცია, კერძოდ.

აუცილებელია და დღევანდელი ვითარებაც ამას გვკარნახობს, რომ ამაღლდეს საშუალო სკოლის როლი მოსწავლეთა შორის პროფესიული ორიენტაციის პროპაგანდაში.

აღსანიშნავია, რომ საშუალო სკოლის დამთავრების მერმე ისინიც კი, რომლებიც უმაღლესში შედიან (ახლა უფრო ხშირად ამბობენ: მოეწყო უმაღლესში და ეს სიტყვაც გარკვეულ აზრს ატარებს), ყოველთვის როდი არიან პროფესიული ორიენტაციის მხრივ სიტუაციაში გარკვეულნი.

ფრიად მრავალია იმათი რიცხვი, რომლებიც ამა თუ იმ ფაკულტეტზე, სპეციალობაზე, შემთხვევით მოხდნენ... მაგალითად, შევიდა პედაგოგიურ ინსტიტუტში, ან ეკონომიკურ ფაკულტეტზე იმიტომ, რომ სამედიცინოზე, იურიდიულზე ვერ მოეწყო.

ეს საკითხი უშუალო კავშირშია უმაღლეს სასწავლებლებში სტუდენტთა დენადობის პროცესთანაც. ამასთანავე ეს მომენტი, რასაც საერთოდ გარკვეულ სპეციალობათა და პროფესიული ცოდნის პერსონაჟის გაუფასურება ეწოდება, თავის გაგრძელებას პოულობს ადამიანის პროფესიული ფორმირების შემდგომ საფეხურებზე.

ზემოთ უკვე აღნიშნული იყო ადამიანთა არასპეციალობის მიხედვით დასაქმებულობის უარყოფითი მნიშვნელობა. ქიმიკოსია და — ხილის მალაზიაში გამყიდველად მუშაობს; აგრონომია — ავეჯის მალაზიის დირექტორის თანამდებობა უჭირავს; ინჟინერია — ეკონომისტად მუშაობს; ეკონომისტია — ფსიქოლოგიას ასწავლის; იურისტია — ბუღალტრად მოეწყო; ფსიქოლოგია — წიგნების გამყიდველად დამდგარა და ა. შ.

აქ აღსანიშნავია კიდევ ერთი საგულისხმო მომენტი. სტუდენტთა მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც მოეწყო სხვა ფაკულტეტზე, ვინემ თავდაპირველად ჰქონდა განზრახული, სწავლის პროცესში თანდათანობით ურიგდება და ღებულობს, ითვისებს იმ პროფესიას (სპეციალობას), რასაც მოცემულ ფაკულტეტზე სწავლობს. საერთოდ მიაჩნიათ, რომ

სწავლისა და პროფესიის იდენტიფიკაცია ერთ-ერთი არსებითი ინდიკატორია სტუდენტის პიროვნების შესწავლისათვის.

ასე რომ, საბოლოოდ, სპეციალური ცოდნის მიღების ინტერესი უმრავლეს შემთხვევაში იტაცებს, იპყრობს იმ სტუდენტსაც, რომელსაც ადრე სხვა სპეციალობის მიღება სურდა. მაინც რიგი სპეციალობა, მაგალითად, მედიკოსისა ისეთია, რომ შეიძლება შედარებით უფრო მეტად იყოს პროფესიული თავისთავადობისა და გამოცალკევების მანიშნებელი. ამასთანავე უდავოა, რომ მისწრაფება, იმუშაოს განათლებით მიღებული სპეციალობის მიხედვით გამოხატავს ახალგაზრდის პროფესიულ მიდრეკილებასა და სიყვარულს, შინაგან ინიციატივას და რწმენას, რომ მას საზოგადოებისათვის და, ცხადია, თავისთვისაც, შეუძლია უფრო სასარგებლო და საჭირო იყოს სახელდობრ ამ პროფესიაში.

ისიც უნდა ითქვას, რომ წინათ, შუა საუკუნეებში და ხშირად თვით XX საუკუნემდეც, სპეციალური ცოდნის მიღებას შეგირდობის გზით, მაგალითად, ამქრული ხელოსნობის ვითარებაში დიდი დრო სჭირდებოდა. მეოცე საუკუნიდან, განსაკუთრებით კი 40-იანი წლებიდან, ეს პროცესი შესამჩნევად დაჩქარდა — ფიზიკური შრომის სპეციალობათა დარგებში. ის, ვინც პროფესიული თვალსაზრისით მალე მწიფდება, ადრევე უნდა ჩაერთოს საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში და, ამგვარად, არ შეიძლება ადრე თუ გვიან არ დაიწყოს ბრძოლა პოლიტიკურ ცხოვრებაში თავისი მონაწილეობის გაფართოებისათვის, თანამდებობრივი დაწინაურებისათვის და ა. შ.

თუ ვინ სად და როგორ ეწყობა სამუშაოზე, რასაც უდიდესი სახალხომეურნეობრივი მნიშვნელობა აქვს, განსაკუთრებით ისეთ ვითარებაში, როდესაც მთელი ჩვენი ქვეყანა, ხალხი, პარტია იბრძვის ნაკეთობათა და საერთოდ მუშაობის ხარისხის გადაჭრით გაუმჯობესებისათვის, შრომის მწარმოებლურობის შემდგომი ამაღლებისათვის, წარმოების სპეციალიზაციისა და კონცენტრაციისათვის, — არსებითად, სიმართლე უნდა ითქვას, ეს ჯეროვან დონეზე მოგვარებული არა გვაქვს და ზოგჯერ კი სავსებით თვითღინებაზეა მიშვებული.

ასეთ ვითარებაში აბა რა გასაკვირია, რომ სულ უფრო ხშირდება, ერთი შეხედვით, საოცარი შემთხვევები: უმაღლესი სასწავლებლის კურსდამთავრებულებს დიპლომები არ მიაქვთ; — მარტო თბილისის უმაღლეს სასწავლებლებში ასობით გამოწერილი დიპლომი აწყვია. პატრონი არ აკითხავს, არ მიაქვს ეს დიპლომი კურსდამთავრებულს, რომელმაც ვინ უწყის რამდენი ენერგია, დრო და კიდევ რა არ დახარჯა, რათა როგორმე მოეწობილიყო უმაღლესში, რომელიც ახლა მან უკვე დამთავრა და ისე მოეწყო სამსახურში, სადაც მისი დიპლომი საჭირო აღარაა: ის ბოტანიკოსია და ეკონომისტად მოეწყობილა, ვეტერქიმია და პედაგოგად მოღვაწეობს...

მაგრამ პროფესიული ორიენტაციის პრობლემის მთელი სერიოზულობა თავს იჩენს განსაკუთრებით იმ ახალგაზრდობას შორის, რომლებიც მუშაობას იწყებენ მშენებლობის, ინდუსტრიული წარმოებისა და მომსახურების სფეროებში, და იმათ შორის, რომლებიც უმაღლესში ჯერჯერობით ვერ მოეწყვნენ და დროებით ქარხნებში, მშენებლობაზე წავიდნენ...

ისიც აღსანიშნავია, რომ ჩვენი კინოფილმებისა და რომანების მთავარ გმირთა უმრავლესობაა მეცნიერები, გამომგონებლები, კონსტრუქტორები, ექიმები, ინჟინრები, მწერლები, ჟურნალისტები — საერთოდ, გონებრივი შრომის ადამიანები.

გაზეთ „პრავდა“-ში (14.10.1979, № 287) გამოქვეყნდა ერთი საინტერესო ფელეტონი: „ვინ უნდა იყოს ოფიცინტი?“...

სწორედ ამ სფეროში საჭირო წარმატებათა დროულად მოპოვების მიზნით კომკავშირმა გამოაცხადა ნახევარი მილიონი ყმაწვილის — ეაქებისა და გოგონების მობილიზაცია, მომსახურების სფეროებში მუშაობისა და, მაშასადამე, შესაბამისი პროფესიების ათვისებისათვის.

ეს უდავოდ დიდმნიშვნელოვანი ღონისძიება და ჩვენი ეპოქის მიერ გამართლებული მოვლენა გახლდათ.

საქმე ისაა, რომ სახალხო მეურნეობას სჭირდება არა მხოლოდ მაღალკვალიფიციური სპეციალისტები, არა მხოლოდ ისეთი ახალი ადამიანები, რომელთა ნამუშევარი, ე. ი. მუშაობის ხარისხი კარგია, არამედ ისეთი მუშაკებიც, რომლებიც ამასთანავე მუშაობენ გულმოდგინედ, ხალისიანად, კეთილსინდისიერად, ეწევიან ზრდილობიან, თავაზიან, გემოვნებით აღსავსე მომსახურებას...

პარტიის XXIV ყრილობაზე აღინიშნა, რომ საჭიროა საბჭოთა საზოგადოებაში შეიქმნას ისეთი მორალური განწყობილება, რაც ხელს შეუწყობს შრომაში, ყოფიერებაში, საერთოდ ჩვენი ცხოვრების ყველა სფეროში ადამიანისადმი გულისხმიერებისა და პატივისცემის გრძნობის განმტკიცებას.

ამ გრძნობის აღზრდა ახალგაზრდობაში, უწინარეს ყოვლისა, ევალება ოჯახს, სკოლას, კომკავშირს, მასწავლებელს. ამ გრძნობის აღზრდა და ჩანერგვა კი გულისხმობს ყველა პროფესიის პატივისცემას და პრესტიჟის ამაღლებას, რაც საჭიროა სოციალისტური წარმოების, გაცვლის, განაწილების, მომსახურებისა და მოხმარების ყველა სფეროში.

მეთერთმეტე ხუთწლედში, როგორც ცნობილია, კიდევ უფრო გაფართოვდება, კერძოდ, ყოფიერებითი მომსახურების სფეროც, სადაც ყოველდღიურად ჩნდება ახალ-ახალი პროფესიები.

პროფესიის რაობის (ცნების) მრავალი განმარტება არსებობს იმის მიხედვით, თუ რას — ნივთიერ თუ სულიერ დოვლათს (ფასეულობას) — აკეთებს (ქმნის), თუ რაგვარი (როგორი) მოქმედებით აკეთებს, თუ რა იარაღ-მანქანებით, რა მასალაზე მუშაობს და ა. შ., იძლევიან პროფესიის ცნების განმარტებას. ასეთი განმარტებების ჩამოთვლაც კი დიდ ადგილს დაიკურდა. ჩვენ არ ვეხებით საკითხს, თუ როგორ აფასებს და განმარტავს თავის საკუთარ პროფესიას ადამიანი, რომელსაც საერთოდ შეუძლია იმსჯელოს საკითხის თეორიულ ასპექტებზე.

ცნობილია, რომ ძველ დროსა და ამჟრულის ხელოსნობის ეპოქაში წარმოების პრაქტიკა და თეორია ჯერ კიდევ განუყოფელი იყო. ოსტატი თავის შეგირდისათვის ხელობის (სპეციალობის, პროფესიის) სწავლებას ჩვეულებრივ იწყებდა არა ახსნა-განმარტებათა მიცემით, ე. ი. არა თეორიის გაცნობით, არამედ, როგორც იტყვიან, პირდაპირ აყურებინებდა, აჩვენებდა მას შრომის (წარმოების) პროცესს, იარაღებს, ნედლეულს, თავისი ხელებისა და ფეხების მოძრაობას და ასე, მეტად თუნაკლებად ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, შეგირდს შრომის პროცესზე სისტემატური უშუალო დაკავშირების გზით უნდა აეთვისებინა ხელობა, პროფესია¹.

თანდათანობით, წარმოების, შრომის იარაღების დიფერენციაციისა და გართულების პროცესში, შედარებით მაღალ საფეხურზე ნელ-ნელა გამოეყოფა თეორია. ემპირიზმი ადგილს უთმობს მოვლენათა კრიტიკულ შესწავლას, ლოგიკურ ანალიზს, თეორიულ განზოგადებას. ჩნდება და ვითარდება სასკოლო განათლება, ცოდნის თეორიული დარგები... ბოლოს ისე ხდება, რომ უწინარეს თეორიულად სწავლობენ, ხოლო შემდეგ პრაქტიკულად ითვისებენ ამა თუ იმ სპეციალობას, პროფესიას. ამ პროცესის განვითარება თანდათან აშორებს ადამიანს მისი (მშობლების) ძველი საზოგადოებრივი სტატუსისაგან.

მაგრამ ამასთანავე სულ უფრო იცვლება და ვითარდება შრომის იარაღები და შრომის საშუალებები, იცვლება თვით ადამიანის პოზიცია და ფუნქციები წარმოების შეუჩერებელი პროგრესის პროცესში და ყოველივე ამის შესაბამისად იცვლება პროფესიული ცოდნის, გამოცდილების შეძენისა და ათვისების გზები და ფორმები.

ახალი მეცნიერულ-ტექნიკური, ინდუსტრიული რევოლუციის ვითარებაში, წარმოების მექანიზაციისა და ავტომატიზაციის კვალობაზე სულ უფრო ჩქარა წარმოიშობიან ახალი პროფესიები და ისტორიას

¹ ვრცლად იხ. პ. გუგუშვილი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX—XX სს., მონოგრაფიები. 1962, თბ., ტ. V, გვ. 223—316; 439—458.

ბარდებიან, ანდა მოდერნიზაციას განიცდიან ძველები. ამასთანავე ეს პროცესი ინდუსტრიულ ქვეყნებში ისე სწრაფია, რომ ადამიანი თავისი შრომისუნარიანობის პერიოდში, დაახლოებით 40 წლის მანძილზე, რამდენიმეჯერ იცვლის პროფესიას და ზოგჯერ იძულებულია ისეთ სპეციალობას მოჰკიდოს ხელი, რასაც თითქმის არავითარი კავშირი არა აქვს მის ადრინდელ პროფესიასთან და იმ სასკოლო განათლებასთანაც, რაც მან სიკვამლეში მიიღო და მით უფრო დაშორებულია იგი მისი წინაპრების, მამა-პაპათა პროფესიებსა და თვით დარგებსაც წარმოებისა, რომლებშიც ისინი საქმიანობდნენ. ამდენადვე ადრე თუ გვიან იცვლება ადამიანის სოციალური სტატუსი.

ამგვარად, ნათელი უნდა იყოს, რომ პროფესიის ცნების განმარტება, საკმაოდ დიდ სიძნელეს წარმოადგენს, და მაინც, როგორ შეიძლება განიმარტოს პროფესიის ცნება?

პროფესია საზოგადოებრივ წარმოებაში ჩართული ადამიანის სკოლაში მიღებული ცოდნითა და შრომითი გამოცდილებით, ინდივიდუალური უნარითა და ნიჭით ჩამოყალიბებული (შეპირობებული), განსაკუთრებული, სპეციალიზებული ფუნქციაა (საქმიანობის დარგია), რაც ამასთანავე განსაზღვრავს მისი (ადამიანის) სოციალური სტატუსის ამოსავალ საწყისებს.

რაც უფრო ვითარდება შრომის გამოცვლა, რაც უფრო ტიპური მოვლენის ხასიათს ღებულობს საზოგადოებრივ წარმოებაში ჩართული მრავალმხრივ განვითარებული ადამიანი, მით უფრო მეტად აღწევს იგი ნიჭისა და უნარის მიხედვით პროფესიის შერჩევასა და პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლებას და მით უფრო ყოველმხრივ განვითარებული და, მაშასადამე, შრომის გამოცვლის პროცესისათვის შეგუებული მაღალკვალიფიციური მუშაკი ხდება.

ეს პროცესი, ცხადია, სხვადასხვანაირად ვითარდება სოციალისტურ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა პირობებში, სადაც წარმოების საშუალებებზე კერძო საკუთრება და წოდებრივი (კლასობრივი) ბარიერები არ ზღუდავენ ადამიანის ნიჭსა და, მაშასადამე, პროფესიული განვითარების შესაძლებლობებს, ვინემ ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში, სადაც მრავალგვარი დაბრკოლება ელობება ადამიანის ნიჭისა და უნარის თავისუფალ განვითარებას, საერთოდ ცოდნის შეძენასა და პროფესიული ორიენტაციის ევოლუციას.

ადრინდელ წოდებრივ საზოგადოებებში ადამიანის პროფესიული ორიენტაციებზე დიდსა და ზოგჯერ კიდევ გადამწყვეტ გავლენას ახდენდა თანამომდევნობითობა; მემკვიდრეობით, ოჯახით, გვაროვნობით მიღებული ცოდნის დარგები. კაპიტალისტურმა ურთიერთობებმა, წოდებრივი (კასტური) წყობილების დარღვევამ, კლასების წარმოშობამ და კლასობრივი ბრძოლების და თვით მწარმოებლურ ძალთა განვითარებამ

თანდათანობით ააფეთქა საუკუნეთა მანძილზე გაქვავებული წარმოებრივი ნორმები, ამქრული წყობილების დამახასიათებელი უძრავობა და შესაბამისად ამისა, პროფორიენტაცია უფრო მობილური შეიქნა, შედარებით გაადვილდა ადამიანის საზოგადოებრივი სტატუსის შეცვლა.

მაგრამ წარმოების საშუალებათა კერძო საკუთრებაზე დამყარებული ყველა საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, მათ შორის კაპიტალისტურიც, ზღუდავდა და ზღუდავს ნიჭისა და უნარის მიხედვით ადამიანის ნამდვილად თავისუფალ პროფესიულ ორიენტაციას. მხოლოდ კომუნისტური საზოგადოება ქმნის შესაბამის ეკონომიკურ და სოციალურ პირობებს, რათა ყოველმხრივ განვითარებულმა ადამიანმა თავისი პირადი შეხედულების, მისწრაფების, ინტერესისა და, მაშასადამე, ბუნებრივი მონაცემების მიხედვით შეარჩიოს თავისი შრომითი საქმიანობის სარბი- ელი.

ახალგაზრდობის, როგორც მაღალკულტურული და განვითარებული მუშების, აღზრდაში დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რამდენად რაცი- ონალურად არის ორგანიზებული მათი გონებრივი განვითარების მატე- რიალური და მორალური სტიმულირება. ცოდნის ამაღლების სტიმუ- ლებში ვლინდება მიზნები და მიზეზები, რაც მშრომელ ახალგაზრდო- ბას განაწყობს სწავლისათვის.

ადამიანთა მოთხოვნილებანი და ინტერესები ყალიბდება არსებულ, გაბატონებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა პირობებში. თავისუ- ფალი ადამიანისათვის ცოდნის ამაღლების სტიმულები და ინტერესები მჭიდრო ურთიერთკავშირშია და აქ გადამწყვეტ როლს ასრულებს ადა- მიანთა მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების წადილი¹.

მეტი ცოდნის მიღების სურვილი, კერძოდ, მუშა ახალგაზრდობისა- თვის დეტერმინირებულია გარემოებებით, რომელშიც ის მუშაობს და ცხოვრობს წარმოებასა და ოჯახში, თავის სოციალურ წრეში. სწორედ ცხოვრების პირობათა გაუმჯობესების, უფრო მაღალ ნივთიერ და სულიერ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების სტიმულაციის შედეგია კვალიფიკაციის ამაღლების წადილი ინდივიდის შინაგან მამოძრავებელ ძალად აქციოს.

მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ვითარებაში, რაც უფრო დიდი ზომით შემოდის და ინერგება წარმოებაში ახალი, გაუმჯობესებული ია- რალ-მანქანები, მით უფრო იზრდება მუშაახალგაზრდობის მისწრაფება კვალიფიკაციის ამაღლებისადმი, მით უფრო მეტია ფაბრიკებსა და ქარ- ხნებში, მალარობესა და მშენებლობაზე, ტრანსპორტში, სოფლისმეურ- ნეობრივი წარმოების დარგებში ტექნიკური ინტელიგენციის ხვედრითი წილი.

¹ Т. Мочульская, Стимулы роста культурно-технического уровня молодых рабочих, 1975.

ამჟამად მსხვილ სოციალისტურ საწარმოებში სპეციალური ჯგუფებია და ზოგან კიდევ სათანადო წრეები და ცენტრები, ლაბორატორიები და კურსები, სადაც კვალიფიკაციას იმაღლებენ, სწავლობენ, უმაღლეს სასწავლებლებში შესასვლელად ემზადებიან ახალგაზრდა მუშები. სულ უფრო იზრდება იმ მუშების რიცხვი, რომელთაც წარმოებისაგან მოუწყვეტლად დაამთავრეს საშუალო სასწავლებელი, ტექნიკუმი, მიიღეს უმაღლესი განათლება.

მაგრამ, ცხადია, საბჭოთა ახალგაზრდობა სწავლობს არა მხოლოდ იმისათვის, რომ გაიუმჯობესოს ცხოვრების პირობები, აითვისოს ახალი ტექნიკა და სხვა, არამედ იმისათვის, რათა უფრო ფართო აქტიური მონაწილეობა მიიღოს ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ეს, ასე ვთქვათ, განათლებისადმი მისი სოციალური მოთხოვნილებაა.

პარტიის XXV და XXVI ყრილობებზე ნაკეთობათა და საერთოდ მუშაობის ხარისხის შემდგომი და განუხრელი გაუმჯობესების თაობაზე ქვეყნის წინაშე დასახული ამოცანა თავისთავად გულისხმობს მუშათა კულტურული და ტექნიკური დონის კვალიფიკაციის ახალ ამაღლებას, მათი განათლების ჰორიზონტის გაფართოებას, ინტელექტუალურ მოთხოვნილებათა ზრდას, მრავალმხრივ განვითარებული ადამიანის ფორმირებას — სწორედ ეს მოვლენები სოციალისტურ საზოგადოებაში განაპირობებენ ვითარებას, რომლის ძალითაც განათლება სოციალურ მოთხოვნილებად იქცა.

საქმე ისაა, რომ განუწყვეტელი სოციალური და კულტურული პროგრესი მეცნიერებისა და ტექნიკის სწრაფი განვითარება, ინდუსტრიული რევოლუციის ვითარებაში აუცილებელი პირობაა საერთოდ მთელი საზოგადოებრივი ცხოვრების განუხრელი აღმავლობისა, რაც, თავის მხრივ, გულისხმობს მშრომელთა ზოგადი და პროფესიული ცოდნის თანამიმდევრული აღმავლობის პროცესში ფიზიკურ და გონებრივ, მარტივ და რთულ, კვალიფიციურ და არაკვალიფიციურ შრომას შორის არსებითი განსხვავების თანდათანობით აორთქლებას.

სსრ კავშირის სხვადასხვა ინდუსტრიულ ცენტრში ჩატარებული სოციალური გამოკვლევების მასალათაგან ჩანს, რომ მუშები უპირატესად, ცხადია, ახალგაზრდა მუშები, სწავლისადმი მისწრაფების მიზანთა შორის ასახელებენ უმთავრესად: სურვილს აიმაღლონ განათლების დონე და, მაშასადამე, საზოგადოებრივი პრესტიჟი (გამოკითხულთა თითქმის 30%); — მოეწყონ სხვა, უფრო მაღალხელფასიან სამუშაოზე (გამოკითხულთა დაახლოებით — 20%); — განაგრძონ სწავლა ტექნიკუმში, უმაღლესში (15—17%); მეტი სარგებლობა მოუტანონ საზოგადოებას (12—13%); — არ ჩამორჩნენ წარმოების მოთხოვნებს (10—11%); — არ ჩამორჩნენ სხვებს, გაიუმჯობესონ პირადი მდგომარეობა (9—10%). არიან ისეთებიც, რომლებიც სწავლობენ იმისათვის, რათა კოლექტივის,

გშობლების იმედები გაამართლონ და ისეთებიც კი, რომლებიც ფიქრობენ, რომ სწავლობენ იმისათვის, რათა თავისუფალ და მოცალეობის დროს თავი დააღწიონ მოწყენილობას.

ეს მონაცემები მეტყველებენ იმაზე, რომ გამოკითხულთა დაახლოებით ნახევარი განათლებისა და კვალიფიკაციის ამალგებისათვის ზრუნავს სოციალურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების მიზნით.

მუშათა მიერ განათლების, ცოდნის მიღების მთავარი მატერიალური სტიმული ნივთიერი და კულტურული დაწინაურებაა, რასაც ყოველმხრივ ხელს უწყობს საბჭოთა სახელმწიფო იმით, რომ აწესებს შეღავათებს წარმოებისაგან მოუწყვეტლად სწავლებისათვის და მორალურადაც აქეზებს, სტიმულს აძლევს ასეთ სწავლას. აღსანიშნავია, რომ გამოკითხულთა მნიშვნელოვანი ნაწილი სწავლობს, რათა წარმოებისაგან მოუწყვეტლად მიიღოს საშუალო სპეციალური და უმაღლესი განათლება.

ეხება რა ახალგაზრდობის აღზრდა-განათლების საკითხში ჩვენს წინაშე მდგარ ამოცანებს, ამხანაგი ლ. ი. ბრეჟნევი ამბობს: „კომუნისტური აღზრდა გულისხმობს სახალხო განათლებისა და პროფესიული მომზადების სისტემის განუწყვეტელ სრულყოფას, ამას განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს ახლა, მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის პირობებში. იგი წინანდელთან შედარებით სხვაგვარ ხასიათს ანიჭებს შრომას და, მაშასადამე, შრომისათვის ადამიანის მომზადებასაც. ჩვენ ბევრ რამეს ვაკეთებთ ამ მხრივ, მაგრამ ის, რაც გაკეთდა და კეთდება, ჯერ კიდევ არ წყვეტს ამ დარგის ყველა ამოცანას“¹.

თემას — „ახალგაზრდობის სოციალური და პროფესიული ორგანიზაცია სსრ კავშირის განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების პირობებში“ — მიეძღვნა 1979 წელს ტალინში გამართული სამეცნიერო კონფერენცია, რომელზეც დაბეჯითებით აღინიშნა, რომ ახალგაზრდობის პროფესიული ორიენტაცია ჩვენი საზოგადოების მშრომელთა ახალი თაობის ფორმირების ობიექტურ მოთხოვნილებათა სულ უფრო დიდმნიშვნელოვანი პრობლემა ხდება.

საქმე ისაა, რომ ახალგაზრდობაში შრომისადმი კომუნისტური დამოკიდებულების ფორმირება საერთოდ მათი კომუნისტური აღზრდის ერთ-ერთი ძირითადი მომენტი. სწორედ ამიტომაც პროფესიულმა ორიენტაციამ ხელი უნდა შეუწყოს კომუნისტური საზოგადოების მშენებლობაში, საზოგადოებრივ წარმოებაში, ახალგაზრდობის, როგორც სოციალისტური საზოგადოების წევრის, დროულად ჩაბმას.

კაპიტალიზმი პროფესიულ ორიენტაციას მხოლოდ ერთი გარკვეული სოციალური მდგომარეობის მიმართულებას აძლევს, სოციალისტურ საზოგადოებაში კი პროფორიენტაცია ნიშნავს არა მხოლოდ გარკვე-

¹ სკკპ XXV ყრილობის მასალები, 1976, გვ. 105.

ული სოციალური მდგომარეობის გეზის აღებას. არამედ ამასთანავე შრომის დარგის და საბოლოოდ კიდევ შრომის გამოცვლის ბუნებრივი კანონის რეალიზაციას¹.

კონფერენციის მონაწილეებმა, საბჭოთა და რიგი სხვა სოციალისტური ქვეყნების სპეციალისტებმა, მომხსენებლებმა (მ. რუტკევიჩი, ფ. ფილიპოვი, მ. ტიტმა, ო. შკარტანი, ა. მატულანისი, ბ. კეფელი და სხვ.) ამასთანავე აღნიშნეს, რომ საბჭოთა უმაღლეს სასწავლებლებში ჯერ კიდევ სათანადო დონეზე არ დგას სტუდენტთა პროფესიული ორიენტაციის საქმე. ამავე დროს უმაღლესი სკოლა დიდ როლს ასრულებს საბჭოთა საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის მიმდინარე ცვლილებებში. საქმე ისაა, რომ ზოგჯერ უკანასკნელი კურსის სტუდენტსაც კი არა აქვს თავის მომავალ პროფესიაზე ზუსტი წარმოდგენა, რაც არ შეიძლება სირთულეებს არ იწვევდეს ახალკურსდამთავრებულთა წარმოებაში პროფესიული ადაპტაციის პროცესში. ასეთ ვითარებაში მერმე აუცილებელი ხდება უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტთა რეორიენტაცია, რაც, ცხადია, უარყოფითად მოქმედებს როგორც საზოგადოებრივი, ისე თვით სპეციალისტის პირადი ცხოვრების თვალსაზრისითაც.

მართალია, სოციალური ორიენტაცია, საბოლოოდ, ასე თუ ისე, პროფესიის შერჩევაშიც ვლინდება, მაგრამ ეს უკანასკნელი ყოველთვის როდი მოასწავებს ადამიანის სოციალური სტატუსის შეცვლას, რამდენადაც ესა თუ ის პროფესია თავსდება ერთსა და იმავე კლასის, სოციალური ჯგუფის ფარგლებში. ამასთანავე კოლექტივში ახალგაზრდის პროფესიული თვითგამორკვევა იმავედროულად წარმოადგენს საზოგადოებაში მისი თვითდამკვიდრების საფუძველს. ხოლო პროფესიული შერჩევის ფსიქოლოგიური მეთოდები არა თუ არ უნდა ამცირებდეს მშრომელი ახალგაზრდის პიროვნებას, არ უნდა ანელებდეს მის სოციალურ აქტივობას, არ ზღუდავდეს პროფესიულ თვითგამორკვევის თავისუფლებას, არამედ, პირიქით, უნდა აქეზებდეს მის თაოსნობას, მისწრაფებასა და ინტერესს, რათა უფრო სრულად გამოავლინოს მისი საკუთარი შემოქმედებითი უნარიანობა და, მაშასადამე, ამაღლებდეს ახალგაზრდა მუშის შრომით და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აქტივობას.

კონფერენციაზე აღინიშნა, რომ მიმდინარე მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის პირობებში წარმოიქმნა მუშათა კლასის ახალი ფენა — ინტელიგენტი მუშები, მაღალკვალიფიციური სპეციალისტები, რომლებიც დასაქმებულნი არიან ინტელექტუალიზებული ფიზიკური შრომის დარგებში. თავიანთი საშუალო და უმაღლესი განათლების, მაღალი კულტურისა და პროფესიული ოსტატობის დონით, შემოქმედებითი და საზოგადოებრივი თაოსნობით, თავისუფალი ღრრის კვალიფიციური გა-

¹ შეად. კ. შარქსი, კაპიტალი, ტ. I, თბ., 1954, გვ. 616—617.

მოყენების ხარისხით ისინი, როგორც მუშათა კლასის მოწინავე რაზმი, უკვე უახლოვდებიან და უსწორდებიან ინჟინერ-ტექნიკოსთა ინტელიგენციას¹.

სკკპ პროგრამა მიუთითებს, რომ კომუნიზმის გაშლილი მშენებლობის პერიოდში იზრდება ახალგაზრდობის კომუნისტური კავშირის, როგორც თვითმოქმედი ორგანიზაციის როლი. იგი ეხმარება პარტიას ახალგაზრდობის კომუნიზმის სულისკვეთებით აღზრდაში, ახალი საზოგადოების პრაქტიკულ მშენებლობაში მის ჩაბმასა და მომზადებაში ყოველმხრივ განათლებულ ადამიანთა თაობად, რომელიც იცხოვრებს, იმუშავებს და განაგებს საზოგადოებრივ საქმეებს კომუნიზმის პირობებში.

განვითარებული სოციალიზმის პირობებში, როდესაც სულ უფრო სრულად ვლინდება რეალური სოციალიზმის უპირატესობანი, კომკავშირს აქვს თავისი სპეციალური თავისებურებანი. თანამედროვე საზოგადოებაში არსებითად შეიცვალა ახალგაზრდობის ცხოვრების პირობები. მკვეთრად ამალდა მათი განათლების, კულტურისა და მატერიალური კეთილდღეობის დონე.

ესთეტიკური აღზრდისა და, მაშასადამე, გემოვნების განვითარების, თავისუფალი (მოცალეობის) დროის კულტურულ ორგანიზაციაში რადიომიმღებთა, მაგნიტოფონთა, ფირსაკრავთა, ტელევიზორის გამრავლების მეოხებით სულ უფრო ფართოვდება კულტურის ე. წ. „შინაური (საოჯახო) მოხმარება“, რომლის აღრიცხვა, კონტროლი და, მაშასადამე, მოწესრიგება თანდათანობით რთულდება...

ასეთ ვითარებაში ყოველდღიური ცხოვრების შემადგენელ ელემენტად გადაქცეული მასობრივი ინფორმაციისა და, მაშასადამე, ცნობიერების გაფართოების შესაბამისად ძლიერდება აქსელერაციის პროცესი. ახალმა დემოგრაფიულმა სიტუაციამ გამოიწვია საზოგადოებრივ წარმოებაში ახალგაზრდობის მნიშვნელობის შემდგომი გაძლიერება. შრომითი რესურსების საკითხი მეთერთმეტე და მეორემეტე ხუთწლეულში კიდევ უფრო გაააქტიურებს და გარკვეული გაგებით გაართულებს მატერიალური წარმოების ასპექტში ახალგაზრდობის მომზადებისა და პროფესიული ორიენტაციის პრობლემას. საქმე ეხება დაახლოებით ოთხ ათეულ მილიონ ჯან-ღონით სავსე ახალგაზრდის, ჰაბუკისა და გოგონას, ვაჟისა და ქალის გეგმაზომიერ, მიმდინარე მეცნიერული და ტექნიკური რევოლუციის, ე. ი. შეუჩერებლად წინმისწარაფებადი სოციალური სიტუაციის შესაბამის ფონზე მატერიალური და სულიერი წარმოების სულ უფრო მრავალწახნაგოვანი დარგებისათვის მომზადებას, მათი ცნობიერებისა და ყოფიერების ფორმირებას, მათგან ყოველმხრივ განვითარებული თაობის აღზრდას.

აქ უნდა გავიხსენოთ, რომ დღემდე 140 მლნ საბჭოთა ადამიანმა

¹ «Социологические исследования», 1979, № 3.

მიიღო კომუნისტური წრთობა კომკავშირში და ისიც, რომ ამჟამად სკკპ წევრთა დაახლოებით 17% 30 წლისაზე უფრო ახალგაზრდაა, რომელთა საერთო რიცხვი 3 მლნ უახლოვდება და რომ ლენინურმა კომკავშირმა თავისი არსებობის მანძილზე 12 მილიონზე მეტ ახალგაზრდას მისცა პარტიაში შესვლის რეკომენდაცია.

თუ რამდენად ამაღლდა საბჭოთა ახალგაზრდობის განათლებისა და კულტურის დონე, შედარებისათვის შეიძლება ავიღოთ შემდეგი მონაცემები: კომკავშირის VI ყრილობას (1924 წ.), როდესაც კომკავშირმა მიიღო დიდი ლენინის სახელი, ესწრებოდა 996 დელეგატი, რომელთაგან 61% იყო დაწყებითი განათლებით, 18% — დაუმთავრებელი საშუალო და 14% — საშუალო განათლებით. მათ შორის არც ერთს არ ჰქონდა უმაღლესი განათლება. ხოლო კომკავშირის XVII ყრილობის (1975) 4729 დელეგატიდან 94 პროცენტი იყო უმაღლესი, დაუმთავრებელი უმაღლესი და საშუალო განათლებით. ამ ყრილობამ სხვადასხვა თანამდებობაზე აირჩია 60 მეცნიერებათა დოქტორი და კანდიდატი, 29 ასპირანტი.

ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ სრ. საკავშირო ალკკ XVIII ყრილობაზე (1978 წ.) ითქვა: „ჩვენი ქვეყნის 40 მილიონზე მეტი მოსწავლე, 4 მილიონამდე ქალიშვილი და ჰაბუკი სწავლობს პროფესიულ-ტექნიკურ სასწავლებლებში, 9,7 მილიონ სპეციალისტს ამზადებენ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური სასწავლებლები“¹.

გამომცემლობა „ზნანიემ“ 1978 წ. დაიწყო ბეჭდვა მეცნიერულ-პოპულარული წიგნების სერიისა „მეცნიერება შენს პროფესიაში“², რაც მოწოდებულია საჭირო ინფორმაციის მიწოდების გზით დაეხმაროს მოსწავლე ახალგაზრდობას, მათი მომავალი პროფესიის (სპეციალობის) შერჩევის საქმეში.

უბრალო სოციოლოგიური დაკვირვება მოწმობს, რომ საშუალო სასწავლებლების უკანასკნელი კლასების მოსწავლეები 50—100—150 პროფესიაზე მეტს იშვიათად თუ ჩამოთვლიან, ხოლო ზოგიერთს 50-ის დასახელებაც უჭირს, მხოლოდ ყველაზე ნიჭიერი და ნაკითხი ბავშვები ახერხებენ 200-მდე პროფესიის დასახელებას. მათ არ ჰყოფნით ნაკითხობა, ინფორმაცია, რომ უფრო მეტი დაასახელონ იმ 10000 პროფესიიდან, რაც არსებობს თანამედროვე ცივილიზაციაში ძირითად დასაქმებულობათა სახით... ხოლო ყოველგვარი სპეციალობა და კვალიფიკაციათა საერთო რიცხვი დაახლოებით 40 000 შეადგენს. და კიდევ მიმდინარე ინდუსტრიული რევოლუციის ვითარებაში ყოველდღიურად ახალი პროფესიები წარმოიქმნებიან.

„ზნანიემ“ წამოწყება მით უფრო მისასალმებელია, რომ მის გამო-

¹ გაზეთი „კომუნისტი“, 1978, № 99.

² Наука в твоей профессии, М., 1978.

ცემებში არა მხოლოდ პროფესიები (და მათი ქვეჯგუფები) არის ჩამოთვლილი, არამედ დახასიათებულია შესაბამისი სახალხო მეურნეობის დარგები და მათი ისტორიული განვითარების კვალობაზე პროფესიების (ხელობების) წარმოშობის პროცესები.

ასეთი საცნობარო ლიტერატურა აუცილებელია ქართულადაც შეიქმნას, რათა ახალგაზრდას, რომელიც პროფესიის (სპეციალობის) შერჩევის მეოხებით არსებითად ირჩევს მთელი სიცოცხლის მანძილზე თავისი საქმიანობა-მოღვაწეობის სარბიელს, მატერიალური თუ სულიერი საზოგადოებრივი წარმოების სფეროს და, მაშასადამე, თავისი ყოფიერებისა და ცნობიერების ევოლუციის დიდ გზას, რაც შეიძლება სრული წარმოდგენა ჰქონდეს არსებულ (ქვეყნისათვის საჭირო) პროფესიებზე და, საერთოდ, მეცნიერებისა და ტექნიკის შემდგომი განვითარების პირობებში მათი პერსპექტივების თაობაზედაც.

დაახლოებითი გამოანგარიშების საფუძველზე ცნობილია, რომ პროფესიული ორიენტაციის კარგად დაყენებულ ღონისძიებათა სისტემა შესამჩნევად ამცირებს ამ მხრივ მოსალოდნელ შეცდომებს და, გარდა ამისა, იძლევა სწავლის ხარჯების დიდმნიშვნელოვან ეკონომიას, რაც 25 პროცენტამდე აღწევს. ამავე დროს თვით პროფორიენტაციის სისტემის შექმნა-პოპულარიზაციისათვის საკმარისია ამ ხარჯების მხოლოდ ორი პროცენტი¹.

ახლა აქ ისმის მაღალპრესტიჟიანი და მეორეხარისხოვანი პროფესიის საკითხი.

სოციალისტური და მით უფრო კომუნისტური საზოგადოებისათვის ასეთი დაყოფა, ცხადია, არ არსებობს.

ყველა, საზოგადოებრივად სასარგებლო და საჭირო პროფესია საპატიოა და ერთრიგად ამშვენებს ადამიანს.

წავიკითხოთ რას წერდა 17 წლის კ. მარქსი თემაზე: „ყმაწვილის ფიქრები პროფესიის შერჩევის დროს“: „თუ ჩვენ ავირჩიეთ ისეთი პროფესია, რისთვისაც არა გვაქვს აუცილებელი უნარი (ნიჭი), — ჩვენ ვერასოდეს ვერ შევასრულებთ მას ღირსეულად და მალე სირცხვილუვლად დავრწმუნდებით ჩვენს საკუთარ უუნარობაში და მაშინ ჩვენს თავს უნდა ვუთხრათ: რომ ჩვენ ამ ქვეყნად უსარგებლო არსება ვართ, რომ ჩვენ ვართ საზოგადოების ისეთი წევრები, რომელთაც არ ძალუძთ განახორციელონ თავისი მოწოდება (წადილი)“².

მე ვფიქრობ, სკოლებში, განსაკუთრებით დამამთავრებელ კლასებში, უნდა ეწყობოდეს სპეციალური თათბირები პროფესიული ორიენტაციის საკითხზე. საუბრებს უნდა ატარებდნენ ამა თუ იმ პროფესიის ცნობილი სპეციალისტები.

¹ А. Соловьев, Профессиональная ориентация в социалистическом обществе, 1979, М.

² К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. 40, 1975, стр. 5.

სათანადო ადგილებში, სოფლად და ქალაქად, უნდა ტარდებოდეს პროფესიის შერჩევის საკითხისადმი მიძღვნილი კონფერენციები, თათბირები, კონსულტაციები. კიდევ მეტი: უნდა შეიქმნას პროფესიული ორიენტაციის სპეციალური საკონსულტაციო მუდმივი მოქმედი ბიუროები. ამ პროფესიული ორიენტაციის საკონსულტაციო ბიუროებს უნდა ჰქონდეს სათანადო გაწყობილობები, აპარატები, ხელსაწყოები, რეგულარული კავშირები სოციალისტური წარმოების, მოხმარების და განაწილების ყველა დარგთან: ფაბრიკებთან, ქარხნებთან, საბჭოთა მეურნეობებთან, კოლმეურნეობებთან, მშენებლობის საწარმოებთან, აგრეთვე ტრანსპორტის, კავშირგაბმულობის, ეპკრობის, მომსახურების სფეროს დაწესებულებებთან, შესაბამის სამეცნიერო და საგანმანათლებლო ცენტრებთან, რათა ახალგაზრდობას, ყველა მსურველს (საჭირო მასალათა, საერთოდ, ვითარების შესწავლის საფუძველზე) სათანადო რჩევა-დარიგებას, ახსნა-განმარტებას აძლევდნენ, კონსულტაციას უწევდნენ მისთვის შესაფერისი, მისი ნიჭისა და უნარის შესაბამისი პროფესიის (სპეციალობის) შერჩევის, სათანადო უმაღლეს სასწავლებელში შესვლის, ამა თუ იმ საწარმოში მუშაობის დაწყებისა და სხვა საქმეში.

პროფორიენტაციის ბიუროებს შეიძლება შეუთავსდეს შრომამოწყობის ფუნქციები.

პროფესიული ორიენტაციის საკონსულტაციო ბიუროების შრომამოწყობის სექციებს უნდა ჰქონდეთ არსებული საცნობარო ლიტერატურა როგორც საერთოდ პროფესიათა ნომენკლატურის, ისე მრავალგვარი თანამედროვე ცალკეული პროფესიის დაწვრილებითი აღწერის, პროფესიულ ცოდნაში (შრომის გამოცვლაში) მიმდინარე ცვლილების, ახალი სპეციალობების გაჩენის და ამ დარგებში საჭირო მომზადების შეძენის თაობაზე.

ეს საქმიანობაც, ცხადია, კოორდინირებული უნდა იყოს საწარმოებთან (ქარხნებთან, მშენებლობის ობიექტებთან...), რათა ახალგაზრდას საშუალება მიეცეს, თვითონ გასინჯოს, ასე ვთქვათ, თვითონ მოიზომოს თავის თავზე ესა თუ ის სპეციალობა (სამუშაო) და შეარჩიოს მისთვის უფრო სასურველი, ხელსაყრელი და მისაღები პროფესია.

სკკპ XXVI ყრილობის მიერ მიღებული — „სსრკ ეკონომიკური და სოციალური განვითარების 1981—1985 წლების და 1990 წლამდე პერიოდის ძირითადი მიმართულებებით“ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კადრების მომზადების ხარისხის ამაღლებას, მეცნიერებისა და ტექნიკის ახალ მიმართულებათა მიხედვით სპეციალისტების გამოშვების გადიდებას. უმაღლესი და საშუალო სკოლის, პროფესიულ-ტექნიკურ სასწავლო დაწესებულებათა ამოცანაა, რათა გამუდმებულად სრულყოფდნენ სწავლების პროცესს, აქტიურად უნერგავდნენ მოზარდ თაობას საზოგადოებრივი

დობრივი მოვალეობის გრძნობასა და კომუნისტურ მსოფლმხედველობას... პარტია მოითხოვს მეტი ყურადღება მიექცეს ახალგაზრდობის პროფესიულ ორიენტაციას.

აქვე დასახულია სახალხო მეურნეობისა და კულტურული მშენებლობის ყველა დარგისათვის ახალგაზრდა კადრების მომზადების ღონისძიებათა მთელი სისტემა, რომელთა ცხოვრებაში განხორციელება უმნიშვნელოვანეს როლს შეასრულებს განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების ახალ დონეზე ამაღლების დიად საქმეში.

* * *

ლენინური კომკავშირი ახალი დიდმნიშვნელოვანი მიღწევებით შეხვდა თავისი არსებობის 60 წლისთავს, კომუნისტებთან ერთად კომკავშირელები, როგორც მათგანიზებელი ძალა, მოწინავეთა რიგებში იბრძვიან ახალი ხუთწლედით დასახულ ამოცანათა განხორციელებისათვის. აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ შრომისადმი კომუნისტური დამოკიდებულების მოძრაობაში მონაწილეობს 20 მილიონზე მეტი გოგონა და ჭაბუკი¹. საერთოდ საბჭოთა ახალგაზრდობა აქტიურად მონაწილეობს საზოგადოებრივი შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებისა და ნაკეთობათა ხარისხის გაუმჯობესებისათვის ბრძოლაში, რაც სკკ XXVI ყრილობის მიერ განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების მშენებელთა პირველხარისხოვან ამოცანადაა დასახული. ეს გარემოება ხაზგასმით აღნიშნა ამხანაგმა ლ. ი. ბრეჟნევმა ალკკ XVIII ყრილობაზე თავის გამოსვლაში.

სსრკ ახალი კონსტიტუცია, სახელდობრ, მისი მე-17 მუხლი, განსაზღვრავს, რომ საკ. ალკკ თავისი საწესდებო ამოცანების შესაბამისად მონაწილეობს სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი საქმეების მართვაში, პოლიტიკური, მეურნეობრივი და სოციალურ-კულტურული საკითხების გადაჭრაში. ხოლო ამავე კონსტიტუციის 51-ე მუხლი სრულ გარანტიას იძლევა, რომ კომკავშირმა, — რომელმაც პარტიის ხელმძღვანელობით დიდი გამოცდილება შეიძინა სახელმწიფოებრივ, საზოგადოებრივ, ეკონომიკურ და კულტურულ მშენებლობაში მონაწილეობის მეოხებით, — წარმატებით განახორციელოს ეს ამოცანები.

ახალი კონსტიტუციით ჩვენს ახალგაზრდობას მინიჭებული აქვს უფლება 18 წლის ასაკიდანვე აირჩიოს და იყოს არჩეული, ხოლო უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში — სსრკ უმაღლეს საბჭოში — კი არჩეული იყოს 21 წლის ასაკიდან. გასაგებია, რომ ახალ თაობას ეს გარემოება აკისრებს დიდ მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობას და ამასთანავე შე-

¹ Б. Пастухов, Активная жизненная позиция советской молодежи («Коммунист», 1978, № 11).

საძლებლობას აძლევს უშუალო მონაწილეობა მიიღოს ქვეყნის მართვა-გამგეობის საქმეებში.

დიდმნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ ამჟამად, მაგალითად, სსრ კავშირის სახალხო კონტროლის ორგანოების მუშაობაში მონაწილეობს ერთ მილიონზე მეტი ახალგაზრდა, თითქმის იმდენივე ახალგაზრდა არჩეულია პროფკავშირულ კომიტეტებში და ა. შ.

ლენინურ კომკავშირს მისი ალკა ცკ სახით, კონსტიტუციის 113 მუხლის თანახმად, სსრკ უმაღლეს საბჭოში აქვს საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება, რაც კიდევ ახალი დადასტურებაა ჩვენი პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს მხრივ იმ დიდი ნდობისა, რითაც კომკავშირი სარგებლობს.

1978 წ. 5 მაისს ბონში გფრ ხელმძღვანელთა პატივსაცემად გამართულ საუზმეზე თავის გამოსვლაში ამხანაგმა ლ. ი. ბრეჟნევმა თქვა: უკეთესი მომავლის, მშვიდობიანი თანამშრომლობის გზის განმტკიცებისათვის „...დიდი მნიშვნელობა აქვს ერთმანეთის შესახებ სწორ და კეთილმოსურნე ინფორმაციას. ადამიანები, უწინარეს ყოვლისა, ახალგაზრდობა, უნდა აღეზარდოთ სხვადასხვა ხალხებისადმი პატივისცემის სულისკვეთებით, გავთავისუფლდეთ ისეთი იდეებისა და წარმოდგენებისაგან, რომლებიც ტყვიასავით წარსულისაკენ გვეწევიან. აქაც უდიდესი პასუხისმგებლობა ეკისრებათ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს; სკოლებსა და უნივერსიტეტებს“¹.

ამ ასპექტში აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა ახალგაზრდობა, მთელი ჩვენი ქვეყანა დიდი გულმოდგინებით ემზადებოდა XXII ოლიმპიადისათვის, რომელიც 1980 წელს გაიმართა. მრავალ გრანდიოზულ ღონისძიებათა შორის, რაც ამ ოლიმპიადისათვის გაკეთდა, საკმარისია ითქვას, რომ მოსკოვში აშენდა მთელი მიკროქალაქი — ოლიმპიური სოფელი, მრავალსართულიანი საცხოვრებელი სახლებით, სპორტული და ადმინისტრაციული კორპუსებით, კულტურული ცენტრითა და სხვ. ისიც აღსანიშნავია, რომ XXII ოლიმპიადის მოწყობაში სპორტ-ინვენტარისა და აღჭურვილობათა მიწოდების საქმეში მონაწილეობას ღებულობდა ორმოცდაათზე მეტი უცხოური (უნგრეთის, პოლონეთის, ჩეხოსლოვაკიის, გერმანიის დემ. რესპ., ფინეთის, აშშ, კანადის, იაპონიის, იტალიის, საფრანგეთის, შვეიცარიის და სხვ.) ცნობილი ფირმა. კიდევ სხვა ბევრი რამ გაკეთდა, რათა სპორტული ახალგაზრდობის ეს მსოფლიო ფორუმი, რომელშიც მონაწილეობდა ათეული ათასობით უცხოელი ტურისტი, ყოველმხრივ მაღალ დონეზე მოწყობილიყო და, ამგვარად, დიდი როლი შეესრულებინა პლანეტის ყველა ქვეყანასა და ხალხთა შორის მეგობრობისა და მშვიდობიანი თანამშრომლობის განმტკიცებისათვის ბრძოლაში.

¹ „კომუნისტი“, 1978 წ., № 180, 7 მაისი.

გამოყენებული ლიტერატურა

- И. Кон, Студенчество на Западе как социальная группа («Вопросы философии», 1971, № 9);
- В. Матвеев, Политические аспекты социологических концепций индустриализма, 1970;
- Ю. Торсуев, Социальное управление и молодежь, 1969;
- В. Шариков, Судьба «Доклада Стрэнтона» (журн. США, 1971, № 10);
- В. Капица, Некоторые принципы творческого воспитания и образования современной молодежи («Вопросы философии», 1971, № 6);
- Общество и молодежь (сб. статей), 1969, М.;
- М. Карпов, Проблема возраста ученых и научных коллективов, 1970; Теоретические проблемы демографии, 1970, М.;
- Проблемы социальной структуры, 1971, Свердловск;
- М. Руткевич и В. Ксенофонов, Социальная ориентация выпускников средней школы, 1974, Свердловск;
- Молодежь и образование, 1972 (сб. статей);
- В. Шубкин, Социологические проблемы выбора профессии, 1979;
- В. Бодзинская, О социальной обусловленности выбора профессии;
- А. Сарапета, Привлекательность профессии;
- М. Боярская, Проблемы выбора профессии советской молодежью;
- Ю. Тульский, Отношение молодых рабочих к профессиональному труду. Социальные проблемы труда и производства, 1969;
- Ю. Левада, Сознание и управление в общественных процессах («Вопросы философии», 1966, № 5);
- Преемственность поколений как социологическая проблема, 1973;
- В. Болгов, Бюджет времени при социализме, 1973;
- Х. Вандер, Миграция и интеграция рынков рабочей силы, 1974;
- Л. Копысов, Учебный труд в условиях научно-технической революции и его роль в развитии личности студента, 1974;
- А. Афанасьева и др., Молодежь и общественный прогресс, 1974;
- В. Кудряшов, Развитие социальной структуры социалистического общества и изменение социальной ориентации молодежи;
- Реф. журналы: «Науковедение» — 1973—1980 гг.; «Экономика», — 1974 — 1980, «Философия и социология» — 1973—1980;
- В. Калягин, Идеологическая борьба и молодежь, 1974;
- С. Иконникова, Молодежь. Социологический и социально-психологический анализ, 1974;
- Б. Урланис, История одного поколения, 1968;
- М. Иовчук, Идеино-философское наследие В. И. Ленина и проблемы формирования советской молодежи, 1974;

- Социально-экономические проблемы труда молодежи (Материалы к изучению политэкономии социализма), 1974;
- Проблемы быта, брака и семьи (Сб. статей), 1970;
- Вопросы уровня жизни населения, 1971;
- Изучение воспроизводства населения (сб. статей), 1968;
- Е. Бугров, О масштабах безработицы в США (МЭМО, 1969, № 9);
- Ю. Колосова, Миграция населения в США (МЭМО, 1962, № 5);
- А. Мельников, Интеллигенция США (МЭМО, 1970, № 1);
- Г. Зайцев, Молодежь — ведущий источник пополнения трудовых ресурсов, 1971;
- М. Ковалев, К вопросу об использовании трудовых ресурсов молодежи («Уч. выписки», 1968);
- Б. Лившиц, К вопросу о соц.-экон. содержании трудоустройства молодежи («Уч. зап. Свердл. гос. пед. ин-та», 1970);
- Л. Суслова, Молодежные союзы в политической организации капиталистического общества (Диалектика социального развития), 1974;
- С. Губина, Значение трудового воспитания студентов высших учебных заведений..., 1973;
- Молодежь, Образование, воспитание, профессиональная деятельность, (Сб. ст. 1978).
- Проблемы политического воспитания и повышение общественной активности молодежи, 1974;
- В. Роговин, Молодежь и общественный прогресс, 1974;
- Современная идеологическая борьба и молодежь, 1973, вып. 1;
- Х. Вандер, Миграция и интеграция рынков рабочей силы, 1974;
- В. Болгов, Бюджет времени при социализме, 1973;
- И. Чагин, Труд, 1973;
- Л. Чуйко, Браки и разводы, 1975;
- Население СССР в 1973, стат. сб., 1975;
- Е. Тяжельников, Ленинские заветы молодежи и современность («Вопр. Философии», 1974, № 8);
- В. Большаков, Бунт в тупике?, 1975;
- В. Чупров, Научно-техническая революция и проблемы студенческой молодежи, 1975.
- Формирование профессиональной направленности студентов педагогических институтов. Педагогическая этика: Проблемы и опыт, Сб. статей, под ред. Э. Гришина, 1979;
- Образовательная и социально-профессиональная структура населения СССР. Сб. статей, 1975.
- В. Коробейников, Голубой чародей. Телевидение и социальная проблема, М., 1975;
- Г. Иванов, Социальная сущность теории конвергенции, М., 1975;
- Процесс социального исследования, М., 1975;
- Проблемы научного коммунизма, вып. 1—4, 1967—1978;
- Исследование проблем молодежи в ГДР, Сб. статей, М., 1976;
- В. Староверов, Социально-демографические проблемы деревни, М., 1976;
- Т. Мочульская, Стимулы роста культурно-технического уровня молодых рабочих, 1979;
- Б. Пастухов, Отчет ЦК ВЛКСМ и задачи комсомола по формированию у молодежи коммунистической сознательности..., М., 1978;
- И. Володин и др., Международный союз студентов, М., 1980;
- Журн. «Социологические исследования», 1974—1980;
- Журн. «Наука и жизнь», 1965—1980;

Журн. «Проблемы мира и социализма», 1971—1980;

Журн. «Амеррика», 1967—1980;

Журн. «США», 1973—1980;

Журн. «МЭМО», 1971—1980;

Журн. «Курьер Юнеско», 1965—1980;

«Журналист», 1971—1980;

Журн. «Экономика», 1964—1980;

Журн. «Вопросы экономики», 1965—1980;

«Вопросы философии», 1966—1980;

Журн. «Новая и новейшая история», 1970—1980.

სკკპ XXVI ყრილობის მასალები, 1981 წ.

სკკპ XXV ყრილობის მასალები, 1974 წ.

ლ. ი. ბრეჟნევი, ლენინური კურსით. სიტყვები და სტატოები, სხვადასხვა ტომი.

ვ. ი. ლენინი, თხზულებანი, სხვადასხვა ტომი.

კ. მარქსი, კაპიტალი ტ. I, 1954, თბ.

კომუნისტური და მუშათა პარტიების საერთაშორისო თათბირის დოკუმენტები, 1969, თბ.

პ. შამათავა, მთებში იბრძვიან გმირები, 1976, თბ.

ვ. ქარუმძე, დ.ჯაბიძე, საქართველოს ახალგაზრდობის შრომითი მამაცობა ყამირზე, 1979, თბ.

ნ. ნიკოლაძე, თხზულებანი, ტ. I, 1862, თბ.

მ. საღარაძე, ჩვენი ახალი თაობა, 1897, ქუთაისი.

დ. უზნაძე, შრომები, ტ. III—V, 1964—1967, თბ.

პ. გუგუშვილი, სოციოლოგიური ეტიუდები, ტ. I—II, 1970—1971; მისივე, ქართული ეურნალისტიკა, ტ. I, 1941, თბ; მისივე, კარლ მარქსი, ქართულ პუბლიცისტიკასა და საზოგადოებრიობაში, IV გამოცემა, 1971, თბ.

ნ. ოქროპირიძე, ყველაფერი ბავშვობიდან იწყება, 1979, თბ.

ა. ციხაძე, «მხედრობათა შინა კადნიერანი» (ქართული სპორტის ქრონიკები) 1980, თბ.

Вопросы коммунистического воспитания молодежи, 1980, М.

Профессиональная ориентация молодежи, 1978, М.

Коммунистическое воспитание молодежи, Сб. ст., 1980, М.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

1. თანამომდევნობითობისათვის	3
2. ახალგაზრდული მოძრაობის საწყისები	20
3. ახალგაზრდული მოძრაობის ფორმები	26
4. კომუნიკაციების უახლეს საშუალებათა როლი	33
5. ახალგაზრდული მოძრაობის სოციალური ბუნება	44
6. სტუდენტთა მოძრაობა აშშ-ში	49
7. ახალგაზრდობის პროფესიული დასაქმებულობისათვის	58
8. სამი თაობის წრეში	68
9. ახალგაზრდობის პრობლემა ქართულ პუბლიცისტიკაში	82
10. მიგრაციისა და ურბანიზაციის მნიშვნელობა	86
11. პროფესიული ორიენტაციისათვის	92
12. პროფესიის რაობისა და სტიმულირების საკითხები	107
გამოყენებული ლიტერატურა	119
ს ა რ ჩ ე ვ ი	122

ИБ № 1337

რედაქტორი გ. გელაშვილი
მხატვრული რედაქტორი ნ. ვეცუა
ტექნიკური რედაქტორი ნ. ძნელაძე
უფროსი კორექტორი მ. ამირანაშვილი
კორექტორი ც. ნოზაძე
გამომშვები ლ. სარჯველაძე

გადაეცა წარმოებას 11/VI-81 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად
3/IX-81 წ. ქაღალდის ზომა 60X90¹/₁₆. საბეჭდი ქაღალდი № 2 ნა-
ბეჭდი თაბახი 7,75. სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 7,37.
უე 00 453 ტირაჟი 3 000 შეეკეთა № 1481
ფასი 25 კპ.

გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. № 5
Издательство «Ганатлеба», Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5
1 9 8 1

საქართველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის
ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის თბილისის ი. ჭავჭავაძის
სახ. წიგნის ფაბრიკა, მეგობრობის გამზირი № 7.

Тбилисская книжная фабрика им. И. Чавчавадзе, Государст-
венного комитета Грузинской ССР по делам издательств, по-
лиграфии и книжной торговли, пр. Дружбы № 7

Гугушвили Паата Виссарионович
СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ МОЛОДЕЖИ
(На грузинском языке)

მან 20 პპპ.

9 x / 4

